

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLAM MEZHEPLERİ TARİHİ BİLİM DALI

BAHÂİLİĞİN FELSEFİ VE DİNİ TEMELLERİ

BİLAL AKPINAR

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN:

Doç. Dr. Aytekin ŞENZEYNEK

KONYA-2025

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Bilal AKPINAR		
	Numarası	21810601013		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/İslam Mezhepleri Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
Tezin Adı	Bahâilîğin Felsefî ve Dini Temelleri			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Bilal AKPINAR

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Bilal AKPINAR		
	Numarası	21810601013		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/İslam Mezhepleri Tarihi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans		
		Doktora	X	
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Aytekin ŞENZEBEK		
Tezin Adı	Bahâîliğin Felsefi ve Dini Temelleri			

Mirza Ali Muhammed ve Mirza Hüseyin Ali peygamberlik iddiasında bulunmuş ve bu iddialarını güçlendirmek için bir takım felsefi ve dini argümanları delil olarak kullanmışlardır. Kur'an'da geçen cennet, ceennem, kıyamet, bulut ve berzah gibi kelimelere ezoterik anlamlar yükleyerek Kur'an'ın kendilerinden haber verdiğini ifade etmişlerdir. Mirza Ali Muhammed, Şîa'da kabul gören "bâb" akidesinden beslenmiş, Hurûfilikten etkilenerek bir takım Hurûfî hesaplarda bulunmuş, kurduğu dinin esaslarını dokuz sayısı üzerine inşa etmeye çalışmıştır. Mirza Ali Muhammed İran geleneklerinden etkilenerek söylemlerini geleneğin etrafında şekillendirmiştir. Mirza Hüseyin Ali ise mehdî ve mesihe dair rivayetleri kullanmış Hristiyan mezheplerinin benimsediği "milenyum" öğretisini eserlerinde işlemiştir. Mirza Hüseyin Ali zengin bir aileye mensup olmanın verdiği imkânlarla dünyayı yakından takip etmiş, XIX. yüzyılda dünyada kabul görmeye başlayan bilimsel çalışmaları Bahâîliğe aktarmış, bu bağlamda Darwin'in evrim teorisini kabul ederek klasik yaratılış doktrinini reddetmiştir.

Anahtar Kelimeler; Bâbîlik, Bahâîlik, Mehdî, Kitab-ı Akdes, İran

ABSTRACT

Authors	Name and Surname	Bilal AKPINAR		
	Student Number	21810601013		
	Department	Basic Islamic Sciences/History of Islamic Sects		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)		
		Doctoral Degree (Ph.D.)	X	
	Supervisor	Doç. Dr. Aytekin ŞENZEBEK		
Title of the Thesis/Dissertation	Religious and philosophical foundations of Baha'iism			

Mirza Ali Muhammad and Mirza Husayn Ali claimed prophethood and utilized various philosophical and religious arguments to strengthen their assertions. By attributing esoteric meanings to terms found in the Quran such as paradise, hell, resurrection, cloud, and barzakh, they expressed that the Quran foretold their existence. Mirza Ali Muhammad drew upon the Shia doctrine of "Bab," influenced by Hurufism, and engaged in certain Hurufi calculations, attempting to construct the foundations of his religion around the number nine. He shaped his discourse under the influence of Iranian traditions. On the other hand, Mirza Husayn Ali employed narratives concerning the Mahdi and Messiah, incorporating the "millennium" doctrine embraced by various Christian sects into his works. Benefiting from the opportunities afforded by his affluent background, Mirza Husayn Ali closely followed global developments, integrating the scientific advancements that began to gain recognition in the 19th century into the Baha'i faith, thereby accepting Darwin's theory of evolution and rejecting the classical doctrine of creation.

Keywords: Bábism, Bahá'ísm, Mahdi, Kitab-ı Aqdas, Iran

ÖNSÖZ

İslam tarihi incelendiğinde tarih sahnesine çıkmış birçok mezhepten bahsetmemiz mümkündür. Bu mezheplerin bazıları günümüzde bir isimden öte anlam ifade etmezken bazı mezhepler ciddi bir edebiyat ve inananlar grubu ile yaşamaya devam etmektedir. İnsanın olduğu her yerde farklı düşünceler olmuştur. Bu durum insan olmanın bir gereğidir. Kimi zaman aynı durum karşısında farklı iki görüş beyan edilmesi beşer olmanın gerekliliğidir. Bu gerçekten hareketle İslam tarihinde birçok fırka ortaya çıkmış ve çıkmaya devam edecektir.

“Mezhep” adı verilen insani oluşumlar kimi zaman İslam çatısı altında varlıklarını devam ettirirken kimi zaman İslam dairesinden ayrılıp yeni bir kimlik kazanmışlardır. Bahâîler başlangıçta her ne kadar İslamî argümanlar kullansa da bugün kendilerini Yahudilik, Hristiyanlık ve Müslümanlık gibi müstakil bir din olarak tanımlamaktadırlar. Bu gibi oluşumların tarih sahnesine çıkarken kullandıkları metotlar veya ilham aldığı felsefi ve dini argümanlar incelenmeden anlaşılması pek mümkün değildir. Hele İran gibi kozmopolit bir coğrafyada ortaya çıkan bu yeni akımın anlaşılması için çok yönlü ele alınması gerekmektedir. Bahâîliğin ortaya çıkışını sadece sömürge yönetimlerine bağlamak ya da bazılarının ifade ettiği gibi sırf İslamı yıkmak için ortaya çıktıklarını söylemek ve tüm Bahâîlerin bu ortak amaç için bir araya geldiğini iddia etmek insan psikolojisini basite indirgemek olacaktır.

İran’da ortaya çıkan ve hatta Fatih Sultan Mehmet zamanında Anadolu’da gücünü iyiden iyiye hissettiren Hurûfilik sonraki dönemlerde bazı akımlara esin kaynağı olmuştur. Bahâîlerin kutsal bir anlam yükledikleri 9 ve 19 sayıları Hurûfilîğin Bahâîler üzerindeki en önemli etkisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Tabi ki bu şekilde sistemli gelişen bir akımın sadece Hurûfilikten ilham aldığını söylememiz pek doğru olmaz. Bahâîliğin Kur’an ayetlerini anlama biçimleri, hadislere yükledikleri ezoterik anlamlar Bâtınîliğin bu akım üzerinde oldukça etkin olduğunu göstermektedir.

Bahâîlerin cennet ve cehennem algıları yerleşik egemen din anlayışının aksine maddi bir mekân değildir. Cennet kişinin öldükten sonra ruhunun tanrıya yakın olması

cehennem ise bu durumun tersi olarak açıklanmıştır. Bahâîlerin bu şekilde bir yoruma gitmelerinin asıl sebebi onların cennet ve cehennem kelimelerine yükledikleri anlamların Bahâullah'ın zuhuru ile ilgili olmasından kaynaklanmaktadır. Yine peygamberliği babadan oğula geçen bir müessese olarak kabul edip Ahzab Suresi'nin 40. ayetinde zikredilen "hâtemü'n-nebiyyîn" ifadesinin Bahâullah'ın peygamberliği açısından bir engel teşkil etmeyeceği kanaatindedirler. Bahâîlerin tanrı tasavvurları bizim için önemlidir. Onlar Allah'ın Hz. Musa ile yanan bir çalı suretiyle konuşmasından yola çıkarak antropomorfist bir tavır sergilemişlerdir. Tanrı tanınabilmek ve insan zihninde algılanabilmek için gönderdiği peygamberlerin suretiyle tecelli ederler. Bahâî ana kaynakları incelendiğinde bu düşüncelerini güçlendirmek için çeşitli argümanlar kullandıkları görülmektedir. Kelimelere yüklenen anlamlar sadece bunlardan ibaret değildir. Çalışmamızın üçüncü ve ana kısmını oluşturan bölümde bu konu ayrıntılı şekilde ele alınacaktır

Araştırmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Bâbîlik ve Bahâîliğin fikri temellerini oluşturan Şeyhîliğin tarihi ve fikirleri incelenmiştir. Bâb ve Bahâullahın hayat hikâyeleri incelenmiş doğup büyüdüğü çevrenin sosyal, siyasî ve dini durumları tespit edilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde Bahâîlerin inanç ve ibadet esasları ele alınmıştır. Çalışmamızın esas kısmını teşkil eden üçüncü bölümde Bahâîliğin ortaya çıkmasında, Bahâî bireylerin inanç ve ibadetlerinde etkili olan dini ve felsefî etkenler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmalarımın bilimsel bir zeminde ilerlemesini sağlayan danışmanım Sayın Aytakin Şenzeybek'e, lisans ve lisansüstü eğitimim sırasında bizleri cesaretlendiren Sayın Saffet Sarıkaya ve Doğan Kaplan'a, Bahâî eserleri temin ederken yardımcı olan Bülent Akgöz'e, yazım ve noktalama hatalarını düzeltmek için tezimi okuyan Fatih Atabek'e teşekkür ederim. Yüksek lisans ve doktora süreçleri boyunca yanımda olan sevgili eşim Gamze Akpınar'a tüm kalbî duygularıyla şükranlarımı sunarım.

KONYA-2025

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
A. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi	1
B. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	2
C. Araştırmanın Kaynakları	3
1. Bahâî Kaynakları.....	4
2. Bâbîlik ve Bahâîlik Hakkında Yapılan Çalışmalar	8
D. Araştırmanın Yöntemi	10

BİRİNCİ BÖLÜM

BAHÂİLİĞİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİM SÜRECİ

A. Mirza Hüseyin Ali'ye Kadar Bahâîliğin Fikri Gelişim Süreci	12
1. Şîa ve İmâmet Anlayışı	14
2. Şeyhîlik	17
3. Bâbîlik.....	26
5. Nâsıruddin Şaha Karşı Suikast Girişimi.....	39
6. Fatıma b. Salih (Kurretu'l-ayn/Ferahu'l-Fuad/Zerrin Tâc/Tâhire)	40
B. Bahâîlik	43
1. Mirza Hüseyin Ali (Bahâullah)	43
2. Mirza Hüseyin Ali'nin Peygamberliğini İlan Edişi.....	45
3. İstanbul'a Sürgünü	49
4. Edirne Dönemi	52
5. Mirza Hüseyin Ali'nin Akka'daki Sürgün Yılları.....	58

6. Mirza Hüseyin Ali'nin Ölümü	59
C. Mirza Yahya en-Nûrî (Subh-i Ezel) ve Ezelîler	61
D. Abbas Efendi (Abdûlbaha)	63
E. Şevki Efendi (Emrin Velisi)	70
F. Yüce Adalet Evi.....	74
G. Bahâlik ve Sömürge Yönetimleri.....	77

İKİNCİ BÖLÜM

BAHÂLİĞİN İNANÇ VE İBADET ESASLARI

A. Bahâlikte İnanç Esasları.....	82
1. Allah İnanıcı.....	82
2. Peygamber İnanıcı.....	85
3. Ahiret İnanıcı.....	89
4. Melek İnanıcı.....	92
5. Kutsal Kitap İnanıcı	92
B. Bahâlikte İbadet Esasları.....	93
1. Namaz	93
2. Oruç.....	95
3. Hac	97
4. Zekât.....	98
5. Dua	98
C. Bahâlikte Günlük Hayata Dair Fıkhi Hükümler	99
1. İş Hayatı	99
2. İçki ve Uyuşturucu Madde Kullanma Yasağı	100
3. Evlenme ve Boşanma	101
4. Miras	104
5. Kundakçılık ve Adam Öldürme	105
6. Hırsızlık.....	106

7. Diğer Fıkhî Hükümler	106
E. Bahâîliğin Temel Öğretileri	111
1. Dinlerin Birliği	111
2. Evrensel Ortak Dil.....	113
3. İnsanlığın Birliği	114
4. Kadın-Erkek Eşitliği.....	115
5. Zorunlu ve Genel Eğitim.....	117
6. Taassubun Kaldırılması.....	118
7. Siyasete Karışmama ve Devlete Sadakat	118
8. Dünya Barışı.....	119
9. Saltanatın Gerekliliği.....	121
10. Gerçeğin Araştırılması	121
11. Uluslararası Mahkemenin Kurulması.....	122
F. Meşriku'l-Ezkar	123
G. On Dokuz Gün Ziyafetleri ve Bahâî Takvimi.....	125
1. Bahâîlikte Haftanın Günleri	127
H. Bayram Günleri.....	127
J. Bahâîliğin Resmi Olarak Tanınması	129

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAHÂİLİĞİN TEMELİNİ OLUŞTURAN FELSEFİ VE DİNİ GELENEK

A. Bâb Geleneği ve Bâbîlik.....	131
B. Farişî Geleneğin Bahâîliğe Etkisi	134
C. Mehdî Teriminin Bahâî Terminolojisindeki Yeri	137
D. Bâtınî Gelenek ve Bahâîlikte Bâtınî Yorumlar	143
E. Hurûfilik ve Bahâîlik.....	161
F. Peygamberlik Makamının Sürekliliği.....	176
G. Milenyum İnanıcının Bahâîlikteki İzleri.....	183

H. Evrim Teorisi ile Bahâullah'ın Yaratılış Nazariyesi.....	187
SONUÇ.....	189
KAYNAKÇA	194
EKLER.....	205

KISALTMALAR

a. mlf. : adı geçen müellif

bkz. : bakınız

ev. : Çeviren

ed. : editör

h. : hicri

haz. : hazırlayan

Hz. : hazreti

M.Ö. : milattan önce

M.S. : milattan sonra

m. : miladi

ö. : ölümü

TDV : Türkiye Diyanet Vakfı

v.b. : ve benzeri

v.d. : ve diğeri

y.y. : yüzyıl

GİRİŞ

A. Araştırmanın Konusu, Amacı ve Önemi

İslam mezhepleri tarihi incelendiğinde oluşumların ortaya çıkmasında kişisel farklılıkların ön planda olduğunu söylememiz mümkündür. Çoğu zaman aynı ayetten birbirine muhalif iki yorumun çıktığını söyleyebiliriz.¹ Bu durumun temel sebebi durumu yorumlayan kişilerin duygusal ve fiziksel özelliklerinin hatta anlayış seviyelerinin birbirinden farklı olmasıdır.² İslam tarihi incelendiğinde birçok fırka ismiyle karşılaşırız. Kimi isimler tarih sahnesinden silinip giderken kimi gruplar hayli yekûn oluşturan inananlar topluluğu ile varlıklarını devam ettirmektedirler.

Mezhep liderleriyle yerleşik egemen din arasındaki ilişki bazen masum olmamış liderler kendi çıkarlarına giden yolun yeni bir düşünce akımı kurmaktan geçtiğine inanmışlardır. Bu sebeple nadiren de olsa mezhepler yeni yorumlarla dinin güncellenmesi ve modern zamanda daha işlevsel hale gelmesini sağlamak yerine Müslümanlar arasında kalıcı ayrılıkların sebebi olmuştur. Kimi zaman taassubun ve siyasî fanatizmin birer vasıtası haline gelen mezheplere yeni gelen kuşaklar tarafından itikadî bir anlam yüklenilerek mezhepler kutsanmış hatta bu oluşum için yeni bir literatür dahi oluşturulmuştur.³

Birkaç çalışma istisna tutulursa Bahâîlik İslam mezhepleri tarihi açısından şimdiye kadar gerekli önemi görmemiş ve konu çoğu zaman dinler tarihi disiplininin çalışma alanı içerisine bırakılmıştır. Böyle bir sorunun ortaya çıkmasında en büyük sebep Bahâîliğin İslam'dan ayrı bir din olarak tanımlanmasıdır.⁴ Fakat Bahâî kaynaklar Bahâullah'ın peygamberliğini temellendirirken en çok İslamî terimlerden yararlanmaktadır. Bahâîlik her ne kadar şuan müstakil bir din olarak kabul edilse de

¹ Sönmez Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş* (İstanbul: DEM Yayınları, 2016), 54; Ahmet Akbulut, *Müslüman Kültürde Kur'an'a Yabancılaşma Süreci* (Ankara: Otto Yayınları, 2018), 26-27.

² M. Saffet Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2013), 33; Sönmez Kutlu, *Tarihsel Din Söylemleri Üzerine Zihniyet Çözümlemeleri* (Ankara: Otto Yayınları, 2016), 17.

³ Kutlu, *Mezhepler Tarihine Giriş*, 39.

⁴ Hüseyin Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği* (İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2015), 418.

Şii İslam içerisinde doğduğu göz ardı edilmemelidir. Çalışmamızın konusunu Bahâî ana kaynaklar dikkate alınarak Bahâullahın peygamberliğini temellendirirken kullandığı felsefi ve dini argümanlar oluşturacaktır. Çalışmamız bu argümanların inanç ve ibadetlerine nasıl yansıdığını ortaya çıkarmayı ve Bahâîler hakkında daha sağlıklı ve nesnel bilgiler ışığında Bahâî kaynaklarını okumayı amaçlamaktadır. Bahâîlerin çokça kullandıkları mehdî ve mesihe dair rivayetler adını burada saymakla bitiremeyeceğimiz çoğu gruba ilham kaynağı olmuştur. Bahâîliğin oluşumunda etkili olan felsefi ve dini argümanları ortaya koymak günümüz Türkiye'sinde on beş bin müntesibi olduğu iddia edilen⁵ bu grubu anlamak için önem arz etmektedir.

İslam ile Ehl-i Sünneti ya da İslam ile kendi dini görüşünü aynileştiren bazı kanaat önderleri inançlarını akli temeller üzerine oturtmaya çalışan bu sebeple geleneksel din anlayışını eleştiren genç nesillere kendilerinin benimsediği dini görüşün dışında fakat İslam çatısı altında yaşama imkânı tanımamaktadır. Bu nedenle genç nesiller kendilerine bazı evrensel değerleri telkin eden, içerisinde fikri hareket alanı geniş, dinin akaid ve ibadet esaslarının ikinci planda olduğu yeni dini akımları benimseyebilmektedir. Yeni dini hareketlerin çok yönlü ele alınması genç nesillerin seçimlerini daha bilimsel veriler ışığında yapmasına olanak sunacaktır.

B. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bahâîlik hakkında yapılan çalışmaların tamamına yakını inanç ve ibadet esaslarını konu edinmiştir ya da Bahâîliği marjinal söylemleri sebebi ile bazı ön kabullerle incelemeye tabi tutulmuştur. Mezhebî veya dini tutumlar neticesinde yapılan çalışmaların bazıları nesnellikten uzak kalmıştır. Bahâîlik hakkında yazılan eserler incelendiğinde Bahâîlik tanıtılmak istendiği için bazı konular muğlak kalmış veya kimi konulara hiç değinilmemiştir. Çalışmaların kapsamı net olarak çizilmediği için varılmak istenen sonuca çoğu zaman ulaşamamıştır. Bahâîler tarafından Türkiye'de kayda değer şekilde yayın yapıldığını söylememiz mümkündür.

⁵ Yasin İpek, *İran'da Kaçar Türk Hanedanlığı Bâbîlik ve Bahâîlik* (İstanbul: Ekim Yayınları, 2010), 209.

Çalışmamızda Bahâî tarihi incelenecek ve bu tarihi sürece etki eden felsefî ve dini argümanlar ortaya konmaya çalışılacaktır. Çünkü her felsefî ya da dini düşüncenin salt kendi fikirlerini ürettiklerini söylemek mümkün değildir. Her yeni oluşumun içerisinde tarihin izlerini takip etmek mümkündür. Bu nedenle Bahâîliğin oluşmasında, ortaya çıkmasında hangi felsefî ve dini argümanların kullanıldığını net bir şekilde ortaya koyabilmek temel kaygımızdır. Bu amaç doğrultusunda konuyu farklı mecralarda gezdirmeden, asıl amaçtan sapmadan, konumuzu ilgilendirmeyen gereksiz ayrıntılardan uzak durarak araştırmamızı tamamlamaya çalışacağız.

C. Araştırmanın Kaynakları

Yapılan çalışmanın temel kaynaklara dayanması çalışmanın objektifliği açısından önem arz etmektedir. Çalışmamızda Bahâî kaynaklar ön planda tutulmaya çalışılacaktır. Kaynakların ardından döneme ışık tutan tarih kitapları, dönemin sosyal ve kültürel motiflerini yansıtan felsefe kitapları konumuz açısından önemlidir. Ayrıca Bahâîliği sapkın bir fırka olarak gören İslam âlimleri tarafından yazılan eserler çalışmamızda dikkate alınacaktır.

Bahâîlerin “sır diyarı” olarak isimlendirdikleri Edirne dönemi araştırmamız açısından önem arz etmektedir. Dönemin tarihine ışık tutacak Osmanlı kayıtları çalışmamızda kullanılacaktır. Konu ile ilgili hazırlanan yüksek lisans ve özellikle doktora tezleri ikincil kaynaklar olarak kullanılacaktır. Azamî ölçüde Bahâî kaynakları kullanılmaya gayret edilecek konunun diğer felsefî ve dini metinlerle izah edilmesi gerekirse bu gibi durumlarda ikincil kaynaklar olarak söz konusu eserlere müracaat edilecektir.

Bâbilik ve Bahâîlik hakkında yapılan önemli çalışmalar Avrupada başlamıştır. XIX. yüzyılın ortalarında başlayan çalışmalar Bahâîliğin Avrupada yayılmaya başlamasıyla hız kazanmıştır. Bâbilik hakkında yapılan ilk çalışma Petersburg Üniversitesi’nde profesör olan Mirza Kâzım Bey’e aittir. *Bâb ve Bâbiler* adını taşıyan eserini 1865 yılında neşretmiş eser bir yıl sonra Fransızcaya tercüme edilmiştir. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Bahâîliği konu edinen eserler artmıştır. M.A.

Qamazov, Edward G. Browne, Aleksandr Grigorevich Toumansky, Mirza Fetali Ahundov, S.I. Umanes, John Ebenezer Esslemont, Victor Romanovich Rosen Bâbîlik ve Bahâîlik alanında eser veren ilk müelliflerdendir.⁶

1. Bahâî Kaynakları

Bâbîlik ve Bahâîlik birbirinden ayrı kabul edilen iki farklı müstakil dindir.⁷ Fakat Bahâîler Mirza Ali Muhammed'in tek görevinin kendinden sonra gelecek olan peygamberi yani Mirza Hüseyin Ali'yi müjdelemek olduğunu ifade etmektedirler.⁸ Mirza Ali Muhammed tarafından hem Farsça hem Arapça olarak kaleme alınan *Beyan Kitabı* bizim için önemlidir. Türkiye Bahâîleri tarafından hemen hemen her Bâbî-Bahâî eser Türkçeye çevrilirken Mirza Ali Muhammed'in kitabı Türkçeye çevrilmemiştir. *Beyan ve Akdes* kitapları arasındaki çelişkilerin okuyuculardan uzak tutulmak istenmesi kitabın tercüme edilmesine mani olmuş gibi gözükmektedir. Örneğin *Beyan Kitabı*'nda yeni peygamberin iki bin yıl kadar sonra geleceğinin bildirilmesi Bahâîlerin çok işine gelmemiş olmalıdır. Biz çalışmamızda çevrimiçi olarak ulaşılabildiğimiz Mirza Muhammed Ali tarafından kaleme alınan *Beyan Kitabı*'nın Arapça versiyonunu kullanacağız.⁹

Mirza Hüseyin Ali tarafından Akka'daki sürgün yıllarında kaleme alınan *Kitab-ı Akdes* Bahâîler tarafından Türkçeye çevrilmiştir.¹⁰ Yine *Kitab-ı Akdes* Ethem Ruhi Fığlalı ve Ramazan Şimşek hocalar tarafından Türkçe'ye tercüme edilmiştir.¹¹ Arapça versiyonundan anlaşılacağı üzere Mirza Hüseyin Ali, Kur'an'ı üslup yönünden taklit etmiştir. Kur'an kadar geniş hacimli olmayan eser Bahâî inanç ve ibadet esaslarını anlamada temel kaynaktır.

⁶ Azer Caferov, "Bahai Dininin Teoloji Esaslarını Teşkil Eden Bazı Anlayışların Tahlili", *Bakı Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin Elmi Mecmuası*, (2010), 297; Fatih Topaloğlu, *Bâbîlik ve Bahâîlik* (Ankara: Nobel Yayınları, 2023), 3.

⁷ Türkiye Bahailerleri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları* (İzmir: Bassaray Matbaa, 2016), 16.

⁸ Neyir Özşuca, *Bahai Dini* (Ankara: Başnur Matbaası, 1967), 7; John Ebenezer Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, çev. Mecdi Çelebi (İstanbul: Marifet Matbaası, 1932), 30.

⁹ Mirza Ali Muhammed, "Beyan Kitabı" (Erişim 15 Şubat 2024).

¹⁰ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, çev. Türkiye Bahâîleri Ruhani Mahfili (Ankara: Desen Ofset A.Ş., 2003).

¹¹ E. Ruhi Fığlalı - Ramazan Şimşek, "Bahâîlik ve el-Kitabu'l-Akdes", *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları Dergisi* 3/2 (2010), 7-144.

Bahâullah tarafından kaleme alınan bir diğer eser *İkan Kitabı*'dir. Bahâullah Bağdat'ta peygamberliğini ilan etmeden yaklaşık iki yıl önce kaleme almıştır. Eserin orijinal hali Farsça olup Türkçeye Mecdettin İnan tarafından tercüme edilmiştir. Eserin son baskısı 1996 yılında yapılmış olup 124 sayfadan oluşmaktadır. İçerik olarak Bahâullah'ın peygamberliğine delil olarak sürdüğü bir takım argümanlardan oluşmaktadır.¹²

Bahâullah tarafından kaleme alınan bir diğer eser *Kurdun Oğlu Risalesi*'dir. Bahâullah eserinde geçmiş dinlerde geleceği bahsedilen kurtarıcının kendisi olduğunu iddia etmekte ve bu iddiasını çeşitli pasajlarla desteklemeye çalışmaktadır. Türkçeye Mecdettin İnan tarafından 1976 yılında tercüme edilen eser çalışmamızda kullanılacak temel kaynaklar arasındadır.¹³

Şevki Efendi tarafından kaleme alınan ve Suna Bozkır tarafından tercüme edilen *Bahâî Dininin I. Yüzyılı* isimli çalışma özellikle Bahâullahın peygamberlik dönemine ışık tutması açısından önemlidir. Eserde Yüce Adalet Evi'nin kurulum aşaması ve Bahâîlerin bu dönemde çektiği sıkıntılar betimlenmiştir. Kronolojik seyir dikkate alınarak hazırlanan eser Osmanlı dönemine dair olayların anlaşılması için önemlidir.¹⁴

Şevki Efendi tarafından kaleme alınan *Vaat Edilen Gün Geldi* isimli eser Bahâî literatürü açısından önemlidir. Eserde Bahâullahın dünya liderlerine yazdığı mektuplar ve Bahâîlere göre gerçekleşen kehânetler yer almaktadır. Bahâullah'ın Abdülhamid tarafından Akka sürgününün devam ettirilmesi Bahâîlerin Abdülhamid'e karşı olumsuz bir tutum sergilemesine sebep olmuştur. Şevki Efendinin adı geçen eserine bakıldığında Abdülhamid'e karşı olan kızgınlıklarını görmek mümkündür.¹⁵

Bahâîliğin Edirne döneminde Mirza Hüseyin Ali birçok devlet başkanına mektup yollamıştır. Bu mektupların orijinal hali günümüze ulaşmamıştır. Fakat

¹² Bahâullah, *İkan Kitabı* (İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 1996).

¹³ Bahâullah, *Kurdun Oğlu Risalesi (İbn-i Zi'b)*, çev. Mecdettin İnan (İstanbul: Baha Basım Dağıtım A.Ş., 1976).

¹⁴ Şevki Efendi, *Bahai Dininin I. Yüzyılı*, çev. Suna Bozkır (İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 1995).

¹⁵ Şevki Efendi, *Vaat Edilen Gün Geldi* (İstanbul: Kurtiş Matbaa, 2010).

mektup içerikleri çeşitli Bahâî kaynaklarında nakledilmektedir. Bahâullah bu mektuplarında bazı liderleri eleştirirken bazı liderlere de teşekkür etmektedir. Teşekkürün sebebi ise Şaha karşı yapılan başarısız bir suikasttan sonra Bahâullah'ın idam edilmesine karşı çıkmış olmalarıdır. Mirza Hüseyin Ali'nin Allah'tan aldığı iddia ettiği ve Bahâîlerin kutsal saydığı tek eser *Kitab-ı Akdes* değildir. Bahâullah fazla hacimli olmayan çeşitli zaman ve mekânlarda inzal ettiğini iddia ettiği pasajlara sahiptir. Bu pasajlara Bahâîler *levih* adını vermektedirler. Bu levihler Mecdettin İnan tarafından asıllarından toplanarak *Hz. Bahâullah'ın Levihleri* adıyla bir kitap haline getirilmiştir. Menteş Matbaası tarafından 1994 yılında basılan eser 214 sayfadan oluşmaktadır.¹⁶

J.E. Esslemont'un kaleme aldığı *Bahâullah and the New Era* isimli eser Mecdi Çelebi tarafından 1932 yılında *Bahâullah ve Yeni Devir* adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir. Eserin giriş kısmında Esslemont 1919-1920 seneleri arasında yer alan kış mevsiminde Abdülbaha'nın davetlisi olarak iki buçuk ay Akka'da kaldığını ifade etmektedir. Esslemont eserinin birinci, ikinci ve beşinci bölümlerinin bizzat Abdülbaha Abbas Efendi tarafından okunup teyit edildiğini, eserin tamamının ise İngiltere Ruhani Mahfili tarafından tashih edildiğini ifade eder. Eserde Bahâî tarihinin yanında Bahâîlerin dünya ve ahiret tasavvurları aktarılmıştır.¹⁷

Neyir Özşuca tarafından Bahâî dininin inanç ve ibadet esaslarını açıklamak amacıyla yazılmış olan *Bahâî Dini, Tarihi-Prensipleri ve Dini Hükümleri* isimli eser Başnur Matbaa tarafından basılmıştır. 124 sayfadan oluşmaktadır.¹⁸

Bahâî tarihi ile alakalı bir başka eser *Nebil-i Azam* lakaplı Muhammed Zerendi tarafından kaleme alınan Ahmed Ahsâî ve Kâzım Reştî'den başlayarak Bahâî tarihini anlatan *Nebil Tarihi*'dir. Bahâîler ilerideki bölümlerde anlatılacağı üzere tanrı tarafından gönderildiğini iddia ettikleri peygamberlerine nebil ya da tanrı zuhuru adını vermektedirler. Söz konusu eser Mınu Deraşan tarafından Türkçeye çevrilmiştir.

¹⁶ Mecdettin İnan, *Hz. Bahâullah'ın Levihleri* (İstanbul: Menteş Matbaası, 1994).

¹⁷ Esslemont, *Bahâullah ve Yeni Devir*.

¹⁸ Özşuca, *Bahâî Dini*.

Kurtiş Basım Evi'nden çıkan eser 485 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın son kısmında Bahâî önderlerine ait çizilen resimler ve çekilen bazı fotoğraflar yer almaktadır.¹⁹

Meserret Diriöz tarafından kaleme alınan *Tâhire* isimli eser Bahâî tarihi açısından önemlidir. Ümmü Selma adındaki Türk asıllı kadın Bahâî tarihinde bir kahraman olarak kabul edilir. Özellikle ülkemizde kadın hakları savunucularının dünya kadınlar gününde andıkları bu isim bugün tüm Bahâîler tarafından kutsal kabul edilir. Meserret Diriöz eseri yayınlamadan hayatını kaybetmiş bunun üzerine eser 2012 yılında eşi Haydar Ali Diriöz tarafından 132 sayfa olarak yayımlanmıştır.²⁰

Bahâîliğin Şevki Efendi döneminden sonra merkezi haline gelen ve “Yüce Adalet Evi” olarak isimlendirilen yapı Bahâîliğe dair hazırlanan kolektif eserlerin merkezi durumundadır. Bugün İsrail’de bir liman kenti olan Hayfa’da kurulmuş muhteşem bahçeleri ile UNESCO tarafından dünya mirasına eklenmiş bu yapı özellikle İngilizce yayınlar yapmaktadır. *Işığın Yüzyılı* isimli çalışma Yüce Adalet Evi tarafından hazırlanmıştır. Mirza Hüseyin Ali’nin peygamberliğini ilan ettiği 1863 yılından başlayarak Bahâîliğin yüzyıl boyunca nasıl ilerlediğini konu edinir. Türkiye Bahâîleri Milli Mahfili tarafından 2007 yılında Türkçeye çevrilmiştir. 178 sayfadan oluşmaktadır. Çalışmamızda Kurtiş Matbaa tarafından çıkartılan baskısı kullanılacaktır.²¹

<https://Bahai-library.com/> adresinden ise Bahâî literatürünün çoğuna PDF olarak ulaşılabilir. Özellikle orijinal hali Arapça olan eserlerin okunması açısından çalışmamıza büyük katkı sağlayacaktır. Söz konusu çevrimiçi adreste daha önce çalışmalara kaynaklık etmemiş ve Türkçeye çevrilmemiş olan birçok eserin yer almaktadır.²²

Türkiye Bahâîleri Milli Mahfili tarafından oluşturulan *Bahâî Dini; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları* isimli eser ayrıntıya inmeden genel hatları ile

¹⁹ Muhammed Zerendi, *Nebil Tarihi*, çev. Minu Derahşan (İstanbul: Kurtiş Matbaa, 2001).

²⁰ Meserret Diriöz, *Tâhire* (Ankara: Kadıköy Matbaa, 2012).

²¹ Yüce Adalet Evi, *Işığın Yüzyılı*, çev. Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili (İstanbul: Kurtiş Matbaa, 2001).

²² “Bahai Library Online” (Erişim 04 Mayıs 2024).

Bahâlik hakkında bilgi vermektedir. Kitapta Bahâ mabetlerine ait görseller bulunmaktadır. 176 sayfadan oluşmaktadır.²³ Adib Taherzadeh'in İngilizce olarak yayınladığı *Hız. Bahauallah'ın Zuhuru* isimli çalışma Süreyya Güler tarafından farklı yıllarda dört cilt olarak Türkçeye tercüme edilmiştir. Eser Şeyhîlik'ten başlayarak Yüce Adalet Evi'nin kuruluşuna kadar Bahâ tarihini konu edinir.²⁴

2. Bâbîlik ve Bahâlik Hakkında Yapılan Çalışmalar

Muhsin Abdülhamid tarafından kaleme alınan *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler* isimli çalışma Bahâilerin İslâmı yıkma fikri nedeniyle doğduğunu iddia eden ve sömürge yönetimleri ile olan diyaloglarını aktaran bir eserdir. M. Saim Yeprem ve Hasan Güleç tarafından tercüme edilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 1973 yılında yayınlanmıştır. 285 sayfadan oluşan eserde Bahâilerin tarihi seyri yanında inanç ve ibadet esasları hakkında bilgiler yer almaktadır.²⁵

Mustafa Mahmud tarafından Arapça olarak kaleme alınan *Hakikatü'l-Bahâiyye* isimli eser Bahâ tarihini ve inanç esaslarını ele almaktadır. Mısırlı bir tıp doktora olan Mustafa Mahmud'un eseri Mısır coğrafyasında Bahâiliğin nasıl tanındığı hakkında önemli bilgiler aktarmaktadır. *Mektebetü Mısır* tarafından yayınlanan eser 112 sayfadan oluşmaktadır.²⁶

Ethem Ruhi Fırlalı tarafından yapılan *Bâbîlik ve Bahâlik* isimli eser Türkiye'de konuya dair yapılan ilk çalışmalardan sayılabilir. Söz konusu çalışmadan önce Bahâlik hakkında kapsamlı bir çalışma yok denecek kadar azdır. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları'ndan çıkan eser 105 sayfadan oluşmaktadır. Fırlalı eserinde Bahâiliğin tarihine yer vermiş ardından inanç ve ibadet esaslarından bahsetmiştir. Söz konusu eser son zamanlarda yapılan birçok çalışmaya kaynaklık etmiştir.²⁷

²³ Türkiye Bahâileri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*.

²⁴ Adib Taherzadeh, *Hız. Bahauallah'ın Zuhuru*, çev. Süreyya Güler (İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 1995).

²⁵ Muhsin Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, çev. M. Saim Yeprem, Hasan Güleç (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1973).

²⁶ Mustafa Mahmud, *Hakikatü'l-Bahâiyye* (Mektebetü Mısır, 2014).

²⁷ E. Ruhi Fırlalı, *Bâbîlik ve Bahâlik* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994).

Bahâîler fikirlerini temellendirirken hadis külliyatlarında zikredilen mehdî ve mesih rivayetlerini bolca kullanmışlardır. Bahâî bir müellif tarafından kaleme alınan *et-Tıbyân ve'l-Burhân* isimli eserin birinci cildi Mirza Ali Muhammed ve Mirza Hüseyin Ali'nin bu rivayetlere uyarlanması ile ilgilidir. Konu ile ilgili rivayetlerin metinlerine ve mezheplerdeki yerlerine sağlıklı bir şekilde ulaşabilmek için Avni İlhan tarafından kaleme alınan *Mehdîlik* isimli eserden yararlanılmıştır. Söz konusu eserde mezheplerin mehdî beklentisine karşı tutumları aktarılmış ve mehdîlikle ilgili rivayetler kritik edilmiştir. Beyan Yayınlarından 1993 yılında çıkmış olan eser 206 sayfadan müteşekkildir.²⁸

Süleyman Nazif tarafından telif edilen Nâsiruddîn Şah ve Bâbîler isimli eser Bahâî tarihine ışık tutan ilk el kaynaklar arasında yer almaktadır. 94 sayfadan oluşan eserde Nazif, Bahâîler ile yaptığı görüşmeler neticesinde oluşan izlenimlerini aktarmaktadır.²⁹

Süleyman Özkaya tarafından yüksek lisans tezi olarak hazırlanan daha sonra kitap haline getirilen *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâîlik Hareketi* isimli çalışma özellikle Bahâîlerin Edirne dönemine ışık tutan önemli bir eserdir. Akademi Kitabevi tarafından yayına hazırlanan eser 104 sayfadan oluşmaktadır.³⁰

Yasin İpek tarafından doktora tezi olarak hazırlanan *İran ve Osmanlı coğrafyasında gelişen bir dini hareket olarak Bâbîlik-Bahâîlik ve günümüz Türkiye'sindeki faaliyetleri* isimli çalışma özellikle Türkiye Bahâîleri hakkında bilgi vermesi açısından önemlidir.³¹ Yine Yasin İpek'e ait olan *İran'da Kaçar Türk Hanedanlığı Bâbîlik ve Bahâîlik* isimli eser çalışmamızda kullanacağımız konuyla ilgili hazırlanmış kaynaklardan biridir.³²

²⁸ Avni İlhan, *Mehdîlik* (İstanbul: Beyan Yayınları, 1993).

²⁹ Süleyman Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbîler* (İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2014).

³⁰ Süleyman Özkaya, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâîlik Hareketi* (İzmir: Akademi Kitabevi, 2000).

³¹ Yasin İpek, *İran ve Osmanlı Coğrafyasında Gelişen Bir Dini Hareket Olarak Bâbîlik- Bahâîlik ve günümüz Türkiye'sindeki Faaliyetleri* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Doktora Tezi, 2018).

³² İpek, *İran'da Kaçar Türk Hanedanlığı Bâbîlik ve Bahâîlik*.

Konu ile ilgili bir başka çalışma Mustafa Sami Baybal'a aittir. *Tarihî-Dinî Boyutuyla Bahâîlik (Konya Örneği)* isimli çalışmada Konyalı bir Bahâî olan Bülent Akgöz özelinde Konya Bahâîleri konu edinilmiştir. Çalışmanın sonunda İsrail'in Hayfa kentinde bulunan Yüce Adalet Evine dair görseller bulunmaktadır. Çalışma 146 sayfadan müteşekkildir.³³

Bâb ve Bahâullahın kitaplarında Hurûfilikten alındığını düşündüğümüz bazı kavramlar bulunmaktadır. Bu kavramları daha iyi anlayabilmek ve Bahâîlik ile Hurûfilik arasında bağlantı kurabilmek için Hurûfilik alanında yazılmış bazı kaynaklar çalışmamıza kaynaklık edecektir. Bunlardan ilki Hasan Hüseyin Ballı tarafından yazılan ve daha sonra kitap haline getirilen doktora tezi *Hurûfliğin doğuşu ve Fazlullah Hurûfî* isimli çalışmadır. Hikmetevi Yayınlarından çıkan eser 232 sayfadan oluşmaktadır.³⁴ Hurûfliğe dair yazılmış olan diğer eser Fatih Usluer tarafından kaleme alınmıştır. *Hurûfilik* adını taşıyan eser yazarın doktora tezidir. Daha sonra kitap haline getirilen çalışma 648 sayfadan oluşmaktadır.³⁵

D. Araştırmanın Yöntemi

Mezhepler tarihi alanında yapılan ilk çalışmalara baktığımız zaman yazılan eserlerin Müellifin bağlı olduğu mezhep çerçevesinde geliştiğini görmekteyiz. Yapılan çalışmaların çoğu müellifin bağlı olduğu mezhebi yüceltmek ya da diğer mezheplerin hak mezhep olmayıp sapık birer grup olduğunu ifade etmek için kaleme alınmıştır. *el-Fark beyne'l-firak* isimli eserin müellifi olan Abdülkâhir el-Bağdâdî eserini kaleme alırken 73 fırka hadisini referans almış, Fırka-ı Nâciye yani kurtuluşa erecek olan fırkanın Ehl-i Sünnet olduğunu ifade etmiştir.³⁶ Nitekim ilk dönem kaleme alınan Sünni mezhepler tarihi kaynaklarına baktığımız zaman 73 fırka hadisinin etkisiyle kurtuluşa erecek tek mezhebin Ehl-i Sünnet olduğunu diğerlerinin ise cehenneme gidecek sapık gruplar olduğunu ifade eden birçok çalışma karşımıza çıkmaktadır.

³³ Mustafa Sami Baybal, *Tarihî-Dinî Boyutuyla Bahâîlik*, (Konya: Aybil Yayınları, 2016).

³⁴ Hasan Hüseyin Ballı, *Hurûfliğin Doğuşu ve Fazlullah Hurûfî* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2013).

³⁵ Fatih Usluer, *Hurufilik* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2023).

³⁶ Abdülkahir El-Bağdadi, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, çev. E. Ruhi Fığlalı (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2018), 252.

Eş'arî, bazı eserlerin müellifin mezhebini yüceltmek ya da karşı tarafı ilzam etmek maksadıyla kaleme alındığını ve bazen bir grubun görüşünü aktarırken tahrifte bulunulduğunu ifade etmiştir.³⁷ Biz bu çalışmamızda Bahâîler ile Ehl-i Sünnet arasında bir kıyaslamaya gitmeden ve aralarında hak-bâtıl hükmü vermeden deskriptif bir metotla çalışmamızı sürdüreceğiz.

Bahâîlerin pratik dini yaşamları hakkında bilgi edinebilmek için Bahâî bireylerle görüşmeler yapılacak özellikle Bahâî dış ilişkiler ofisinin yönlendirdiği Bülent Akgöz ile çevrimiçi görüşmeler gerçekleştirilecektir. Çalışmamızda doküman incelemesine dayalı nitel araştırma yöntemi kullanılacaktır. Bu nedenle çalışmaya başlamadan önce Bahâîler hakkında yapılan ve Bahâîleri İslam'dan kopmuş sapık bir mezhep olarak gören Sünni kaynaklar belirlendi. Dönemin siyasi konjonktürü de düşünülerek Bahâîlerin ortaya çıktığı 1844 yılına ışık tutan tarih kitapları da aynı şekilde belirlenerek eser müelliflerinin meyilli olduğu mezhep, okumaların daha sağlıklı olabilmesi açısından belirlenmeye çalışıldı. Çalışmada kullanılan eserlerin Bahâîlerce yazılan eserlerden oluşmasına özen gösterilerek Bahâîlerce önem atfedilen yazarlar ve Bahâî kutsal metinleri belirlendi. Bahâîlerce yazılan ve Bahâîleri zemmetmek için kaleme alınan eserler çaprazlama okunarak aralarında hak-batıl, doğru-yanlış, sahih-gayr-i sahih gibi hükümler vermeden normatif değil deskriptif bir yöntemle Bahâîlerin mehdîliğe ve peygamberliğe dair kullandığı argümanlar incelenmeye çalışılacaktır.

³⁷ Ebu'l Hasan Eşarî, *Makalâtü'l-İslâmiyyîn ve 'htilâfî'l-Musallîn* (Kahire: Darü'l Hadis, 2009), 7.

BİRİNCİ BÖLÜM

BAHÂİLİĞİN ORTAYA ÇIKIŞI VE GELİŞİM SÜRECİ

Mirza Hüseyin Ali'nin kitapları incelendiğinde Şeyhiliğin Kurucusu Ahmed el-Ahsâi ve Kâzım Reştî'den çokça iktibasta bulunduğu onların bazı ifadelerini kendi fikirlerini delillendirirken kaynak gösterdiği görülecektir. Bu sebeple bu bölümde önce Mirza Hüseyin Ali'nin referans gösterdiği Şîa ve imamet anlayışı, Şeyhîyye'de yer alan “kamil şîi” akidesi, Mirza Ali Muhammed'in hayatı ve görüşleri ele alınacaktır.

A. Mirza Hüseyin Ali'ye Kadar Bahâilîğin Fikri Gelişim Süreci

Mehdî beklentisi sürekli İslam dünyasının gündeminde olmuştur. İlk defa Muhammed b. Hanefiyye'ye terim anlamı ile nispet edildiğini tespit edebildiğimiz kavram³⁸ hâlâ geçerliliğini devam ettirmektedir. Bahâî literatüründe İslam dünyasının beklediği mehdî ve mesihin sırasıyla Mirza Ali Muhammed ve Mirza Hüseyin Ali olduğunu kanıtlamak amacıyla iki cilt halinde *et-tibyân ve 'l-burhân* isimli eser kaleme alınmıştır. Söz konusu eserde İslam dünyasında hadis külliyatlarında zikredilen mehdî ve mesihe dair ibareler Mirza Ali Muhammed ve Mirza Hüseyin Ali'ye tatbik edilmeye çalışılmış, zorlama te'villerle beklenen mehdî ve mesihin geldiği ifade edilmiştir. Bahâilikte kullanılan bu kavramlar ileriki bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Türkiye tarihine baktığımız zaman Bahâîler gibi mehdî kavramını kullanan birçok kişinin/grubun olduğunu söylemek mümkündür. Bu kişiler nedeniyle çoğu kez Müslümanlar alay konusu dahi olmuştur. İnsanların psikolojik olarak tükendiği çaresizlik anlarında bir kurtarıcı beklemesi insan olmanın bir gereğidir. Mehdî bazen kurtuluş yolu olarak görüldüğü için beklenmekte bazen de kişisel

³⁸ Abdülbaki Gölpınarlı, *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiiilik* (İstanbul: DER Yayınları, 1987), 539; Avni İlhan, “Gaybet”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 09 Şubat 2024); E. Ruhi Fığlalı, “Mesih ve Mehdî İnancı Üzerine”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/3-4 (1981), 198.

sorumluluklarımızdan kurtulmak için bir sığınma noktası olmaktadır.³⁹ İlerde gelecek insanüstü bir varlığın Avrupa karşısında ezilmiş olan İslam devletlerini kurtarmasını beklemek Kur'an ayetlerinin ruhuna aykırı gözükmektedir. Çalışıp başarmayı emreden "İnsan için ancak çalıştığına karşılığı vardır"⁴⁰ diyen dinimizin ilerde bir şahsın gelip Müslümanları kâfirlere karşı muzaffer eyleyeceğini söylemesini bekleyemeyiz. Gölpınarlı mehdî telakkisinde bulunan insanların çoğunun cifr ve hurûf gibi ilimlerle uğraştığını, aşırı riyazet sebebi ile akli dengelerini yitiren insanların genellikle bu iddialarda bulunduğunu dile getirir.⁴¹ Nitekim harflerin kutsallığı hem Bâbilik hem de Bahâilikte oldukça sık görülen bir durumdur.

İslam tarihi adını zikretmekle bitiremeyeceğimiz mehdîlerle doludur. Mehdîliğin Kur'an ya da sahih sünnette bir temeli bulunmamaktadır.⁴² Fakat kavram çoğu zaman siyasi gruplar tarafından kullanılmış ve konu hakkında birçok hadis uydurulmuştur.⁴³ Kendine dünyalık bir makam isteyen çoğu kişi bu kisvenin altına sığınmıştır. Ülkemizde hâlâ gündemdeki yerini koruyan Adnan Oktar suç örgütü bu fikirden mülhem olarak doğmuştur. 15 Temmuz gecesinin müsebbibi Fethullah Gülen yine aynı fikirden ilham almıştır. İnsanların dini duyguların istismar eden bu gruplar amaçlarına giden her yolu mubah görmüşlerdir. Devlet dairelerini ele geçirmek için Fatih Sultan Mehmet'in kardeş katli fetvasını örnek gösterip yaptıkları eylemleri meşru göstermek istemişlerdir. Mehdî fikrinden ilham alan kişiler sadece bunlar değildir. İskender Evrenesoğlu ve Hasan Mezarıcı yine son yıllarda ortaya çıkan mehdîlerdendir.

İslam dünyasına bakıldığında 1979 kanlı Kâbe baskını yine mehdî fikrinden mülhem olarak gerçekleştirilmiş. Söz konusu mehdî sebebiyle Müslüman olmayanlara girişin yasak olduğu Mescid-i Haram'a Kur'an ayetlerine rağmen gayr-i müslimler ayak basmış ve isyan Fransız askerleri tarafından bastırılabilmiştir. Olayın dramatik

³⁹ Ali Coşkun, *Mehdilik Fenomeni* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2004), 128.

⁴⁰ *Kur'an-ı Kerim Meâli*, çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), Necm 53/39.

⁴¹ Gölpınarlı, *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*, 540.

⁴² İlhan, *Mehdilik*, 177.

⁴³ Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 222.

tarafı ise isyanı bastırmaya gelen Fransız özel kuvvetlerinin Müslüman olmadıkları için hareme giremeyecek olmaları sebebi ile kelime-i şahadet getirmeleridir.⁴⁴

Mehdî fikrinden hareketle ortaya çıkan yukarıda özet olarak sunduğumuz olaylar neticesinde yüzlerce bazen binlerce kişi hayatını kaybetmiştir. Peygamberlerinin gelişiyle tüm dünyanın huzura kavuşacağını iddia ettiği Bâbilik ve Bahâilik hareketleriyle İran'da büyük bir kaos meydana gelmiş Bahâilerin çıkardığı ayaklanmalar kanlı bir şekilde bastırılmıştır.⁴⁵ Sahih bilgiler ve selim akıl ile geçmiş kritik edilmedikçe tarih yeni mehdîleri kaydetmeye devam edecektir.

1. Şîa ve İmâmet Anlayışı

Şîa (شيعية) sözlükte grup taraftar parti gibi anlamlara gelmektedir. (ش-ي-ع) harflerinden türeyen bu kelime Kur'an-ı Kerim'in çeşitli ayetlerinde geçmektedir.⁴⁶ Günümüzde kelime sözlük anlamının ötesinde bir anlam kazanmış olan dini bir grubu muhteva etmektedir. Terim olarak Şîa Hz. Ali'nin Hz. Muhammed'den sonra halife olması gerektiğine inanan, bunun nass ve tayin yolu ile gerçekleştiğini iddia eden, Hz. Ali'den önce halife olanların otoritesini ve meşruiyetini tanımayan kimseleri tahsis eden bir kavramdır.⁴⁷

Şîa özellikle Emeviler döneminde toplumdan tecrit edilmeye çalışılmış hal hutbelerle Alioğullarına küfretmeye kadar varmıştır. Şîilerin uzun süre maruz kaldıkları bu sosyal ortam içlerinde intikam hissini doğurmuştur. Fakat fiili olarak intikam alacak istidatları olmadığı için zihinlerinde ileride gelecek ve Şîî halkın intikamını alacak bir mehdî tasavvuru oluşmaya başlamıştır.⁴⁸ Mehdî beklentisinin ardından bazı psikolojik ve sosyal sebepler vardır. Acı çekme tecrübesinden kurtulma ihtiyacı bu sebepler arasında gösterilebilir. İnsanoğlu genel itibarıyla kurtuluş ihtiyacı içerisinde olduğu kaza ya da sıkıntı anında endişelerinden kurtulmak için kurtarıcı

⁴⁴ Mehmet Ali Büyükkara, "Selefilğin Yakın Tarihinden Önemli Bir Yaprak: Yeni Bilgiler Işığında Cuheyman el-Uteybî ve Cemaati", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 3 (2009), 23-24.

⁴⁵ İpek, *İran'da Kaçar Türk Hanedanlığı Bâbilik ve Bahâilik*, 71.

⁴⁶ En'am 6/65, Hicr 15/10, Meryem 19/90, Nur 24/19, Kasas 28/4-15, Rum 30/12, Saffat 37/83.

⁴⁷ İrfan Abdülhamid, *İslâm'da İtikadî Mezhepler ve Akaid Esasları*, çev. M. Saim Yeprem (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2020), 18.

⁴⁸ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 49; Ekrem Sarıçioğlu, "Mehdî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 09 Şubat 2024).

beklentisine girebilir.⁴⁹ Siyasi otoriteye karşı gelen Alioğulları her hurucunda dramatik bir şekilde bastırılmış bunun neticesinde ise bu gruplar aşırı fikirlere yönelmeye başlamıştır.⁵⁰

İmam sayılarının on iki ve on ikinci imamlarının beklenen mehdî olduğunu iddia ettikleri için İsnâaşeriyye olarak da anılan fırkanın itikadına göre on iki imamın tamamı Allah tarafından peygamberi Hz. Muhammed'e isimleri ile birlikte vahyedilmiştir. İmamet bu hususta nass ve tayin ile ilk olarak Hz. Ali'ye ardından büyük oğlu Hz. Hasan'a ardından Hz. Hüseyin'e daha sonra sırasıyla Ali Zeynelâbidîn, Muhammed Bâkır, Cafer-i Sadık, Musa Kâzım, Ali er-Rıza, Muhammed Tâki, Ali en-Nâki, Hasan el-Askerî ve on ikinci imam Muhammed Mehdî'ye intikal etmiştir.⁵¹

Şîa'da mehdîlik usûlü'd-dîn arasında yer alan imametın bir devamı olarak kabul edilmektedir. Hz. Muhammed'den sonra insanları iyiliğe yönlendirip kötülükten sakındıracak yeni bir peygamber gönderilmeyeceği için bu görevi ifa edecek olan masum imamlardır. Bu sebeple imamet tıpkı nübüvvet gibi Şîa'nın inanç esasları arasında yer almaktadır.⁵² İmamet oldukça önemli bir konu olarak görüldüğü için Allah'ın bu konuda insanları özgür bırakması düşünülemez demişlerdir. Şîa'ya göre Hz. Peygamber vefat etmeden önce kendisinden sonra imam olarak Hz. Ali'yi seçmiştir. Hz. Ali de aynı şekilde vefat etmeden kendinden sonra gelecek olan imamı tayin etmiştir. Bu silsile Muhammed Mehdî'ye kadar devam etmiştir.⁵³ Şîiler imameti Hz. Ali'ye tevdi ederken bazı ayet ve hadisleri referans olarak kullanmışlardır. Hz. Peygamberin uygulamalarından yine Hz. Ali'nin imam olmasına dair bazı deliller çıkarmışlardır. Nitekim Hz. Muhammed'in hiçbir sahabiye Hz. Ali'ye emir tayin etmemesi, peygamberin komuta etmediği her savaşta Hz. Ali'nin savaşı yönetmesi peygamberin hayatından Hz. Ali'nin imam olmasına yönelik uygulamalardır.⁵⁴ İmamlar Şîa'ya göre şeriatın tüm sırlarına vakıftır. Onlar bu sırları tevarüs yoluyla Hz.

⁴⁹ Coşkun, *Mehdilik Fenomeni*, 128; Fırlı, "Mesih ve Mehdi İnancı Üzerine", 197.

⁵⁰ Cemil Hakyemez, *Şîa'da Gaybet İnancı ve Gaip On İkinci İmam el-Mehdi* (Ankara: İSAM Yayınları, 2016), 40.

⁵¹ İlhan, *Mehdilik*, 95.

⁵² İlhan, "Gaybet".

⁵³ Mahmut Çınar, *Tarihte ve Günümüzde Mehdi* (Ankara: Rağbet Yayınları, 2016), 73.

⁵⁴ Muhammed Ebu Zehra, *Mezhepler Tarihi*, çev. Sıbğatullah Kaya (İstanbul: Çelik Yayınevi, 2016), 60.

Muhammed'den devralmışlardır. Hz. Muhammed kendi zamanının sırlarını açıklamış her imam zamanında olacak sırları zamanın imamına bırakmıştır. İmamların söylediği her şey şeriatın bir parçasıdır ve Hz. Muhammed'in hadisleri mertebesindedir. Kendilerine verilen yetki neticesinde konuştukları için sözleri eleştirilemez. Şîa'ya göre imamlar umumi hükümleri tahsis eser, mutlak hükümleri kayıt altına alırlar. İmamların dini ve sosyal hayattaki durumu bu olunca imamın hata, unutmama ve günah işleme gibi sıradan insanlara has durumlardan münezze olmaları gerekmektedir.⁵⁵

Şîa'ya göre on ikinci imam Muhammed Mehdî Samarra kentinde 255/869 yılı Şaban Ayı ortasında dünyaya gelmiştir.⁵⁶ Bazı Şîi gruplar Muhammed Mehdî'nin babasının vefatından sekiz ay sonra 875 yılında dünyaya geldiğini iddia etmiştir.⁵⁷ Şîa'ya göre Muhammed Mehdî'nin dünyaya gelişine dair sahih haberler ile bize kadar ulaşmıştır. Annesi Nergis Bizans soyundan, anneannesi ise Hz. İsa'nın havarilerinden Şem'un'un nesebindendir. Muhammed Mehdî'nin künyesi Hz. Peygamberin künyesi aynıdır. Lakapları ise "el-mehdî, el-kaim, el-müntazar, sahibü'z-zaman, el-hucce, el-hâtem ve sahibü'dâr"dır.⁵⁸ Şîa'ya göre Muhammed Mehdî babası Hasan el-Askerî'nin evinin altında bulunun bir mahzende öldürülme korkusu ile gizlenmiş ve şimdiye dek dönmemiştir.⁵⁹ Şîilere göre zamanın imamı olmadan yeryüzünün ayakta kalması mümkün değildir. Zamanın imamına iman etmeden ölen kişi cahiliye üzerine ölmüştür. Ruhlar ancak imamı tanımakla kurtulur.⁶⁰

Muhammed Mehdî ric'at ettiğinde 40 yaşının altında olacaktır. Hz. İsa, Muhammed Mehdî'nin ardında namaz kılacak ve Mehdî Küfe'de ikamet edecektir. Küfe'de borçlu ne kadar insan varsa borçlarını ödeyecek, haksızlığa uğrayanların haklarını alacaktır. Tüm köleleri azat edecek, öldürülüp diyetleri ödenmeyenlerin diyetlerini ödeyecektir. Yeryüzünde ibadet için Allah'tan başka mabut

⁵⁵ Ebu Zehra, *Mezhepler Tarihi*, 62.

⁵⁶ Mustafa Öz, "Mehdî el-Muntazar", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 13 Mayıs 2025).

⁵⁷ Ahmet el'Katib - Seyfettin Cabuğa, "Şiilik ve İmamet Nazariyesinin Oluşumu", *İslam Siyasi Düşünceler Tarihi* (Ankara: Savaş Yayınevi, 2018), 198.

⁵⁸ İlhan, *Mehdilik*, 97.

⁵⁹ Suphi Salih, *İslam Mezhepleri ve Müesseseleri*, çev. İbrahim Sarmış (İstanbul: Bir Yayıncılık, 1983), 97; Hakyemez, *Şîa'da Gaybet İnancı ve Gaip On İkinci İmam el-Mehdi*, 166.

⁶⁰ Coşkun, *Mehdilik Fenomeni*, 315; Abdülcelil Şelebi, "Batını Tefsirin Doğuşu ve Nedenleri", çev. Gıyasettin Arslan, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2004), 100.

birakmayacaktır. Yeryüzünde sadece İslam kalıncaya kadar savaşmaya devam edecek, tüm dinleri ve mensuplarını ortadan kaldıracaktır. Onun zuhuru sonrasında kullar güneşe ihtiyaç duymayacaktır. Bid'atleri ortadan kaldıracak; Çin, Konstantin ve Deylem dağlarını fethedecektir.⁶¹ Şîa, İslam öncesi inançlarının, Hristiyanlık ve Yahudilikteki akidelerin tesirinde kalarak inanç esasları arasına mehdîliği eklemiştir.⁶²

Muhammed Mehdî'nin tekrar döneceği inancı Şîa İmâmîyye'nin inanç esasları arasında yer almaktadır. Özellikle haksızlıkların arttığı, sosyal ve ekonomik sıkıntıların baş gösterdiği dönemde gaip imamın tekrar döneceği inancı bu grupların en büyük ve en önemli dayanak noktasıdır.⁶³

2. Şeyhîlik

Şeyhîlik tarikatı Şîa ile Bâbîlik arasında bir köprü vazifesi görmüştür.⁶⁴ Nitekim Şîa bin yıldır Muhammed Mehdî'yi beklemektedir. Gaybet-i kübra denilen ve hâlâ devam eden bu süre zarfında Şîa halkın imamın yokluğunda kime tabi olacakları sürekli tartışma konusu olmuştur. İmamın yokluğunda takip edilmesi gereken metodun ne olduğunu tartışan iki büyük grup Şîa halkın dini gündemini sürekli meşgul etmiştir. Bu gruplardan ilki Ahbârîlik olmuş, ikincisi ise Usûlîlik adıyla Ahbârî ekolün karşısında yer almıştır.

Muhammed Mehdî'nin büyük gaybetinden sonra Şîa iki farklı yaklaşımla karşı karşıya kalmıştır. Bunlardan ilki Muhammed Mehdî'den nakledilen ahbârın tüm dini konularda yeterli olacağını savunan görüş, ikincisi ise ahbârın yeterli olmayıp içtihadın şart olduğunu ifade eden görüştür. Ahbârın yeterli olacağını, Sünnîlerin geliştirdikleri içtihat yönteminin bid'at olduğunu ifade edenlere Ahbârî, ahbârın her sorunu çözmede tek başına yeterli olamayacağını, akli istinbat yollarından biri olan içtihadın gerekliliği

⁶¹ Mehmet Ali Durmuş, *Mitolojik Kurtarıcı Mehdi* (İstanbul: İşaret Yayınları, 2015), 65-66.

⁶² İlhan, *Mehdîlik*, 45-46; Abdülhamid, *İslâm'da İtikadî Mezhepler ve Akaid Esasları*, 31; Gerlof Van Vloten, *Arab Hâkimiyeti, Şîa ve Mesih Akideleri*, çev. M. Said Hatiboğlu (Ankara: Otto Yayınları, 2017), 58; Nuran Koyuncu, *Osmanlı Devleti'nde Şîa* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2014), 35.

⁶³ Fığlalı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 4.

⁶⁴ Fığlalı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 4; Buşra Arslan Meçin, "Şeyh Ahmed Ahsâî'ye Göre Hurkalyâ", *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 11/2 (2020), 735.

üzerinde duranlara ise Usûlî adı verilmiştir.⁶⁵ Şeyhiyye'nin keşfe dayanan istidlâl yöntemi ve geliştirdiği “kâmil şîî” nazariyesi, özellikle Muhammed Mehdî'nin gaybetinin ardından geçen bin yıllık zamana dikkat çekmesi Mirza Ali Muhammed'in fikirlerinin temelini oluşturmaktadır.

2.1. Ahmed el-Ahsâî

Şeyh Ahmed el-Ahsâî, Şîa'nın Ahbârî-Usûlî çekişmelerinin şiddetli bir şekilde yaşandığı dönemde 1752-1753 yıllarında Basra'nın güneyinde yer alan küçük adaların birinde dünyaya gelmiştir. Tam adı Ahmed b. Zeynüddîn b. İbrahim el-Ahsâî'dir.⁶⁶ Yaklaşık 40 yaşına kadar bu adada kalan Şeyh Ahmed daha sonra ailesini burada bırakarak Necef ve Kerbela yönüne doğru yola çıkmıştır. Necef ve Kerbela civarında bir müddet kaldıktan sonra Şîî imam Ali er-Rıza'nın türbesini ziyaret maksadıyla İran'a gitmiştir. Orada kısa zaman içerisinde büyük bir üne kavuşmuştur.⁶⁷ Dönemin Kaçar şahı Feth Ali Şah İran'da ortaya çıkan bu yeni âlime cevaplarını merak ettiği soruların bulunduğu bir mektup göndermiş bunun üzerine Şeyh Ahmed, Feth Ali Şah'ın bu sorularına karşılık *Sultaniye Riselesi*'ni kaleme almıştır.⁶⁸ Şeyh Ahmed İran'ın çeşitli şehirlerini gezmiş ve gittiği yerlerde büyük bir saygı ile karşılanmıştır. Özellikle Feth Ali Şah'ın teveccühünü kazanmış olması sebebi ile İran'da kısa sürede üne kavuşmuştur.

Ahmed el-Ahsâî dönemin Şîî doktrininden farklı bazı söylemler geliştirmiştir. Şîa'nın “usûl-i hamse” diye isimlendirdiği beş esas olan “tevhid-nübüvvet-imamet-mead-adl” maddelerinden “adl ve mead” ı çıkartıp “rüknü'r-rabi” olarak isimlendirdiği dördüncü rüknü yerleştirmiştir. Şîa'nın beklediği on ikinci imam Muhammed Mehdî'nin her zaman bir nâibinin olduğuna inanmak dördüncü rüknü oluşturmaktadır.⁶⁹ Ahsâî dönemin Usûlî ve Ahbârî temsilcileriyle Irak'ta görüşmüş ne

⁶⁵ Mazlum Uyar, *Ahbârîlik* (İstanbul: Ayışığı Kitapları Yayınevi, 2000), 49; Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 170.

⁶⁶ İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm* (İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2022), 188.

⁶⁷ H.M. Balyuzı, *H.z. Muhammed ve İslam Devri*, çev. Süreyya Güler (İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 1996), 473.

⁶⁸ Zerendi, *Nebil Tarihi*, 17.

⁶⁹ Gölpınarlı, *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*, 543; Mustafa Öz, “Şeyhiyye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 09 Şubat 2024).

Ahbârîlerin katı nakilciliğini ne de Usûlîlerin akılcı yöntemi olan içtihadı benimsemiştir. O dördüncü rükün olarak “Kâmil Şîî” olarak isimlendirdiği yeni bir kavram geliştirmiştir. Buna göre Kâmil Şîî imamlar ile Şîî halk arasında bir aracıdır. Kâmil Şîî salt aklını kullanan müçtehitlerin düşebileceği hatalardan münezzehtir. Çünkü o manevi müşahede ile imamların bilgisine mazhar olmuştur. Ahsâî, Kâmil Şîî'nin kendisi olduğunu doğrudan söylemediyse de bu kavram ile kendinden bahsettiği aşikârdır. Ahsâî'nin geliştirdiği teori mehdî ile halk arasında iletişim kuran sefirlik kurumunun Ahsâî'nin şahsında devam etmesine olanak sağlamıştır. Ahsâî'nin talebeleri; “*Allah imamların suretinden kaybolduktan sonra geri dönmüş olan ve dördüncü rükün sayılan Şeyh Ahmed, onu takip edenlerin şahsında en kuvvetli bir surette tecelli etmiştir.*”⁷⁰ gibi söylemlerde bulunmuşlardır. Talebelerin Ahsâî için sarf ettikleri sözlerden anlaşılacağı üzere talebeler Ahsâî'nin bedeninde tanrının tecelli ettiğine inanmaktadır.

Ahsâî'nin panteizm ve İslam'daki vahdet-i vücud'u birleştirmek istediğini söyleyebiliriz. Panteizme göre bu evrendeki her bir varlık tanrının yayılmasından ibarettir. Yani tanrı kâinatta cisimleşmiş olarak bulunmaktadır. Bu dünyadaki her küçük madde tanrının bir parçasını oluşturmaktadır. Bu nedenle doğada bulunan taş, toprak, ağaç vb. tanrının bir parçasını oluşturmuştur. Vahdet-i vücud'a göre ise tanrı bizatihi olarak dünyada cisim değildir. Ancak sıfatları ile dünyaya tecelli eder. Bu görüşe göre tanrı bir ağacın yaprağı olamaz. Fakat bir ağacın yaprağı tanrının sıfatlarının tecellisi ile büyüyüp gelişebilir. Vahdet-i vücud telakkisine göre her şey tanrının bir mazharıdır. Kâinattaki her şey tanrının tecelli ettiği bir ayna mesabesindedir.⁷¹

Ahsâî bu iki görüşü birleştirmek istemiştir. Ahsâî'ye göre her şeyin kökü tanrıdır. Tanrı kâinattaki her şeyi kapsamaktadır. Her madde özünde tanrıdan bir cevher taşımaktadır. Ahsâî'nin üzerinde durduğu ve ilerde Bahâîliğin inanç esaslarının

⁷⁰ Fığlalı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 8.

⁷¹ Ekrem Demirli, “Vahdet-i Vücud”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 11 Şubat 2024); M. Zerrin Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbîlik ve Bahâîlik* (Ankara: Kalite Matbaası, 1975), 30.

temelini oluşturacak diğer görüşü ise tanrısal gücün insan bedenine tecelli ederek dünyada görülebileceğidir.⁷²

İran’da bulunan ve ana bünyeyi teşkil eden Şîî halk Muhammed Mehdî’yi beklemektedir. İran’ın eski dini olan Mecûsîlikte de aynı bekleyiş hâkimdir. Şîî ve Mecûsî halkın yanı sıra Yahudilerde de bir mesih beklentisi vardır. Zaten sosyal çevre liderlik yönüyle öne çıkan kişileri mehdî olarak değerlendirmeye çok müsaittir. Nitekim hoşâ giden bir davranış yapıldığında ya da olağanüstü bir durum sergilendiğinde “Sen mesih misin?” gibi şaşırma ünlemleri bir âdet haline gelmiştir.⁷³

Şeyh Ahmed’e nispetle Şeyhiyye, keşfi bilgi kaynağı olarak kabul ettikleri için Kâzım Reşfî döneminde Keşfiyye olarak anılacak olan bu tarikatın mehdî beklentisi klasik Şîî doktrininden farklı olmuştur.⁷⁴ Nitekim Şîîler kaybolan Muhammed Mehdî’nin halen hayatta olduğuna inanmaktadır.⁷⁵ Şîîler mehdînin kaybolduğu ilk dönemde mehdî ile halk arasında köprü vazifesi gören dört sefirin varlığına inanmış ve bu dönem gaybet-i suğra olarak isimlendirilmiştir. Dördüncü sefirin ölmesi ile birlikte gaybet-i kübra dönemi başlamıştır. Şîa’ya göre kaybolan mehdî Şîî halk ile hâlâ irtibat kurmaya devam etmektedir. Şeyhiyye ise bu inancın aksine gelecek olan mehdînin normal bir insan olacağını ve zuhurunun olağanüstü bir şekilde gerçekleşmeyeceği iddiasında bulunmaktadır.⁷⁶

Şeyh Ahmed el-Ahsâî hakkında İslam dinini yıkmak için Avrupalılar tarafından Endonezya’dan gönderilmiş, aslen Ahsa şehrinden olmayan batılı bir papazdır şeklinde yorumlar yapılmışsa⁷⁷ da tarihi kaynaklarda bu görüş pek revaç bulmamıştır. Ahsâî’nin dönemin dini düşüncesine aykırı olan iki görüşü daha vardır ki bu görüşler onun tekfir edilmesine sebep olmuştur. Ahsâî yeniden dirilişin bedenle olmayacağını, ceza ve mükâfatın sadece ruha taalluk edeceğini ifade etmiş ve Hz.

⁷² Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbîlik ve Bahâîlik*, 30.

⁷³ Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbîlik ve Bahâîlik*, 32.

⁷⁴ Öz, “Şeyhiyye”.

⁷⁵ Fığlalı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 3.

⁷⁶ Abdülhamid, *İslâm’a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 57; Mehmet Demirci, “Ahsâî”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 30 Nisan 2024).

⁷⁷ Abdülhamid, *İslâm’a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 59.

Muhammed'in miraca bedenen değil ruhen yükseldiğini iddia etmiştir.⁷⁸ Şeyh Ahmed, Kazvinli bir müçtehit tarafından yukarıda zikredilen görüşleri nedeniyle tekfir edilmiştir. Şeyh Ahmed'in tekfir edilmesiyle birlikte o ve tabiileri Şîî bünyeden ayrılarak kendi ekolünü oluşturmaya başlamıştır. Kâfirlik suçlamasının ardından İran'dan ayrılıp Irak'a giden şeyh burada tutunamayıp Mekke'ye gitmek için yola çıkmış fakat Mekke'ye ulaşmadan 73 yaşında (1825-1826) hayatını kaybetmiş ve ölmeden önce yerine halife olarak Kâzım Reştî'yi tayin etmiştir.⁷⁹ Şeyh Mekke yakınlarında vefat ettiği için Cennetü'l-Baki kabristanlığına defnedilmiştir.⁸⁰

2.2. Kâzım Reştî

Ahmed el-Ahsâî'nin ölümünden sonra doğum yeri ve yılı tam olarak bilinmeyen ve Reştli olduğu ifade edilen⁸¹ Kâzım Reştî hareketin başına geçmiştir. Ahmed el-Ahsâî'den sonra Şeyhliği sistemli hale getiren Seyyid Kâzım Reştî olmuştur. Ahmed el-Ahsâî Yezd şehrinde iken Kâzım Reştî "Gilan" bölgesinden gelerek Ahmed el-Ahsâî'ye biat etmiştir. Bahâî kaynaklar 1815-1816 yıllarında Seyyid Kâzım'ın Ahsâî ile ilk kez görüştüğünde 22 yaşlarında olduğunu kaydetmektedir.⁸² Bu yaşı biraz daha ileri götürüp Reştî'nin Şeyh Ahmed'e talebeliğe başladığında 26 yaşında olduğunu ifade eden kaynaklar da mevcuttur.⁸³ Buradan Seyyid Kâzım'ın 1792-1793 yıllarında doğduğunu çıkarmamız mümkündür.

Bahâî kaynaklara göre Seyyid Kâzım Reştî on bir yaşında iken Kur'an'ın tamamını ezberlemiş, on iki yaşlarında hadis külliyyatına hâkim olmuş, on sekiz yaşına geldiğinde ise tefsir yazabilecek pozisyona ulaşmıştır. Şeyhin derslerine bir süre devam ettikten sonra Şeyh Ahmed kendisine evine gitmesini ve orada kendinin göndereceği talebelere ders vermesini istemiştir.⁸⁴

⁷⁸ Balyuzı, *Hız Muhammed ve İslam Devri*, 473; Zerendi, *Nebil Tarihi*, 25.

⁷⁹ Fığlalı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 9.

⁸⁰ Öz, "Şeyhiyye"; Demirci, "Ahsâî".

⁸¹ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 62.

⁸² Zerendi, *Nebil Tarihi*, 20.

⁸³ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 62.

⁸⁴ Zerendi, *Nebil Tarihi*, 20.

Dönemin İslam âlimlerinin Şeyhiliğe bakışı Bahâî eserlerinde nakledilmiştir. Ahsâî ve Reştîye karşı çıkanlar onların genellikle mahşer gününün maddeten reddettiklerini söylemiş, miracın cismen mümkün olmadığını⁸⁵, kıyamet alametlerin Müslümanların bildiğinden farklı olduğunu ifade ettiklerini dile getirmişlerdir.⁸⁶

Kâzım Reştî hocası Ahsâî'nin üstü örtük şekilde bahsettiği kavramları biraz daha somut hale getirmiştir. Kâzım Reştî İsmailî görüşlerden etkilenmiş gözükmektedir. Nitekim Kâzım Reştî iki Muhammedi çağdan bahsetmektedir. Birinci dönem zevahir dönemi olarak adlandırılır. Bu dönem şeriatın kemâl dönemidir. İkinci dönem ise bâtinî gerçekler dönemidir. Şeriat dönemi XVIII. asrın bitmesiyle sona ermiştir. Bâtinî gerçeklik dönemi yeni çağın öncüsü olacaktır. Bu fikirler Şîî halka duyurulmasa da Reştî'ye yakın olan kişiler tarafından ısrarla takip edilmektedir. Bu nedenle yeni yüzyılda vaat edilen mehdî ya da Ahsâî'nin "rüknü'r-râbi" olarak isimlendirdiği "Kâmil Şîî" beklenmeye başlanmıştır. Kâzım Reştî bu hususta "*vaad edilen (mehdî) şu topluluğun arasında yaşamaktadır. Zuhurunun vakti artık yaklaşmıştır. Ona yol açın. Ruhlarınızı temizleyin ki, onun cemalini görebilesiniz. Ama bu cemal, ben bu âlemden ayrılmadıkça görülmeyecektir. Bulana kadar bir an bile boş durmayınız.*" demiştir.⁸⁷ Bu ve benzer görüşlerinden dolayı Kâzım Reştî Şîî ulema tarafından tepki görmeye başlamış hal Şeyhiyye'nin Şîî ulema tarafından tekfir edilmesine kadar varmıştır.⁸⁸

Şeyh Kâzım ölmeden önce kendisinin yeryüzünden ayrılmadıkça beklenen mehdînin zuhur etmeyeceğini bildirmiş⁸⁹ ve talebelerine canları pahasında da olsa vaat edilen mehdîyi aramak için yola koyulmalarını emretmiştir.⁹⁰ Şeyhin vaat edilen mehdîyi aramak için Horasan'a gönderdiği Bişrûyeli Molla Hüseyin Şeyhîlik ile Bâbilik arasında köprü vazifesi görmüştür. Nitekim kendisi daha hocası hayatta iken Horasan taraflarına vaat edileni aramak için gitmiş fakat bu yolculuktan eli boş olarak

⁸⁵ Gölpınarlı, *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*, 543.

⁸⁶ Zerendi, *Nebil Tarihi*, 25.

⁸⁷ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 10.

⁸⁸ İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, 189.

⁸⁹ E. Ruhi Fığlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri* (Ankara: Selçuk Yayınları, 1986), 211.

⁹⁰ Diriöz, *Tâhire*, 10.

Şeyh Kâzım'ın yanına Kerbela'ya dönmüş fakat döndüğünde Şeyh Kâzım'ın ölümünün üzerinden 22 gün geçmiştir.⁹¹

Molla Hüseyin, Şeyh'in bir vasiyeti olup olmadığını aile efradına sorduğunda “Ölümümden sonra, yurdunuzu yuvanızı bırakarak, beldelere dağılın. Mev'ud hazretlerini arayıp taramaya başlayın. Hiçbir işi bu meseleye tercih etmeyin. Mev'udun zuhuru yakındır. Kendinizi buna hazırlayın.” dediğini duyunca onlara cevap olarak “O halde niçin etrafa dağılmadınız? Hâlâ Kerbeladasınız?” diyerek kardeşi Muhammed Bakır ve dayısının oğlu Mirza Muhammed Bakır ile birlikte vaat edileni aramak için yola çıkmıştır.⁹² Bahâî kaynaklar arasında bazı tenakuzları görmek mümkündür. Nitekim Molla Hüseyin'in yanında vaat edileni aramak için çıkanların kimler olduğuna dair farklı bilgiler mevcuttur. Bir başka Bahâî eserinde Molla Hüseyin'in yanında Necef'e gidenin kardeşi Muhammed Hasan ve kardeşinin oğlu Muhammed Bekir olduğuna dair kayıtlar vardır.⁹³

Kâzım Reştî halef tayin etmeden ölmüştür. Reştî'nin ölümünün ardından şeyhiler üç gruba ayrılmıştır. Kerbela'da Mirza Hasan Cevher, Tebriz'de Sikatu'l-İslam Hacı Mirza Şefi' ile birlikte Huccetu'l İslam Molla Muhammed Memekânî, Kirman da ise Hacı Muhammed Kerim Han Kirmânî önderliğinde varlıklarını devam ettirmişlerdir. Şeyhilerin bugünkü sayıları İran'da yaklaşık olarak iki yüz bin, Irakta üç yüz bindir. Çoğunlukla Kirman, Tebriz, Hurremşehir, Âbâdân, Tahran, Âbâde, Mervdeşt, Rafsancân, Şiraz, Zunuz ve Basra'da yaşamaktadırlar. Kendilerini Şiîliğin bâtinî yönlerini koruyan elit bir grup olarak görürler.⁹⁴

2.3. Molla Hüseyin

Kâzım Reştî'nin ölmeden önce talebelerine vaat edilen mehdîyi aramak için yola çıkmalarını vasiyet etmesi üzerine Molla Hüseyin isimli genç vaat edilen kişiyi aramaya başlamıştır. Bahâî kaynaklar Molla Hüseyin'in 1818-1819 civarlarında

⁹¹ Lowell Johnson, *Molla Hüseyin*, çev. Sevil Onat (İstanbul: Baha Basım Dağıtım A.Ş., 1998), 8.

⁹² Dirîöz, *Tâhire*, 11.

⁹³ Johnson, *Molla Hüseyin*, 8.

⁹⁴ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 13.

doğduğunu ifade etmektedir.⁹⁵ Bu tarihi biraz daha geriye çekip Molla Hüseyin'in 1813-1814 yıllarında Horasan'ın Beşrûye kasabasında dünyaya geldiğini iddia eden Bahâî kaynaklar bulunmaktadır.⁹⁶

Molla Hüseyin, Şeyh Kâzım'ın en seçkin talebelerinden biri olmuştur. Kerbela'ya uzak olan yerlerde yaşayan Şeyhîlere ulaştırılacak haberler Şeyh Kâzım tarafından Molla Hüseyin'e tevdi edilmiştir. Kâzım Reştî'nin vefatından sonra talebeleri vaat edilen kişinin kim olduğuna dair kendi aralarında müşavere ederlerken beklenen mehdînin Molla Hüseyin olduğuna dair söylemler ön plana çıkmış,⁹⁷ Molla Hüseyin bu söylemlere; “*Haşa ben krallar kralı vaat edilen ile karşılaştırılınca sadece bir toz parçasıyım. Eğer Seyyid Kâzım'ın mesajını tam olarak anlamış olsaydınız asla böyle kelimeler kullanmazdınız. Yapmamız gereken şey Seyyid Kâzım'ın mesajını yaymak için ayağa kalkmaktır.*” cevabını vererek Necef tarafına yola çıkmıştır.⁹⁸

Necef'te dua etmek ve nefsinin temizlemek için 40 gün kalmış, sonra vaat edilene aramak için Basra Körfezi üzerinden Buşehr'e geçmiştir. Buşehr'in kuzeyinde bulunan Şiraz'a vardığında sokakta yeşil sarık takmış bir genç ile tanışmıştır. Bu gencin adı Mirza Ali Muhammed'dir. Mirza Ali Muhammed, Molla Hüseyin'i dinlenmesi için akşam evine davet etmiş, evde bir süre Mirza Ali Muhammed ve Molla Hüseyin muhabbet etmiş ardından akşam namazını kılmak için camiye gitmişlerdir. Cami dönüşünde Mirza Ali Muhammed, Molla Hüseyin'e Kâzım Reştî'nin kendinden sonra halife olarak kimi seçtiğini sormuştur. Molla Hüseyin hocasının ölmeden önce vaat edilen mehdînin zuhur zamanının geldiğini bu nedenle talebelerine mehdîyi arama görevi verdiğini ifade etmiştir. Mirza Ali Muhammed, Şeyh Kâzım Reştî'nin vaat edilen kişide bulunması gereken özelliklerin neler olduğunu bildirip bildirmediği sorusuna Molla Hüseyin; “*Vaat edilen kişi Hz. Muhammed'in halis soyundan gelecek ve Fatıma soyundan olacak. 20 yaşından büyük 30 yaşından küçük olacak. Çalışmadan elde ettiği birçok bilgisi olacak. Orta boylu olacak. Sigara içmeyecek. Kusursuz bir fiziğe sahip olacak*” cevabını vermiştir. Bu cevabın üzerine odada büyük

⁹⁵ Johnson, *Molla Hüseyin*, 7.

⁹⁶ Dirîöz, *Tâhire*, 64.

⁹⁷ Zerendi, *Nebil Tarihi*, 171.

⁹⁸ Zerendi, *Nebil Tarihi*, 44-45.

bir sessizlik başlamış ardından Mirza Ali Muhammed sessizliği bozarak bu işaretlerin hepsinin kendisinde olduğunu Şeyh Kâzım'ın müjdelediği kişinin kendisi olduğunu ifade etmiştir.⁹⁹

Şeyh Kâzım tarafından vaat edilen mehdînin şartlarının Mirza Ali Muhammed'e birebir uyması ve bu kriterlerin hangi akli şartlara göre tercih edildiği büyük bir tartışma konusudur. Fatıma soyundan olması gerektiği dönemin Şîî inancı bağlamında düşünüldüğünde akli temellere oturtulabilir. Fakat sigara içmemesi ve 20 yaşından büyük 30 yaşından küçük ibaresi vaat edilen mehdî kavramının Mirza Ali Muhammed için biçilmiş bir kaftan olduğunu göstermektedir.

Yukarıda aktarıldığı üzere Johnson eserinde Molla Hüseyin'in Mirza Ali Muhammed ile karşılaşmasını ilahi bir lütuf gibi aktarsa da Mirza Ali Muhammed Kâzım Reştî'nin ders halkalarına katılmıştır. Kâzım Reştî, Mirza Ali Muhammed'in evinde misafir olmuş ve onunla uzun süren bir dostluk kurmuştur.¹⁰⁰ Bahâî yazarlar arasında şüyu bulan bu ihtilafların sebebi bazı Bahâî müelliflerin Mirza Ali Muhammed'in bâblığına gölge düşürecek tarihi verileri görmezden gelmeye çalışması olmalıdır.

Mirza Ali Muhammed'in vaat edilen kişinin kendisi olduğunu iddia etmesi sebebi ile Molla Hüseyin başta ona inanmamış ve gerçekten vaat edilenin o olup olmadığını denemek için kendi yazdığı bir kitabı Mirza Ali Muhammed'den yorumlamasını ve Kur'an-ı Kerim'de yer alan Yusuf Suresi'nin tefsirini yapmasını istemiştir.¹⁰¹ Bâbî tarihinde böylece ilk kutsal metin olarak kabul edilen Yusuf Suresi'nin tefsiri ortaya çıkmıştır.¹⁰² Mirza Ali Muhammed'e ilk iman eden on sekiz kişiden biri olduğu için hurûf-ı hayy'dan olan Molla Hüseyin Bâbîlerin Şeyh Tabersi

⁹⁹ Johnson, *Molla Hüseyin*, 10; Türkiye Bahailerini, *Bahai Dini; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 15.

¹⁰⁰ Zerendi, *Nebil Tarihi*, 33.

¹⁰¹ Johnson, *Molla Hüseyin*, 10; Mustafa Mahmud, *Hakikatü'l-Bahâiyye*, 11.

¹⁰² Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 7.

türbesi etrafında Şahın adamlarıyla olan çatışmasında 2 Şubat 1849 tarihinde vurularak öldürülmüştür.¹⁰³

3. Bâbilik

3.1. Mirza Ali Muhammed (Bâb)

Molla Hüseyin'in iman ettiği genç yani Mirza Ali Muhammed 20 Ekim 1819'da Şiraz'da dünyaya gelmiş, hem anne hem de baba tarafından Hz. Peygamberin soyundan geldiği için kendisine “seyyid” lakabı verilmiştir.¹⁰⁴ Mirza Ali Muhammed iki yaşında iken babası Seyyid Muhammed Rıza'yı kaybetmiştir.¹⁰⁵ Babasının vefatından sonra dayısı Mirza Seyyid Ali tarafından bakımı üstlenilmiştir. Dayısı, Mirza Ali'yi ilim öğrenmesi için Şeyhiyye ekolüne bağlı Şeyh Âbid'e vermiştir.¹⁰⁶

Mirza Ali Muhammed yaratılış itibarı ile tuhaf bir mizaca sahiptir. Belirli bir sebebi yokken kendini riyazete çekmiş veya kimi zaman kendinden geçene kadar kızgın güneş altında kalmıştır.¹⁰⁷ Sonraki yıllarda bir süre ticaret ile uğraşmış, 1842 yılında evlenmiştir. Bu evlilikten Ahmet isimli bir çocuk doğmuştur fakat küçük yaşlarda vefat etmiştir.¹⁰⁸

Molla Hüseyin sorduğu soruların neticesinde Ali Muhammed'in vaat edilen kişi olduğuna kanaat getirerek ona iman etmiştir.¹⁰⁹ Mirza Ali Muhammed kendisine Arapçada kapı anlamına gelen “Bâb”, Molla Hüseyin'e de kapıya açılan kapı anlamına gelen “Bâbü'l-Bâb” lakabını vermiştir.¹¹⁰ Bâb terimi çeşitli fırkalarda birbirinden farklı anlamları ihtiva edecek şekilde kullanılmıştır. Tasavvufta derûn ile ilişki sağlayacak

¹⁰³ Yasin İpek, *Yeni Bir Dini Hareket Olarak Bahailik ve Türkiye'de Bahailer* (Kayseri: Kimlik Yayınları, 2020), 89.

¹⁰⁴ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 15.

¹⁰⁵ Özşuca, *Bahai Dini*, 7; Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân* (İstanbul: Kadıköy Matbaa, 2012), 1/52.

¹⁰⁶ Zerendi, *Nebil Tarihi*, 55.

¹⁰⁷ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 71.

¹⁰⁸ Türkiye Bahailer, *Bahai Dini; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 14; Huşmand Fatheazam, *Yeni Bahçe*, çev. Mehmet Niyazi (Adana: Kemal Matbaası, 1995), 40-41; Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 23.

¹⁰⁹ E. Ruhi Fırlalı, “Bahâilik”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 09 Şubat 2024); Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 24.

¹¹⁰ Dirioz, *Tâhire*, 64; Metin Yurdagür, “Bab”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991).

olan makam, İsmâîlîlikte sırları öğreten mercii, Nusayrîlik'te ise müminleri irşat eden Selmân-ı Fârisî'nin makamıdır.¹¹¹ Burada Hz. Muhammed'in "*Ben ilmin şehriyim, Ali kapısıdır.*" hadisine binaen Mirza Ali Muhammed hadiste geçen Ali'nin kendisi olduğu iddia etmiştir.¹¹²

Bâbîlik veya Bahâîlik hakkında yapılan çalışmalar incelendiğinde Mirza Ali Muhammed'in kendisine "Bâb" dediği noktasında bir ittifak yoktur. Nitekim Süleyman Nazif eserinde Mirza Ali Muhammed'in kendisine bu lakabı vermediğini hatta dönemin tarihi kaynakları incelendiğinde müritlerinin dahi Ali Muhammed için bu lakabı kullanmadığını ifade eder. Nazif yine aynı eserde Mirza Ali Muhammed'in İslam şeriatını tatbik etmeye çalıştığını *Beyan Kitabı*'nın Mirza Ali Muhammed tarafından değil Mirza Ali Muhammed'in öğrencileri Seyyid Hasan ve Seyyid Hüseyin tarafından kaleme alındığını ve şeyhin bu kitabı hiç görmediğini aktarır.¹¹³ Yazar yine aynı eserde eğer Mirza Ali Muhammed'e "bâb" lakabı verildiyse bunun sadece Mirza Ali Muhammed'in Kâzım Reştî'nin derslerine devam ettiği zamanlarda ders meclisinin kapıya yakın kısmında oturmasından kaynaklanabileceğini ifade etmektedir.¹¹⁴

Mirza Ali Muhammed'e inanan ilk kişi Molla Hüseyin olmuş ve ardından 17 kişi daha iman etmiştir. Mirza Ali Muhammed'in tanrı mazharı olduğuna inanan ilk 18 kişiye Bâbî literatüründe "diri'nin harfleri" veya "hurûf-ı hayy" denmektedir.¹¹⁵ İman edenlerin çoğu Şîî din adamlarıdır. Bu nedenle Bâbîlik hareketinin din adamları sınıfına dayandığını söyleyebiliriz.¹¹⁶ Mirza Ali Muhammed'e iman eden ilk 18 kişi içerisinde biri daha sonra bâbı reddettiği için mürtet sayılmıştır. Diğer iman eden 17 kişi ise şunlardır;

1. Bâbu'l-Bâb lakabını alan Molla Hüseyin Bişrûyeli

¹¹¹ Yurdagür, "Bab".

¹¹² Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 144; Fıçlalı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 16.

¹¹³ Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbiler*, 21; İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, 191.

¹¹⁴ Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbiler*, 51.

¹¹⁵ Türkiye Bahailer, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 15; Mustafa Öz, "Türkiye'de Bahâîlik ve Bahâî Faaliyetleri", *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, (2004), 317; Esslemont, *Bahau'llah ve Yeni Devir*, 24.

¹¹⁶ Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 155.

2. Molla Hüseyin'in kardeşi Mirza Muhammed Hasan
3. Molla Ali Bestâmî
4. Molla Hüseyin'in yeğeni, Mirza Muhammed Bakır
5. Molla Ali lakaplı Molla Hüda Bahş-ı Kuçanî
6. Molla Hasan Becestanî
7. Seyyid Hüseyin Yezdî
8. Mirza Muhammed Rovze Han Yezdî
9. Said Hendî
10. Molla Muhammed Hoî
11. Molla Cemil Orumî
12. Molla Ahmed Ebdal-i Maragaî
13. Molla Bakır Tebrizî
14. Molla Yusuf Erdebilî
15. Mirza Hâdî
16. Zerrîn Tâc
17. Kuddüs¹¹⁷

Mirza Ali Muhammed Bâbî-Bahâî kaynaklara göre medrese tahsili görmemiştir.¹¹⁸ Bahâî kaynaklarda Mirza Ali Muhammed'in eğitimsiz biri olduğunun itirafını görmemiz mümkündür. Mirza Ali'ye ilk inanan ve hurûf-ı hayy'dan olan Molla Hüseyin, Mirza Ali Muhammed'i tanıyıp belli bir zaman geçirdikten sonra vaat edilen kişinin kendisi olabileceğini ve kendisinin Mirza Ali Muhammed'den daha eğitilmiş biri olduğunu düşünmüş fakat sonra bu düşüncesinden vazgeçmiştir.¹¹⁹

Etrafindaki insanları kendisinin vaat edilen kişi olduğuna inandıran Mirza Ali Muhammed'in ilk işi Müslümanlarca kabul edilen kelime-i şهادete bazı eklemelerde bulunmak olmuştur. Buna göre “*Nebilden*¹²⁰ önce Ali tanrısal soluğun aynasıdır.”

¹¹⁷ Zerendi, *Nebil Tarihi*, 58; Mustafa Mahmud, *Hakikatü'l-Bahâiyye*, 12.

¹¹⁸ Abdülbaha Abbas Efendi, *Bazı Sorulara Cevaplar*, çev. Mecdi İnan (İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 1996), 22.

¹¹⁹ Johnson, *Molla Hüseyin*, 26.

¹²⁰ Bahâîler Arapça şereflî ve yüce olmak anlamına gelen نَبِيل kelimesini peygamberler için kullanmaktadır. Örneğin Bahâî müellif Muhammed Zerendi *Nebil Tarihi* isimli kitabında peygamber olarak kabul edilen Mirza Ali Muhammed ve Mirza Hüseyin Ali'nin hayatlarını ele almaktadır.

cümlesi Bâbî olmanın temel şartı olarak kabul edilmiştir. Cümlede geçen nebil ise Bâbîlere göre Hz. Muhammed'dir. Bahsedilen Ali ise kendisi değil İslam'ın dördüncü halifesi olan Ali b. Ebi Talip'tir. Kelime-i şهادete böyle bir ekleme yapmasıyla birlikte özellikle İmamiyye Şîa'sında ve gulat fırkalarda heyecan uyandırmıştır. Kısa bir zaman sonra Mirza Ali Muhammed'in söylemlerinde bazı değişiklikler meydana olmaya başlamıştır. Nitekim Mirza Ali Muhammed bu sefer beklenen mehdînin kendisi olduğunu ifade etmiştir. Hemen ardından kendisinin yeni bir tanrı zuhuru (peygamberi) olduğunu iddia etmiş, kendisi ile birlikte açılan bu devirin tam iki bin yıl süreceğini söylemiştir.¹²¹

Mirza Ali Muhammed'in iddialarının toplumda yankı bulmasının temelinde Şîa'nın mehdî akidesi yer almış gözükmektedir. Nitekim toplum Muhammed Mehdî'nin dönüşünü beklemektedir. Bu umutlu bekleyiş o kadar kuvvetli olmuştur ki duvar yazılarında, sloganlarda, doğan çocuklara verilen isimlerde ve dualarda kendini göstermiştir.¹²² İslam toplumunda mehdî adı genellikle mevcut hükümete başkaldıran Alioğullarının kisvesi olmuştur. Yüzyıllardır bu geleneğe tanık olan İran coğrafyası siyasi bir girişim olma ihtimali nedeniyle Bâbîliğe temkinli yaklaşmıştır.

Hac için Mekke'ye giden Mirza Ali Muhammed burada beklenen mehdînin kendisi olduğunu ilan etmiştir.¹²³ Kendisinin İslam ümmeti tarafından beklenen mehdî olduğunu ifade eden bir mektup yazmış ve Mekke emirine göndermiştir.¹²⁴ Hac dönüşünde derdest edilen Mirza Ali Muhammed Bahâî kaynaklara göre bazı mucizeler göstermiştir. Kaynaklarda aktarılan ilk mucizesi veba sebebi ile ölüm döşeginde yatmakta olan bazı kişilere abdest suyunu içirerek şifa vermesidir. Bunu gören hasta yakınları Mirza Ali Muhammed'in durumunu valiye bildirmiş vali ise Mirza Ali Muhammed'in hapsedilmesi yerine Şiraz'dan uzaklaştırılmasını istemiştir.¹²⁵

Dâîleri vasıtasıyla tebliğe devam eden Mirza Ali Muhammed, Kaçar hükümeti tarafından 1847'de İran'ın kuzeybatı dağlarında yer alan "Makü" kalesine

¹²¹ Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbîlik ve Bahâîlik*, 34.

¹²² İlhan, *Mehdîlik*, 103.

¹²³ Öz, "Türkiye'de Bahâîlik ve Bahâî Faaliyetleri", 317; Özşuca, *Bahai Dini*, 7.

¹²⁴ Zerendi, *Nebil Tarihi*, 92; Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/55.

¹²⁵ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/55.

gönderilmiştir.¹²⁶ Zindanda üç yıl kalacak olan Mirza Ali Muhammed vaktini kitap yazmakla geçirmiştir. Mirza Ali Muhammed'in burada tutuklu kalması halkın teskin olması için yeterli olmamıştır. Müntesipleri Mirza Ali Muhammed'in "Bâb" değil bizzat mehdînin kendisi olduğunu ifade etmeye devam etmiş, özellikle Mâzenderân bölgesinde bazı çatışmalar başlamıştır.¹²⁷

Çatışmalar esnasında Bâbiler orman içlerine çekilip kendilerine bir kale inşa etmişlerdir. İnşa edilen bu kale içerisine yaklaşık bin Bâbî toplanmıştır. Kale şeyh Tabersi türbesini de içine almaktadır.¹²⁸ Yukarıda adı geçen Molla Hüseyin bu kaleyi yapan ve Ali Muhammed'e inanan ilk Bâbîdir. O zaman Maku kalesinde mahpus olan Mirza Ali Muhammed, Molla Hüseyin'e yazdığı mektupta isyan ederken göndereceği kavuğu takmasını ve önlerinde siyah bir bayrak bulundurmasını istemiştir. Yine savaş esnasında Molla Hüseyin ve adamları "ya sahibe'z-zaman" naraları atmışlardır.¹²⁹ Bu esnada Bâbilerin 313 kişi olduğuna inanılır ki bu sayı Bedir Savaşına katılan Müslümanların sayısına eşittir.¹³⁰ Ölen Bâbilerin sayısı ile Bedir ashabı arasında bağlantı kurularak ölenlere kutsallık atfedilmek istenmiştir.

Ali Muhammed'in Molla Hüseyin'den böyle bir istekte bulunması Şîa arasında yaygın olan mehdî rivayetlerinde geçen siyah bayrakla ilgili olmalıdır. Nitekim Ali Muhammed kendisini artık mehdîye açılan kapı değil bizzat mehdînin kendisi olarak telakki etmektedir. Bahâî kaynaklarda Molla Hüseyin'in bu isyan sırasında ağacın ardına saklanıp kendisine ateş etmekte olan silahlı bir İran askerini önündeki ağaç ve tuttuğu silah namlusuyla birlikte tek bir kılıç darbesiyle ikiye böldüğü anlatılmaktadır.¹³¹ İran'da insanüstü bir güce sahip olmakla ilgili sosyal hayatta söylenen sözler ve anlatılan kıssalar Zerrin Akgün'ün tespit ettiği kadarıyla mehdî inancı çerçevesinde oluşturulmaktadır.¹³²

¹²⁶ Johnson, *Molla Hüseyin*, 23; Richard Foltz, *İran Tarihi*, çev. Hüseyin Gökalp (İstanbul: İnkılâb Kitabevi, 2021), 90.

¹²⁷ Fırlalı - Şimşek, "Bahâilik ve el-Kitabu'l-Akdes", 13; Foltz, *İran Tarihi*, 90-91.

¹²⁸ Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbiler*, 26.

¹²⁹ Mustafa Mahmud, *Hakikatü'l-Bahâiyye*, 18.

¹³⁰ Johnson, *Molla Hüseyin*, 29; Zerendi, *Nebil Tarihi*, 254.

¹³¹ Johnson, *Molla Hüseyin*, 31.

¹³² Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbîlik ve Bahâilik*, 32.

3.2. Bedeşt Toplantısı

1848 yılında Mirza Ali Muhammed'in Çehrik'teki mahpusluğu esnasında Mâzenderân bölgesinin Bedeşt köyünde yapılan toplantı Bâbî tarihi açısından önemlidir. Hapsedilen Mirza Ali Muhammed'in durumunu görüşmek ve Şahın askerleri ile bâbiler arasında vuku bulan karışıklıkları değerlendirmek için toplantıda 81 Bâbî hazır bulunmuştur.¹³³ Toplantının görünen yüzünde Zerrîn Taç rol oynarken arka planda bu toplantıyı tertip eden ve yöneten, tarihte Bahâullah olarak anılacak Mirza Hüseyin Ali olmuştur. İlerde anlatılacağı üzere zengin bir aileden gelen Bahâullah Bedeşt köyünde üç ayrı bahçe kiralamıştır. Bunlardan biri kendine, diğeri Zerrîn Tâc'a, bir diğeri de Bahâî literatüründe Kuddüs olarak tanınan Kâzım Reştî'ye talebelik yapmış, Mirza Ali Muhammed'e ilk iman edenler arasında yer alan ve Şeyh Tabersi kalesinde şahın adamlarına karşı savaştan ve burada öldürülen Molla Muhammed Ali'yedir. Bâbiler bu bahçelerde toplam 22 gün kalmışlardır. Bahâullah burada önde gelen Bâbîlere çeşitli lakaplar vermiştir. Nitekim Zerrîn Tâca *Tâhire* lakabını veren Mirza Hüseyin Ali'dir.¹³⁴ Mirza Hüseyin Ali *Bahâ* lakabını ilk kez bu toplantıda kullanmıştır.¹³⁵ Mirza Hüseyin Ali'nin *Bahâullah* lakabını ilk defa Edirne'de kullandığını iddia eden kaynaklar da mevcuttur.¹³⁶ Toplantıya Tâhire peçesiz katılarak; "*Ey İnsanlar! İlk dinin hükümleri –Muhammediliği kastediyorum-neshedilmiştir. İkincisi ise henüz bize ulaşmamıştır. Biz şuanda herhangi bir şeye ait mükellefiyet bulunmayan bir zamanda yaşıyoruz.*"¹³⁷ şeklindeki konuşmasıyla artık her şeyi mubah kılmaya başlamış ve İslam şeriatını lağvetmiştir.¹³⁸

Bâbilerin çoğunu Şîî Müslümanlar oluşturmaktadır. Fığlalı, Mirza Ali Muhammed'e inanan ve hurûf-ı hayy'dan olan 12 kişinin molla olduğunu ifade etmektedir.¹³⁹ Bâbilerin asıl maksadını bilmeyen ve toplantıya katılan bazı kişiler bu durum karşısında Bâbîleri terk etmişlerdir. Durumun vahameti karşısında Abdulhâlik

¹³³ Zerendi, *Nebil Tarihi*, 197.

¹³⁴ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 34.

¹³⁵ Zerendi, *Nebil Tarihi*, 197.

¹³⁶ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 54.

¹³⁷ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 24; Foltz, *İran Tarihi*, 91.

¹³⁸ Caferov, "Bahai Dininin Teoloji Esaslarını Teşkil Eden Bazı Anlayışların Tahlili", 300; Zerendi, *Nebil Tarihi*, 200.

¹³⁹ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 22.

İsfahanî adındaki bir şahıs boğazını kesmiştir.¹⁴⁰ Bedeşt toplantısı her ne kadar Bâbileri bir araya getiren bir toplantı gibi gözükse de grup içerisindeki ilk ayrılıkların sebebi olmuştur. Nitekim Zerrîn Tâc'ın bu hareketine karşılık bazıları grubu terk etmiş, hurûfî hayy'dan olan Kuddüs lakaplı Muhammed Ali, Zerrîn Tâc'a tepki göstermiştir.¹⁴¹

Zerrîn Tâc toplantıda kadınlara dair İran halkının alışık olmadığı bir takım düşüncelerini ifade etmiştir. Toplantıya erkekleri tahrik edici bir tarzda katılan Zerrîn Tâc kadınlar hakkında; “Sizinle kadınlarınız arasında bulunan bugünkü hicabı, onlarla ortaklaşa iş yaparak, faaliyetleri paylaşarak yurtunuz. Ayrıldıktan sonra artık onlarla birleşiniz. Onları kapalılık ve yalnızlıktan umumi hayata cemiyete çıkarınız. Onlar dünya hayatının çiçeklerinden, güllerinden başka bir şey değildirler. Çiçek ise mutlak koparılmalı ve koklanmalıdır. Çünkü koklamak için yaratılmıştır. Sayılması veya şöyle şu kadar koklanacak diye sınırlanması uygun değildir. Çiçek derilir toplanır, dostlara sunulur, hediyeye edilir.”¹⁴² ifadelerini kullanmıştır. Zerrîn Tâc'ın toplantıya peçesiz ve tahrik edici bir tarzda katılmasını kabul edilebilir bir zemine taşımak isteyen Bahâîler peygamberin kızı Hz. Fatıma'nın mahşer gününde sırat köprüsünü geçerken peçesiz olacağına dair bir rivayet nakletmiştir.¹⁴³ Fakat Bahâîlerin naklettiği rivayet hadis kaynaklarında tespit edilememiştir.¹⁴⁴ Zerrîn Tâc'ın peçesiz ve örtüsüz bir şekilde toplantıya katılması konusunda Bahaullah'a itiraz edilmiş, Bahaullah ise; “Biz kadınları yeniden inşa ettik (yarattık)”¹⁴⁵ mealindeki ayetin Zerrîn Tâc için nazil olduğunu söylemiştir.¹⁴⁶

Zerrîn Tâc'ın düşünceleri, evlilik hayatını inkâr eden ve mülk ortaklığını savunan Mazdek inancı ile benzerlik göstermektedir. İslam öncesi Sâsânî dönemi İran'ında Mazdek b. Bâmdâd adında bir reformist insanlar arasında meydana gelen kıskançlık ve kavgaları ortadan kaldırmak istemiştir. Mazdek'e göre bu kavgaların asıl

¹⁴⁰ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 34.

¹⁴¹ İpek, *İran ve Osmanlı Coğrafyasında Gelişen Bir Dini Hareket Olarak Babilik- Bahailik ve günümüz Türkiye'sindeki Faaliyetleri*, 56-57; Zerendi, *Nebil Tarihi*, 198.

¹⁴² Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 138.

¹⁴³ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 34.

¹⁴⁴ Yasin İpek, “Yeni Dini Hareketlerde Kadının Rolü: Bir Aktivist, Reformist ve Şair Olarak Kurretü'l-Ayn'ın Bahailikteki Yeri”, *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (2024), 129.

¹⁴⁵ Vâkı'a 56/35.

¹⁴⁶ Dirîöz, *Tâhire*, 30.

sebebi insanların birbirinden farklı seviyelerde mal varlığına ve eşlere sahip olmasıdır. Çatışmanın ortadan kalkması için mülk ve eşlerde ortaklık gerekmektedir.¹⁴⁷

Durumdan rahatsız olan bazı Bâbîler Tâhire’yi şikâyet maksadı ile Mirza Ali Muhammed’e durumu anlatan bir mektup yazmışlardır. Mirza Ali Muhammed Tâhire’nin durumundan şikâyet eden bu gruba cevap olarak; “*Kudret dili tarafından kendisine Tâhire lakabı verilen kimse hakkında ne diyebilirim*” şeklinde cevap vermiştir.¹⁴⁸

3.3. Mirza Ali Muhammed’in İdamı

1848 yılında yapılan Bedeşt toplantısı ile Bâbîlik İslam şeriatı ile ilişkilerini tamamen koparmıştır. Aralarında Mirza Hüseyin Ali’nin de bulunduğu 81 Bâbî İslam’ı lağvetmiştir. Bu toplantıdan yaklaşık bir ay sonra Muhammed Şah vefat etmiş yerine 16 yaşındaki Nasiruddin Şah geçmiştir.¹⁴⁹ Muhammed Şah’ın ölümü İran’da Bâbîlerin ayaklanmalarını teşvik etmiştir.¹⁵⁰ Şeyh Tabersi türbesinin etrafında yapılan kalede Bâb Mirza Ali Muhammed’in en sevdiği talebesi olan Molla Hüseyin ve Kuddüs gibi Bâbîlerin önde gelen isimleri şahın adamları tarafından öldürülmüştür.¹⁵¹ Yine Zencan’da Bâbîler birçok karışıklık çıkarmış şahın askerleri Bâbî isyanını kanlı bir şekilde bastırmıştır. Mirza Ali Muhammed 1847 yılında hapsedildiği Maku kalesinden 1848 yılında Çehrik kalesine gönderilmiş, burada idamına fetva verilerek Tebriz’e sevk edilmiştir.¹⁵²

Tebriz’de gerçekleşen idam Bahâî metinlerinde çok dramatik ve ütöfik bir şekilde ele alınmaktadır. Burada kaynaklarda geçen pasajı aktarmak faydalı olacaktır. Şevki Efendi’nin kaleme aldığı *Bahâî Dininin Birinci Yüzyılı* isimli eserde Mirza Ali Muhammed’i ve yanında bulunan “Enis” lakaplı Mirza Ali Zenuzî’yi idam etmek için hazır olan müfrezenin 750 askerden oluştuğu ifade edilmektedir. Bu müfreze üç bölüm

¹⁴⁷ Kenan Has, “Mezdekiyye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 23 Mart 2024).

¹⁴⁸ Zerendi, *Nebil Tarihi*, 197.

¹⁴⁹ Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbîler*, 24.

¹⁵⁰ Foltz, *İran Tarihi*, 91.

¹⁵¹ M. Clement Huart, *Religion de Bab* (Paris: Ernest Leroux, 1889), 21.

¹⁵² Fırlalı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 21.

halinde sırasıyla bu iki idam mahkûmuna ateş etmiş fakat bir kurşun dahi mahkûmların bedenlerine isabet etmemiş hatta bağlı buldukları halatı koparmıştır. Bu olay üzerine Mirza Ali Muhammed gözden kaybolmuş ve bir gün önce kaldığı odada bulunmuştur. Bu mucizevi olaydan sonra tekrar idam yerine gelmiş ve yarım kalan idam tamamlanmıştır.¹⁵³ İdam mangasının ateşinden sonra Mirza Ali Muhammed'in tüm vücudu parçalanmış Esslemont'un rivayetine göre sadece yüzüne kurşun isabet etmemiştir.¹⁵⁴

Şahın Mirza Ali Muhammed'i idam etmek üzere neden 750 kişilik bir müfreze hazırladığı ve bu 750 kişinin alana nasıl sığıldığı ise akıllarda soru işareti olarak kalmıştır. Bazı Bahâî kaynaklar bu sayıyı biraz daha abartarak her safta 350 asker olmak kaydıyla üç saf askerin Mirza Ali Muhammed'e ateş ettiği fakat hiçbir kurşunun Mirza Ali Muhammed'e isabet etmediğini ifade etmektedir.¹⁵⁵ Burada görülen o ki İran genelinde yaygın olan olağanüstü hikâyeler Bâbî tarihinde de yaygındır. Neticede Mirza Ali Muhammed 9 Temmuz 1850 yılında Nâsiruddîn Şah'ın emri ile kurşuna dizilerek öldürülmüştür.¹⁵⁶ İdam için 19 Temmuz 1849 tarihini veren kaynaklar da mevcuttur.¹⁵⁷ Fakat bunun tarihi kayıtlara muhalif olduğunu belirtmek gerekir. Mirza Ali Muhammed ve Enis'in cesetleri şehir kapısının yanında bulunan hendeğe atılmış ve Bâbîlerin cesetleri almaması için onar kişiden oluşan dört manga sırasıyla cesetlerin yanında nöbet tutmuştur. Ertesi sabah Tebriz'de bulunan Rus konsolosu beraberinde bir ressam ile gelmiş ve hendekteki cesetlerin resmini çizdirmiştir.¹⁵⁸

Mirza Ali Muhammed'in idamından sonra cesedinin atıldığı hendek Bâbîlerce gözlemlenmiş, askerler nöbete son verdiğinde ceset Bahâullah'ın emri ile alınarak yaklaşık 60 yıl boyunca çeşitli yerlere nakledilerek gizlenmiş¹⁵⁹ nihayet 21 Mart 1909

¹⁵³ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 55; Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbîler*, 25; Yasin İpek, "Dinlerde Mucize Algısı ve Bâbîlik-Bahâîlik Özelinde Yeni Dini Hareketlerde Mucize Telakkileri", *Journal of Islamic Research* 36/1 (2025), 39.

¹⁵⁴ Esslemont, *Bahau'llah ve Yeni Devir*, 27.

¹⁵⁵ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/58.

¹⁵⁶ Fıçlalı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 22; Türkiye Bahailerleri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 14; Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 225; Öz, "Türkiye'de Bahâîlik ve Bahâî Faaliyetleri", 318.

¹⁵⁷ Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbîler*, 25.

¹⁵⁸ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 56.

¹⁵⁹ Türkiye Bahailerleri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi* (İstanbul: Bahai Eserleri Basım Dağıtım A.Ş., 2021), 156.

tarihinde o zamanlar Osmanlı toprağı olan Hayfa'ya getirilmiş ve Kermil Dağı eteğine defnedilmiştir.¹⁶⁰ Abdülbaha Abbas Efendi zamanında babası Bahâullahın vasiyeti üzerine Bâb'ın Kermil Dağına nakledilmesi Osmanlı Devleti'nin azınlıklar ve merkeze uzak olan yerleşkeler üzerinde otoritesini kaybetmeye başladığı II. meşrutiyetin (1908) ilanı ardından gerçekleşmiştir.¹⁶¹

1987 yılında Mirza Ali Muhammed'in mezarı etrafına ilk inanan kişileri temsilen 18 teraslı bir bahçe yapılması konusunda Yüce Adalet Evi tüm dünya Bahâîlerine çağrıda bulunmuştur. 1990 yılında hazırlıklar tamamlanmış ve terasların yapımına başlanmıştır. Bahçelerin yapımı on bir yıl sürmüş ve 2001 yılında özel bir törenle açılmıştır.¹⁶² İlk on yılda iki milyondan fazla kişi bu terasları ziyaret etmiştir. 2008 yılında hem Mirza Ali Muhammed'in Kermil Dağında bulunan on sekiz teraslı mezarı hem de Bahâullahın *Behci Köşkü* denilen yerdeki kabri “olağanüstü evrensel değerler” açısından UNESCO dünya mirası listesine eklenmiştir.¹⁶³

3.4. Bâbîliğin İnanç Esasları

Bahâîlere göre Bâb'ın doğum tarihi Hz. Ali'den nakledilen bir rivayete uymaktadır. Rivayete göre Hz. Ali Peygamberimizden “Ben rabbimden iki yaş küçüğüm.” hadisini nakletmiştir.¹⁶⁴ Bahâîlerin burada Bahâullahın Bâb'tan iki yaş büyük olması sebebi ile böyle bir rivayeti kullandıkları anlaşılmaktadır. Söz konusu rivayet hadis olmayıp Hasan Harekânî'ye ait bir sözdür. Özellikle Şîi gruplarda bu söz bazen Hz. Ali'ye bazen de Hz. Muhammed'e isnad edilmektedir.¹⁶⁵

Bâbîler Mirza Ali Muhammed'i Hinduların bekledikleri Krişna, Budistler için beşinci Buda, Müslümanlar ve Hristiyanların beklediği Mesih İsa¹⁶⁶ Şîa'nın on ikinci imamı, İncil'deki İlya, Zerdüştlükteki Behram olarak kabul etmektedirler. Müstakil bir

¹⁶⁰ Türkiye Bahailer, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 18; Yüce Adalet Evi, *Işığın Yüzyılı*, 19.

¹⁶¹ Yüce Adalet Evi, *Işığın Yüzyılı*, 19-20.

¹⁶² Baybal, *Tarihî-Dinî Boyutuyla Bahâîlik*, 12; Lowell Johnson, *Emrimizin Sevgili Velisi*, çev. Ufuk Celme (İstanbul: Kurtiş Matbaa, 2008), 19.

¹⁶³ Türkiye Bahailer, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 18.

¹⁶⁴ Zerendi, *Nebil Tarihi*, 55.

¹⁶⁵ Ercan Alkan, “Harakânî'nin ‘Rabbimden İki Şey/İki Sene İle Eksişim’ Sözü'nün Tasavvuf Literatüründeki Yorumları”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (2013), 89.

¹⁶⁶ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 96.

peygamberdir. Bâbîlerin bir kısmı Bahâîliğe katılmadan inançlarını devam ettirmiş ve İran’da gizli bir şekilde varlıklarını sürdürmüşlerdir.¹⁶⁷

Mirza Ali Muhammed’in hem Farsça hem de Arapça olarak kaleme aldığı eserinin adı *el-Beyan*’dır. Bahâîler “*Ona beyanı öğretti*”¹⁶⁸ mealindeki ayette geçen “beyan” kelimesinin ilerde Mirza Ali Muhammed’e verilecek kitabın adı olduğunu ve Kur’an-ı Kerim’in bu kitabı müjdelediğini ifade etmektedir.¹⁶⁹ Bahâîler Mirza Ali Muhammed’in kitabının Kur’an-ı Kerim’de müjdelendiğini ifade edebilmek için ayetlerde geçen “beyan” kelimelerini te’vil etmişlerdir. Örneğin; “*Biz onu sana okuduğumuzda, sen de onun okunuşunu tâkip et. Sonra onu açıklamak (beyanı) da elbette bize ait bir iştir*”¹⁷⁰ ayetinde “sümme” ifadesi kullanılarak ileride gelecek bir beyandan bahsedilmiştir. Bahâîlere göre bu ifade Mirza Ali Muhammed ve ona verilecek olan kitaba bir göndermedir.¹⁷¹

Mirza Ali Muhammed İslam şeriatının nesh edildiğini artık yeni bir döneme girildiğini ve bu yeni dönemin peygamberinin kendisi olduğunu ifade etmiştir. Şîî ulema Mirza Ali Muhammed’i bu görüşlerin ispat için münazaraya davet etmiş, Mirza Ali Muhammed ise zikredilen görüşleri benimsemediğini ifade etmiş veya bu görüşlerden tövbe ettiğini dile getirmiştir.¹⁷² Bahâî kaynaklar ise Mirza Ali Muhammed’in ulema ile tartışmaya girdiğinde tövbe etmek bir yana vaat edilen kişinin kendisi olduğunu ifade ettiğini ve bunu dile getirirken asla korkmadığını aktarır. Konuyla ilgili olarak Şevki Efendinin kaleme aldığı *Bahâî Dininin Birinci Yüzyılı* isimli eserde dönemin veliaht prensi Nâsirüddin Şah’ın hazır bulunduğu bir toplantıda Mirza Ali Muhammed’in Şîî ulemaya; “*Vaat edilmiş kişi benim. Benim adını bin yıldır andığınız, zikriyle kıyam ettiğiniz, gelişine şahit olma hasreti çektiğiniz ve tanrıdan zuhur saatini çabuklaştırmasını niyaz ettiğiniz kişi. Gerçek söylüyorum. Doğu ve batı*

¹⁶⁷ Metin Bozkuş, “Bahailiğin Arka Planı ve Söylemi Üzerine Bir Değerlendirme(Sivas Örneği)”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* VI/2 (2002), 147.

¹⁶⁸ Rahman 55/4.

¹⁶⁹ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/59.

¹⁷⁰ Kıyamet 75/18-19.

¹⁷¹ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, çev. Abdülkâdir Lâzib Diriöz (İstanbul: Kadıköy Matbaa, 2012), 2/V.

¹⁷² Öz, “Türkiye’de Bahâîlik ve Bahâî Faaliyetleri”, 317; Fığlalı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 42.

milletlerinin benim sözüme itaat etmeleri ve zatıma sadakat yemininde bulunmaları farzdır.” dediği nakledilmektedir.¹⁷³

Mirza Ali Muhammed’in çokça iftihar ettiği, Kur’an-ı Kerim’in hükmünü kaldırdığını ve getirdiği bu yeni dini esaslara uymanın farz olduğunu ifade ettiği *Beyan Kitabı* gramer hataları ile doludur.¹⁷⁴ Kendisine “*Tanrı nasıl olur da bu basit hataları yapabilir?*” diye sorulduğunda “*Harfler ve kelimeler, evvel zamanda isyan etmiş ve günah işlemiştir. Bu kabahatleri üzerine i’rab zincirine vurulmak suretiyle cezalandırılmışlardır. Şimdi biz âlemlere rahmet olarak gönderilmiş bulunuyoruz. Artık bütün günahkârlar ve kabahat işleyenler için af çıkmıştır. Hatta harfler ve kelimeler de bu affa dâhildir. Zincirlerinden çözülmüşlerdir. Bundan sonra hata ve kusur sahasında diledikleri yere serbestçe giderler.... Üstelik Allah, insanların sahip oldukları noksanlıklardan biri olan ve beşer sıfatlardan başka bir şey olmayan bu kaidelere (dilbilgisi kurulları) boyun eğmekten münezzehdir.”* şeklinde cevap vermiştir.¹⁷⁵ Konuyla ilgili olarak Muhsin Abdülhamid eserinde *Beyan Kitabı*’ndan bazı pasajları vererek gramer yönünden hatalardan bahsetmektedir. Hatalar sadece gramer açısından değil anlam bakımından da devam etmektedir.¹⁷⁶ Nusayrîlikte de Mirza Ali Muhammed’in harf ve i’rabları hakkındaki nazariyesine benzer bir yaratılış nazariyesi bulunmaktadır. Aytekin Şenzeybek’in telif ettiği *Nusayrîlik* isimli eserde harflerin yaratılması; “*İsim, Ma’nâ’nın iradesiyle Bâb’a harfleri yaratmasını emreder. Bâb, harfleri saf bir nurdan ve sonlu bir maddeden yaratır. Bâb onları Ma’nâ ve İsim’in huzurunda ilki ‘ya’ sonuncusu da ‘elif’ olacak şekilde durdurur. Ma’nâ, tecelli ederek hak ettikleri ölçüde onların kendisine bakmalarına izin verir. O’nun heybeti karşısında elif hariç bütün harfler İsim’in onayıyla secdeye kapanırlar. Ma’nâ, elife niçin secde etmediğini sorunca o ‘Sen emredensin ben emredilenim. Senin emrini beklediğim için secde etmedim’ der. Elifin cevabından hoşlanan Ma’nâ elifi ilk ya’yı son harf yapar. Daha sonra Ma’nâ onları imtihan etmek ve denemek için gaybete girer ve kendisini gizler. Bu yirmi sekiz harfin ilk beşi Eytam’ı, on ikisi Nukabâ’yı, on biri*

¹⁷³ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 22; Özşuca, *Bahai Dini*, 7.

¹⁷⁴ Huart, *Religion de Bab*, 217; Mustafa Mahmud, *Hakikatü'l-Bahâiyye*, 32.

¹⁷⁵ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 43; Abdülhamid, *İslâm’a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 116.

¹⁷⁶ Abdülhamid, *İslâm’a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 155-158.

isi Yusuf'un rüyasında¹⁷⁷ gördüğü yıldızları temsil eder. Bu harfler gerek nûrânî gerekse beşerî âlemin yaratılmasında tanrısal araçlar olurlar.”¹⁷⁸ şeklinde aktarılmaktadır.

Mirza Ali Muhammed kendini peygamber olarak ilan ettikten sonra kendisine “nokta” adını vermiştir.¹⁷⁹ Bu lakapla birlikte bütün gerçeklerin kendisinde toplanmış olduğunu iddia etmiş gözükmetedir. Şîa arasında noktaya ayrı bir değer verildiği tarihi bir gerçektir. Bunun nedeni olarak Hz. Ali’ye atfedilen “İlim bir noktaydı, onu cahiller çoğalttı” sözüdür.¹⁸⁰

Mirza Ali Muhammed nebilik iddiasında bulunmuş ardından bu iddia ile yetinmeyerek ulûhiyet söylemleri geliştirmiştir. Kendisine “el a’lâ” gibi isimler vermiş taraftarlarından bazı kimseler Mirza Ali Muhammed’e “er-rabbu’l a’lâ” diyecek kadar ileri gitmişlerdir. Mirza Ali Muhammed kendisine “nokta, noktâtü’l beyan, nokta-i ûla, nokta-i a’la, noktai meşiet” gibi unvanlar vermiştir. Bu unvanların verilmiş sebebi ise besmelenin başındaki “ب” harfinin altında yer alan noktadır. Nasıl ki bu nokta olmadan besmele olmuyorsa kendisi olmaksızın Allah ile irtibat kurmanın mümkün olmadığını dile getirmiştir.¹⁸¹

Mirza Ali Muhammed Allah’ın bir zamanlar Hz. Muhammed’i peygamber olarak gönderdiği gibi şimdi de kendisini peygamber olarak gönderdiğini ifade etmiştir. O kendisine indirildiğini iddia ettiği *Beyan Kitabı*’nın Kur’an’dan daha üstün olduğunu ifade etmiş,¹⁸² Kur’an’da Allah’ın müşriklere benzer bir sure getirmesi çağrısında bulunarak meydan okumasından yola çıkarak insanların *Beyan Kitabı*’ndaki tek bir harfin benzerini getiremeyeceğini söylemiştir.¹⁸³

¹⁷⁷ Hani Yûsuf, babasına; “Babacığım! Gerçekten ben (rüyada) on bir yıldız, güneşi ve ayı gördüm. Gördüm ki onlar bana boyun eğiyorlardı” demişti. Yusuf 12/4

¹⁷⁸ Aytekin Şenzybek, *Nusayrîlik* (Konya: Pelet Yayınları, 2023), 151.

¹⁷⁹ Esslemont, *Bahaullah ve Yeni Devir*, 26.

¹⁸⁰ Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbilik ve Bahâilik*, 43.

¹⁸¹ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 30.

¹⁸² Mustafa Mahmud, *Hakikatü’l-Bahâiyye*, 24.

¹⁸³ Fığlalı - Şimşek, “Bahâilik ve el-Kitabu’l-Akdes”, 14-15; Abdülhamid, *İslâm’a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 75.

Mirza Ali Muhammed kendisine dinle ilgili soru sorulması konusunda inananlarına yasak getirmiştir.¹⁸⁴ Bununla kendisine gelebilecek ve cevap verme noktasına zorlanabileceği konuların önüne geçmek istemiş olmalıdır. Bâbîlikte selam İslam geleneğinden farklıdır. “Es-selâmü aleyküm” demek yerine selam veren kişi “Allah-u ekber” der. Selam alan kişi ise “Allah-u a’zam” lafzıyla mukabele eder.¹⁸⁵ Yine Mirza Ali Muhammed günün öğle namazı vaktinden başlayarak ertesi günün öğle namazına kadar geçen 24 saat içerisinde kılınması gereken 19 rek’atlı namazı inananlarına emretmiştir.¹⁸⁶ Mirza Ali Muhammed *Beyan Kitabı*’nda öküz binmeyi ve eşek sütü içmeyi, binek hayvanlarına fazla yük yüklemeyi ve hayvanlara eğersiz bir şekilde binmeyi yasaklamıştır. Her dört günde bir banyo yapmayı, vücut kıllarını temizlemeyi emretmiş, kadının kocası yanında namaz kılarken saçlarının ve vücutlarının bir kısmının görünmesinde bir sakınca olmadığını ifade etmiştir.¹⁸⁷ Zerrin Akgün kaleme aldığı *İslâmiyet Bakımından Bâbîlik ve Bahâîlik* isimli eserinde Mirza Ali Muhammed’in tenasüh inancına sahip olduğunu ifade etmektedir.¹⁸⁸ Fakat Akgün’ün bu söyleminin doğruluğunu Bâbî-Bahâî kaynaklardan tespit edemedik. Mirza Ali Muhammed tenasühten ziyade cennet ve cehennemin fiziki mekânlar olmadığını görüşüne sahiptir.

Bahâîlere göre Mirza Ali Muhammed peygamberliğini ilan ettiği 1844 yılından idam edildiği 1850 yılına kadar geçen zaman diliminde tefsir ve diğer bazı alanlarda yazılmış 23 kitap bırakmıştır.¹⁸⁹ Fakat bunlardan Bahâî kaynaklar arasında iktibasta bulunan tek kitap *Beyan Kitabı*’dır.

5. Nâsiruddin Şaha Karşı Suikast Girişimi

16 Ağustos 1852 tarihinde Nâsiruddin Şah, Elbruz Dağlarındaki yazlığında ava çıkacağı vakit sarayda işe yeni başlamış ve suikast ile görevlendirilmiş üç Bâbî tarafından saldırıya uğramıştır. Bu saldırıda tüfekten çıkan saçmalar Şahın sağ kolunu

¹⁸⁴ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 59.

¹⁸⁵ Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbîler*, 55.

¹⁸⁶ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 154.

¹⁸⁷ Abdülhamid, *İslâm’a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 118-119.

¹⁸⁸ Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbîlik ve Bahâîlik*, 44.

¹⁸⁹ Özşuca, *Bahai Dini*, 63.

yaralamış birkaç saçma parçası böbrek kısmına isabet etmiştir. Şahın korumaları saldırıyı fark edip gelmiş ve üç Bâbîden birini öldürmüş ikisini derdest etmişlerdir. Yaralanan Şaha ilk müdahaleyi doktoru Cloquet olay yerinde yapmıştır. Bu olayın ardından Şah yeni bir karar almış Bâbî hareketine karşı takibat başlatmıştır. Buna göre tövbe ve istiğfar getiren Bâbiler serbest bırakılacak fakat inancında ısrar eden Bâbiler idam edilecektir.¹⁹⁰ Şaha yapılan suikastın ardından Emir Nizam Bâbîlere karşı şiddet kullanmış, sindirme politikası 1879 Ağustosuna kadar devam etmiştir.¹⁹¹

Nâsiruddin Şah 1 Mayıs 1896 yılında Rey yakınlarında bulunan Şah Abdülaziz Türbesi yakınlarında Mirza Rıza adında birinin suikastı ile öldürülmüştür. Bu olay neticesinde Bâbilerin adı tekrar ülke genelinde dillendirilmiş fakat öldüren kişinin Bâbilerle bir ilişkisinin olmadığı ortaya çıkmıştır.¹⁹² Suikastın Cemalettin Afganî tarafından yaptırıldığı iddiası ile o zamanlar Osmanlı Devleti'ne sığınmış olan Afganî İran tarafından talep edilmiş fakat Abdülhamid, Osmanlı devlet geleneklerine uygun olarak Afganî'yi teslim etmemiştir.¹⁹³ Afganî teslim edilmese dahi Afganî'nin kurduğu İttihad-ı İslam Partisinin üyeleri sürgüne yollanmış ya da öldürülmüştür.¹⁹⁴

6. Fatıma b. Salih (Kurretu'l-ayn/Ferahu'l-Fuad/Zerrin Tâc/Tâhire)

Burada özellikle kadın hakları savunucularının ismini çokça kullandığı ve 8 Mart Dünya Kadınlar Gününde adının zikredildiği Zerrîn Tâc'tan bahsetmek gerekmektedir. Günümüzde her Bahâî birey için bir kahraman durumunda olan Zerrîn Tâc birçok kitaba konu dahi olmuştur. Azerbaycan tiyatrolarında hâlâ hayatının anlatıldığı eserler izleyiciye sunulmaktadır. Asıl adı Fatıma olan ve Ümmü Selma künyesiyle bilinen Bâbî kadının Zerrîn Tâc lakabı yanında kurretu'l-ayn ve ferahu'l-fuad gibi lakapları da vardır. İran'ın tanınmış din âlimlerinden olan müçtehit Hacı Molla Salih Berkanî'nin kızıdır. Molla Salih'in üç erkek kardeşi daha bulunmaktadır.

¹⁹⁰ Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbiler*, 29; Suâd Pîrâ - Osman Gazi Özgüdenli, "Nâsirüddin Şah", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 16 Şubat 2024).

¹⁹¹ Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 31.

¹⁹² Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbiler*, 61.

¹⁹³ Hayreddin Karaman, "Cemâleddin Afgânî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 08 Mart 2024).

¹⁹⁴ Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 33.

Koyu Şîî olan bu kardeşlerden en önemlisi Kazvin'in Cuma imamı olan Hacı Molla Muhammed Takî'dir.¹⁹⁵

Tâhire, babası ve özellikle amcası Muhammed Takî'nin bütün uyarılarına rağmen Şeyh Ahmed ve Şeyh Kâzım'ın bütün kitaplarını okumuş hatta Şeyh Kâzım ile mektuplaşmıştır. Şeyh Ahmed'in tezlerini doğrulamak ve Şeyh Ahmed'e karşı çıkanlara reddiye amaçlı küçük çapta bir eser kaleme almış bunu o zaman hayatta olan Kâzım Reştî'ye göndermiştir. Bunun üzerine Kâzım Reştî Fatıma'ya hitaben “ya kurretu'l aynî ve rûhu'l fuâdî” yani ey gözümün nuru ve gönlümün ruhu diye başlayan bir cevap yazmıştır. Bu mektuptan sonra Fatıma “kurretu'l-ayn” ve “ferahu'l-fuad” gibi lakaplarla anılmaya başlanmıştır.¹⁹⁶

Ümmü Selma için Tâhire lakabı da çokça kullanılmaktadır. Nitekim Meserret Dirîöz tarafından “*Tâhire*” adlı Ümmü Selma'nın hayatını anlatan bir eser dahi telif edilmiştir. Ümmü Selma'nın dişiliğini kullanarak erkeklerin fikirlerine yön verdiği Müslümanlar tarafından sürekli dile getirilmiştir.¹⁹⁷ Bu konu Bahâîlerin İslam'ı yıkmak için kurulduğunu iddia eden müelliflerin eserlerinde ve Bahâî kaynaklarda işlenmektedir. Nitekim Şevki Efendi tarafından kaleme alınan *Bahâî Dininin Birinci Yüzyılı* isimli eserde Tâhire hakkında; “*Soylu bir aileden gelen, büyüleyici bir cazibeye, teshir edici bir belagate, yılmak bilmeyen bir ruha sahip olan, çağının fikirlerine boyun eğmeyen, davranışlarında cüretli baha lisanının “Tâhire” dediği kadın*” cümlelerini kullanmıştır.¹⁹⁸ Tâhire İslam'da yer alan erkeğin dört kadınla evlenebilmesi iznine tepki olarak Bahâî bir kadının dokuz erkek ile evlenebileceğini söylemiştir.¹⁹⁹ Türkiye'de İslamcı kişiliği ile bilinen Necip Fazıl Kısakürek de *Doğru Yolun Sapık Kolları* isimli eserinde Ümmü Selma'dan bahsetmektedir. Kısakürek Ümmü Selma hakkında; “*Bu azgın dişi, bir yıl sonra idam edilecek olan Mirza Ali Muhammed'in peşinde, kendisi de üç yıl geçince ölmek üzere, yapmadığını bırakmadı,*

¹⁹⁵ Dirîöz, *Tâhire*, 6; Foltz, *İran Tarihi*, 90.

¹⁹⁶ Dirîöz, *Tâhire*, 9; Foltz, *İran Tarihi*, 90; Zerendi, *Nebil Tarihi*, 59; İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, 191.

¹⁹⁷ Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbiler*, 23.

¹⁹⁸ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 8.

¹⁹⁹ İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, 191.

kucaktan kucağa gezdi ve bir Fransız akademi âzâsının Mesalina'ya dair eserinde tasvir ettiği hayatı yaşadı.” ifadelerini kullanmıştır.²⁰⁰

Tâhire, Bâb'ın zuhuru esnasında büyük bir cesaret göstererek ona tüm varlığı ile iman etmiştir. İran'da öteden beri var olan kökleşmiş ihtiyata rağmen peçeyi atmış, edep dışı kabul edilmesine rağmen bir kadının bir erkekle konuşabileceğini söylemiştir. Hapiste iken bir görevliye “*Beni öldürebilirsin fakat kadınların hürriyetine kavuşmasına engel olmazsın*” demiştir.²⁰¹

1848 yılında yapılan Bedeşt toplantısında Ümmü Selma İslam şeriatının nesh edildiğini açıklamış,²⁰² kadınların bir gül olduğunu ve güllerin de başkalarına hediye edilmek için yaratıldığını ifade ederek dönemin ahlaki sınırlarını zorlamıştır.²⁰³ Kaçar Şahı Nâsiruddin'e karşı yapılan başarısız suikast girişimi neticesinde 1852 yılının Ağustos ayında idam edilmiştir.²⁰⁴

Zerrîn Tâc tutukluluğu döneminde evinde kaldığı Bağdat müftüsü Şeyh Âlûsî karşısında Bâbîliği savunmuştur. Kirmanşah'ta oturan prensler, ulema ve devlet görevlilerine Bâbîliği tebliğ etmiş Bahâî kaynaklara göre dönemin valisi Tâhire'nin bu girişimi karşısında daveti kabul etmiştir.²⁰⁵ Kaynaklarda Tâhire'nin idam şekli ile de birbirinden oldukça farklı rivayetlere yer verilmektedir. Süleyman Nazif Tâhire'nin Tahran'da diri diri yakılıp küllerinin savrulduğunu ifade ederken²⁰⁶ Bahâî kaynaklar kanı akıtılmadan bir eşarpla boğulup cesedinin Tâhire'nin vasiyeti üzerine bir kuyuya atılarak üzerinin taş ile doldurulduğunu aktarmaktadır.²⁰⁷

²⁰⁰ Necip Fazıl Kısakürek, *Doğru Yolun Sapık Kolları* (İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 2024), 131.

²⁰¹ Özsuca, *Bahai Dini*, 34; Esslemont, *Bahaullah ve Yeni Devir*, 167.

²⁰² Foltz, *İran Tarihi*, 91.

²⁰³ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 25.

²⁰⁴ Diriöz, *Tâhire*, 40; Foltz, *İran Tarihi*, 91.

²⁰⁵ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 76.

²⁰⁶ Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbiler*, 30.

²⁰⁷ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 78; Zerendi, *Nebil Tarihi*, 417.

B. Bahâlik

1. Mirza Hüseyin Ali (Bahâullah)

Tam adı Mirza Hüseyin Ali el-Mâzenderânî en-Nurî'dir. Şahın sarayında maliye işlerinden sorumlu Mirza Abbas Büzürg'ün büyük oğludur.²⁰⁸ 12 Kasım 1817 tarihinde İran'ın kuzey kısmında Mâzenderân beldesinde yer alan Nur köyünde doğmuştur. Bu sebeple nisbesi “en-Nurî”dir. Yedi kardeşten ikincisidir. Sarayda görev alan babasının konumu sayesinde iyi bir öğrenim görse de Bahâîler tarafından ısrarla ümmî olduğu rivayet edilir.²⁰⁹ Bahâî müellifler arasında Bahâullah'ın ümmî olmadığını ifade eden bazı yazarlar da mevcuttur.²¹⁰ Özellikle Bahâullah'ın öğrenim görmediği rivayetlerinden sonra Hz. Muhammed'in ümmîliğine telmihte bulunulmuştur.²¹¹ Bununla Hz. Muhammed ve Bahâullah'ı ortak bir paydada buluşturma isteğinin yattığı aşikârdır. Kur'an-ı Kerim Hz. Muhammed'in ümmî oluşunu ifade etmektedir. Konu hakkındaki ayet ise şöyledir; “*Sen bundan önce ne bir kitap okuyabiliyor ne de onu kendi elinle yazabiliyordun; öyle olsaydı gerçeği çürütmeye çalışanlar kuşkuya düşerlerdi.*”²¹²

Mirza Hüseyin Ali'ye babasının ölümünün ardından sarayda vezirlik teklifi edilmiş fakat Mirza Hüseyin bu teklifi kabul etmemiştir.²¹³ Bahâîler açısından oldukça önemli kabul edilen Hz. Bahâullah'ın Zuhuru isimli eserde Bahâullah, Zerdüş'tün ve Sâsânî krallarının soyundan geldiği için Zerdüşlükte rivayet edilen kurtarıcının Pers soyundan geleceği rivayetine uyduğu ifade edilir. Aynı eser Bahâullah'ın saf İran ırkından geldiğini ifade etmekle birlikte soyunun bir yerde Hz. İbrahim'e dayandığını ifade ederek kendisi ile çelişir.²¹⁴ Hüseyin Bal görüştüğü Bahâîlerin Bahâullah'ın

²⁰⁸ Esslemont, *Bahaullah ve Yeni Devir*, 33.

²⁰⁹ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâlik*, 47; Türkiye Bahâileri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 19; Özsuca, *Bahai Dini*, 8; Bahaullah, *Kitab-ı Akdes*, 53; Muhsin Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi* (Edirne: Baha Basım Dağıtım A.Ş., 2016), 101; Gloria Faizi, *Bahai Dini Hakkında Açıklamalar*, çev. Suna Bozkır (İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 1999), 13; Esslemont, *Bahaullah ve Yeni Devir*, 33; Bahaullah, *Ordular Rabbi'nin Çağrısı* (Ankara: Desen Ofset A.Ş., 2010), 62; Abdülbaha Abbas Efendi, *Bazı Sorulara Cevaplar*, 23.

²¹⁰ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/80.

²¹¹ Taherzadeh, *Hz. Bahâullah'ın Zuhuru*, 1/20.

²¹² Ankebut 29/48.

²¹³ Esslemont, *Bahaullah ve Yeni Devir*, 34.

²¹⁴ Taherzadeh, *Hz. Bahaullah'ın Zuhuru*, 1995, 1/5.

soyunun Hz. İbrahim'e dayandığını ifade ettiklerini belirtir. Bahâilere göre Hz. İbrahim'in üç eşi vardır. Hz. Muhammed Hacer'in, Hz. İshak Sâre'nin, Bahâullah ise Ketura'nın soyundan gelmektedir.²¹⁵

Bahâullah Tahran'da eğitim gördüğü esnada mistisizm ile ilgilenmeye başlamıştır. Tasavvufa hayatında ayrı bir yer veren Bahâullah Molla Abdülkerim Kazvinî'nin irşadı ile hayatında hiç görmediği Mirza Ali Muhammed'in davasına iltisak etmiştir. Tahran'da Bâbîliği yaymış daha sonra Mâzenderân bölgesine gelerek Zerrîn Tâc ile birlikte meşhur Bedeşt toplantısını tertip etmiş, toplantının finansmanını sağlamıştır.²¹⁶

Bahâullah 1852 yılında Şaha yapılan suikastta suçlu bulunarak Tahran'da şehir merkezinde bulunan "Siyah Çal" denilen zindana atılmış ve idam cezasına çarptırılmıştır. Fakat araya giren Rusya Büyükelçisi sayesinde idamdan kurtulmuştur.²¹⁷ Bahâullah'ın suçsuzluğunu kanıtlamak için Rus sefiri Dalkorki ve tercümanı hükümet temsilcilerinin karşısında her türlü yola başvurmuştur.²¹⁸ Kaçar Hanedanlığı'nın yayınladığı fermana göre idam edilmeyen fakat suikast ile bağlantısı olabilecek Bahâiler Bağdat'a sürgün edilmeye karar verilmiştir. Bunun üzerine Rus sefiri tekrar harekete geçmiş ve Bahâullah'a Çarlık Rusya'nın kendisini himaye edeceğini garanti ederek kendisine Rusya'ya gitmek için her türlü yardımın yapılacağını söylemiştir. Bahâullah Edirne ve Akka döneminde hükümdarlara yazdığı mektuplarda Rus Çarına teşekkür etmeyi ihmal etmemiştir. Bahâullah daha sonra bu bağlamda Rus Çarına hitaben "*Hapishanede zincirlere vurulmuşken senin sefirlerinden biri bana yardımda bulundu. Bu yüzden tanrı senin için onun kendi bilgisinden başka hiç kimsenin idrak edemeyeceği bir makam nasip kıldı. Sakın ki bu yüce makamı elden kaçırmayasın*" şeklinde bir mektup göndermiştir. Konuyla ilgili bir başka mektubunda; "*Bu mazlumun hapiste acı çektiği sırada itibarlı bir devletin sefiri –yüce tanrı ona yardımcı olsun- beni kurtarmak için elinden geleni yaptı...*"

²¹⁵ Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 254; Johnson, *Emrimizin Sevgili Velisi*, 23.

²¹⁶ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 165.

²¹⁷ Türkiye Bahailerini, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 20; Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 165; Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 11; Esslemont, *Bahâullah ve Yeni Devir*, 37.

²¹⁸ Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 225; Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 107.

ifadeleri yer almaktadır.²¹⁹ Nâsiruddin Şah zamanında başbakanlık yapan Mirza Ağa Han'ın yeğeni, Bahâullahın üvey kardeşi ile evli olduğu için²²⁰ başbakanın Bahâullah'ın affedilmesinde rol alabileceğini ifade etmemiz gerekir.

10 Ocak 1853 tarihinde bir daha dönmek üzere Tahran'dan ayrılan Mirza Hüseyin Ali, aile efradı ile birlikte Rus büyükelçiliğinin refakatinde²²¹ aynı yılın mart ayında Osmanlı toprağı olan Bağdat'a ulaşmıştır. Bağdat'ta Bâbîlerle ve özellikle kardeşi Subh-i Ezel ile bir takım sıkıntılar yaşayan Bahâullah gizlice Bağdat'tan ayrılarak Süleymaniye iline bağlı Surdaş nahiyesinde Serklu Köyü yakınlarındaki bir mağarada inzivaya çekilmiştir.²²² Burada tasavvufla ilgilenmeye başlayan Mirza Hüseyin Ali çevredeki insanlardan saygı görmeye başlamıştır.²²³

19 Mart 1856 yılında Süleymaniye Dağlarındaki iki yıllık inzivadan sonra Bağdat'a dönen Mirza Hüseyin Ali,²²⁴ Bağdat'ta Bâbîleri etrafında toplama gayretine devam etmiştir. Bağdat'taki faaliyetlerden sonra yerel halkın şikâyetleri sonucu Osmanlı ve Kaçar Hanedanlığı ortak bir karar almıştır. Bu karara göre Bağdat'ta bulunan tüm Bâbîler 1863 yılında İstanbul'a sürgün edilmiştir.²²⁵

2. Mirza Hüseyin Ali'nin Peygamberliğini İlan Edişi

Bahâullah Bağdat'tan ayrılmadan önce kabileye eşlik edenlerle birlikte 21 Nisan ile 2 Mayıs (1863) tarihleri arasında Dicle Nehrinin kenarında bir bahçede konaklamıştır. Bu toplantı esnasında geçmiş dinlerde vaat edilen kişinin kendisi olduğunu yanında bulunan gruba ilan etmiştir. Bahâullah'ın peygamberliğini ilan ettiği

²¹⁹ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 109.

²²⁰ Taherzadeh, *H. Bahâullah'ın Zuhuru*, I/8.

²²¹ Zerendi, *Nebil Tarihi*, 426-427; Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 111; Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tibyân ve Burhân*, 2012, 1/60; Bahâullah, *Kurdun Oğlu Risalesi (İbn-i Zi'b)*, 20.

²²² Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 166; Fırlı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 48.

²²³ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 114.

²²⁴ Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 15.

²²⁵ Fırlı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 53; Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 166; Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 24.

bu bahçeye Bahâî tarihinde *Rızvan Bahçesi* adı verilmektedir. Bahçede geçirilen 12 günlük süre Bahâî tarihinde *Rızvan Bayramı* olarak kutlanmaktadır.²²⁶

Bahâullah'ı uğurlamak için gelen kişilerin arasında ünlü Bağdat müftüsü Âlûsî de bulunmaktadır. Bahâî kaynaklarda Şeyh Âlûsî'nin adı çokça geçmekte özellikle Bahâullah'ın Bağdat sürgünü yıllarında Bahâîlere olan yardımından bahsedilmekte ve şeyhin Bahâîler için gözyaşı döktüğü ve Nâsıruddin Şah'ı gıyabında eleştirdiği nakledilmektedir.²²⁷ Sünni camiada şöhret bulmuş "Ruhu'l-Meânî" müellifi âlimin bu tutumunu kritik etmek burada çalışmamızın sınırlarını aşacaktır. Söz konusu durum belki başka çalışmalara ilham kaynağı olur.

Bahâîler için çalışmanın yasak olduğu dokuz gün içerisinde Rızvan Bayramının üç günü yer almaktadır.²²⁸ Bahâîler tüm dünyada barış ve ortak bir paydada buluşma misyonu ile söylemlerini dile getirirken çalışmanın yasak olduğu bu günler neticesinde tüm dünya ülkelerinde azınlık olarak yaşayan Bahâîler, toplumun geneline muhalif davranarak siyasi, sosyal ve ekonomik alanda ayrılıklara sebep olmuşlardır.

Bâbî-Bahâî tarihinde Mirza Hüseyin Ali'nin peygamberliğini ilan etmesi gruptan bazı kişilerin ayrılmasına neden olmuştur. Bugün Bahâîler Mirza Ali Muhammed'in halef olarak Yahya en-Nûrî'yi seçtiğini kabul etmekle birlikte bunun dönemin şartları düşünülerek Mirza Hüseyin Ali'ye bir zarar gelmemesi için yapıldığını iddia ederler. Mirza Ali Muhammed ölmeden önce halef olarak Mirza Hüseyin Ali'nin üvey kardeşi olan Yahya en-Nûrî'yi seçmiş ve bu vasiyeti mektupla Yahya en-Nûrî'ye bildirmiştir.²²⁹ Kendisinin halefi olması sebebi ile toplumdan zarar görme ihtimali olduğunu düşündüğü için Yahya en-Nûrî'ye bu durumu kimseye açıklamamasını tembih etmiştir.²³⁰ Zerrin Akgün eserinde "*Bâbın öldürülmesinden sonra Mirza Yahya adında bir kişi, Bâb'a halef olduğunu ileri sürerek ortaya atılmış*

²²⁶ Türkiye Bahaileri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 22; Özşuca, *Bahai Dini*, 8-9; Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 28.

²²⁷ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 156; Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 26.

²²⁸ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 71-72.

²²⁹ Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 64.

²³⁰ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 238; Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 169-170.

Subh-i Ezel adıyla ünlenmeye başlamıştır. Bu Mirza Yahya, Hüseyin Ali en-Nûrî'nin amcasıdır. Hüseyin Ali, Bâb'ın yerine amcasının geçmesine katlanamamış, Bâb'ın halifesinin kendisi olduğunu iddia etmiştir.²³¹ şeklinde ifade etmektedir. Akgün'ün burada Yahya en-Nûrî'yi Bahâullah'ın amcası olarak rivayet etmesi hem Bahâî literatürüne hem de muhaliflerce yazılmış diğer kaynaklara aykırıdır.

Mirza Ali Muhammed kendisinden sonra yeni zuhurun 2000 yıl sonra olacağını söylemiş ve bu zaman zarfından önce yeni bir zuhur olmayacağını “men yuzhîruhullah”ın “el-Müsteğas”tan sonra olacağını ifade ederek belirtmiştir. El-Müsteğas'ın ebcet karşılığı ise iki bindir. Bu tarihten önce peygamberlik iddiasında olan kişilerin mutlaka öldürülmesi gerektiğini ifade etmiştir.²³² Mirza Ali Muhammed'in gelecek zuhurun vaktini tayin etmesi Bahâullah'ı huzursuz etmiş olmalıdır. Bahâullah kaleme aldığı eserinde Allah'ın izhar edeceği kişinin kendisi hakkında varit olan bazı haberleri tashih veya reddedebileceğini ifade etmektedir.²³³

Mirza Yahya en-Nûrî rivayete göre Hz. Ali'ye “Hakikat nedir?” diye sorulduğunda “*Hakikat ezel sabahında (subh-ı ezel) ışılan bir ışıktır ki izleri Allah'ın kişiliğine delil olan varlıklara ulaşır.*” cevabını vermiş, “*Hz. Ali'nin müjdelediği hakikat ışığı benim.*” diyerek Subh-i Ezel lakabını almıştır.²³⁴ Mirza Hüseyin Ali Bedeşt toplantısında Bâbîliğin önde gelen isimlerine bazı lakaplar vermiştir. Kendisine “baha” lakabını toplantının yapıldığı günlerde koymuştur.²³⁵ Bu ismi alma gerekçesi ise şudur; imamiyye Şiîliğine göre İmam Ali er-Rıza, İmam Muhammed Bâkır'dan Ramazan aylarında seher vakti okunan bir dua nakletmiştir. Bu duanın içerisinde Bahâullah ibaresi geçmektedir. Bu tamlama Allah'ın nuru, rahmeti, lütfu vb. anlamlarına gelmektedir. Burada Mirza Hüseyin Ali kendisine Bahâullah adını vererek “*Yıllardır adını anıp yalvardığınız benim*” demek istemiştir.²³⁶

²³¹ Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbilik ve Bahâilik*, 57.

²³² Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 162.

²³³ İnan, *Hz. Bahâullah'ın Levihleri*, 38.

²³⁴ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 49.

²³⁵ Zerendi, *Nebîl Tarihi*, 197.

²³⁶ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 54-55.

Bahâilere göre Bahâullah tüm geçmiş peygamberlerden üstündür. Geçmiş peygamberler yaşadıkları dönemlerde alay konusu olmuştur. Söz konusu esere göre Hz. Musa kekeme olduğu için halk nezdinde gülünç duruma düşmüştür. Hz. İsa babasız olarak dünyaya geldiği için yaşadığı dönemde kabul görmemiş, Hz. Muhammed ise erkek çocukları küçük yaşta vefat ettiği için alay konusu olmuştur. Bahâullah'a gelince onun peygamberliği karşısında herkes kendini hakir görmüş, gerek dini gerekse siyasi kimlikler ona her zaman saygı duymuşlardır.²³⁷

Bahâî eserler Mirza Hüseyin Ali'nin diğer tüm peygamberlerden üstün olduğunu alenen ifade etmektedirler. Tanrının sürekli peygamber göndermesi gerektiğini ifade eden gruplarda nübüvvet zamanla tekâmül eder. Konu üçüncü bölümde ayrıntılı olarak incelenecektir. Bahâîler kendi peygamberlerine yükledikleri bu ilahi misyon sebebi ile Bahâullah'ın huzuruna çıkacak kimselere onun yüzüne bakmamalarını ve yanında oturmamalarını telkin etmişlerdir. Bahâullah bu doğrultuda misafirleri yanında yüzünü hep peçe ile kapatmıştır.²³⁸

Bahâullah her ne kadar peygamberliğini alenen Necip Bahçesinde ilan etse de tanrıdan ilk vahyi dört ay kaldığı Siyah Çal denilen yerde almıştır.²³⁹ Genç bir kız suretiyle tanrı Bahâullah ile konuşmuştur. *Reşh-i Ama* adı verilen kısa kaside Bahâîler tarafından Bahâullahın İran'da aldığı tek ilahi mesaj olarak aktarılmaktadır.²⁴⁰ İlk vahyin iniş sürecini Bahâullah Heykel Suresi'nde “*Üzüntülerle çevrili bulunurken, başımın üzerinden fevkalade ve son derece tatlı bir sesin çağırıldığını duydum. Yüzümü döndürünce bir genç kız gördüm ki, rabbimin isminin hatırası onda şekillenmişti ve önümde havada duruyordu. Ruhu öyle bir sevinçle doluydu ki siması tanrı hoşnutluğu süsü ile aydınlanıyor, yanakları rahmanın parlaklığıyla parlıyordu. Yer ile gök arasında insanların yüreklerini ve akıllarını çalan bir nida ile sesleniyordu. İç ve dış varlığıma benim ruhumu ve tanrının şerefli kullarının ruhlarını sevindiren haberler veriyordu. Parmağı ile başımı işaret ederek gökte ve yerde bulunan herkese hitap etti; tanrıya yemin olsun! Bu âlemlerin sevgilisidir ama anlamıyorsunuz. Bu aranızda*

²³⁷ Taherzadeh, *Hz. Bahauallah'ın Zuhuru*, 1995, V/262-263.

²³⁸ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 168.

²³⁹ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 46.

²⁴⁰ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 25.

*tanrının cemali ve tanrının aranızdaki sultanlığının kudretidir...*²⁴¹ şeklinde aktarmaktadır.

İlk vahyi genç bir kız suretinden almasının ardında aile hayatından uzun süre ayrı kalmasının etkisi olmalıdır. Nitekim günlük hayatta arka plana atılmış, bastırılmış veya geçiştirilmiş, tatmin edilmemiş ya da etik değerlerce kontrol altına alınmış duygular uyku esnasında rüyalara yön vermektedir.²⁴²

Bahâullah ilk vahyi Siyah Çal'da aldığını iddia etse de bunu insanlara tebliğ etmemiştir. Burada Bâb'tan 9 yıl sonra ilk vahyi aldığını Siyah Çal döneminden sonra dile getirmesi aradan geçen zamanın kutsallığına dikkat çekmek ve kendi söylemlerini kutsal bir zemine oturtmak için olmalıdır. Zira Bâbilik'te kutsal kabul edilen 9 rakamı ile birçok figür kullanılmıştır. Konu üçüncü bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Bağdat sürgününde Bahâullahın Allah'tan aldığını iddia ettiği kitaplar ise şunlardır; Yedi Vadi, Dört Vadi, Kursal Denizci Levhi, Huriye Levhi, Sabır Levhi, Birlik Levhi, Saklı Sözler ve İkan Kitabı.²⁴³

3. İstanbul'a Sürgünü

Bağdat'ta faaliyetlerine devam eden Bahâullah buraya ticaret ya da başka amaçlar için gelen İranlılar üzerinde etki kurmaya çalışmıştır. Bunun üzerine Kaçar Hanedanlığı Osmanlı Devleti ile resmi temasa geçmiştir. Bahâîlerin Bağdat'a sürgünü özellikle İngiltere ve Rusya vasıtası ile olduğundan Osmanlı Devleti'nden Bahâullah ve yanındaki inanan grubun kendilerine verilmesini istemiştir. Dönemin Osmanlı padişahı olan Abdülmecid (1823-1861) Bağdat valisi Namık Paşanın Bahâîler hakkındaki olumlu düşünceleri nedeni ile Kaçar Hanedanlığı'nın bu isteğini cevapsız bırakmıştır.²⁴⁴ Sultan Abdülaziz 1861 yılının Haziran ayında Sultan Abdülmecid'in yerine geçtiğinde Kaçar Hanedanlığı yeni padişaha isteklerini yinelemiştir. Konu Sadrazam Mehmet Emin Ali Paşa ve hariciye nazırı Mehmet Emin Fuat Paşa

²⁴¹ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 105.

²⁴² Abdulvahit İmamoğlu, "Bazı Psikanalistlere Göre Rüyanın İnsan Hayatındaki Rolü", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XII/22 (Şubat 2010), 25.

²⁴³ Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 22.

²⁴⁴ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 137; Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbiler*, 36.

tarafından padişaha arz edilince 2 Şubat 1863 yılında Bahâîlerin İstanbul'a getirilmesine dair irade çıkmıştır.²⁴⁵

3 Mayıs 1863 günü Mirza Hüseyin Ali ve aile efradı küçük bir inanalr grubu ile İstanbul'a doğru yola çıkmışlardır. İstanbul'a Osmanlı Devleti'nin misafiri olarak davet edildiği için geçtikleri yerlerde yerel halk tarafından saygıyla karşılanmış, Mardin, Diyarbakır, Sivas, Tokat ve Samsun gibi şehirleri geçip yaklaşık üç buçuk ay sonra İstanbul'a 16 Ağustos 1863 yılında ulaşmışlardır.²⁴⁶ Yolculuk esnasında halkın tepkisini Bahâî kaynaklar; "*Bir sabah Mardin'den geçerken süvari askerleri sancak taşıyarak ve davul çalarak bize yol açtılar. Mutasarrıflar, hükümet erkânı ve eşraf bize refakat ederken, damları ve sokakları dolduran halk gelişimizi bekliyordu. Şehrin içinden vakar ve debdebe ile geçerek yolumuza devam ettik. Mutasarrıf ile yanındakiler uzunca bir mesafede bize refakat ettiler.*"²⁴⁷ şeklinde aktarmaktadır.

Bu yolculuk boyunca Bahâîlere refakat etmesi için on süvarilik bir müfreze tayin edilmiştir. Bahâullah'ın kendine ve adamlarına yirmi beş bin kuruş yol harcı verilmiş, Bağdat'ta kalan Bahâîlere ise maaş bağlanmış. Bahâullah ve aile efradına tahsis edilen tahtirevanlar ve Namık Paşa'nın Bahâullah'ın geçeceği yerlerde Bahâullah'a hürmet gösterilmesine dair yazılı emri bu yolculuğun Bahâîler için gayet güzel geçmesini sağlamıştır. Hatta bazı yerlerde Bahâullah namına ziyafetler düzenlenmiş, geçtiği köylerde yaşayan insanlar Bahâullah ve yanındakilere hizmet etmiş, çeşitli yemekler sunmuşlardır.²⁴⁸ Bahâullah ve aile efradı Tahran'dan İstanbul'a gelirken kendisine inananlar ile birlikte seyahat etmiştir. Fakat bu kişiler arasında Mirza Ali Muhammed'in halef tayin ettiği Yahya en-Nûrî bulunmamaktadır. Mirza Yahya daha sonra Mirza Ali Kirmanşah adına sahte bir pasaport düzenleyerek kafileye Musul'da katılmıştır.²⁴⁹

²⁴⁵ Özkaya, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâîlik Hareketi*, 45-46.

²⁴⁶ Türkiye Bahailer, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 22; Özkaya, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâîlik Hareketi*, 52; Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 146.

²⁴⁷ Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 31.

²⁴⁸ Taherzadeh, *Hz. Bahauallah'ın Zuhuru*, 1995, I/288-289; Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 30.

²⁴⁹ Özkaya, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâîlik Hareketi*, 50-51; Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 162; Taherzadeh, *Hz. Bahauallah'ın Zuhuru*, 1995, I/295.

16 Ağustos 1863 tarihinde öğle vakti sürgün arkadaşları ile birlikte İstanbul limanına inen Bahâullah iskelede kendileri için tahsil edilmiş iki arabaya binerek Hırka-ı Şerif Camii yakınlarında bulunan Şemsi Bey'in evinde konaklamıştır. Burada birkaç gün kaldıktan sonra Veysi Paşa'nın Sultan Mehmet Camii yakınlarındaki konağına nakledilmiştir.²⁵⁰ Bahâullah İstanbul'da konakladığı dört ay boyunca bir misafir gibi ağırlandı. Pazar ihtiyacını görsün diye hükümet tarafından kendilerine yardımcı bile verilmiştir. Eski Sadrazam Yusuf Kâmil Paşa tarafından Bahâullah ve aile efradı ziyaret edilmiş bir isteklerinin olup olmadığı bile sorulmuştur.²⁵¹

İstanbul'da yaklaşık dört ay kalan Bahâullah ve yakınları İstanbul'daki İran sefiri –Bahâullah'ın “müfteri” olarak isimlendirdiği- Müşirüd Devle'nin hükümete baskıları neticesinde hükümet Bahâullah ve yanındakilerin Edirne'ye gönderilmesine dair karar almıştır.²⁵² Bahâî kaynaklar her ne kadar Edirne'ye yukarıda anlatıldığı şekilde sürgün edildiklerini iddia etseler de dönemin Osmanlı arşiv belgeleri Edirne'ye gitmeyi Bahâullah'ın talep ettiğini ifade etmektedir.²⁵³

Bahâîlere göre Bahâullah sürgün zamanında ilahi emre muhatap olmaya devam etmiştir. Kendisi yolculuk esnasında Samsun'da konakladığı zaman Arapça *Hevdec (taht-ı recan) Levhi*'ni kaleme almıştır. Yine Bahâîlere göre İstanbul'dayken Arapça *Nakus (çan) Levhi* nazil olmuştur.²⁵⁴ Bahâullah İstanbul'dayken dönemin Osmanlı padişahı Sultan Abdülaziz'i Bahâîliğe davet eden bir mektup kaleme alıp göndermiş fakat söz konusu mektup günümüze ulaşmamıştır.²⁵⁵ Bahâullah Abdülaziz'e yazdığı mektupta vezirlerinin beceriksizliğinden bahsetmiş sultana karşı bazı eleştirilerde bulunmuştur. Bahâullah padişaha karşı yazdığı mektuptan sonra “*Sultanın vezirleri bu mektubu okuduktan sonra bize karşı ne yaptılarsa haklı idiler. Ama önceki davranışlarında haksızdı.*” demiştir.²⁵⁶ Bahâullah'ın bu sözlerinden mektubun içeriği hakkında bazı çıkarımlarda bulunmak mümkündür. Kanaatimizce Bahâullah Sultan

²⁵⁰ Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 39.

²⁵¹ Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 41.

²⁵² Şevki Efendi, *Bahai Dininin I. Yüzyılı*, 165; Türkiye Bahailerleri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 129.

²⁵³ Özkaya, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâîlik Hareketi*, 53.

²⁵⁴ Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 43.

²⁵⁵ Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 45.

²⁵⁶ Şevki Efendi, *Bahai Dininin I. Yüzyılı*, 166.

Abdülaziz'e karşı ağır ithamlarda bulunmuş bunun neticesinde mektuptan sonra kendisine yapılacak müeyyidelerin haklı olduğunu ifade etmiştir. Son dönem Bahâî müellifleri Edirne'nin Osmanlı'nın elinden çıkmasını ve Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı'nda yenilmesini Osmanlı Hükümetinin Bahâullah'a karşı olan olumsuz tutumundan kaynaklandığını ifade etmektedir.²⁵⁷

4. Edirne Dönemi

Bahâullah Edirne'ye yola çıkmadan önce yanında seyahat edecek kişilerin ve taşınacak malların listesini yetkili mercilere dilekçede sunmuştur. Bu dilekçeye göre Bahâullah'ın yanından büyük oğlu Mirza Abbas, 2 büyük biladeri, 12 kadın, 11 çocuk, 20 hizmetli, 10 seyis ve 7 adet hayvan bulunmaktadır. Bahâullah ve yanındakilere ortak harcama kaidesi ile Osmanlı Devleti tarafından 5 bin kuruş maaş bağlanmış, Bağdat'tan İstanbul'a gelmeleri, ardından Edirne'ye olan yolculuklarının tüm masrafları Osmanlı Devleti tarafından karşılanmıştır. Bahâullah ve yanındakiler Küçük Çekmece, Büyük Çekmece, Silivri, Çorlu ve Babaeski yoluyla 12 Aralık 1863 yılında Edirne'ye ulaşmıştır. "Araphanı" olarak bilinen iki katlı bir kervansarayaya yerleştirilmişlerdir.²⁵⁸ Bahâî tarihinde sürgün olarak kaydedilen bu yolculuk hakkında "*Bizi dünyada hiçbir zillet ile kıyaslanmayacak bir zilletle şehirden (İstanbul) sürdüler... Ne ailemin, ne arkadaşlarımın o dondurucu soğuktan korunacak giyimleri vardı... Halimize düşmanlarımız bile ağladı...*" ifadeleri yer almaktadır.²⁵⁹

Bahâullah'ın Edirne'ye gitmesi Bahâîler açısından dinler tarihinde eşi görülmemiş bir olaydır. Çünkü Bahâullah'tan önceki bilinen tüm tanrı mazharları Ortadoğu'ya gönderilmiştir. Bahâullah ise ilk defa Avrupa kıtasına ayak basan peygamberdir.²⁶⁰ Bahâî literatüründe Edirne "sır diyarı" ve "ücre mahpes" olarak anılmaktadır.²⁶¹ Bahâullah ve kardeşi Mirza Yahya en-Nürî Edirne'ye yerleştikten sonra ayrı ayrı faaliyetlerde bulunmaya başlamışlardır. Mirza Hüseyin Ali, Mirza Ali

²⁵⁷ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/82.

²⁵⁸ Özkaya, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâîlik Hareketi*, 52-53; Türkiye Bahaileri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 129.

²⁵⁹ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 167.

²⁶⁰ Türkiye Bahaileri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 23.

²⁶¹ Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 55.

Muhammed'in geleceğini haber verdiği "men yüzhirihullah"ın kendisi olduğunu söylemeye başlamıştır. Subh-i Ezel ise kendisinin "veli" olduğuna işaret eden yazılarını Muhammed İsfahanî ve Muhammed Nûrî Ağa vasıtasıyla Edirne ve İstanbul gibi çeşitli yerlere göndermiştir. Subh-i Ezel'in yazdığı bu yazılarda dairesel bir şekil etrafına yazılmış bir hadis ve altı ayet-i kerime bulunmaktadır. Bu ayet ve hadislerde ebce hesabı ile 1283,1284,1285 ve 1286 yıllarına dikkat çekilmektedir. Ayrıca gramer hatalarının bulunduğu bir-iki cümle ve altı beyitlik şiir yer almaktadır. Bu yazılarla Mirza Yahya'nın keramet sahibi biri olduğunun propagandası yapılmıştır. Ayrıca yazılan şiirde Mirza Ali Hüseyin'i suçlayan ifadeler de bulunmaktadır.²⁶²

Subh-i Ezel ve Bahâullah arasında Mirza Ali Muhammed'in halifesinin kim olduğu noktasında yaşanan tartışmanın tarihi Bağdat sürgünü yıllarının öncesine kadar uzanmaktadır. Bu dönemde Mirza Ali Muhammed'in halifesinin kim olduğu noktasında 25 farklı ismin zikredildiği fakat Subh-i Ezel ile Bahâullah'ın isimlerinin ön plana çıktığı görülmektedir.²⁶³ Bahâullah ile Subh-i Ezel arasında Mirza Ali Muhammed'in halefinin kim olduğu noktasında tartışmalar giderek artmıştır. İki kardeşin arasındaki çekişmelerden rahatsız olan bazı kişiler ikisinin bir araya gelip münazara etmesini istemiştir. Seyyid Muhammed isimli bir Bâbî Subh-i Ezel'e halkın bu isteğini bildirmiş Subh-i Ezel bunu kabul ederek münazara yeri olarak Edirne'nin ünlü Selimiye Camii'ni seçmiştir. Fakat Subh-i Ezel kensinin karar verdiği buluşma yerine gitmemiştir.²⁶⁴

Bugün Bahâîler Mirza Ali Muhammed'in Mirza Yahya en-Nûrî'yi halef tayin ettiğini kabul etmekle birlikte²⁶⁵ Yahya en-Nûrî'nin Bahâullah'a isyan etmekle kendisine verilen göreve ihanet ettiğini ifade etmektedir. Bahâîlere göre Yahya en-Nûrî'nin düşmanlığı Ebu Cehil'in Hz. Muhammed'e olan düşmanlığından daha büyüktür. Yahya en-Nûrî Hz. İsa'nın havarilerinden Yahuda'nın ihanetinden daha fazla ihanet etmiş, Yakup peygamberin oğlu Yusuf'u kuyuya atan kardeşlerinden daha

²⁶² Özkaya, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâîlik Hareketi*, 54-55.

²⁶³ Bal, *Bahâîlik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 190.

²⁶⁴ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 175; Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 74.

²⁶⁵ Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 68.

hain işler yapmıştır. Hatta Kabil'in kardeşi Habil'i öldürmesi Yahya en-Nûrî'nin ihaneti karşısında masum bir günahdır, demişlerdir.²⁶⁶

Bahâullah ve Subh-i Ezel'in birbirine olan düşmanlıkları neticesinde Bahâullah üvey kardeşi Subh-i Ezel'i bertaraf etmek için onun İran şahına yapılan suikastte rolü olduğunu İran sefiri Müşirü'd-Devle'ye haber vermiştir. Subh-i Ezel ise Bahâullah'ın İran Şah'ına suikast planladığını söyleyerek İran sefirinin desteğini kazanmaya çalışmıştır. Tüm bu çekişmelerin sonunda Mirza Hüseyin Ali'ye inanlar için Bahâî, üvey kardeşi Mirza Yahya en-Nûrî'ye inanlar için ise Ezelî adı kullanılmaya başlanmıştır. Osmanlı Devleti iki kardeşe ortak kullanmak şartı ile bağladığı beş bin kuruşun bin üç yüz kuruşunu bu olaylardan sonra Yahya En-Nûrî'ye tahsis etmiştir. Mirza Hüseyin Ali bu durumun üzerine ailesinin kalabalık olmasını neden göstererek kendisine verilen maaş miktarının artırılmasını Edirne valiliğinden talep etmiştir.²⁶⁷ Resmi kaynaklar her ne kadar Osmanlı hükümetinin bağladığı maaşın Bahâullah tarafından yeterli bulunmadığını ve artırılmasını istediğini kaydetse de Bahâî kaynaklar Bahâullah'ın bu maaşı almayı reddettiğini ve geçimini evinde bulunan eşyaları satarak sürdürdüğünü kaydetmektedir.²⁶⁸

İki kardeş arasındaki çekişme birbirilerinin canına kast etmeye kadar ilerlemiştir. Rivayete göre Mirza Yahya en-Nûrî üvey kardeşi Mirza Hüseyin Ali'yi öldürmek için onu zehirlemeye çalışmıştır. Âdeti olmadığı üzere Bahâullah'ı evine çağırması ve bu misafirliklerin birinde daha önceden hazırlattığı zehirli karışımı Bahâullah'ın meşrubat bardağına dökmüştür. Bu durum üzerine Bahâullah'ın ateşi bir ay kadar hiç düşmemiş ve çeşitli sıkıntılar yaşamıştır. Olay sonrası çağrılan doktor, Bahâullah'ın durumunun umutsuz olduğunu belirterek müsaade istemiş ve doktor üç gün sonra ölmüştür. Bahâullah doktorun hayatını kendisi için feda ettiğini ifade etmiştir. Bu teşebbüsünde başarısız olan Yahya en-Nûrî, Bahâullah ve ailesinin su

²⁶⁶ Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 64.

²⁶⁷ Özkaya, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâîlik Hareketi*, 56-57; Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 174.

²⁶⁸ Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 71.

aldığı kuyuyu zehirlemiş ve Bahâullah'ın gittiği hamamda çalışan görevliye Bahâullah'ı öldürmesi karşılığında para teklif etmiştir.²⁶⁹

Bahâullah, Allah'tan aldığını iddia ettiği Eshab (dostlar) Suresi ile müjdelenen kişinin kendisi olduğunu ifade ederek peygamberliğini açıkça ilan etmiştir.²⁷⁰ Bu surenin ardından kendisine iman edilmesini isteyen Bahâullah çeşitli ülke liderlerine peygamberliğini ilan ettiği mektuplar kaleme almıştır. Fransız hükümdarı III. Napolyon'a, Rus çarı II. Aleksander'a, Prusya kralı I. William'a, İngiltere kraliçesi Victoria'ya, Osmanlı padişahı Sultan Abdülaziz'e, Amerika başkanı ve eyalet yöneticilerine, papa IX. Pius'a, kilise rahiplerine, İran şahı Nâsiruddin'e, Avusturya imparatoru Francis Joseph'e yazdığı mektuplar bunlardan bazılarıdır.²⁷¹ Bahâullah özellikle Napolyon'a yazdığı mektupta Fransa'dan yardım istemiştir. Haksızlığa uğramışların durumlarını soruşturmasını, güçsüzlere yardım eli uzatmasını ve kendisine sevgi ve şefkat gözü ile bakmasını talep etmiştir.²⁷² Bahâullah'ın yazdığı bu mektuba cevap olarak İstanbul'da bulunan Fransız konsolosunun yardıma hazır olduğu ifade edilmiştir.²⁷³

Bahâullah Edirne'de kaleme aldığı mektuplarda gelecekle ilgili bazı kehanetlerde bulunmuş ve Bahâîlere göre bu kehanetler gerçekleşmiştir. Napolyon'un Prusya ile savaşa gireceği, Nasiruddin Şah'ın yakın zamanda zelil olacağı, Edirne'nin Osmanlı'dan alınacağı, 1914-1918 yılları arasında devletlerin kendi arasında büyük bir savaş vereceği Bahâîlere göre Bahâullah'ın gerçekleşen en büyük kehanetleridir.²⁷⁴

Bahâullah'ın Edirne'de kaleme aldığı Krallar Suresi'nde Osmanlı din adamlarına hitap edilmiştir. Bahâullah onları makam peşinde koşmakla suçlamış, liderlik peşinde olduklarını söylemiştir. Mecidi eserinde Bahâullah'ın Osmanlı din

²⁶⁹ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 172; Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 66-67.

²⁷⁰ Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 63.

²⁷¹ Türkiye Bahâileri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 23; Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 80; Fıçlalı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 54; Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 178.

²⁷² Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 84; Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 179.

²⁷³ Şevki Efendi, *Vaat Edilen Gün Geldi*, 64.

²⁷⁴ Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 271-278.

adamlarının kendisine olan tutumlarından dolayı üzüldüğünü ifade etmiş ve eserinde “*Kendisini Rab’leri olarak tanımak istemedikleri için kederlenir ve onları ruhen ölü sayar.*”²⁷⁵ ifadesine yer yer vermiştir. Bahâullah’ın burada “rab” kelimesi ile kendisini kastediyor olmalıdır. Bahâullah hükümdarlara gönderdiği mektupların beş köşeli yıldız şeklinde yazılmasını istemiştir. Bahâülere göre bu insan suretinin bir sembolüdür. Bu sembol Bahâullahın mesajlara atfettiği önemi göstermektedir.²⁷⁶

Bâbîlikte “es-selâmü aleyküm” demek yerine selam veren kişi “Allahü ekber” lafzını kullanmış, selam alan kişi ise “Allahu a’zam” şeklinde mukabele etmiştir.²⁷⁷ Bahâullah yeni getirdiği dinin hem İslam’dan hem de Bâbîlikten farkını ortaya koymak için bu selam tarzını değiştirmiştir. Bâbîlikte selam verirken “Allah-ü ekber” yerine “Allah-ü ebha” lafzı kullanılmaya başlamıştır.²⁷⁸

Bahâî kaynaklar şuan elimizde olmayan Edirne döneminde yazılmış yirmi cilt kadar eserden bahsetmektedir. Konu hakkında Mecidi; “*Birkaç kâtip gece gündüz çalıştıkları halde işe yetişemiyorlardı. Aralarında bulunan Mirza Bakır Şirazî tek başına günde en az iki bin ayeti temize çekiyordu. Böyle altı yedi ay çalıştı. Her ay, birkaç cilt dolusu yazıyı temize çekip İran’a gönderiyordu. Güzel yazısı ile yazılmış yirmi cilt kadar yazıyı arkasında hatıra olarak Mirza Ağa Can’a bıraktı.*”²⁷⁹ şeklinde aktarmaktadır. Günlük en az iki bin ayet yazmak insan gücünün sınırlarını zorlayan bir durum olmasına rağmen Bahâî kaynaklar bu nevi haberlerle doludur. Türkiye Bahâîleri tarafından telif edilen bir başka eserde ise Bahullah’ın bir saatte yaklaşık bin ayet aldığı ve İkan Kitabı’nın birkaç saatte nazil olduğuna dair enteresan bilgiler vardır.²⁸⁰

Kardeşler arasındaki çekişmeler neticesinde Osmanlı Devleti iki kardeşin birden sürgün edilmesi kararını almıştır. Burada dikkati çeken Bahâullah ve kardeşi Yahya en-Nûrî’nin peygamberlik iddiasında bulunmasına rağmen “irtidat” suçundan

²⁷⁵ Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 96.

²⁷⁶ Şevki Efendi, *Vaat Edilen Gün Geldi*, 59.

²⁷⁷ Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbiler*, 55.

²⁷⁸ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 183; Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 72.

²⁷⁹ Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 77.

²⁸⁰ Türkiye Bahailerini Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak’ın Merkezi*, 39.

değil siyasi bir suç olan “bağy” suçundan yargılanmalarıdır. İrtidat suçunu işleyenlere karşı Osmanlı genelde idam cezası vermiştir. Hükümet bu iki kardeşi idam etmek yerine bağy suçundan yargılayarak kalebentlik cezası vermiştir.²⁸¹

Sultan Abdülaziz’in konuyla ilgili arz tezkiresi şu şekildedir; “...*Mirza Hüseyin Ali ve biraderi Subh-i Ezel’in beynlerinde münâferat olduğu cihetle tefrikleri lâzımeden idüğüne binâen kal’a içinde bir hânede ikâmet ettirmek ve hiç kimse ile ihtilât ettirilmemesine, daima me’mûrîn ve zâbitân taraflarından dikkat ve nezaret olunmak üzere; merkum şeyh Mirza Hüseyin Ali’nin halefleriyle beraber Akka ve Subh-i Ezel ile Ağacan’ın Magosa kal’alarına ve diğerlerinin dahi îcâbı veçhile tefrik edilerek mezkûr kal’alara müebbeden nefy ve i’zâm edilmeleri ve bunlara verilmekte olan maaşların i’tasından sarf-ı nazarla münasib miktar yevmiye itam olunması ve Bağdat’ta bulunan Bâbiler maaşlarının dahi kat’ edilmesi...*”²⁸²

Bahâullah sürgün edilmeden önce kendini ziyarete gelen farklı dinlerdeki insanlardan bahsetmektedir. Özellikle Hristiyan grupların kendisini daha fazla ziyaret ettiğini aktarır. Konu hakkında Bahâî kaynaklarda; “*Edirne’deki konsoloslar bu gencin ayrılık saatinde onun etrafında toplandılar ve ona yardım etmek arzusunu izhar ettiler. Onlar gerçekten bize karşı muhabbet gösterdiler.*” ifadeleri yer almaktadır.²⁸³

Bahâullah ve aile efradının esnafa olan borçları Edirne mal sandığından karşılandıktan sonra²⁸⁴ Ağustos 1868 yılında Bahâullah ve inananları yeni sürgün yeri olan Akka’ya doğru yola çıkmışlardır. Uzunköprü ve Keşan’da verdikleri molaların ardından dört gün sonra Gelibolu’ya ulaşmışlar, Gelibolu’da üç gün konaklamışlardır. Bahâullah ve yanında bulunan yetmiş kadar inananı İskenderiye Limanına ulaşmak gayesi ile 21 Ağustos 1868 yılında vapura binmişler, önce Midilli Adasına ardından vapurun iki gün demirlediği İzmir’e ulaşmışlardır.²⁸⁵ Buradan Mirza Hüseyin Ali ve

²⁸¹ Özkaya, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâîlik Hareketi*, 59-60.

²⁸² Özkaya, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâîlik Hareketi*, 82.

²⁸³ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 187; Topaloğlu, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 56.

²⁸⁴ Zikrullah Aykaç, “Bahailerin Filistin’e Yerleşme Süreci ve Siyonistlere Toprak Sattıklarına Dair İddialar (1868-1922)”, *Ombudsman Akademik Özel Sayı 2 (Gazze)* (2024), 233.

²⁸⁵ Türkiye Bahailerini, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 130-131.

tarafтары Akka'ya, Mirza Yahya en-Nûrî ve tarafтары ise Magosa'ya gönderilmiştir.²⁸⁶

5. Mirza Hüseyin Ali'nin Akka'daki Sürgün Yılları

21 Ağustos 1868 günü yola çıkan kabile Midilli Adasında ve İzmir'de konakladıktan sonra İskenderiye Limanından aynı firmanın başka bir gemisi ile birlikte Hayfa'ya doğru yola çıkmıştır. Port Said ve Yafa'da verilen kısa molaların ardından 31 Ağustos 1868 günü ikinci vaktinde Akka'ya ulaşmışlardır. Bahâîlere göre Bahâullah'ın Akka'ya gelmesi onun peygamberliğinin delilidir. Çünkü arz-ı akdes (Kudüs) buradadır. Onlara göre Akka bütün peygamberlerin yuvasıdır. Hz. Muhammed'in miraca yükseldiği yerdir. Yahudilerin ve Hristiyanların ortak kutsal noktasıdır.²⁸⁷ Bahâullah peygamberlerin yurtlarından çıkarılmasından yola çıkarak kendisinin Akka'ya sürgün edilmesini yine peygamberliğine delil olarak sunmaktadır.²⁸⁸

Akka Osmanlı Devleti'nin siyasi suçluları gönderdiği bir hapis kenti olarak bilinmektedir. Bahâullah ve yanındaki 70 kadar kişi Akka'ya ulaştıklarında şehirde yaklaşık dokuz bin kişi yaşamaktadır. Kent sakinleri daha önceden şehirlerine kalebent cezası olarak gelen suçluların haberini almış olacak ki Bahâullah ve aile efradı geldiğinde "İranlıların Tanrısı"nın görmek için herkes geminin yanaştığı limana akın etmiştir.²⁸⁹

Bahâullah ve aile efradı kışla içerisinde bir eve yerleştirilmişlerdir. Bu evin boyasız olduğunu ve altının da topraktan oluştuğunu ifade eden Bahâî kaynakları mevcuttur. İlk günlerde kendilerine ağır müeyyideler uygulanmış fakat şehrin valisi Bahâullah ve en büyük oğlu Abdülbaha'yı tanıdıkça bu yaptırımları zamanla gevşetmeye başlamıştır. İlk başta kendilerine günlük hayatını idame ettirecek kadar

²⁸⁶ Özkaya, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâîlik Hareketi*, 84.

²⁸⁷ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 49; Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 189-190.

²⁸⁸ Bahâullah, *Ordular Rabbi'nin Çağrısı*, 80.

²⁸⁹ Adib Taherzadeh, *Hız. Bahâullah'ın Zuhuru*, çev. Süreyya Güler (İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 2001), III/19.

yiyecek ve içecek verilirken zamanla bunun yerine para verilmeye başlanmış ve Bahâullah ve aile efradı bu parayı ihtiyaçları doğrultusunda kullanmışlardır.²⁹⁰

Bahâullah'ın Akka'da çektiği sıkıntıların en büyüğü oğlunu kaybetmesidir. Mirza Mehdî babasının hem sürgün arkadaşı hem de vahiy kâtibi olmuştur. Bahâullah Mirza Mehdî'yi *en pak dal* olarak isimlendirmektedir. Âdeti olduğu üzere seher vakti damda zikir yaptığı esnada aydınlatma penceresinden düşmüştür. Ahşap bir sandık üzerine düşün Mirza Mehdî göğsünden aldığı darbe sonucu 23 Haziran 1870 yılında hayatını kaybetmiştir.²⁹¹

Bahâullah ve aile efradı 1870 yılı Ekim ayına kadar kışla içerisinde çeşitli mekânlarda hayatlarını sürdürmüşlerdir. Gerek valiler ile gerekse şehir halkı ve askerler ile kurduğu olumlu diyalog sonucu Akka sınırları içerisinde çeşitli kervansaray ve evlerde kalmışlardır. Bahâîlerin kışlanın dışında ikamet etmesine izin verilmesinin başka bir sebebi ise 1868-1874 Osmanlı-Rus savaşıdır. Akdenizin güvenliğini sağlamak için daha fazla askeri kışlaya ihtiyaç duyulması neticesinde Bahâîlerin kışla dışında yer alan evlerde ikamet etmesine izin verilmiştir.²⁹² Bahâullah'ın 1868 yılında Akka'ya gelmesinden itibaren geçen 9 yıl içerisinde kendisine olan tutum değişmiş ve ilk defa Akka sınırları dışında ikamet etmesine izin verilmiştir. Bahâullah bunun üzerine Akka ovasında bulunan "Behci" adı verilen bir konağa yerleşmiştir.²⁹³

6. Mirza Hüseyin Ali'nin Ölümü

Bahâî kaynaklara göre Bahâullah ölmeden yaklaşık dokuz ay önce artık ölüm vaktinin yaklaştığını dostlarına haber vermiştir. Bahâullah bu dönemden sonra ahabplarına dini sohbetlerde bulunmuş onlara bazı nasihatler telkin etmiştir. 7-8 Mayıs 1892 tarihlerinde yüksek ateş ile mücadele etmiş ilerleyen günlerde ateşi normal seyrine dönmüştür. Aradan 20 gün kadar geçtikten sonra ateşi tekrar yükselmiş ve bu

²⁹⁰ Taherzadeh, *Hız. Bahâullah'ın Zuhuru*, 2001, III/24-25.

²⁹¹ Şevki Efendi, *Bahâî Dininin 1. Yüzyılı*, 195-196; Türkiye Bahâîleri Ruhani Mahfili, *Hız. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 51; Johnson, *Emrimizin Sevgili Velisi*, 18.

²⁹² Aykaç, "Bahâîlerin Filistin'e Yerleşme Süreci ve Siyonistlere Toprak Sattıklarına Dair İddialar (1868-1922)".

²⁹³ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 55-56.

nedence 29 Mayıs 1892 tarihinde güneşin batışından sekiz saat sonra yetmiş beş yaşında iken hayatını kaybetmiştir.²⁹⁴ Bahâullah'ın vefatı dönemin Osmanlı padişahı II. Abdülhamid'e bir telgraf ile bildirilmiştir. Telgraf "baha güneşi battı" cümlesi ile başlamıştır. Yine aynı telgrafta Bahâullah'ın naaşının konak arazisine gömülmesi için izin istenmiştir. Bahâîlerin bu isteği kabul edilmiş ve Bahâullah'ın naaşı konağın batı yönünden bitişiğindeki üç evden en kuzey taraftakine defnedilmiştir.²⁹⁵

Bahâullah'ın son günlerinde inananlar onunla vedalaşmak için ziyarete gelmişlerdir. Yine bu ziyaretlerin birinde Bahâullah halef olarak en büyük oğlu (gusnu a'zam) Abdülbaha Abbas Efendi'yi seçmiş ve bunu yazlı bir belge olarak odada bulunan Bahâîlere sunmuştur.²⁹⁶ *Ahdimin Kitabı (Kitab-ı Ahdî)* isimli belge Bahâullah'ın ölümünden dokuz gün sonra dokuz Bahâînin hazır olduğu bir toplantıda açılmış ardından Bahâîlerin ve şehir halkının huzurunda yüksek sesle okunmuştur.²⁹⁷ Bahâullah vasiyetnamesinde Abdülbaha Abbas Efendi'den sonra üvey kardeşi Mirza Muhammed Ali'nin (Abdülbaha Abbas Efendi'nin üvey kardeşi) Bahâîlerin başına geçmesini istemiştir.²⁹⁸

Bahâullah'ın Bâb'ın çağrısına uyduğu tarihten vefatına kadar yaklaşık 40 yıllık bir süre geçmiştir. Bahâîlere göre Mirza Hüseyin Ali'nin büyüklü küçüklü yaklaşık 158 kitabı ve levhi bulunmaktadır. *İkan Kitabı, Saklı Sözler, Dört Vadi ve Yedi Vadi* Bağdat'ta, levihlerin bir kısmı sürgün yollarında, hükümdarlara gönderilen mektupları Edirne'de, dini hükümleri ihtiva eden *Kitab-ı Akdes* ise Akka'da kaleme alınmıştır.²⁹⁹

²⁹⁴ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 231; Adib Taherzadeh, *Hz. Bahauallah'ın Zuhuru*, çev. Süreyya Güler (İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 2005), IV/412.

²⁹⁵ Taherzadeh, *Hz. Bahauallah'ın Zuhuru*, 2005, IV/416; Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 31.

²⁹⁶ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 232; Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 128.

²⁹⁷ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 248; Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 71.

²⁹⁸ Bahauallah - Abdülbaha Abbas Efendi, *Kutsal Vasiyetnameler* (Ankara: Desen Ofset A.Ş., 2011), 3.

²⁹⁹ Özşuca, *Bahai Dini*, 64.

C. Mirza Yahya en-Nûrî (Subh-i Ezel) ve Ezelîler

Mirza Yahya en-Nûrî İran'ın Mâzenderân eyaletinin Nûr şehrinin Takur köyünde 1831 yılında doğmuştur. Babası Kaçar Hanedanlığı'na vezirlik yapmış Mirza Abbas Buzurg Nûrî'dir. Annesi ise Küçük Hanım Kirmanşahi'dir. Babası Mirza Abbas Kaçar Hanedanlığı'nda görev yaptığı sürede şahın kızı ile olan gönül ilişkisi ortaya çıkmış bunun üzerine Kaçar Hanedanlığı Mirza Abbas'ın tüm mal varlığına el koymuştur. Birden bire tüm mal varlığının elinden gitmesine dayanamayan Mirza Abbas 1834 yılında vefat etmiştir. Annesini kendisini doğururken kaybeden Mirza Yahya en-Nûrî daha üç yaşında iken hem yetim hem öksüz kalmıştır. Babasını kaybeden Mirza Yahya'nın tüm bakımını üvey annesi Hatice Hanım (Bahâullah'ın annesi) üstlenmiştir. Başlangıçta Mirza Yahya ile ilgilenmeyen Hatice Hanım gördüğü bir rüyanın etkisinde kalarak Mirza Yahya ile ilgilenmeye başlamıştır.³⁰⁰

Mirza Yahya, Mirza Ali Muhammed'e ilk iman eden kişiler arasında yer almaktadır. Mirza Ali Muhammed'e bağlandığında 13 yaşında olduğu rivayet edilir. Bahâî kaynaklar Mirza Yahya'yı "hurûf-ı hayy"dan saymaktadır. Mirza Ali Muhammed'in dinini yaymak için Kuddüs ve Zerrîn Tâc ile birlikte İran'ın çeşitli şehirlerini dolaşmışlardır. Mirza Ali Muhammed ölmeden önce halef olarak Mirza Yahya'yı tayin etmiştir.³⁰¹ Bu vasiyetini ise bir mektupla Mirza Yahya'ya bildirmiş fakat bu görevin Mirza Yahya'ya zarar gelmesi endişesiyle gizli kalmasını istemiştir.³⁰² Şaha düzenlenen suikast sonrasında suçlu bulunarak üvey abisi Mirza Hüseyin Ali ile birlikte hapsedilmiştir. Fakat araya giren Rus büyükelçisi sayesinde kardeşler idamdan kurtulmuştur.³⁰³ Mirza Hüseyin Ali ve Mirza Yahya Bağdat'a gelmiş burada aralarında gruba kimin başkanlık etmesi konusunda çıkan tartışmalar neticesinde iki kardeşin arası açılmıştır. İran kendileri için tehlikeli olarak gördüğü iki kardeşin uzak bir yere gönderilmesini Osmanlıdan rica etmiş bunun üzerine dönemin

³⁰⁰ Yasin İpek, "Subhi Ezel Mirza Yahya ve Ezeliler", *Bilimname* 45 (2021), 47.

³⁰¹ İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, 192.

³⁰² Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 169-170.

³⁰³ Fıçlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 48; Ali Albayrak vd., "Anadolu'da Bahai Faaliyetlerinin Tarihsel Bir Yansıması: Emin Ali'nin 'Bahâî Hareketi Hakkında İlmî Bir Tetebbu' Adlı Makalesi", *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi* 5/4 (2020), 565.

Osmanlı padişahı Sultan Abdülaziz iki kardeşi önce İstanbul'a ardından Edirne'ye sürgüne göndermiştir.³⁰⁴

Mirza Yahya lakap olarak; “*Ezel (Öncesiz), Nokta-i Hani (İkinci Nokta), Tamarayı Ezeliyye (Ezelin Meyvesi), Tamarayı Beyan (Beyan Meyvesi), Vahid (Bir), Hayy (Hayatta Olan), Vech (Tanrı'nın Yüzü), Mir'atu'l Ezeliyye (Ezelin Aynası), Bellur (Kristal), İsmul Ezel (Ezel İsmi), Cevheri Kafur (Tanrı Kokusunun Özü), Şemsi Ezel (Ezel Güneşi), İsmu'l Azam (En Yüce İsim)*”³⁰⁵ gibi isimler kullanmıştır. Mirza Yahya'nın en çok kullandığı lakap ise Subh-i Ezel olmuştur. Lakabın manasını ve nereden geldiği çalışmanın önceki bölümünde aktarılmıştır.

Edirne'den Kıbrıs'a sürgün edilen Subh-i Ezel ve ailesi burada geçmiş yaşamlarından bahsetmeyerek münzevi bir hayat sürmeye başlamışlardır.³⁰⁶ Bâbîliği ve öğretilerini fazla dillendirmeden yaşayan Mirza Yahya kısa bir süre sonra çevredeki Müslümanlardan ilgi görmeye başlamıştır. Eşlerinden ve çocuklarından ayrı yaşayan Mirza Yahya çarşı pazara çok çıkmamış 10-15 günde bir sadece ihtiyaçlarını görmek için evinden ayrılmıştır.³⁰⁷ Kıbrıs halkına kendisini Müslüman bir Şîî gibi lense eden Mirza Yahya'nın gerçek itikadını etrafında bulunan birkaç aydına anlattığını Namık Kemal'in Mithat Paşa'ya yazdığı mektuplardan anlamaktayız. Mektubunda; “*Ma'lum-ı sâmi-i kerîmânelerinden ki bizim Magosa muhtevi olduğu menfilerin haysiyyâtında olan ihtilâfa nazaran bayağı unmûzec-i âlem denilmeğe şâyân olarak aklen ve naklen eşerr-i mevcûdât olan Bâbîler'le berâber meşhudum olan erbâb-ı kemâlât içinde hiçbir mislini görmediğim Şeyh Ahmed Efendi*³⁰⁸ *dahi buradadır.*”³⁰⁹ ifadelerine yer vermektedir. Namık Kemal'in burada Bâbîler hakkında “mevcudatın en şerlileri” olarak bahsetmesi bazı entelektüel kesim arasında Ezelîlerin tanındığını göstermektedir.

³⁰⁴ Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 29-30; Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbîler*, 34.

³⁰⁵ İpek, “Subhi Ezel Mirza Yahya ve Ezeliler”, 49.

³⁰⁶ İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, 192.

³⁰⁷ İpek, “Subhi Ezel Mirza Yahya ve Ezeliler”, 57.

³⁰⁸ Süleyman Nazif, Namık Kemal'in gönderdiği mektupta Şeyh Ahmed Efendi olarak zikredilen kişinin Mirza Yahya olduğunu ifade etmektedir. Mirza Yahya Kıbrıs sürgününden sonra tanınmamak ya da imaj tazelemek için bu ismi kullanmış olmalıdır.

³⁰⁹ Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbîler*, 35.

Kıbrıs'ın 1878 yılında İngiliz hükümetinin sömürgesi olması ile birlikte adaya gelen İngilizler sürgünler hakkında bilgi almıştır. Durumları İngiliz makamlar tarafından görüşülen mahkûmların cezası 1881 yılında sona erdirilmiştir. Hükümet Mirza Yahya en-Nûrî'nin artık özgür olduğunu ifade etmiş, isterse adadan ayrılabilceğini söylemiştir. Fakat Mirza Yahya kalmayı tercih etmiştir. Özgür kaldıktan sonra İngiliz hükümetine vatandaşlık başvurusunda bulunmuş fakat kabul edilmemiştir. İngiliz hükümeti vatandaşlığını kabul etmese dahi Mirza Yahya'ya her türlü yardımın yapılacağını ifade etmiş, kendisine ve aile bireylerine maaş bağlanmıştır.³¹⁰

Kıbrıs'ta ikamet şartı ile sürgün edilen Mirza Yahya İngilizlerle birlikte özgürlüğüne kavuşmuştur. Vefat ettiği 1912 senesine gelindiğinde ise Mirza Yahya en-Nûrî'nin aile üyeleri haricinde ezelî olarak isimlendirilen kimse kalmamıştır.³¹¹ Bahâîlere göre Mirza Yahya, Bahâullah'ın zuhuruna kadar Mirza Ali Muhammed tarafından Şeklen Bâbilerin reisi tayin edilmiştir. Mirza Yahya'nın Mirza Ali Muhammed tarafından halef tayin edilmesinin yegâne maksadı Bahâullah'ın azgın Şîh halka karşı korunması içindir. Mirza Yahya kendisinin halef seçilmesindeki hikmeti anlamamış ve hakkı olmadığı halde Bâbilere başkanlık yapmaya çalışmıştır. Bahâîlere göre Mirza Yahya'nın Bahâullaha göre durumu Habil'i öldüren Kabil mesabesindedir.³¹² Bahâîlere göre Mirza Yahya ile birlikte Kıbrıs'a sürülen Ezelilerin çoğu ve özellikle Mirza Yahya'nın oğlu işledikleri günahtan tövbe ederek Bahâullah'ın safına katılmışlardır.³¹³

D. Abbas Efendi (Abdülbaha)

Bahâullah'ın vefatından sonra insanların Abdülbaha Abbas Efendi'ye tabi olmaları hem Bahâullah'ın vasiyeti hem de *Kitab-ı Akdes*'in bir emridir. Konuyla ilgili *Kitab-ı Akdes*'te yer alan hüküm; “*Huzurumun okyanusu çekildiği ve vahyimin kitabı son bulunduğu zaman, yüzünüzü Allah'ın irade buyurduğu bu ezelî kökten filizlenen*

³¹⁰ İpek, “Subhi Ezel Mirza Yahya ve Ezeliler”, 58.

³¹¹ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 55.

³¹² Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 64.

³¹³ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 244.

kimseye çevirin.” şeklindedir.³¹⁴ Bahâullah hayatının son günlerinde *Kitâb-ı Ahdi* isimli bir vasiyetname kaleme alarak ölümünün dokuzuncu gününde açılmasını emretmiştir. Söz konusu vasiyetname aile efradının hazır olduğu bir toplantıda okunmuştur. Vasiyetnameye göre Bahâullah büyük oğlu Abdülbaha’yı halef olarak tayin etmiştir.³¹⁵

Abdülbaha *bahanın kulu* anlamına gelmektedir³¹⁶ ve Abbas Efendi’nin en çok sevdiği lakabıdır.³¹⁷ Bahâîler arasında bu tür isimlendirmeler oldukça yaygındır. Örneğin Bahâullah oğlu Abbas Efendi’ye hitaben yazdığı bir mektubuna; “*Aziz ve hâkim olan Allah’tan, lâtif ve habîr olan Allah’a...*” şeklinde başlamaktadır.³¹⁸

Abbas Efendi Bahâullah’ın en büyük oğludur. Mirza Ali Muhammed’in bâbliğini ilan ettiği 23 Mayıs 1844 gecesini dünyaya gelmiştir. Babası Bahâullah İran şahına yapılan suikast sonucu hapse girdiğinde Mirza Abbas sekiz yaşındadır. Babasını sık sık Siyah Çal’da ziyarete gitmiştir. Abbas Efendi bu ziyaretlerden birisini şu şekilde anlatır; “*Siyahi bir hizmetkârla beni hapishaneye, O’nun mübarek huzuruna gönderdiler. Gardiyanlar hücreyi gösterdikten sonra hizmetkâr beni omuzlarına aldı. Karanlık ve dik bir yer gördüm. Küçük ve dar bir aralıktan girerek iki basamak indik, ancak bunların dışında hiçbir şey görülüyordu. Merdivenlerin yarısına gelmiştik ki birdenbire onun mübarek sesini duyduk ‘onu buraya getirmeyin’ dedi. Bunun üzerine beni geri çıkarttılar. Dışarıda oturup mahkûmların çıkarılmasını bekledik. Tam o sırada cemal-i mübarek’i zindandan çıkarıp dışarı getirdiler. Birkaç kişi ile birlikte zincire vurulmuştu. Ne zincirdi ama! Çok ağırdı ve mahkûmlar onu taşımakta çok güçlük çekiyorlardı. Üzücü ve yürek parçalayıcı bir manzaraydı.*”³¹⁹ Bahâullah oğlu Abbas’ı hiç yanından ayırmamış Bağdat sürgünü dâhil Abdülbaha hep babasının yanında olmuştur. Bahâullah peygamberliğini ilk kez Bağdat’ta açıkladığında henüz

³¹⁴ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 58.

³¹⁵ Esslemont, *Bahâullah ve Yeni Devir*, 53; İnan, *Hz. Bahâullah’ın Levhileri*, 208; Türkiye Bahâileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak’ın Merkezi*, 34.

³¹⁶ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 55.

³¹⁷ Mehmet Marufihah, *Görünmez Görünür Şekli* (İzmir: Bassaray Matbaa, 2011), 104; Türkiye Bahâileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak’ın Merkezi*, 17.

³¹⁸ Abdülhamid, *İslâm’a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 176.

³¹⁹ Türkiye Bahâileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak’ın Merkezi*, 5.

bir çocuk olmasına rağmen ilk iman edenlerin arasında Abdülbaha Abbas Efendi yer almıştır.³²⁰

Abdülbaha Abbas Efendi İran'ın asil ailelerinden birinin kızı olan Münire Hanım ile 1872'de evlenmiş ve bu evliliğinden dört kızı olmuştur.³²¹ Erkek evladı olmaması sebebi ile Abbas Efendi ilerde halef olarak en büyük erkek torununu tayin edecektir. Abbas Efendi *Kitab-ı Akdes*'in tek yetkili yorumcusudur.³²² *Kitab-ı Akdes*'te yer alan; “*Ey dünya insanları! Mistik güvercin övgü madedinden uçup gittiğinde ve çok uzaklardaki hedefini, gizli yuvasını arayıp bulduğunda, kitapta anlamadığınız her şeyi bu güçlü ağacın dalı olan kimseye sorun.*”³²³ ifadeleri Abdülbaha Abbas Efendi'nin *Kitab-ı Akdes*'i yorumlama konusunda yetkili tek mercii olduğunu göstermektedir.

Abbas Efendi döneminde Bahâilik büyük bir gelişme kaydetmiştir. Mirza Abbas babasının vasiyeti üzerine Mirza Ali Muhammed'in naaşını 1899 yılında İsfahan, Kirmanşah, Bağdat ve Şam üzerinden Beyrut'a nihayetinde deniz yolu ile 31 Ocak 1899 yılında Akka'ya getirtmiştir. Daha önceden satın alınan Kermil Dağı eteklerinde yer alan arazide Mirza Ali Muhammed için özel yer hazırlanmış ve cenaze Akka'dan alınıp 1863 yılında Bahâullah'ın peygamberliğinin yüzüncü yılında sade bir törenle Hayfa'ya nakledilmiştir.³²⁴

Abdülbaha Abbas Efendi döneminde özellikle Amerika kıtasında Bahâilik yayılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda 1900 yılında meşveret evleri kurulmuştur. 1902 yılında Bahâi kutsal kitaplarını yayınlamak maksadı ile Şikago'da Bahâi Yayıncılık Derneği kurulmuştur. Yine Şikago da *Star of the West* adlı bir dergi yayınlanmaya başlamıştır. Bu dergide özellikle *İkan Kitabı*, *Kutsal Levihler* ve *Hükümdarlara Levihler* gibi kutsal sayılan eserler yer almıştır.³²⁵

³²⁰ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 56.

³²¹ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 53.

³²² Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 40.

³²³ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 75.

³²⁴ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 159.

³²⁵ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 271.

1908 yılında Osmanlı'nın ilan ettiği II. Meşrutiyet ile birlikte Abdülbaha Abbas Efendi'nin sürgün hayatı sona ermiştir.³²⁶ Bahâullah'ın mesih hakkındaki fikirleri Hristiyan misyonerlerin dikkatini çekmiş ve Akka'da Abbas Efendi Hristiyanlar tarafından sürekli ziyaret edilmiştir. Sürgün hayatının sona ermesi ile birlikte 1910 yılında Abbas Efendi Mısır'a gitmiştir. İskenderiye ve Kahire'de yaklaşık on bir ay kalmıştır. 1911 yılında Avrupa'ya geçerek Londra, Paris ve İsviçre gibi yerlere uğramıştır. Buralarda konuşmalar yapıp Bahâîliği Avrupa'da yaymaya çalışmıştır.³²⁷ Abdülbaha Abbas Efendi'nin Avrupa ve Amerika ziyaretleri yaklaşık üç yıl sürmüş bu zaman zarfında ise Akka'da bulunan Bahâîlere liderlik etmesi için kız kardeşi Behiye Hanım'ı tayin etmiştir.³²⁸

Mirza Abbas bir yandan dışarıda Bahâîliği yaymaya çalışırken Akka'da ise iç karışıklıkla mücadele etmiştir. Nitekim *Misak Kitabı*'nda adı geçen Mirza Abbas'ın üvey kardeşi Mirza Muhammed Ali Bahâîlerin asıl liderinin kendisi olduğunu iddia etmiştir. Yaklaşık dört yıl boyunca Mirza Abbas üvey kardeşinin muhalefeti ile başa çıkmaya çalışmıştır. Mirza Muhammed Ali bu söylemleriyle Bahâullah'ın tüm aile efradını yanına çekmeyi başarmıştır. Bahâullah'ın hayatta olan iki eşi yine Mirza Muhammed Ali'nin safında yer almıştır. Mirza Muhammed Ali'nin yanında yer alanlar arasında kardeşleri Mirza Bediullah ve Mirza Ziyaullah,³²⁹ Bahâullah'ın kırk yıllık vahiy kâtibi Mirza Ağa Can³³⁰ ve kutsal metinleri temize çekmekle görevli Muhammed Cevad yer almaktadır. Bahâîler Mirza Muhammed Ali'nin bu çıkışını Hz. Muhammed'den sonra hilafete gelen ilk üç halifenin hilafetine benzetmektedirler.³³¹ Bu benzetmenin Bahâîlerin Şîî İslam içerisinde doğmalarından kaynaklandığını söylememiz mümkündür. Şîî İslam'ın Hz. Ali'den önce hilafete gelen diğer halifeler hakkındaki fikirlerini Bahâîlerin de taşıdığını ifade etmemiz gerekir. Bahâîlere göre

³²⁶ Türkiye Bahaileri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 28; Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 72; Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 137; Albayrak vd., "Anadolu'da Bahai Faaliyetlerinin Tarihsel Bir Yansıması: Emin Ali'nin 'Bahâî Hareketi Hakkında İlmî Bir Tettebbu' Adlı Makalesi", 562.

³²⁷ Fıçlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 84; Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 59; Türkiye Bahaileri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 28.

³²⁸ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 242.

³²⁹ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 63.

³³⁰ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 81.

³³¹ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 259.

nasıl ki Hz. Ali'den önce hilafete gelen diğer üç halifenin hilafeti caiz değilse Mirza Abbas'tan önce hilafete gelenin durumu da aynıdır. Tarihçiler Mirza Muhammed Ali'nin taraftarlarına “Nakîler”, Mirza Abbas Efendi'nin yolunu takip edenlere ise “Mârkîler” ismini vermişlerdir.³³²

Abdülbaha Abbas Efendi Bahâîliğin Kafkaslar ve Orta Asya'da yayılmasını sağlamıştır. Bu dönemde Türkmenistan'ın Aşkabat şehrinde ilk Bahâî mabedi (Meşriku'l-Ezkar) inşa edilmiştir. Bu mabedin kendine ait bir okulu, hastanesi ve konaklama yeri bulunmaktadır.³³³ Şikoga Bahâîleri bir mabet açma konusunda Abbas Efendi'ye danışmışlardır. Abbas Efendi'nin bu durum karşısında bir levih indirdiği ve neticesinde izin verdiği ifade edilir.³³⁴ Burada Abbas Efendi'nin babası gibi tanrı ile iletişime geçip bir levih indirmesi peygamberlik müessesinin Abbas Efendinin zatında devam ettiğini göstermektedir.

Abbas Efendi'nin Akka'da yaptığı faaliyetler Cemal Paşa tarafından takibe alınmış ve Abdülbaha hakkında soruşturma başlatılmış, soruşturma tamamlanmadan komisyon dağılmıştır. Bahâîlere göre Cemal Paşa'nın kendileri hakkındaki menfi tutumu Cemal Paşa'nın ilahi gazaba uğramasına sebep olmuştur. Bu nedenle Cemal Paşa ülkesinden kaçmak zorunda kalmış sığındığı Kafkaslarda bir Ermeni tarafından öldürülmüştür.³³⁵ Cemal Paşa'nın akıbetini Bahâîlere olan tutumuna bağlayan Bahâî müellifler Abdülbaha Abbas Efendi'nin ruhani mevkini göstermek amacıyla bazı anekdotlar aktarmaktadır. Buna göre Abdülbaha Abbas Efendi müritlerine Titanik'e binmemeyi tavsiye etmiştir. İlerde Titanik'in batmasıyla birlikte inananlar bu olayı Abdülbaha Abbas Efendi'nin bir mucizesi olarak yorumlamıştır.³³⁶

Kitab-ı Akdes'te sadece cenaze namazının cemaatle kılınmasına dair ibare yer almasına rağmen³³⁷ Abbas Efendi meşhur İslam âlimi Muhammed Abduh ile birlikte Cuma namazlarına katılmıştır. Abbas Efendi'nin babası tarafından yeni bir din ihdas

³³² Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 219; İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, 193.

³³³ Türkiye Bahailerini, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 32.

³³⁴ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 272.

³³⁵ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 58; Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 332.

³³⁶ Türkiye Bahailerini Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 207.

³³⁷ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 23.

edildiğine dair bilgiler Reşit Rıza tarafından hocası Abduh'a bildirilmiştir. Abbas Efendi Bahâîlikten Abduh'a söz etmemiş tek niyetlerinin Şîî mezhebini ıslah etmek olduğunu ifade etmiştir. Reşit Rıza bu konuda; “*Beyrut'ta ikameti esnasında Abbas Efendi Muhammed Abduh'un yanına gelir gider, beş vakit namazı ve cumayı kılar, Abduh'un bazı derslerini dinlerdi. Mısır'a dönüşünden sonra da onunla mektuplaşmaya devam etti.*” demiştir.³³⁸ Bahâîler yukarıda anlatıldığı üzere kendi cemaatleri dışındakilere karşı takıyye yapmışlardır. Mirza Hüseyin Ali Bahâîlere umumi alanlarda inançlarını gizlemeyi tavsiye etmiştir. Abdülbaha Abbas Efendi II. Abdülhamid'e yazdığı mektupta kendilerinin yeni bir din olmadığı İslam'ın bir tarikatı olduklarını ifade etmiştir.³³⁹ Bahâîliğin takıyyeyi benimsemelerinde içerisinde yetiştikleri Şii kültürün etkisi olmalıdır.

İnanç esasları bölümünde anlatılacağı üzere Bahâîler buldukları ülkenin siyasetine karışmazlar ve mutlak bir şekilde kanunlara bağlıdırlar. Fakat Bahâî literatürü incelendiğinde Sultan II. Abdülhamid'e karşı olumsuz bir tutumları bulunmaktadır. Abdülbaha Abbas Efendi her ne kadar Sultan'ın 1908 yılında ilan ettiği II. meşrutiyet ile birlikte özgürlüğüne kavuşsa da³⁴⁰ eserlerinde Abdülhamid'e karşı ağır suçlamalar yer almaktadır. Abbas Efendi'nin Bâb-ı Âli isyanından önce Abdülhamid yanlısı söylemleri olmuş bu söylemler Abdülhamid tahttan indirildikten sonra olumsuz bir hal almış hatta kimi yerlerde hakaret boyutuna ulaşmıştır.³⁴¹ Bahâîlerin Abdülhamid'e olan olumsuz tutumunun sebebi Abdülhamid'in oluşturduğu tahkikat komisyonunun Bahâîler hakkında olumsuz görüş bildirmeleri nedeniyle Abdülhamid'in Bahâîlerin Fizan'a sürülmesine dair 10 Haziran 1905 tarihinde yayınladığı karardır.³⁴²

³³⁸ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 236.

³³⁹ Aykaç, “Bahailerin Filistin'e Yerleşme Süreci ve Siyonistlere Toprak Sattıklarına Dair İddialar (1868-1922)”, 238.

³⁴⁰ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 283; Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 137.

³⁴¹ Necati Alkan, “Filistin'de Jön Türkler ve Bahailer”, *Jön Türklerin Filistin'i* (İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 2016), 225.

³⁴² Aykaç, “Bahailerin Filistin'e Yerleşme Süreci ve Siyonistlere Toprak Sattıklarına Dair İddialar (1868-1922)”, 242.

Örneğin Şevki Efendi'nin kaleme aldığı *Vaat Edilen Gün Geldi* isimli eserde Abdülhamid'e karşı; “*Osmanlı hanedanlarının en sefil, hin, güvenilmez ve merhametsiz, entrikacı, kurnaz, açığöz, zalim, göstermelik vezirlerini birinin tavsiyesi üzerine azleden, haremdeki bir kadın mı yoksa bir derviş ya da bir casus tarafından mı öldürüleceği bilinmeyen, Ermeni katliamının sorumlusu*” cümleleri yer almaktadır.³⁴³

Abdülbaha Abbas Efendi hakkında Bahâî halkının alışkın olduğu bazı iddialar ileri sürülmüştür. Bu iddialardan biri Abbas Efendi'nin mesih olduğu yönündedir. Abdülbaha Bahâî halkın teveccühünü kazanmakla birlikte bu sevgi kendisinin de beklemediği bir boyuta ulaşmış ve bazı Bahâîler Bahâullah'ın şahsında zuhur eden mesihin bu sefer oğlu Abbas Efendi'nin şahsında zuhur ettiğini iddia etmiştir. Abbas Efendi ise bu iddialara karşı çıkmıştır.³⁴⁴ Abdülbaha Abbas Efendi'nin babası Bahâullah gibi Allah'tan ayet aldığına dair bazı Bahâî kaynaklarında geçen pasajlar bulunmaktadır.³⁴⁵ Söz konusu kaynaklardan hareketle bazı inananlar Abbas Efendi'nin peygamber olduğunu iddia etmiş fakat Abbas Efendi bu iddiaları reddetmiştir.

Abbas Efendi 1913 yılında Bahâîliğin merkezi olan Hayfa'ya kesin dönüş yapmıştır. Babasının tevdi ettiği görevi 29 yıl boyunca sürdüren Mirza Abbas 8 Kasım 1921 tarihinde ölmüştür. Cenaze törenine dini liderler, devlet adamları ve yerel halk katılmıştır. Cenazesine yaklaşık on bin kişinin katıldığı rivayet edilmektedir.³⁴⁶ Naaşı Hayfa'da bulunan Kermil Dağı eteğindeki Mirza Ali Muhammed'in mezarının yanına gömülmüştür. Ölmeden önce büyük torunu Şevki Efendiyi “İlahi emrin velisi” sıfatıyla Bahâîlerin ruhani reisi ve emrin açıklayıcısı olarak ilan etmiştir.³⁴⁷

³⁴³ Şevki Efendi, *Vaat Edilen Gün Geldi*, 78-79.

³⁴⁴ Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 83; Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 43.

³⁴⁵ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 98.

³⁴⁶ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 280.

³⁴⁷ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 84; Bahauallah - Abdülbaha Abbas Efendi, *Kutsal Vasiyetnameler*, 15.

E. Şevki Efendi (Emrin Velisi)

1 Mart 1879 tarihinde Akka’da dünyaya gelen Şevki Efendi Mirza Abbas’ın en büyük torunudur. Annesi Ziyâiye Hanım Mirza Abbas’ın en büyük kızıdır. Babası ise Bâb’ın yakın akrabası olan Mirza Hâdi Afnan’dır. Bu nedenle Şevki Efendi Bahâîlere göre hem anne hem de baba soyundan kutsal bir kan taşımaktadır.³⁴⁸ Bazı Bahâî kaynaklar Şevki Efendi’nin hem anne hem de baba tarafından soyunun Hz. Muhammed’e kadar uzandığını ifade etmektedir.³⁴⁹

Küçük yaşlarında eve gelen İtalyan bir kadından eğitim almıştır. Daha sonra Hayfa’da bulunan Hristiyanlara ait Kardeşler Ortaokuluna devam etmiştir. Buradan Beyrut’ta yatılı eğitim veren Beyrut Katolik Okulunda eğitim almış ardından Oxford Üniversitesi’ne kayıt olmuştur.³⁵⁰ Dedesi Mirza Abbas torunu Şevki Efendi için; “*İkiz dalgalanan denizlerden parlayan en muhteşem, yegâne ve paha biçilmez inci, ikiz kutsal ağaçlardan çıkan kutsal dal*” betimlemelerini kullanmıştır. Aynı zamanda Şevki Efendi’ye itaat etmenin tanrıya itaat etmek olduğunu ifade etmiştir.³⁵¹

Dedesi Abbas Efendi torunu Şevki Efendi hakkındaki vasiyetnamesinde Şevki Efendi’nin otoritesini şu şekilde açıklamaktadır; “*Ey sevecen dostlarım! Bu mazlumun dünyadan ayrılışından sonra, Mübarek Sidre’nin ağsan ve afnan’ı, tanrı emrinin elleri ve cemal-i ebha’nın kulları, iki kutsal ve mübarek sidre’den biten taze dala ve rahmani ağacın birleşmesinin meyvesine, yani Şevki Efendi’ye yönelmelidirler. Çünkü o Allah’ın ayetidir. Seçilmiş daldır, tanrı emrinin velisidir. Tüm ağsanın ve afnanın tanrı emrinin ellerinin ve onun sevgililerinin yönelmesi gereken kişidir. O, tanrı sözünün açıklayıcısıdır ve kendisinden sonra sülalesinden doğan ilk erkek çocuk onun halefi olacaktır.*”³⁵²

³⁴⁸ Esslemont, *Bahaullah ve Yeni Devir*, 294; Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hiz. Abdülbaha Ahit ve Misak’ın Merkezi*, 324.

³⁴⁹ Johnson, *Emrimizin Sevgili Velisi*, 23.

³⁵⁰ Bozkuş, “Bahailiğin Arka Planı ve Söylemi Üzerine Bir Değerlendirme(Sivas Örneği)”, 146.

³⁵¹ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 61.

³⁵² Bahaullah - Abdülbaha Abbas Efendi, *Kutsal Vasiyetnameler*, 15; Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hiz. Abdülbaha Ahit ve Misak’ın Merkezi*, 325.

Dedesi Abdülbaha Abbas Efendi öldüğünde 24 yaşında olan şevki Efendi Oxford niversitesinde okumaktadır. Dedesinin vefatına çok üzülen şevki Efendi 29.11.1921 tarihinde Oxford'dan ayrılarak Londra'ya ulaşmıştır. Burada Bahâiler hakkında temel kaynak sayılabilecek eserini yazacak Dr. J. E. Esslemont'un evinde dinlenmiştir.³⁵³ Daha sonra pasaportunda oluşan bazı sıkıntılar nedeni ile gecikmeli olarak 16 Aralık 1921'de gemi ile yola çıkmış ve 29 Aralık 1921 tarihinde Hayfa'ya ulaşmıştır.³⁵⁴

şevki Efendi'nin dedesinin ölümünden yaklaşık kırk gün sonra Akka'ya ulaşması Bahâi toplumu açısından yeni sıkıntılar beraberinde getirmiştir. Nitekim dedesi Mirza Abbas babası tarafından halef tayin edildiğinde üvey kardeşleri onun imametini tanımayarak kendi imametini ilan etmiştir. Özellikle Mirza Bediullah kardeşi Mirza Muhammed Ali'nin kışkırtması ile Bâb'ın trbedarını kovmuş ve yetkili mercilere türbenin yeni bekçisi olmak istediğini ve bu nedenle kendilerine maaş bağlanması gerektiğini ifade etmiştir.³⁵⁵ Bahâullah vasiyetnamesinde oğlu Abbas Efendi'den sonra Mirza Muhammed Ali'nin hilafete gelmesini istemesi³⁵⁶ nedeniyle Abbas Efendi'nin ölümünün ardından Mirza Muhammed Ali Bahâilerin yönetimini devralmak istemiştir. Özellikle şevki Efendi'nin Hayfa'ya kırk gün kadar geç gelmesi Abdülbaha Abbas Efendi'nin üvey kardeşi Mirza Muhammed Ali'nin işine gelmiş ve Bahâilerin idaresini devralmak istemiştir. Bu durumu kontrol altına almak maksadı ile Mirza Abbas'ın kız kardeşi Behiye Hanım, şevki Efendi Hayfa'ya ulaşana kadar idari yetkileri kendinde toplayarak yeni ayrılıkların önüne geçmeyi başarmıştır.³⁵⁷

şevki Efendi *emrin velisi* sıfatıyla Bahâilerin idaresine tayin edilmesinin sorumluluğunu kaldıramamış ve 1922 yılı sonlarına doğru Akka'dan ayrılarak İsviçre'ye gitmiştir. İsviçre'de yaklaşık sekiz ay kalan şevki Efendi burada geirdiğ i zamanı doğa gezintileriyle değ erlendirmiştir. Abdülbaha Abbas Efendi'nin kız kardeşi Behiye Hanım şevki Efendi'nin sekiz aylık yokluğ unda tekrar Bahâilere liderlik

³⁵³ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 296.

³⁵⁴ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 299.

³⁵⁵ şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 374.

³⁵⁶ Bahauallah - Abdülbaha Abbas Efendi, *Kutsal Vasiyetnameler*, 3.

³⁵⁷ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 314.

yapmıştır. Behiye Hanım'ın ısrarları üzerine Şevki Efendi'nin annesi İsviçre'ye gitmiş ve oğlunu Akka'ya dönmesi konusunda ikna etmiştir.³⁵⁸

Şevki Efendi Amerikalı Bahâîlerden Mr. ve Mrs. Maxveel'in kızı Miss Routh ile evlenmiştir. Miss Routh daha sonra adını değiştirerek *Ruhiye Hanım* adını almıştır. Şevki Efendi'nin gerçekleştirdiği bu evlilikten çocukları olmamıştır.³⁵⁹ Dedesinin Şevki Efendi için yazdığı vasiyette Şevki Efendi'den sonra hareketin başına Şevki Efendi'nin en büyük oğlunun geçmesini istemiştir.³⁶⁰ Fakat Şevki Efendi'nin bu evlilikten çocuğu olmaması sebebi ile Bahâî idare düzenini devam ettirecek *Baş Koruyucular* adını verdiği 27 kişi seçmiştir. Bu kişiler *Kitab-ı Akdes*'te yer alan “*baha sayısı (9) kadar kişinin...*”³⁶¹ ifade neticesinde kendi aralarından 9 kişiyi seçerek Yüce Adalet Evi'nin kuruluşuna kadar (1963) Bahâî idari düzeninin devamını sağlamışlardır.³⁶²

Şevki Efendi otuz altı sene boyunca tüm vaktini Bahâîliğin yayılması için harcamıştır. Bahâî idari teşkilatını kurmuş, Hayfa'daki mabet ve bahçeleri inşa ettirmiş, birçok Bahâî eserin İngilizceye tercüme edilmesini sağlamıştır.³⁶³ Şevki Efendi Bahâî tarihi açısından çok önemli üç temel eser kaleme almıştır. Bunlardan en önemlisi *Bahâî dininin 1. Yüzyılı* isimli çalışmadır. İngilizce kaleme aldığı tek eserdir. Diğer önemli iki eser ise *İlahi Adaletin Tecellisi* ve *Vaat Edilen Gün Geldi* adlı çalışmalardır.³⁶⁴

Şevki Efendi Akka'da iken eski Osmanlı sadrazamlarından Mithat Paşa'nın daveti üzerine Beyrut'a gitmiş ve onunla görüşmüştür. Zamanın ünlü isimlerinden Şeyh Muhammed Abdüh ve Nasere müftüsü Şeyh Yusuf ile görüşmüştür.³⁶⁵ Bahâî kuruluşların yapımında kullanılacak malzemeyi satın almak için Londra'ya giden

³⁵⁸ Johnson, *Emrimizin Sevgili Velisi*, 35.

³⁵⁹ Özşuca, *Bahai Dini*, 10; Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 85; İpek, *Yeni Bir Dini Hareket Olarak Bahailik ve Türkiye'de Bahailer*, 214.

³⁶⁰ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 325.

³⁶¹ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 28.

³⁶² Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 85; Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 64; İpek, *Yeni Bir Dini Hareket Olarak Bahailik ve Türkiye'de Bahailer*, 214.

³⁶³ Özşuca, *Bahai Dini*, 10.

³⁶⁴ Johnson, *Emrimizin Sevgili Velisi*, 91.

³⁶⁵ Mehmet Marufi, *En Büyük Haber(Nebe-i Azim)* (Adana: Işık Yayınevi, 2006), 194.

Şevki Efendi Asya gribine yakalanmış ve ardından geçirdiği kalp krizi neticesinde 4 Kasım 1957’de burada ölmüştür.³⁶⁶ Cenaze Hayfa’ya getirilmek yerine Londra’ya defnedilmiştir.³⁶⁷ Şevki Efendi zamanında devletlere Bahâîliğin resmen tanınması için mektuplar gönderilmiştir. 15 Kasım 1927 tarihinde Zürih Üniversitesi profesörü Auguste Forel, Atatürk’e bir mektup yollamış ve Bahâîliğin Türkiye’de resmen tanınması için Atatürk’e ricada bulunmuştur.³⁶⁸ Araştırmamız sonucunda Atatürk’ün olumlu ya da olumsuz bir cevap verdiğiğine dair tarihi bir dokümana ulaşamadık. Fakat çalışmamızın ekler kısmında ifade edileceği üzere Atatürk Bahâîlerin Türkiyede dergi çıkarmasını ve Esslemont’un *Bahauallah ve Yeni Devir* isimli eserin Türkçeye tercüme edilmesini yasaklamıştır.

Abdullah Cevdet de Bahâîliği tüm fihki ve itikadi konularını tahlil etmeden bir takım değerlendirmelerde bulunmuştur. Bahâîlikte akıl ile çelişen hiçbir dini hükmün bulunmadığını ifade eden Abdullah Cevdet, İslam yerine Türklerin Bahâîliği seçmeleri gerektiğini ifade etmiştir.³⁶⁹ Abdullah Cevdet asrın şartlarına göre en modern dinin Bahâîlik olduğunu ve Bahâîliğin tüm insanların kabul etmesi gereken ortak din olması gerektiğini iddia etmiştir.³⁷⁰

Şevki Efendi otuz altı yıl boyunca Bahâî toplumunun dini ve içtimai liderliğini yürütmüştür. Şevki Efendi zamanında Bahâîlik oluşumunu tamamlamıştır. Nitekim dedesi Abbas Efendi vefat ettiğinde Bahâîlik 35 ülkede yayılmışken Şevki Efendi zamanında bu sayı 251’e yükselmiştir. Şevki Efendi aynı zamanda Bahâî toplumunu geliştirmek için planlı hareket etmenin önemini farkına varmıştır. Bu nedenle 1963 yılında bitecek olan ilk 10 yıllık planı kendisi tasarlamıştır.³⁷¹ Bu on yıllık planda Bahâî dininin götürülmediği hiçbir ülkenin kalmaması kararlaştırılmıştır. Bu plan neticesinde Şevki Efendi planın bittiği yılda sonuçları görmeye ömrü yetmese de dünyada 4200 den fazla Bahâî merkezi kurulmuştur. Bahâî kutsal metinleri ise 200 den fazla dile

³⁶⁶ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 63; Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 85; Johnson, *Emrimizin Sevgili Velisi*, 36.

³⁶⁷ Johnson, *Emrimizin Sevgili Velisi*, 137.

³⁶⁸ Marufihah, *Görünmez Görünür Şekli*, 117-118.

³⁶⁹ Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 351; Ramazan Uçar, “Abdullah Cevdet’in Din Anlayışı”, *Toplum Bilimleri Dergisi* 6/11 (2012), 214.

³⁷⁰ Albayrak vd., “Anadolu’da Bahai Faaliyetlerinin Tarihsel Bir Yansıması: Emin Ali’nin ‘Bahâî Hareketi Hakkında İlmî Bir Tettebbü’ Adlı Makalesi”, 563.

³⁷¹ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 85.

tercüme edilmiştir.³⁷² Bahâî müelliflere göre Bahâîlik Hristiyanlıktan sonra dünyada en hızlı yayılan ikinci dindir.³⁷³

İsrail'in 1948 yılında Filistin topraklarında kurduğu devletin resmen tanınmasının ardından Şevki Efendi Yahudilerle iyi geçinmiş Bahâullah'ın Behci'de yer alan köşkünün ve Mirza Ali Muhammed'in Kermil Dağında yer alan makamının hukuki mülkiyet haklarını almıştır. Ayrıca tüm Bahâî mülklerinin belediye ve milli vergilerden muaf tutulmasını sağlamıştır. İsrail Yüksek Mahkemesinin kararıyla Bahâî tarihinde "nâkız" olarak isimlendirilen muhaliflerin Bahâîlerce kutsal sayılan yerlere girmeleri yasaklanmıştır.³⁷⁴

F. Yüce Adalet Evi

Bahâî dininin uluslararası idari düzenini sağlayan, Bahâullah'ın "ahit ve misakının merkezi" olarak kabul ettiği Kermil Dağı'nın eteklerindeki Yüce Adalet Evi'dir. Söz konusu merkezin kurulması *Kitab-ı Akdes*'te emredilmektedir. Buna göre baha sayısı (9) kadar kişi bir araya geldiğinde her şehirde bir Adalet Evi'nin kurulması gerekmektedir.³⁷⁵ Her şehirde Yüce Adalet Evi'nin kurulması emredilmişse de bugün Mahalli ve Milli Ruhani Mahfiller bunu karşılamaktadır. Bu ifadeye binaen bir belde 21 yaşını doldurmuş dokuz Bahâî yaşadığı takdirde Rızvan Bayramı'nın birinci günü (21 Nisan) seçim yapılan yerdeki Bahâîlerden dokuz kişi gizli oy açık sayım ilkesine göre Mahalli Ruhani Mahfil üyeliğine seçilir. Bu seçimlerde aday gösterilmez ve propaganda yapılmaz.³⁷⁶ Bahâîler örgütlenirken köy, kasaba ve ilçe esas alınmaktadır. Bir bölgede sadece tek bir Bahâî yaşıyorsa bu birey için 'nokta' ibaresi kullanılır. Nokta Şîî gelenekte dolayısı ile Şîa içerisinden doğan Bahâîlikte önem arz etmektedir. Bu önem Hz. Ali ve Mirza Ali Muhammed'in kendilerini nokta olarak vasıflandırmalarından kaynaklanmaktadır.³⁷⁷

³⁷² Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 63.

³⁷³ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Emre Toplu Giriş* (İstanbul: Kurtiş Matbaa, 2001), 51.

³⁷⁴ Johnson, *Emrimizin Sevgili Velisi*, 54-55.

³⁷⁵ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 28; Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 110.

³⁷⁶ Türkiye Bahaileri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 122; Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 349; Özsuca, *Bahai Dini*, 53.

³⁷⁷ Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 199.

Seçime katılan herkes Mahalli Ruhani Mahfil'e dokuz kişiyi üye olarak göstermesi gerekmektedir. Dokuzdan az ya da fazla isim yazılan oy pusulası geçersiz sayılmaktadır. Seçim 21 Nisan akşamı güneşin batışına kadar tamamlanmazsa gelecek yılın 21 Nisanına ertelenmektedir.³⁷⁸ Bu seçime Bahâiler "Birim Konvenşın" adını vermektedirler. Mahalli Ruhani Mahfiller bir başkan, başkan vekili, kâtip, muhasip ve beş üyeden oluşmaktadır. Mahalli Ruhani Mahfiller o bölgede yaşayan Bahâilerin menfaatlerinin korunması, dayanışma, çocukların eğitimi gibi konularda karar alabilirler. Mahalli Ruhani Mahfillerde o bölgede yaşayan Bahâilerle her 19 günde bir araya gelir. Bu güne 19 gün ziyafetleri adı verilmektedir. Faaliyetlerin görüşüldüğü ve kutsal kitapların okunduğu bu toplantılar Bahâî takvimine göre yapılmaktadır.³⁷⁹ Kendi Mahalli Mahfilinin verdiği kararı doğru bulmayan Bahâiler o mahfilden kararın gözden geçirilmesini isteyebilirler. Sonuç yine kendisini tatmin etmez ise yaşadığı ülkenin Milli Ruhani Mahfiline başvurur. Karar yine hoşuna gitmezse Milli Mahfilden sonra Yüce Adalet Evi'ne başvurur. Fakat Yüce Adalet Evi'nin verdiği karar bağlayıcıdır. Hiçbir Bahâinin bu karara itiraz etme şansı yoktur.³⁸⁰

Mahalli Ruhani Mahfilinde seçilen delegeler yine yılda bir defa olmak üzere bir araya gelip "Milli Konvenşın" adı verilen bir seçimle Milli Ruhani Mahfilinin dokuz üyesini seçmektedirler. Dünyadaki ilk Bahâî Milli Ruhani Mahfilleri ve kuruluş yılları ise şöyledir; Britanya Adaları (1923), Almanya (1923), Hindistan (1923), Mısır (1924), Amerika (1925), Irak (1931), İran (1934), Avustralya (1934).³⁸¹ Dünyadaki tüm Milli Ruhani Mahfillerinin üyeleri ise her beş yılda bir olmak üzere bir araya gelip "Uluslararası Konvenşın" adı verilen bir seçimle Yüce Adalet Evi'nde hizmet edecek olan dokuz üyeyi seçerler.³⁸² Yüce Adalet Evi'ne seçilecek olanların tamamının erkek olması gerekmektedir.³⁸³ Kadın-erkek eşitliğini savunan Bahâîliğin Yüce Adalet Evi'ne kadın üye almaması inananları arasında bazı kafa karışıklığına sebep olmalıdır.

³⁷⁸ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 111.

³⁷⁹ Fıçlalı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 88; Türkiye Bahaileri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 122.

³⁸⁰ Faizi, *Bahai Dini Hakkında Açıklamalar*, 90.

³⁸¹ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 350.

³⁸² Türkiye Bahaileri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 122.

³⁸³ İpek, *Yeni Bir Dini Hareket Olarak Bahâîlik ve Türkiye'de Bahailer*, 216.

Bahâîlerin idari kararları üzerindeki son söz Yüce Adalet Evi'ne aittir. İlk defa Londra'da 28 Nisan - 2 Mayıs 1963 tarihinde toplanan Dünya Bahâîleri Büyük Konferansı sonunda Yüce Adalet Evi'nin kurulması için yeterli kadar Milli Ruhani Mahfilin bulunduğu kanaat getirilmiştir. Böylece ilk defa 1963 yılında Şevki Efendi'nin hazırladığı ilk 10 yıllık kalkınma planının ardından merkezi Hayfa olmak üzere Yüce Adalet Evi'nin dokuz üyesi seçilmiştir.³⁸⁴

Yüce Adalet Evi hakkında Bahâullah bazı açıklamalarda bulunmuştur. Buna göre eğer Yüce Adalet Evi oy birliği veya oy çokluğu esasına göre *Kitab-ı Akdes*'te bulunmayan bir konu hakkında hüküm verirse o karar hatadan arınmış olacaktır ve hiçbir Bahâînin bu karara itiraz etme hakkı yoktur. Bununla birlikte Yüce Adalet Evi *Kitab-ı Akdes*'te yer alan açık bir hükmü değiştiremez.³⁸⁵ Yüce Adalet Evi tamamlayıcı bazı kanunlar koyabilir. Bahâullah tarafından açıklanan ve *Kitab-ı Akdes*'te bulunmayan bir konuyu değiştirme hakkını sahip değildir. Aynı şekilde Abbas Efendi ve Şevki Efendi'nin tefsirlerine müdahalede bulunamaz. Fakat kendileri tarafından daha önce verilmiş bir kararı bozabilir, değiştirebilir veya hükmünü ortadan kaldıracırlar.³⁸⁶ Bahâullah sözlerinin te'vil ve tefsire kapalı olduğunu beyan etmiş sözlerini yorumlama yasağından Abbas Efendi ve Yüce Adalet Evi'ni muaf tutmuştur.³⁸⁷ Bahâullah bu yasakla Bahâîliğin farklı mezheplere bölünmesinin önüne geçmiştir. Bahâîlere göre tarikat veya mezhep kurmaya çalışan kişi Bahâullah ile olan misakını bozmuş olur ve kendisine "nâkız" gözü ile bakılır.³⁸⁸

Yüce Adalet Evi kuruluşundan bu yana birçok önemli hedefi başarmıştır. Yapılan bazı önemli işler ise şunlardır; *Kitab-ı Akdes* maddeler halinde toplanmış, Yüce Adalet Evi'nin anayasası hazırlanmıştır. Bahâîliği korumak ve tebliğ faaliyetlerini genişletmek için müşavere heyeti seçilmiş; Bahâullah, Abdülbaha Abbas

³⁸⁴ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 86.

³⁸⁵ Özşuca, *Bahai Dini*, 10; Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 229.

³⁸⁶ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 140; Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 298; Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 330; Bahauallah - Abdülbaha Abbas Efendi, *Kutsal Vasiyetnameler*, 24.

³⁸⁷ Yüce Adalet Evi 1963 yılında kurulmuştur. Mirza Hüseyin Ali'nin sağlığında var olmayan bu kuruluşun bahsetmesi doğaldır. Çünkü Yüce Adalet Evi'nin kurulması *Kitab-ı Akdes*'te yer alan bir emirdir. Bkz. Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 28

³⁸⁸ Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 148.

Efendi ve Şevki Efendi'nin yazıları mütalaa ve tasnif edilmiştir. Arz-ı Akdes'te (Akka ve Hayfa) Bahâî mabetlerinin ve kurumsal yerlerinin satın alınmış, Bâb ve Bahâullah'ın mezarlarını çevreleyen bahçeler yapılmıştır. Yüce Adalet Evi'nin asıl gayesi ise Bahâîliği tüm dünyada yaymak ve yeni bir ilahi nizam inşa etmektir.³⁸⁹

G. Bahâîlik ve Sömürge Yönetimleri

Sömürge yönetimleri istismar ettikleri ülkelerin siyasal ve ekonomik anlamda refaha kavuşmaması için çoğu zaman dini bir silah olarak kullanmışlardır. Avrupa devletlerinin güçlü haberleşme ağı, istihbaratı ve maddi kaynakları sömürülen ülkelerde para, şan ve şöhrete meyilli insanları rahatça kullanmalarını sağlamıştır. Mirza Ali Muhammed'in idamından bugün İsrail'in en gözde yerlerinin birinde kurulu Yüce Adalet Evi'ne kadar Bahâî tarihi incelendiğinde Bahâîler ile sömürge yönetimlerinin sürekli temas halinde olduğunu görmek mümkündür.

Bahâullah'ın aile efradından bazıları Ruslara casusluk yapmakla suçlanmıştır. Bahâullah'ın büyük kardeşi Rus Büyükelçiliğinde kâtiplik yapmıştır. Bahâullah'ın kız kardeşinin kocası Mirza Mecid ise Rus büyükelçisinin sekreterliğini yapmıştır.³⁹⁰ Rusya sürekli İran'ın iç işlerine karışmış ve bu sayede Hint okyanusunun kıyılarına ulaşmayı hedeflemiştir.³⁹¹ Nâsiruddin Şah'a düzenlenen suikast sonucunda birçok Bâbî tutuklanmış ve yargılanmış çoğu idam edilmiştir. Fakat Bahâullah ve kardeşi Mirza Yahya idam edilmek yerine araya giren Rus sefiri sayesinde sürgüne gönderilmiştir. Bahâullah daha sonra kaleme aldığı eserlerde bu yardımdan çokça bahsetmekte ve Rus çarına teşekkür etmektedir.³⁹² Nitekim Mirza Ali Muhammed idam edildikten sonra kaleye gelen Rus konsolosu yanında getirdiği ressama cesetlerin resmini çizdirmiştir.³⁹³ Bahâullah, Bağdat'a sürgün olarak giderken Rus Büyükelçiliğinin himayesinde yola çıkmıştır.³⁹⁴ İstanbul ve Edirne sürgünlerinde bu

³⁸⁹ Adib Taherzadeh, *Tanrının Eminleri*, çev. Süreyya Güler (İstanbul: Baha Basım Dağıtım A.Ş., 1988), 64.

³⁹⁰ Hacı Çiçek, "Bahâîlik, Bahâîliğin Görüşleri, İslam Düşüncesindeki Yeri ve Ona Dair Bazı Yorumlar", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/6 (2017), 143.

³⁹¹ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 141.

³⁹² Bahâullah, *Ordular Rabbi'nin Çağrısı*, 52; Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*.

³⁹³ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 56.

³⁹⁴ İnan, *Hz. Bahâullah'ın Levihleri*, 48; Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 111.

güçlerle olan bağıını kesmemiş, Akka'ya sürgün fermanı üzerine yine kendisine yardım teklif edilmiştir.³⁹⁵

Mirza Yahya Kıbrıs'a sürüldüğünde kendisine İngilizler tarafından maaş bağlanmış ve tutukluluğu sona erdirilmiştir.³⁹⁶ Abdülbaha Abbas Efendi I. Dünya Savaşı'nda bölgenin işgal edilmesinde İngilizlere yardım etmiştir. İngilizler Abbas Efendi'nin bu gayretleri neticesinde kendisine şövalyelik rütbesi takdim etmişlerdir.³⁹⁷ Süleyman Nazif eserinde Akka'daki Bahâîlere Amerika'dan büyük finans sağlandığına dair bilgiler vermektedir.³⁹⁸

Muhsin Abdülhamid dönemin Rus Büyükelçiliğinde tercüman olarak çalışan ve daha sonra bakanlığa gelen ihtilalden sonra hatıralarını *Sovyet Şark Mecmuası*'nda yayınlayan Kınıyaz Dalkorki'nin hatıralarını eserine almıştır. Dalkorki; "*Seyyid Ali Muhammed öldürülünce Mirza Hüseyin Ali, kardeşi Mirza Yahya ve diğerleri vasıtasıyla iş sahibi veli Bâb'ın öldürüldüğüne dair kıyameti kopardım.*" demiş ve Nâsiruddin Şah'a karşı yapılan suikasttan sonra yakalanan Bahâullah ve kardeşini kurtarmak için elinden geleni yaptığını hatta mahkemede yalancı şahitlikte bulunduğunu itiraf etmiştir.³⁹⁹

Muhsin Abdülhamid, Mirza Hüseyin Ali'nin ömrünü Siyonistlerin İsrail'de toplanması için harcadığını ifade etmektedir. Mirza Hüseyin'in oğlu Abbas Efendi ise Siyonistlerin bir araya gelip toplanması konusunda ise şöyle demiştir; "*Zaman ağacının bu mümtaz vaktinde ve devresinde İsrailoğulları arz-ı mukaddeste toplanacaklar ve doğuya, batıya, güneye, kuzeye dağılmış olan Yahudiler bir ümmet haline gelecektir.*"⁴⁰⁰

Abdülbaha Abbas Efendi üvey kardeşi Mirza Muhammed Ali tarafından dönemin Osmanlı valisine şikâyet edilmiştir. Şikâyetin konusu ise Abdülbaha Abbas Efendi'nin İngiltere ve ABD ile iş birliği yaparak Sultan Abdülhamid'i devirmeye

³⁹⁵ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 187.

³⁹⁶ İpek, "Subhi Ezel Mirza Yahya ve Ezeliler", 58.

³⁹⁷ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 84.

³⁹⁸ Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbiler*, 75.

³⁹⁹ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 272.

⁴⁰⁰ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 243.

çalışması olmuştur. Abbas Efendi yapılan şikâyetin üvey kardeşi ile arasında yer alan iktidar mücadelesinden kaynaklandığını belirtmektedir. Abdülhamid'in tetkik için gönderdiği komisyon 1908'de gerçekleşen II. Meşrutiyet sebebi ile Akka'dan soruşturmayı sonuçlandırmadan ayrılmak zorunda kalmıştır.⁴⁰¹

Bahâî kaynaklarda Bahâîlerin Akka yıllarında çok sıkıntı çektikleri hatta yemek bulamadıkları ifade edilirken Bahâullah ömrünün son yıllarını Akka'da satın aldığı Behci Köşkünde geçirmiştir. Abdülbaha Abbas Efendi kendilerini toprak satın almak suretiyle Sultan'a karşı güçlenmeye çalıştığı yönünde gelen eleştirilere karşı satın aldığı toprakları tekrar Osmanlı yönetimine devredebileceğini ifade ederek geniş ölçüde arazi satın aldığını kabul etmiştir.⁴⁰² Behci Köşkü'nün, Kermil Dağı eteklerinde yer alan arazilerin ve Akka'da yer alan toprakların satın alınmasında ileride bölgeyi kontrol altına alacak olan İngiltere'nin desteği olmalıdır.

I. Dünya Savaşı sonlarına doğru Abdülbaha Abbas Efendi'nin öldürülme ihtimaline karşı Hayfa'daki Bahâîler durumu İngiliz kabinesine ve Lord Curzon'a bildirmiştir. Bunun üzerine Lord Lamington derhal girişimde bulunarak Abdülbaha'nın siyasi önemini dönemin dış işleri bakanı Lord Balfour'a iletmiştir. Dış İşleri Bakanı ise General Allenby'i Abdülbaha Abbas Efendi ve ailesinin korunması için derhal bölgeye gitmesi ve durumlarının kendisine haber edilmesini istemiştir.⁴⁰³ Daha sonra Abdülbaha Abbas Efendi'ye bölgenin İngilizler tarafından işgalini kolaylaştırdığı için 27 Nisan 1920'de İngiltere tarafından şövalyelik rütbesi verilmiştir.⁴⁰⁴ Abdülbaha Abbas Efendi aldığı bu rütbe ile daima övünmüştür. Bahâullah öldüğünde ise Churchill Abdülbaha Abbas Efendi ve ailesine baş sağlığı dilemiştir.⁴⁰⁵ Abdülbaha Abbas Efendi öldüğünde cenaze törenine sömürge yönetimlerinden birçok temsilci katılmıştır. Fenike Valisi Sir Stewart Symes, Britanya

⁴⁰¹ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 128-129; Aykaç, "Bahailerin Filistin'e Yerleşme Süreci ve Siyonistlere Toprak Sattıklarına Dair İddialar (1868-1922)", 243.

⁴⁰² Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 134-135.

⁴⁰³ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 320.

⁴⁰⁴ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 84; Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 320.

⁴⁰⁵ Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbilik ve Bahâilik*, 72; Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 326.

yüksek komiseri Sir Herbert Samuel, Kudüs Valisi Sir Ronald Stross katılımcılardan bazılarıdır.⁴⁰⁶

Almanya’da Bahâîler önceleri hoş karşılandığı halde Nazi hükümetinin başa gelmesi ile birlikte Bahâîler eski serbestliği bulamamış ve sert bir tutumla karşılaşmıştır. Nazi Almanya’sının hüküm sürdüğü her yerde Bahâîler aynı durumla karşılaşmışlardır. Bunun nedeni ise Nazi hükümetinin Bahâîlerin Siyonizm’den destek aldığını bilmesidir. Nitekim Yahudiler her devirde Bahâîleri desteklemiş, İslamiyet aleyhine olan bu grubun yayılması için çaba sarf etmiştir. Yahudi düşmanı olan Nazi Almanya’sı ise bu sebeple Bahâîlere güler yüz göstermemiş, onlara karşı olumsuz bir tutum takınmıştır.⁴⁰⁷

XVIII ve XIX. yüzyıllar Avrupa devletlerinin hızlı bir şekilde sömürge arayışına girdiği dönemler olmuştur. İran bölgesinde Bahâîliğin İslamdan ayrılarak fitne çıkarmaları kendilerinden yaklaşık yarım asır sonra Hindistan’da ortaya çıkan Kadiyaniliğe örnek olmuştur. Bahâîliğin özellikle yaşadıkları ülkeye mutlak bağlılığı esas kabul etmeleri sömürge yönetimlerinin işine gelmiştir. Bahâîliğin cihada karşı menfi tutumunu Kadiyanilik de devam ettirmiştir. Nitekim Kadiyaniliği yaşadığı coğrafyadaki Müslümanlardan ayıran en belirgin özelliklerden biri fiili ve silahlı mücadeleyi şiddetli şekilde yasaklamasıdır. Gulam Ahmed’e göre sömürge yönetimleri ile barışık bir şekilde yaşanması gerekmektedir.⁴⁰⁸ Bu iki grubun tutumu ise sürekli sömürge yönetimlerinin işine gelmiştir. Nitekim Abdülbaha Abbas Efendi İngilizler lehine gösterdiği davranışlar neticesinde ödüllendirilmiştir.⁴⁰⁹ Abdülbaha Abbas Efendi’nin Filistin’de yaptıklarını Hindistan’da Mirza Gulam Ahmed’in ailesi yapmıştır. Hindistan’da sömürgeci İngiliz hükümetine karşı birleşen Müslüman ve Hindulara yardım etmek yerine sipahi ayaklanmasında İngilizler lehine faaliyet göstermiş ve onlara asker temin etmiştir.⁴¹⁰

⁴⁰⁶ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 327.

⁴⁰⁷ Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbilik ve Bahâilik*, 64.

⁴⁰⁸ Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 238.

⁴⁰⁹ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 320.

⁴¹⁰ Halide Rumeysa Küçüköner, “Ahmedîlik-Kâdiyânîlik”, *İslam Mezhepleri Tarihi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2021), 330-331.

Esslemont eserinde Bâb ve Bahâullah'ın zuhurunun Yahudilerin işine yaradığını bu zuhurlar sayesinde Kudüs'ün yavaş yavaş Yahudi toprağı olmaya başladığını ve ileriki günlerde Yahudileri daha güzel günlerin beklediğini ifade etmiş⁴¹¹ bu söylemleri ile Bahâîlerin Yahudilere olan tutumunu ortaya koymuştur. Bahâîlerin simgesi olan dokuz köşeli yıldız ile Yahudilerin Davut Yıldızı olarak bilinen altı köşeli yıldızı birbirine çok benzemektedir. Bahâullah Edirne'de yazdığı mektupları beş köşeli yıldız formunda olan kâğıtlara yazmış ve hükümdarlara göndermiştir.⁴¹² Bahâîlere göre Bahâullah ve oğlu Abbas Efendi'nin görevlerinden biri dünyanın farklı yerlerine dağılmış olan Yahudileri arz-ı mukaddeste yani Kudüs'te toplamaktır. Bahâullah döneminde Yahudiler Filistin'e gelmeye başlamıştır. Bahâullah ve Abbas Efendi sayesinde nihayetinde Filistin bir Yahudi devleti olacaktır.⁴¹³ Bahâullah zamanında başlayan toprak alımları Abdülbaha Abbas Efendi zamanında oldukça hızlanmış durumdan rahatsız olan yerek halk durumu II. Abdülhamid'e bildirmiştir. Abdülhamid'in görevlendirdiği tahkikat komisyonunun raporlarına göre Bahâîler yerel halktan ucuza aldıkları toprakları yasal olmayan yollarla Filistin'e gelen Yahudilere satmıştır. Özellikle Abdülbaha Abbas Efendi Yahudilere toprak temininde fazlaca çaba sarf etmiştir.⁴¹⁴

⁴¹¹ Esslemont, *Bahâullah ve Yeni Devir*, 247.

⁴¹² Şevki Efendi, *Vaat Edilen Gün Geldi*, 59.

⁴¹³ Esslemont, *Bahâullah ve Yeni Devir*, 251.

⁴¹⁴ Aykaç, "Bahâîlerin Filistin'e Yerleşme Süreci ve Siyonistlere Toprak Sattıklarına Dair İddialar (1868-1922)", 240.

İKİNCİ BÖLÜM

BAHÂİLİĞİN İNANÇ VE İBADET ESASLARI

Bahâilik hem dünyada hem de ülkemizde gün geçtikçe daha fazla tanınır hale gelmiş din hakkında hem Bahâiler tarafından hem de Bahâilere muhalif yazarlar tarafından birçok eser kaleme alınmıştır. Bahâi bireylerin inanç ve ibadet esaslarını tespit ederken Bahâilerin temel kaynaklarını referans almak çalışmanın objektifliği bakımından büyük bir öneme sahiptir. Üçüncü bölümde anlatılacak konuların daha iyi anlaşılabilmesi için bu bölümde Bahâi bireylerin tanrı tasavvurları ve ibadet formları ele alınacaktır.

A. Bahâilikte İnanç Esasları

Bahâiliğin her ne kadar Şii İslam içerisinden çıktığını ifade etsek de bugün sosyolojik açıdan Bahâilik bir mezhepten ziyade dindir.⁴¹⁵ Bu nedenle her din özgün olarak Tanrı, peygamber ve ahiret tasavvuru oluşturur. Zaten bu tasavvurlar özgün olmadığı sürece ortaya çıkan hareketin din statüsünü yükselmeyeceğini ifade etmek gerekir.⁴¹⁶ Bahâilerin tanrı, peygamber ve ahiret tasavvurlarını kendi kaynaklarını temel alarak incelemek çalışmamızın nesnelliği açısından önem arz etmektedir.

1. Allah İnancı

Bahâilere göre ölümlü herhangi bir varlığın Allah'ı tam olarak idrak etmesi mümkün değildir. Yaratılmış olanlar yaratıcıyı anlayamazlar. Tanrı idrak edilemez ve erişilemez bir sırdır.⁴¹⁷ Örneğin bir masa kendini yapan marangozun yeteneklerini yansıtsa da marangozu anlama kapasitesine sahip değildir. Benzer şekilde insanların da Allah'ı anlaması söz konusu olamaz.⁴¹⁸

⁴¹⁵ Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 418.

⁴¹⁶ Paul O. Ingram, "Dinler Tarihinde Metot", çev. Ramazan Adıbelli, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (2012), 258.

⁴¹⁷ Özşuca, *Bahai Dini*, 13.

⁴¹⁸ Türkiye Bahailerini, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 37.

Bahâliğe göre evrenin yegâne yaratıcısı Allah'tır. Kâinattaki mükemmelliği sağlayan odur. Yaradılışa bir bütün olarak bakıldığında kusursuz bir düzen karşımıza çıkar. Ayların ve mevsimlerin birbirini takip etmesinde yine Allah'ın inayeti vardır.⁴¹⁹ Bahâliğe göre Allah birdir, tektir, eşsizdir, öncesizdir, sonsuzdur, bakidir, kadirdir, hayydir, kayyumdur ve yaratılmış hiçbir şey ona benzemez. Ancak Allah'ın peygamberlerinin dili ile kendini Kur'an'da nitelediği isimleri ve sıfatlarından ibaret mutlak bir vücudu yoktur. Bahâilere göre Allah'ın vücudu emrinin mezâhirine yani zuhurunu muhtaçtır. Allah'ın zuhurları ise nebiler ve resullerdir. Allah onlarda yani peygamberlerde zuhur eder. Bunu güneşin temiz bir aynada yansımaya benzetirler. Resul ya da nebi, kendisinde tecelli eden varlığın vücudunda kaybolur ve tanrılığa ulaşır. Artık onunla konuşulduğu zaman Allah ile konuşulmuş olur. O size hitap ettiğinde aslında sizinle konuşan Allah'tır. Mirza Ali Muhammed kendisinin ilahi vasıflara sahip olduğunu söylemiş, yaptıklarından sorumlu tutulamayacak bir ilah olduğunu ifade etmiştir.⁴²⁰

Fığlalı'nın yukarıda ifade ettiği durumu Bahâiler de kabul etmektedir. Özşuca Allah'ın erişilemez ve tarif edilemez bir gizlilik olduğunu söyler. Tanrının varlığı akli deliller ile ispatlanabilir. Fakat onun gerçekliği idrak edilemez. Tanrının özünü ve hakikatini idrak etmenin tek yolu vardır. Bu yol ise birinci derecede, onun isim ve sıfatlarının mazharları olanları tanımaktır ki bunlar Allah'ın elçileridir.⁴²¹

Peygamberlerden biri “ben nebilerin ilkiyim” ya da “ben nebilerin sonuncusuyum” derse her iki cümle de doğru olur. Bu iki cümle hakkında şek ve şüphe olmaz. Çünkü Bahâilere göre onlar tek bir zat, tek bir kişi, tek bir ruh, tek bir beden tek bir emir hükmündedir. Peygamberlerin tamamı tanrının ilkiğinin ya da sonsuzluğunun, zâhirî ya da bâtinî oluşunun mazharıdır.⁴²² Bahâilikte Allah'a giden yol Bahâullah'ı tanımaktan geçer. *Kitab-ı Akdes*'te yer alan pasajda; “*Allah, benim gizli olan sevgimi hazinesinin anahtarı kılmıştır. Keşke bunu kavrayabilseydiniz. Anahtar olmasaydı, hazine ebedîyen gizli kalırdı*” ifadesi yer almaktadır.⁴²³ Buna göre

⁴¹⁹ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 11.

⁴²⁰ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 60.

⁴²¹ Özşuca, *Bahai Dini*, 13.

⁴²² Bahauallah, *İkan Kitabı*, 101.

⁴²³ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 24.

tanrıya ulaşmanın yolu Bahâullah'ı sevmekten geçmektedir. Bahâullah'ı sevmek *Kitab-ı Akdes*'te farklı bir yere konumlandırılmıştır. Nitekim bazı ayetlerde Bahâullah için bizzat Allah kelimesi kullanılmış işlerin çözümü için Bahâullah'a (Allah'a) müracaat edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Konu hakkında *Kitab-ı Akdes*'te yer alan pasaj ise şu şekildedir; “*Herhangi bir konuda aranızda anlaşmazlık çıkarsa, güneş henüz bu göğün ufkunda parlamaktayken Allah'a ve battıktan sonra da Allah tarafından indirilene başvurun.*”⁴²⁴ Pasajdan anlaşıldığı üzere Bahâullah'ın burada tanrılığa katıldığı görülmektedir.⁴²⁵ Bahâullah oğlu Abbas Efendi'ye hitaben yazdığı bir mektubuna; “*Aziz ve hâkim olan Allah'tan, lâtif ve habîr olan Allah'a...*” şeklinde başlamaktadır.⁴²⁶ Esslemont'un aktardığına göre Bahâullah “*Külli bir mazhar 'ben Allah'ım' derse, doğruluğunda şek ve şüphe yoktur. Çünkü dünyada Allah'ın zuhuru, isimleri ve sıfatları ancak onların zuhuru ile isimlerinin ve sıfatlarının zuhuru ile zâhir olur.*”⁴²⁷ ifadelerini kullanmıştır.

Bahâilikte Allah inancının varlığı kesindir. Bu anlayışı öncelikle *Kitab-ı Akdes*'te ve diğer kutsal kitaplarda görmek mümkündür. Fakat özellikle *Kitab-ı Akdes*'te yer alan metinlerin kim tarafından söylendiğini anlamak güçtür. Yer alan pasajlarda Allah'tan mı yoksa Bahâullah'tan mı bahsedildiği net değildir. Yine konuşma cümlelerinin bazılarında öznenin kim olduğu yani konuşanın Allah mı yoksa Bahâullah mı olduğu muğlak olan konulardan biridir.⁴²⁸ Bahâilere göre Bahâullah bazen ulûhiyet makamından konuşmuş bu esnada onun benliği yok olmuştur. Allah kimi zaman Bahâullah vasıtasıyla halka hitap etmiştir. Bahâullah bu durumu; “*Nefsimde haktan başkası yoktur. Kendimde Allah'tan başka bir şey görülmez.*” cümlesiyle izah etmiştir.⁴²⁹

Kitab-ı Akdes'te yer alan pasajda Allah kendinden başka ilah olmadığını şu şekilde ifade eder; لا اله الا انا العزيز الحكيم (Aziz ve hakîm olan benden başka ilah yoktur.)⁴³⁰ Fakat Bahâullahın hayatında ise tevhit inancına gölge düşürecek söylemler

⁴²⁴ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 36.

⁴²⁵ Topaloğlu, *Bâbîlik ve Bahâilik*, 82.

⁴²⁶ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 176.

⁴²⁷ Esslemont, *Bahâullah ve Yeni Devir*, 55.

⁴²⁸ Topaloğlu, *Bâbîlik ve Bahâilik*, 80; Bal, *Bahâilik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 112.

⁴²⁹ Esslemont, *Bahâullah ve Yeni Devir*, 58.

⁴³⁰ Fırlalı - Şimşek, “Bahâilik ve el-Kitabu'l-Akdes”, 66; Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 31.

vardır. Nitekim kendisi hakkında “kadim kökten uzayan dal” ifadesini kullanmıştır. Zerrin Akgün Bahâullah’ın cümlede kullandığı kadim kökün Tanrı olduğunu ifade eder. Ona göre Bahâullah kendisini kadim kökten yani tanrıdan çıkan bir dal olarak görüp bu söylemi ile tanrılığını ilan etmiştir.⁴³¹

Bahâullah *İkan Kitabı*’nda; “*Bütün nebiler Tanrı emrinin muhtelif kılıklarında görünen heykellerdir. Dikkatle bakarsanız, cümlesini aynı bahçede oturur, aynı havada uçar, aynı yerde durur, aynı sözü söyler ve aynı buyruğu buyurur görürsünüz.*” ifadelerini kullanmış peygamberleri tanrının zuhur ettiği bir beden olarak kabul etmiştir.⁴³²

Bahâîlere göre Bahâullah gündüzü yaratan güneştir.⁴³³ Bahâullah kendisinin zâkir, mezkûr (zikredilen) ve mütekellim-i Tûr (Tur dağında konuşan) olduğunu iddia etmiştir. Örneğin öğrencileri Bahâullah hakkında; “Bahâullah ilahtı.”, “1852’de Allah, Bahâullah’a tecelli etti.” veya “Bahâullah kendini izhar etti.” ifadelerini kullanabilmişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri’nde Bahâîliğe katılanlar için hazırlanan belge şu şekilde başlamaktadır; “*En büyük kol olan Allah’ın adıyla. Hâlikim olan yüce Allah’ın birlik ve eşsizliğini âcizane ikrar eder ve onun insan suretinde zuhur ettiğine inanırım.*” Bahâîliğe göre Bahâullah tanrı zuhurlarının efendisidir. Onun ilmi her şeyi kuşatmıştır. Bahâîlere göre Allah bir krala benzemektedir. Nasıl ki bir kral halkı var olduğu için değerli ise Allah da yarattıklarına muhtaçtır. Bu nedenle mahlûkat Allah gibi ezeli ve ebedîdir.⁴³⁴

2. Peygamber İnanıcı

İslamiyette nebi ve resul kelimeleri Allah tarafından gönderilen elçiler için Kur’an’da kullanılan iki kavramdır. Dilimizde bu iki kavramı ihtiva edecek şekilde Farsça asıllı “Peygamber” kelimesi kullanılmaktadır.⁴³⁵ Bahâî literatüründe ise bu

⁴³¹ Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbilik ve Bahâîlik*, 63.

⁴³² Bahâullah, *İkan Kitabı*, 87.

⁴³³ Mehmet Marufî, *Makalat* (İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 2000), 69.

⁴³⁴ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 61.

⁴³⁵ Yusuf Şevki Yavuz, “Peygamber”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 26 Nisan 2024).

kavramlar yerine “Tanrı Mazharları” ibaresi kullanılmaktadır.⁴³⁶ Bahâîler mazhar kelimesini anlayabilmek için okuyucuya ayna örneğini verirler. Şöyle ki bu dünyada güneş sıcaklığın ve ışığın kaynağıdır. Güneş olmasaydı bu dünyada hayat olmazdı. Ancak güneşin kendisi yeryüzüne inmez insanoğlu da güneşe yaklaşamaz. Şayet yaklaşırsa her şey erir ve yok olur. Fakat lekesiz bir ayna sayesinde güneş yeryüzüne inebilir. Bu ayna güneşe tutulduğunda içerisinde güneşin sureti oluşur. Ayna ne kadar temiz ve kusursuz ise güneşi o kadar iyi yansıtır. Tanrı mazharlar güneşi mükemmel yansıtan birer aynaya benzemektedir. İnsanoğlu güneşe bakamasa ve ulaşamasa bile bir ayna sayesinde onun yansımaya ulaşabilir. Tanrı mazharları bir aynanın güneşi yeryüzüne indirmesi gibi tanrıların bize ulaşmasına, aramızda yaşamasına ve bizlere kılavuzluk etmesine kaynaklık ederler.⁴³⁷

Bahâîler nebi ve resul kelimeleri arasındaki farktan yola çıkarak Bahâullah’ın nebi ya da resul olmadığını ifade ederler. Kur’an-ı Kerim’de yer alan “likâullah” yani mü’minin Allah’ı görmesi konusunu Müslümanlar ahirete hasretmişlerdir.⁴³⁸ Bahâîlere göre burada Allah’ın görülmesinden maksat Bahâullah’ın görülmesidir. Bu sebeple Bahâîler Bahâullah hakkında nebi ya da resul kelimelerini kullanmak yerine “Cemal-i Mübarek” kavramını kullanmaktadır.⁴³⁹

Bahâîlere göre peygamber Tanrının zuhurudur. Bu sebeple peygamberlerine nebi veya resul kelimeleri yerine “Mezâhir-i İlahiye (Tanrı zuhurları)” adını vermektedirler. Bahâîlere göre Tanrı tecelli edebilmek için kullarına muhtaçtır. Bu düşüncelerini temellendirmek için Tâ-hâ Suresi’nin “*Seni kendim için seçtim.*”⁴⁴⁰ mealindeki ayetini kullanmaktadırlar.⁴⁴¹

Bahâîlere göre tanrı mazharlarından biri ben “Ben Tanrırım” derse doğru söylemiş olur. Bundan şüphe duyulmaz. Çünkü tanrının isim ve sıfatları bu âlemde

⁴³⁶ Marufihah, *Görünmez Görünür Şekli*, 24.

⁴³⁷ Türkiye Bahâileri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 41; Faizi, *Bahai Dini Hakkında Açıklamalar*, 29; Marufi, *Makalat*, 182; Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 106; Marufihah, *Görünmez Görünür Şekli*, 45.

⁴³⁸ Sa’düddîn Taftazanî, *Şerhul Akaid-i Neseî*, çev. Ali Haydar Doğan (İstanbul: Yasin Yayınevi, 2014), 231.

⁴³⁹ Marufi, *Makalat*, 137; Marufihah, *Görünmez Görünür Şekli*, 35.

⁴⁴⁰ Tâ-hâ 20/41.

⁴⁴¹ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 61.

tahakkuk eyler. Bahâîler bu görüşlerini “*Savaşta onları siz öldürmediniz, onları Allah öldürdü; (oku) attığında da sen atmadın, Allah attı; bunu da müminlere kendinden güzel bir lütufta bulunmuş olmak için yaptı. Allah her şeyi işitmekte, her şeyi bilmektedir.*”⁴⁴² ve “*Sana yeminle bağlılık sözü verenler gerçekte bu sözü Allah’a vermiş oluyorlar, Allah’ın eli onların elleri üzerindedir. Bu sebeple kim Allah’a verdiği ahdi bozarsa ancak kendi aleyhine bozmuş olur, Allah’a verdiği sözün gereğini yerine getirene ise Allah yakında büyük ödül verecektir.*”⁴⁴³ ayetlerine dayandırmaktadır.⁴⁴⁴

Bahâullah *Kurdun Oğlu Risalesi*’nde kendini Sina Dağı üzerinde Musa ile konuşanın (tanrının) zuhuru olarak kabul eder. Kitabın aynı bölümünde Hz. Muhammed’den rivayet edildiğini iddia ettiği ama araştırmalarımız neticesinde kaynağına ulaşamadığımız mevzu bir hadisi kendi zuhuruna kaynak gösterir. Söz konusu rivayet ise şöyledir; “*Bizim Tanrı ile çeşitli münasebetlerimiz var. Öyle sıralar olur ki, O O’dur ve biz biziz.*”⁴⁴⁵ Kutsal kabul edilen kitapların çoğunda ayet indirme Bahâullah’a nispet edilmektedir. Hüseyin Bal Antalya özelinde Bahâîler üzerinde yaptığı araştırma neticesinde Bahâîlerin vahiy geldiği esnada tanrının Bahâullah’a tecelli ettiğini kabul ettiklerini ifade eder.⁴⁴⁶ Bahâîlerin kaleme aldığı eserlerde Bahâullah’a ilahlık isnad edildiğini görmek mümkündür. Örneğin Bahâullah kendisine gelerek gayp âlemlerini göstermesini isteyen bir kişinin isteğini reddetmemiş ve istekte bulunan kişiye gayb âlemini göstermiş fakat adam bu olaydan sonra dünyada kalmanın nafil olduğunu kanaat getirerek intihar etmiştir.⁴⁴⁷

Bahâîler *İncil*’de geçen bir ibareyi peygamberlerin bedenine tanrının tecelli ettiğine kanıt olarak gösterirler. *Matta*’da yer alan ibare; “*Kudretli olanın sağında oturduğunu ve göğün bulutları üzerinde geldiğini göreceksiniz.*” şeklindedir.⁴⁴⁸ Vaat olunan kişi bulutların üzerine binmiş olduğu halde gökten indiği görülecektir. Bahâîlere göre peygamber her ne kadar ana karnından doğsa ya da bir insan gibi diğer

⁴⁴² Enfal 8/17.

⁴⁴³ Fetih 48/10.

⁴⁴⁴ Bahâullah, *İkan Kitabı*, 100.

⁴⁴⁵ Bahâullah, *Kurdun Oğlu Risalesi (İbn-i Zi’b)*, 37.

⁴⁴⁶ Bal, *Bahâîlik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 81.

⁴⁴⁷ Marufihah, *Görünmez Görünür Şekli*, 88.

⁴⁴⁸ *İncil* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2017), *Matta* 26/64.

insanların arasında gezse de tanrının kendisidir. Bahâîler Matta'da geçen bu ibareyi “*Rızkınız ve size vaat edilenler göktedir*”⁴⁴⁹ ayeti ile de destekleme çalışmışlardır.⁴⁵⁰

Bahâîlere göre Hz. İbrahim, Krişna, Zerdüş, Hz. Musa, Buda, Hz. İsa, Hz. Muhammed ve yakın tarihlerde zuhur eden Mirza Ali Muhammed ve Mirza Hüseyin Ali ise en çok bilinen tanrı zuhurlarıdır. Tüm ilahi zuhurlar özlerinde aynıdır. Fakat zuhur ettikleri zamanın şartlarına göre farklı şeriatlar getirmişlerdir.⁴⁵¹

Bahâîler Mirza Hüseyin Ali ile Krişna arasında bazı benzerliklerin olduğunu ifade etmektedirler. Çünkü Krişna insan şekli ile zuhur ettiği için insanların kendisini anlayıp iman etmede sıkıntı çektiklerini söylemiştir. İnsanların tanrı ve tasavvurları hakkında kendilerine özgü hayalleri ve beklentileri vardır. Bu sebeple Krişna kendini tanrının zuhuru olarak açıkladığında insanların tanrı tasavvurlarına uymadığı için Krişna'yı reddetmişlerdir.⁴⁵² *Saklı Sözler* kitabında Tanrı Bahâullah'a kendi suretini verdiğini söylemiştir.⁴⁵³ Bahâîlere göre Bahâullah'ın halk nezdinde kabul görmemesinin sebebi tıpkı Krişna gibi tanrıdan bir cevher taşımasıdır.

Bahâîlere göre Hz. Âdem'den bu yana ne kadar peygamber gelmişse hepsi Bahâullah'ın zuhurunu müjdelemek için gönderilmiştir. Çünkü Bahâullah bütün dinlerin sözünü ettiği vaat edilen kişidir. Bütün dinler noksandır ve insanlığın tekâmüle ermesi ile kusursuz dine hazırlık için gönderilmiştir. Bahâîlere göre “*Muhammed sizin adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir, fakat o Allah'ın elçisidir ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilmektedir.*”⁴⁵⁴ mealindeki Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu ifade eden ayet-i kerime Bahâullah'ın peygamberliğine engel değildir.⁴⁵⁵ Bahâîler bütün dinlerde vaat edilen kişinin Bahâullah olduğunu kabul ederler. Hristiyanlık, Yahudilik, İslam veya başka herhangi bir dinde müjdelenen kişi Bahâullah'ın kendisidir.⁴⁵⁶

⁴⁴⁹ Zâriyat 51/22.

⁴⁵⁰ Bahâullah, *İkan Kitabı*, 42.

⁴⁵¹ Türkiye Bahâîleri, *Bahâî Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 41-42.

⁴⁵² Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 28.

⁴⁵³ Bahâullah, *Saklı Sözler*, çev. Mecdettin İnan (İzmir: Bassaray Matbaa, 2015), 6.

⁴⁵⁴ Ahzab 33/40.

⁴⁵⁵ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 62.

⁴⁵⁶ Bal, *Bahâîlik ve Bahâî Gruplarının Niteliği*, 240.

Birbirlerini izleyen tanrı zuhurlarının amacı insanlara kendi kapasitesinin ve sorumluluklarının farkına vardırmasıdır. Bu sebeple süreç tekrar edicidir. Yani tanrı sürekli peygamber gönderir. Hiçbir peygamber son olamaz.⁴⁵⁷ Bahâullah peygamberliğine engel olabilecek Kur'an ayetlerini te'vil etmiş kelimelere sözlük anlamının çok uzağında anlamlar yüklemiştir. Bahâullah'ın te'villeri üçüncü bölümde ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Bahâullah peygamberlik kapısını Hz. Muhammed'i bu konuda eleştirdiği için kapatmamış ve kendinden sonra gelecek yeni bir zuhurdan haber vermiştir. *Kitab-ı Akdes*'te yer alan ifade; “Her kim tam bin yıl geçmeden önce Allah'tan doğrudan bir vahiy aldığı iddia ederse, kesinlikle yalan söyleyen bir sahtekârdır... Her kim bu ayeti açık manasından başka biçimde yorumlarsa, Allah'ın ruhundan ve O'nun yaratılmış her şeyi kaplayan rahmetinden mahrum kalır.” şeklindedir.⁴⁵⁸

Bahâîler Mirza Hüseyin Ali'nin İslam'ı yıkmadığını aksine İslam'a hizmet ettiğini ifade ederler. Bahâîlere göre dünyadaki milyonlarca Bahâî'nin yalnızca onda biri Müslüman kökenlidir. Geri kalan kısım ise Bahâî olmadan önce İslam'ı kabul etmeyen hatta diğer peygamberlere de inanmayan insanlardır. Fakat Bahâî olmanın şartlarından biri geçmiş tanrı zuhurlarına iman etmektir. Bu tanrı zuhurları; İsa, Musa, Zerdüş, Krişna, Bâb, Bahâullah ve Hz. Muhammed'dir. Dolayısıyla Bahâî olmak isteyen biri Bâb ve Bahâullah'tan önce Hz. Muhammed'in peygamberliğine iman etmelidir. Aksi takdirde Bahâî olamaz. Bu nedenle Bahâîler İslam'ı reddetmediklerini hatta Hz. Muhammed'e iman etmeyen binlerce insanı mü'min yaptıklarını ifade ederler.⁴⁵⁹

3. Ahiret İnancı

Bâtınî her grupta olduğu gibi Bahâîler de Kur'an'da zâhir ve bâtın ayırımına giderek bir takım ayetleri yorumlamışlardır. Kur'an'da kıyamete dair yer alan haberler de bu yorumlardan nasibini almıştır. Nitekim Bahâîlere göre kıyamet Müslümanların anladığı gibi bir vakıa değildir. Bahâîlere göre Kur'an-ı Kerim'de zikredilen kıyamet

⁴⁵⁷ Yüce Adalet Evi, *Tek Bir Ortak İnanç*, çev. Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili (İstanbul: Kurtiş Matbaa, 2007), 25.

⁴⁵⁸ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 30-31.

⁴⁵⁹ Marufî, *Makalat*, 144.

ve türevi olan kelimeler ile Bahâullah'ın zuhurunu haber verir. Gerçekleşmesi kesin olan gün aslında Bahâullah'ın zuhurudur. Örneğin Bahâîlere göre “*Bir gün gelecek, yer başka yere, gökler de başka göklere dönüştürülecek, insanlar gücüne karşı durulamaz olan bir tek Allah'ın huzuruna çıkacaklardır.*”⁴⁶⁰ mealindeki ayette bahsedilen arzın başka bir arzla değiştirilmesi İslam'ın sona ermesini ve İslam yerine artık Bahâîliğin hüküm süreceğini müjdelemektedir.⁴⁶¹

Bahâîlere göre Kur'an'da geçen kıyametle ilgili senaryoların tamamı Müslümanların anladığı dünya düzenini sona erdiren ve ahiret hayatının başlangıcı olan kıyametten farklıdır. Örneğin Bahâî yazar Mehmet Marufî; “*Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler*”⁴⁶² ayetinden yola çıkarak her dinin bir sonu olduğunu ve yeni bir peygamber ile başka bir dönemin başladığını ifade etmektedir. Önceki şeriatın sonunun gelmesi Marufî'ye göre kıyametin kopmasıdır. Marufî aynı yerde Cafer-i Sadık'tan bir rivayet aktarır. Rivayete göre Cafer-i Sadık mehdînin zuhuru ile kıyametin kopacağını ifade etmiştir. Kur'an'da kıyametle ilgili tüm ayetler gerçekte Bahâullah'ı müjdelemektedir.⁴⁶³

Bahâullah ölümü inananlara müjde kıldığını ifade eder.⁴⁶⁴ Bahâîlere göre insan öldüğü zaman kendi kıyameti kopmuş olur. Ölüm insanın tanrıya giden yolunun başlangıcıdır. Ruh bedenden ayrıldıktan sonra yaşamaya devam eder ve tanrı melekûtuna ilerler. Beden ise yok olur.⁴⁶⁵ Bahâullah bu konuda; “*Gerçek olarak biliniz ki, ruh vücuttan ayrıldıktan sonra Allah'ın huzuruna erişinceye kadar gelişmesine devam eder*” demiştir.⁴⁶⁶ Bahâîlere göre kişinin tekrar diriltileceği bir ahiret hayatı yoktur. İnsanların dünyadaki işlerine göre ruh ceza ya da mükâfata muhatap olacaktır. Verilen azap ruhun tekâmüle ermesi ile son bulur. Mükâfat ise ebedîdir.⁴⁶⁷ Bahâîler reenkarnasyonu net bir şekilde reddetmektedir.⁴⁶⁸

⁴⁶⁰ İbrahim 14/48.

⁴⁶¹ Bahâullah, *İkan Kitabı*, 31.

⁴⁶² A'râf 7/34.

⁴⁶³ Marufî, *Makalat*, 63.

⁴⁶⁴ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 88; Faizi, *Bahai Dini Hakkında Açıklamalar*, 53.

⁴⁶⁵ Faizi, *Bahai Dini Hakkında Açıklamalar*, 52.

⁴⁶⁶ Türkiye Bahailerini, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 59.

⁴⁶⁷ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 67.

⁴⁶⁸ Abdülbaha Abbas Efendi, *Bazı Sorulara Cevaplar*, 232.

Bahâîler dünya hayatının sonunda ödül ve cezanın olduğunu kabul etmekle birlikte cennet ve cehennem ilahi dinlerin aksine fiziki bir mekân olmadığını; kıyamet, cennet ve cehennem gibi konuların insanlar tarafından yanlış anlaşıldığını bu kelimelerin birer sembolden ibaret olduğunu ifade ederler.⁴⁶⁹ Bahâîlere göre cennet ve cehennem iki mecaz kavramdır. Bu iki kavram esasta hem bu dünyada hem de ahirette bir var olma halidir. Ölümünden sonraki hayatta ödüllendirme ve ceza, insanların dünyada işledikleri fiillerin sonuçlarına dair ruhun elde edeceği bir farkındalık veya bilinç halidir. Buna göre ödül Allah'a yakınlık ve onun sevgisine ulaşmaktır.⁴⁷⁰ Ceza ise Allah'tan uzaklaşmak ve dünyada yaptığımız kötülükler hakkında şiddetli bir pişmanlık duymaktır.⁴⁷¹

Bahâîlere göre insanlık zamanla tekâmüle erer. Bu nedenle dinlerde yer alan şer'i hükümler değişkendir.⁴⁷² Kur'an'da cennet ve cehennem için anlatılan senaryolar o zamanın insanının ahiret hayatını anlayabilmesi için Allah tarafından somutlaştırılmıştır. Cennet ve cehennem kavramları en mükemmel hâli ile Bahâîlik tarafından açıklanmıştır. Kur'an'da cennet için anlatılan süt, bal, meyve, şarap ve huri gibi kavramlar Kur'an'ın hitap ettiği insanların hoşlanacağı nesnelere dir. Bahâîlere göre Allah İslam'ın hüküm sürdüğü devirde ilahi emre muhatap olan Arapların anlayacağı şekilde cenneti tasvir etmiştir. Allah bu kavramlar ile ölüm sonrası hayatın anlaşılması için birer metafor oluşturmuştur.⁴⁷³

Bahâîlere göre bu dünyanın ezeli olup olmadığı konusu net değildir. Bahâullah kendisine dünyanın sonu olup olmadığını soran birine meseleye bakış şekline göre cevabın değişeceğini söyleyerek net bir cevap vermekten kaçınmıştır.⁴⁷⁴

⁴⁶⁹ Bahâullah, *İkan Kitabı*, 69; Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 91; Esslemont, *Bahâullah ve Yeni Devir*, 31.

⁴⁷⁰ Bahâullah, *Birlik Çadırı* (İstanbul: Kurtiş Matbaa, 2006), 54; Esslemont, *Bahâullah ve Yeni Devir*, 216; İnan, *Hz. Bahâullah'ın Levihleri*, 109.

⁴⁷¹ Türkiye Bahâileri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 60; Faizi, *Bahai Dini Hakkında Açıklamalar*, 52.

⁴⁷² Esslemont, *Bahâullah ve Yeni Devir*, 140; Türkiye Bahâileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 30.

⁴⁷³ Marufi, *Makalat*, 31.

⁴⁷⁴ Marufihah, *Görünmenin Görünür Şekli*, 92.

4. Melek İnanıcı

Bahâullah'ın kaleme aldığı eserler incelendiğinde meleklerle ilgili bazı ifadeler kullanılsa da net bir ifade ile meleklerden ve görevlerinden bahsedilmemektedir. Şevki Efendi, Bahâullah'a ilk defa genç bir kız suretinde vahiy getirenin İslamda *Cebraîl* olarak anılan en yüce ruh olduğunu ifade etmektedir.⁴⁷⁵ Bahâullah'a vahiy getiren melek bazı Bahâî kaynaklarında *Rûhu'l-Kuds* olarak anılmaktadır. Bahâîler, Bahâullah'ın vahiy aldığı zamanlarda yanına kimsenin girmesini istemediğini ifade etmektedir.⁴⁷⁶ Vahiy meleğinin dışında İslamda kabul gören ve bazı sorumlulukları bulunan İsrâfîl, Mikail ya da Kirâmen Kâtibîn gibi meleklerin varlığına Bahâî kaynaklar değinmemiştir.

5. Kutsal Kitap İnanıcı

Mirza Ali Muhammed'in Kur'an-ı Kerim'den üstün olduğunu iddia ettiği *Beyan Kitabı*⁴⁷⁷ *Kayyumu'l-Esma*, *Delâil-i Sabih*, *Levh-i Hurûfât* gibi eserleri ile Mirza Hüseyin Ali'ye ait olan *İkan Kitabı*, *Saklı Sözler*, *Dört Vadi-Yedi Vadi*, *Manikçi Sahip Levhi*, *Beşarât Levhi*, *Terazât Levhi*, *Kermil Levhi*, *Mülûk Suresi*, *Kurdun Oğlu Risalesi* ve en önemlisi *Akdes Kitabı* Bahâîlerin kutsal kabul ettikleri temel metinlerdir. Türkiye Bahâî Ofisi Mirza Hüseyin Ali'ye ait tüm eserleri Türkçeye tercüme ederken Mirza Ali Muhammed'in eserlerini ise tercüme etmemiştir. Bu eserler arasında yer alan inanç ve ibadet hususlarındaki farklılıkların okuyucudan uzak tutulma arzusu eserlerin tercüme edilmesine engel olmuş gözükmektedir.

Bahâîlere göre Mirza Ali Muhammed'e ve Mirza Hüseyin Ali'ye ait tüm eserler tanrının vahyidir. Abdûlbaha Abbas Efendi'nin eserleri ise vahiy mahsulü olmayıp Bâb ve Bahâullah'ın eserlerinin tefsiridir. Abdûlbaha Abbas Efendi öldüğünde en büyük erkek torunu olan Şevki Efendi kutsal sayılan yazıların tek yetkili yorumcusu olmuştur.⁴⁷⁸ Bahâîlerin zamanımızda bağlı buldukları Yüce Adalet

⁴⁷⁵ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 104.

⁴⁷⁶ Mecidi, *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*, 19.

⁴⁷⁷ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 32.

⁴⁷⁸ Türkiye Bahailerini, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 13.

Evi'nin yazıları ise tıpkı Abdülbaha Abbas ve Şevki Efendi'nin yazıları gibi kutsal metinlerin tefsiri olarak kabul edilmektedir.⁴⁷⁹

Bahâîlere göre Hz. İbrahim, Krişna, Zerdüş, Hz. Musa, Buda, Hz. İsa, Hz. Muhammed ve yakın tarihlerde zuhur eden Mirza Ali Muhammed ve Mirza Hüseyin Ali en çok tanınan peygamberlerdir.⁴⁸⁰ Yukarıda ismi zikredilen ve Bahâîlerin peygamber olarak gördüğü isimlere atfedilen eserler Bahâîlerce kutsal kabul edilmektedir. Bahâullah diğer dinlerde kendi peygamberliğine engel olabilecek ifadelerin geçtiği kitapları tamamen reddetmek yerine ilgili pasajlara farklı anlamlar vermiştir.

B. Bahâîlikte İbadet Esasları

Tüm dinlerde olduğu gibi Bahâîlikte de ibadet formları bulunmaktadır. Özellikle dua etmek Bahâîlerin üzerinde çokça durduğu bir ibadet türüdür. Oruç ve namaz ise Bahâîlere göre tüm semavi dinlerin ortak ibadeti olduğu için Tanrı Bahâîlere bu iki ibadeti yine farz kılmıştır. Tanrı dönemin şartlarına göre ibadet formlarını değiştirmektedir. Bu şeri hükümler Bahâîlikte en kolay ve en yapılabilir şekli almıştır. Bu konuda Bahâullah; “*Bil ki her devirde, her zuhurda Allah'ın şeriatı zamanın icaplarına göre değişir, başka şekil alır. Değişmeyen ilahi bir kanun varsa, o da muhabbet kanunudur. O daimi akacak bir pınardır.*” demiştir. Şeri hükümlerin çoğu ise *Kitab-ı Akdes*'te açıklanmıştır.⁴⁸¹ Bahâîlikte ruhani bir grup ve yapılan toplu ibadetleri yöneten ve denetleyen din adamları sınıfı bulunmamaktadır.⁴⁸²

1. Namaz

Bahâîlikte tanrı ile kul arasındaki önemli bir ibadet şeklidir. Bahâîlikte namaz münferit olarak icra edilmektedir. Namaz kılmak için bir çağrı ya da cemaate ihtiyaç duyulmaz. Bahâîler sadece cenaze namazını cemaatle birlikte kılarlar.⁴⁸³ *Kitab-ı*

⁴⁷⁹ İpek, *Yeni Bir Dini Hareket Olarak Bahâîlik ve Türkiye'de Bahâîler*, 256.

⁴⁸⁰ Türkiye Bahâîleri, *Bahâî Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 41.

⁴⁸¹ Özşuca, *Bahâî Dini*, 40.

⁴⁸² Fırlı - Şimşek, “Bahâîlik ve el-Kitabu'l-Akdes”, 33-34.

⁴⁸³ İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, 192; Mustafa Mahmud, *Hakikatü'l-Bahâîyye*, 39.

Akdes'te konu ile alakalı; “*Namazın her biriniz tarafından bireysel olarak kılınması emredilmiştir. Cenaze namazı dışında cemaat namazı hükmü kaldırılmıştır. O, gerçekten de emredici ve hikmetlidir*”⁴⁸⁴ ifadesi yer almaktadır.

Her namazdan evvel o vaktin namazı için abdest almak gerekmektedir. Abdest alırken okunan kısa bir dua ve *Kitab-ı Akdes*'ten bazı kesitler bulunmaktadır. Abdest alacak suyu bulamayan Bahâîler ise “*En temizlerin en temizini Allah'ın adıyla*” cümlesini beş defa tekrarladıktan sonra namazına başlayabilir. Ayrıca namaz kılacak kişinin herhangi bir hayvan kürkü üzerinde namaz kılması serbesttir. Aynı şekilde İslam'ın necis saydığı kıl ve kemik vb. maddeler Bahâîlere göre necis değildir ve namaza engel oluşturmamaktadır.⁴⁸⁵

Namaz kılan her Bahâî bireyin yönelmesi gereken kible ise Bahâullah'ın mezarıdır.⁴⁸⁶ Bahâîler buraya İslamî bir terim olan *ravza-i mutahhara* ismini vermişlerdir.⁴⁸⁷ Âdet gören kadınlar namaz ve oruçla mükellef değildir. Bunun yerine abdest aldıktan sonra bir günün öğle vakti ile diğer günün öğle vakti arasında 95 defa “*ihşam ve cemal sahibi Allah her şeyden münezzehtir*” demesi gerekir. Yolculuk esnasında kaçırılan her namaz için bir kez secde edilmesi yeterlidir.⁴⁸⁸

Bahâîlikte namaz üç çeşittir. Bunlar; büyük, orta ve küçük namazlardır. Konuyla ilgili *Kitab-ı Akdes*'te geçen hüküm şöyledir; “*Ayetleri indiren Allah'a öğle, sabah ve akşam sunacağınız dokuz rek'at namazı farz kıldık.*”⁴⁸⁹ Büyük namaz günde bir defa kılınmaktadır. Kılma şekli ise şöyledir; ayağa kalkıp Bahâullah'ın mezarının bulunduğu Akka'ya dönülür. Tanrının merhameti bekleniyor gibi sağa sola bakılır ve dua okunur. Sonra eller kaldırılır ve yine dua okunur. Ardından secdeye gidilir ve secde duası okunur. Ayağa kalkılır ve yine dua edilir. Eller kaldırılıp dua edilir. Duadan sonra üç kez “Allah-u ebha” şeklinde tekbir getirilir. Ardından rükû yapılır ve doğrulduktan sonra tekrar dua okunur. Sağa dönülüp tekrar kunut için eller kaldırılıp

⁴⁸⁴ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 23.

⁴⁸⁵ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 22.

⁴⁸⁶ Fırlı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 68; İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, 192.

⁴⁸⁷ Özşuca, *Bahai Dini*, 40.

⁴⁸⁸ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 23.

⁴⁸⁹ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 21.

dua edilir. Sonra ayağa kalkılır. Dua okunur ve takiben üç tekbir daha getirilir. Ardından rükû yapılır. Rükûdan kalkınca dua edilir, ardından üç tekbir daha getirilip secdeye gidilir ve secde duası edilir. Sonra secdeden kalkıp dua edilir ve namaz bitirilir.⁴⁹⁰

Orta namaz ise sabah, öğle ve akşam olmak üzere günde üç vakit kılınmaktadır. Sabah kılınan namazın vakti güneşin doğuşundan öğle vaktine kadardır. Öğlen kılınan namazın vakti öğle vakti başlar ve güneşin batışıyla sona erer. Akşam kılınan namaz ise güneşin batışının ardından iki saat içerisinde icra edilmesi gerekmektedir. Küçük namaz ise tam öğle vakti kılınmak üzere günlük bir defaya mahsustur.⁴⁹¹ Bir Bahâî bu üç tür namazdan sadece birini seçip kılmakla mükelleftir. Birini kıldığı zaman diğerlerini kılmasına gerek yoktur. Namaz esnasında okunan duaları namazı kılan kişi kendi lisanı ile okuyabilir.⁴⁹² Namazın İslam'daki 5 vakitten üçe indirgenmesi, kişinin kendi lisanı ile icra edebilmesi ve kişinin üç tür namazdan sadece biri ile mükellef olması Bahâîliğin yayılmasında etken olmuştur. Çünkü kolaylaştırılmış bir din her zaman dikkat çekmiştir. Günlük hayat içerisinde vakit sıkıntısı yaşayan insan için sade ve bireysel ibadet motifleri Bahâîliği cazip kılmıştır. Üstelik cemaatle namazın olmaması bireyi grup denetiminin dışına çıkarmıştır.⁴⁹³

2.Oruç

Bahâî takviminde 18 ve 19. aylar arasında “ha günleri” veya “ata günleri” ismi verilen bazen dört bezen beş gün bulunmaktadır. Bu günler içerisinde Bahâîler yakınlarını ve arkadaşlarını eğlendirmekle beraber aralarındaki fakirlere yardım ederler. 19. ay olan A’la Ayına girmekle birlikte oruç ibadeti başlamış olur.⁴⁹⁴

Bahâîler bir Bahâî yılı içerisinde 19 gün oruç tutmaktadırlar. Miladi takvime göre 2-21 Mart tarihleri arasında oruç tutulmaktadır. Oruç güneşin doğuşu ile başlar, batışı ile sona erer. Bu zaman zarfında Bahâîler yeme, içme ve kötü fiillerden uzak

⁴⁹⁰ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 69.

⁴⁹¹ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 91.

⁴⁹² Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 69.

⁴⁹³ Bal, *Bahâîlik ve Bahâi Gruplarının Niteliği*, 116.

⁴⁹⁴ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 155.

dururlar. 15 yaşından küçükler ve 70 yaşından büyükler oruç ibadetinden muaftır. Aynı şekilde hastalar, yolcular, gebeler ve sütanneler oruçla mükellef değildir.⁴⁹⁵ Bahâî orucunun kazası bulunmamaktadır. 21 Mart tarihi Oruç Bayramı olup aynı zamanda Bahâî takviminin ilk günüdür.⁴⁹⁶

Bahâîlere göre bireyin seferi olup oruçtan muaf olabilmesi için yolculuğun asgari dokuz saat sürmesi gerekmektedir. Eğer kişi vardığı yerde bir aydan fazla kalmaya niyet etmişse oruç tutması gerekir. Fakat bir aydan az kalırsa oruçtan muaf olur. Bahâî birey oruç ayı içerisinde bir ay kalacağı yere ulaşırsa ilk üç gün oruç tutmaz fakat diğer günlerini oruçlu olarak geçirir. İkamet ettiği evine döndüğünde ise sadece ilk gün oruç tutmayıp diğer günlerini oruçlu geçirmelidir.⁴⁹⁷ Konu hakkında *Kitab-ı Akdes*'te yer alan hüküm ise şöyledir; “*Ey kalem-i A'la! söyle: Ey dünya insanları! Size belirli bir süre içerisinde oruç tutmayı emrettik ve onun bitiminde nevruzu size bayram kıldık. Başlangıcın ve sonun rabbi emrettiği üzere beyan güneşi kitabın ufku üzerinde işte böyle parladı. Aylardan arda kalan günler (Bir Bahâî yılı 361 gündür. Miladi takvime göre eksik günler orucun öncesine eklenir) oruç ayının öncesine konsun. Bütün geceler ve günler içinde bu günlerin “ha” harfinin tecellileri olmasını takdir ettik. Böylece bunlar seneye ve aylarıyla sınırlandırılmadı... Yolcu, hasta, hamile olanlar veya bebek emzirenler için oruç farz değildir. Onlar Allah'ın lütfunun bir işareti olarak bundan muaf tutulmuşlardır. O, gerçekten de aziz ve en cömerttir.*”⁴⁹⁸

Bahâîler güneş yılını esas olan bir takvim oluşturmuşlardır. Bu sebeple oruç yılın sürekli olarak aynı mevsiminde tutulmaktadır. Kuzey yarım kürede ilkbahar güney yarım kürede ise sonbahar aylarında oruç tutulmaktadır. İlkbahar ve sonbaharda ise gece-gündüz süreleri birbirine yakındır. Bahâîler tuttıkları orucun dünya halklarında adaletsizlik izlenimi uyandırmadığını, yılın serin mevsimlerinde tutulduğu için insanları zor durumda bırakmadığını ifade etmektedir.⁴⁹⁹

⁴⁹⁵ Faizi, *Bahai Dini Hakkında Açıklamalar*, 50.

⁴⁹⁶ Özşuca, *Bahai Dini*, 41; Fığlalı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 70; Türkiye Bahaileri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 91.

⁴⁹⁷ Bahaullah, *Kitab-ı Akdes*, 103.

⁴⁹⁸ Bahaullah, *Kitab-ı Akdes*, 24; Fığlalı - Şimşek, “Bahâîlik ve el-Kitabu'l-Akdes”, 53-54.

⁴⁹⁹ Esslemont, *Bahaullah ve Yeni Devir*, 208.

3. Hac

Bahâilikte hac sadece erkeklere farz kılınmıştır. Bir erkeğin hac ile mükellef olması için maddî durumunun hacca müsait olması gerekmektedir.⁵⁰⁰ Bahâîler hac için kutsal saydıkları iki yerden birini tercih edebilirler. Bu iki yer Mirza Hüseyin Ali'nin sürgün yıllarında Bağdat'ta ikamet ettiği ev diğeri ise Mirza Ali Muhammed'in Şiraz'daki evidir. Fakat bu iki ev günümüzde yıkıldığı için hac mekânlarında değişiklik olmuştur. Günümüzde hac vazifesi Bahullah'ın mezarının bulunduğu Akka ve Bâb'ın mezarının bulunduğu Hayfa şehirleri ziyaret edilerek gerçekleştirilir.⁵⁰¹ Şevki Efendi Bahâîlerin hac için Bahâullah'ın evini ziyaret etmeleri konusunda bazı girişimlerde bulunmuştur. Bahâullah'ın Bağdat'ta ikamet ettiği evi Irak Kralı Faysal'dan istemiş fakat olumsuz yanıt almıştır.⁵⁰²

Bahâilikte hacca gidene hacı sıfatı verilmez. Hac için belirli bir zaman şartı yoktur. Gücü yeten her Bahâî erkeği dilediği vakitte bu iki yerden birini ziyaret edebilir.⁵⁰³ Konuyla ilgili *Kitab-ı Akdes*'in emri şu şekildedir; “Allah, imkânı olanların kutsal eve hac ziyareti yapmalarını emretmiştir ve kendi rahmetinden dolayı kadınları bundan muaf tutmuştur.”⁵⁰⁴ Haccin nereye yapılmasına gerektiğine dair *Kitab-ı Akdes*'te yer alan hüküm ise; “İkiz kutsal yerlerdeki iki evi ve rahman olan rabbinizin tahtının kurulduğu diğer yerleri inşa edin ve yüceltin. Anlayış sahibi her kalbin Rabbi, işte böyle emrediyor.”⁵⁰⁵ şeklindedir. Yüce Adalet Evi belirli sayıda kişiyi hac ibadetini yapmak maksadı ile İsrail'e davet etmektedir. Hac için yılın belirli bir zamanı tayin edilmemiştir. Bu sebeple yılın 365 günü hac maksadı ile Bahâîler kutsal topraklarını ziyaret edebilmektedir. Bu kutsal ziyaret ise toplamda dokuz gün sürmektedir.⁵⁰⁶

⁵⁰⁰ İnan, *Hız. Bahâullah'ın Levihleri*, 185.

⁵⁰¹ Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 290.

⁵⁰² Johnson, *Emrimizin Sevgili Velisi*, 111.

⁵⁰³ Özşuca, *Bahai Dini*, 41; Fırlı, *Bâbîlik ve Bahâilik*, 70.

⁵⁰⁴ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 28.

⁵⁰⁵ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 61.

⁵⁰⁶ Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 303.

4. Zekât

Zekât Bahâîlerden vergi olarak alınmaktadır. *Beyan Kitabı*'na göre yıl içerisinde azalmama şartı ile sermaye üzerinden malların beşte biri oranında zekât alınacağı ifade edilir. Fakat bu kıstas Bahâîlerle birlikte bazı küçük değişikliklere uğramıştır. *Kitab-ı Akdes*'te Bahâullah'ın zekât verilecek yerlerle ilgili Kur'an-ı Kerim'de belirtilen yerleri aynen benimsediği görülmektedir. Bunun yanında gelirin %19'unun vergi olarak verilmesi söz konusudur. Zekât bugün Yüce Adalet Evi'nin gelir kaynağını oluşturmaktadır.⁵⁰⁷ Konuyla ilgili *Kitab-ı Akdes*'te yer alan hüküm şöyledir; “Bir kimse yüz miskal altın elde ederse, bunun on dokuz miskali Allah'ındır, yarın ve göğün yaratana verilmelidir.”⁵⁰⁸ “Geçim kaynaklarınızı ve bu gibi diğer şeyleri zekât ödeyerek paklamanız emredilmiştir. Ayetleri indiren tarafından bu yüce levihte işte böyle emredilmiştir. Eğer Allah isterse ve irade ederse, yakında onun değerinin ölçüsünü belirleyeceğiz. O, gerçekten de her arzu ettiğini kendi bilgisiyile açıklar ve O, gerçekten de her şeyi bilen ve hikmetli olandır.”⁵⁰⁹

5. Dua

Her sabah ve akşam Bahâullah'ın dualarını kişiye yorgunluk vermeyecek şekilde okumak her Bahâî bireye vacip kılınmıştır. Bahâî bireyler günde bir defaya mahsus olmak üzere abdest alıp kibleye yani Bahâullah'ın mezarının bulunduğu Akka'ya dönüp 95 defa tekbir getirmesi yani “Allah-u ebha” demesi dini bir hükümdür.⁵¹⁰ Konuyla ilgili *Kitab-ı Akdes*'in hükmü ise şöyledir; “Hüküm Rabbi olan Allah'a inanan herkesin, her gün ellerini ve sonra yüzünü yıkayıp oturması ve Allah'a yönelerek doksan beş kere ‘Allah'u Ebha’ demesi emredilmiştir. Göğün yaratana azamet ve iktidarla kendi isimlerinin tahtlarına yerleştiğinde, işte böyle hükmetmiştir. Aynı şekilde namaz için abdest alınız. Bu, eşsiz ve istediği gibi davranan Allah'ın emridir.”⁵¹¹

⁵⁰⁷ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 70.

⁵⁰⁸ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 51.

⁵⁰⁹ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 66.

⁵¹⁰ Özsuca, *Bahai Dini*, 42; Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 71.

⁵¹¹ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 25.

Bahâilikte dua önemlidir. Rızvan ve Nevruz Bayramlarında, Bâb ve Bahâullah'ın doğum günlerinde ayrı dualar okunmaktadır. Ruhani mahfil toplantılarında bereket duası veya nikâh esnasında okumak için ayrı bir nikâh duaları bulunmaktadır. Bugün yaşayan Türkiye Bahâileri bu duaları ezberlemek yerine *Münacaat Kitabı*'ndan bakarak okumayı tercih etmektedir. Kitaptan bakarak dua okuyanlar gibi ezbere okuyan eski kuşak Bahâiler de bulunmaktadır. Bahâî duaları kişinin ana dilinde okunur. Bahâî tarihinde kutsal kabul edilen Bâb, Bahâulllah, Abbas ve Şevki Efendi'nin sürekli okuduğu dualar dünya dillerinin çoğuna tercüme edilmiştir. Ayrıca Bahâîler dua toplantıları düzenleyerek toplu şekilde dua ederler. Bu toplantılara Bahâî olmayanlar da katılabilir. Bu durum Bahâîlerin inançlarını topluma yaymasına olanak sağlamaktadır.⁵¹²

C. Bahâilikte Günlük Hayata Dair Fıkhi Hükümler

1. İş Hayatı

Her Bahâînin bir meslek sahibi olması ve çalışması dini bir zorunluluktur.⁵¹³ Çalışmak ve meslek sahibi olmak tanrının bir emri olarak kabul edilmektedir. *Kitab-ı Akdes*'in konu hakkında ilgili pasajı şu şekildedir; “*Ey Baha ehli! Her birinizin bir sanat, ticaret ve benzeri bir işle uğraşması zorunludur. Böyle bir işle meşgul olmanızı tek gerçek Allah'a ibadet düzeyinde yücelttik. Zamanınızı aylaklık ve tembellikle boşa harcamayınız, size ve başkalarına yararlı olacak şeylerle meşgul olunuz.*”⁵¹⁴ Bahâilikte dünya hayatını reddetmek ya da münzevi bir hayat yaşamak uygun görülmemiştir. Kişinin dünya hayatından uzak kalarak vaktini ibadet ile geçirmesi Bahâullah tarafından kınanmıştır. Bu sebeple Bahâîler arasında ruhban sınıfı bulunmamaktadır. İnsanları iş hayatından uzak tutacak ve tembelliğe itecek davranışlar yasaklanmıştır. Örneğin Bahâilikte dilenmek yasaktır ve iş hayatı ibadet hayatının bir parçası olarak kabul edilmektedir. Bireyin işi ne kadar zor olursa olsun

⁵¹² Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 293.

⁵¹³ Faizi, *Bahai Dini Hakkında Açıklamalar*, 54; Bahâullah, *Saklı Sözler*, 51.

⁵¹⁴ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 28.

bu durumdan şikâyetçi olmamalıdır. Çünkü kişinin yaptığı iş kendisini tanrıya götüren bir yoldur.⁵¹⁵ Bahâîler kutsal saydıkları dokuz günde çalışmazlar.

5.1. Çalışılması Yasak Olan Günler

Bugün dünya Bahâîleri çalışmanın yasak olduğu günler nedeni ile azınlık olarak yaşadıkları ülkelerde çalışma hayatının düzenini bozmakta ve durum her iki tarafı olumsuz etkilemektedir. Bahâî inancına göre çalışmanın haram olduğu dokuz gün bulunmaktadır. Bu günlerden ikisi matem günü iken diğer günler Bahâî bayramlarından oluşmaktadır.⁵¹⁶ Bu günler ise şunlardır;

1. 21 Mart, Nevruz Bayramı, Bahâî takvimine göre yılbaşı
2. 21 Nisan, Rızvan Bayramının ilk günü. Bahâullah'ın peygamberliğini açıkladığı gün (21 Nisan 1863).
3. 29 Nisan, Rızvan Bayramının dokuzuncu günü.
4. 2 Mayıs, Rızvan Bayramının on ikinci günü.
5. 23 Mayıs, Mirza Ali Muhammed'in peygamberliğini açıkladığı gün (23 Mayıs 1844).
6. 29 Mayıs, Mirza Hüseyin Ali'nin vefatı.
7. 9 Temmuz, Mirza Ali Muhammed'in Tebriz'de kurşuna dizildiği gün (9 Temmuz 1850).
8. 20 Ekim, Mirza Ali Muhammed'in doğum günü (1819).
9. 12 Kasım, Mirza Hüseyin Ali'nin doğum günü (1817).⁵¹⁷

2. İçki ve Uyuşturucu Madde Kullanma Yasağı

Afyon, esrar vb. gibi şuur bozan akli melekeleri ortadan kaldıran her türlü madde ve içki Bahâîlikte yasaklanmıştır.⁵¹⁸ Sadece tedavi maksatlı kullanılmalarında sakınca görülmemiştir.⁵¹⁹ Şevki Efendi konu hakkında; “*Afyon içen, kullanan ve satan*

⁵¹⁵ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 158-159.

⁵¹⁶ Türkiye Bahâîleri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 137; Çiçek, “Bahâîlik, Bahâîliğin Görüşleri, İslam Düşüncesindeki Yeri ve Ona Dair Bazı Yorumlar”, 147-148.

⁵¹⁷ Özşuca, *Bahai Dini*, 44; Fırlı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 72; Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 165.

⁵¹⁸ Esslemont, *Bahaullah ve Yeni Devir*, 119.

⁵¹⁹ Faizi, *Bahai Dini Hakkında Açıklamalar*, 55.

tamamen ilahi feyiz ve inayetten mahrum kalır.” demiştir.⁵²⁰ Bahâullah tanrı sevgisi ile kişinin sarhoş olması gerektiğini aklı işlevsiz hale getiren her türlü maddenin kadın ve erkek tüm Bahâîlere haram kılındığını ifade etmiştir. Tütün hakkında ise Abbas Efendi; “Bazı yasaklar vardır ki tanrı katında iğrenç ve fenadır fakat hakkında kesin bir emir yoktur. Bunlardan uzak olmak, temizlik, paklık, sağlık ve serbestlik bakımından gereklidir. Tütün içmek bunlardan sayılır.” demiştir.⁵²¹ Konu hakkında Kitab-ı Akdes’in hükmü ise; “Afyon kullanmanız haram kılınmıştır. Biz gerçekten de bu alışkanlığı kitaptaki en büyük bir yasakla yasakladık. Her kim onu kullanırsa, kesinlikle benden değildir. Allah’tan korkun ey anlayış sahipleri!”⁵²² Kitab-ı Akdes’te yer alan başka bir ifade; “Kendisine akıl bahşedilen insanın, aklını yitirecek şeyler kullanması kabul edilemez. Hayır, aksine ona, her gafil ve şüpheli insanın uygunsuz hareketlerine değil, insanlık makamına layık bir biçimde davranmak yakışıır.”⁵²³ şeklindedir.

Bahâîler içki ve uyuşturucu gibi aklı işlevsiz hale getiren herhangi bir madde kullandıklarında Mahalli veya Milli Ruhani Mahfile şikâyet edilmeleri durumunda Bahâîlikten tart edilebilir. Bahâîlikle ilişkisinin kesilmesine kesin karar mercii Yüce Adalet Evi’dir. Tart edilen Bahâî bireyle diğer Bahâîler tüm sosyal ilişkilerini keserler. Eğer birey yaptığı günahı tövbe ederse durum Milli Ruhani Mahfil tarafından Yüce Adalet Evi’ne bildirilir. Tövbesinde samimi olan kişi affedilir ve orada yaşayan Bahâîlere duyurulur. İçki ve uyuşturucu toplumdan dışlanmaya sebepken sigara hakkında kesin yasak olmadığı için sigara içen Bahâî bireyler hakkında böyle bir durum söz konusu değildir.⁵²⁴

3. Evlenme ve Boşanma

Kitab-ı Akdes’e göre bir erkeğin iki kadınla evlenmesi caiz olsa da günümüz Bahâîleri tek evliliği tercih etmektedir. Kitab-ı Akdes’in konu ile ilgili hükmü şöyledir; “Allah size evlenmeyi emretmiştir. İki den fazla kadın eş almaktan sakınınız. Her kim

⁵²⁰ Özşuca, *Bahai Dini*, 44.

⁵²¹ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 162.

⁵²² Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 80.

⁵²³ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 57.

⁵²⁴ Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 280.

*Allah'ın cariyeleri arasından kendine tek bir eş almakla yetinirse, hem kendisi hem de eşi huzur içinde yaşayacaklardır.*⁵²⁵ Evlilik Bahâilikte zorunlu değildir. Fakat evliliğin fazileti olduğuna inanılır. Evlilikte ilk şart her iki tarafın rızasının olmasıdır.⁵²⁶ İkinci şart ise eğer hayatta iseler evlenecek kişilerin anne ve babalarının bu evliliğe rıza göstermeleri gerekmektedir.⁵²⁷ Evlilik ile ilgili *Kitab-ı Akdes*'te; “*Evleniniz ki, sizlerden kullarım arasında beni ananlar çıksın.*” ifadesi yer almaktadır.⁵²⁸

Bahâilikte kimse zorla evlendirilemez. Aralarında olan karşılıklı rıza sayesinde evlilik bağları sağlam bir temel üzerine inşa edilir. Abdülbaha Abbas Efendi konu hakkında; “*Bahâî nikâhı iki tarafın ve ailelerinin tam muvafakat ve rızasıyla yapılmalıdır. İki taraf önceden birbirinin ahlakını ve durumunu iyice tetkik etmelidir. Evlenme mukavelesinin hükmü ebedî olmalıdır. Sonsuz sevgi ve dayanışma, sonsuz birlik ve hayat arkadaşlığı niyetiyle evlenilmelidir.*”⁵²⁹ ifadelerini kullanmıştır. Günümüz Türkiye'sinde Bahâî nikâhı resmi nikâhın sonrasında yapılmaktadır.⁵³⁰ Resmi nikâhtan sonra yapılmasında bazı hakların çiğnenmesi ihtimalini engelleme düşüncesi olmalıdır.

Evlilik Mahalli Ruhani Mahfil tarafından gerçekleştirilir. Nikâh esnasında birkaç şahit hazır bulunur. *Kitab-ı Akdes*'ten bazı bölümler okunur. Evlilik ritüelleri nikâhın olduğu coğrafyanın kültürüne göre değişiklik gösterebilir. Fakat bu kültürel öğeler Bahâiliğin ruhuna aykırı olmamalıdır. Bahâî bir erkek veya kadın, Bahâî olmayan biriyle evlenme konusunda özgürdür.⁵³¹ On beş yaşından küçüklerin evliliği caiz değildir. Nişan ile nikâh arasındaki zaman 95 günü aşmamalıdır. Nikâh ile zıfaf aynı gün gerçekleşmelidir. Nikâh esnasında erkeğin kadına mihr vermesi şarttır. Mihr ise şehir merkezlerinde 19 miskal altın, köylerde ise 19 miskal gümüşdür. 19 miskal asgari şarttır. Gücü yetenler bunu 95 miskale kadar çıkarabilirler.⁵³² Mehir veren erkeğin ikamet ettiği yere göre altın ya da gümüş vermesi, kişinin ekonomik

⁵²⁵ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 39.

⁵²⁶ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 72.

⁵²⁷ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 167; Faizi, *Bahai Dini Hakkında Açıklamalar*, 56.

⁵²⁸ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 39.

⁵²⁹ Özşuca, *Bahai Dini*, 43; Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 201.

⁵³⁰ Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 271.

⁵³¹ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 169.

⁵³² Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 73; Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 39.

durumunun değil ikamet yerinin esas alınması köyde yaşayıp refah seviyesi yüksek olan ya da şehirde yaşayıp fakir olan Bahâîler açısından tartışma konusu olmalıdır. Nitekim zamanın şartlarına göre indirilmiş en mükemmel din olma iddiasında bulunan Bahâîlik söylemleri ile ters düşmüştür.

Bahâîlikte boşanma caiz olmakla birlikte hoş karşılanmamaktadır. Boşanmak isteyen kadın veya erkek ruhani mahfile boşanma talebinde bulunabilir. Çiftlere kesin ayrılıktan önce bir yıl bekleme süresi verilmektedir. Bu zaman zarfında erkek kadının nafakasını sağlamak zorundadır. Bu zaman sonunda eşler ayrılık konusunda kararlı olurlarsa mahfil eşleri boşar. Tekrar birleşmek isterlerse mahfilin kendilerine tanıdığı bir yılın sona ermesini beklemek zorundadırlar ve yeniden mihr ve nikâh gerekir.⁵³³ Konuyla ilgili *Kitab-ı Akdes*'in hükmü ise şöyledir; “*Karısını boşayan biri, her bir ayın geçmesiyle aralarında karşılıklı sevgi ve rıza mevcutsa ve kadın başkasıyla evlenmemişse, onunla yeniden evlenebilir. Kadının koşulları açık bir biçimde değişmedikçe...*”⁵³⁴ Bahâîler Bahâullah'ın belirttiği evlilik ve boşanma şartlarına uyarlar. Ayrıca her Bahâî evlilik ve boşanma konusunda içerisinde bulunduğu devletin yasalarına uymak zorundadır.⁵³⁵

Bahâî bir erkek bir yere sefere çıktığında döneceği zamanı eşine mutlaka bildirmesi gerekmektedir. Eğer dönüş zamanı ertelenirse eşin bu durumdan haberdar olması gerekir. Erkeğin eşine biran önce dönmek için büyük çaba sarf etmesi lazımdır. Eğer Bahâî bir erkek eşine haber vermeden bir sefere çıkar ve sefere çıkışının ardından dokuz ay geçerse eşi için yeni bir evlilik yapması konusunda önünde bir engel kalmamaktadır.⁵³⁶

Bahâîlikte zina yapan kadın veya erkeğe sadece maddi yaptırım uygulanmaktadır. Buna göre ilk kez zina eden Bahâî birey dokuz miskal, ikinci kez zina eden on sekiz miskal, üçüncü kez zina eden otuz altı miskal altını bulunduğu ruhani mahfile öder. Her zina bir önceki cezanın iki katı olacak şekilde

⁵³³ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 73.

⁵³⁴ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 200.

⁵³⁵ Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 202.

⁵³⁶ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 40.

cezalandırılmaktadır.⁵³⁷ Verilen cezanın sadece maddi olması Bahâî toplumda adalet duygusunu zayıflatmış olmalıdır. Çünkü zengin ile fakir Bahâî bireylerin bu cezayı ödeme kolaylığı değişkenlik arz eder. Ayrıca maddi güce göre cezanın artmıyor olması zenginlerin bu suça daha kolay yönelmesine sebep olabilir.

Kitab-ı Akdes'te “Allah çeşitli şeylerin ve insanların kirli sayıldığı ‘murdarlık’ kavramını kaldırmıştır. Meninin murdar olmadığına hükmetmiştir.”⁵³⁸ ifadesi bulunmaktadır. İslam’da cinsel münasebetten sonra gusül abdesti alma zorunluluğunun Bahâîlikte olmadığı görülmektedir. İbadet esnasında elbise üzerinde toz bile bulunmamasını telkin eden *Kitab-ı Akdes*’in⁵³⁹ meniye temiz sayması Bahâîlerin temizlik anlayışındaki tezatlardan biri olmalıdır.

4. Miras

Her Bahâî birey hayatta iken bir vasiyetname ile mirasını istediği şekilde taksim edebilir ya da herhangi bir hayır kuruluşuna vakfedebilir. Bahâîlik bu konuda bireye mutlak bir özgürlük tanımıştır. Fakat Bahâî birey hayatta iken malını taksim edecek bir vasiyetname yazmamışsa *Kitab-ı Akdes*’in ilgili hükmü gereğince kişinin öğretmenine de hak verilecek şekilde pay edilmektedir. Bahâîlikte miras Bâb’ın peygamberliğini ilan ettiği 1260 senesinden iktibasla iki katı alınarak 2520 hisseye bölünmektedir.⁵⁴⁰ Ölen bireyin çocuklarına, eşine, anne ve babasına, erkek kardeşine, kız kardeşine ve Bahâî olması koşuluyla öğretmenine mirastan bir bölüm verilmektedir.⁵⁴¹ Ölen Bahâî bireyin oturduğu ev ise tereke mülkünün dışında kabul edilir ve en büyük erkek çocuğa bırakılır. Ölenin mirasçısı yoksa tüm mal varlığı Yüce Adalet Evi’ne teslim edilir. Vefat edeninin çocuğu var fakat diğer mirasçılar yoksa bu durumda mirasın üçte ikisini çocuklar alır. Geriye kalan üçte birlik hisse ise Yüce Adalet Evi’ne devredilir.⁵⁴² Konuyla ilgili *Kitab-ı Akdes*’in hükmü ise şöyledir; “Mirası yedi sınıfa ayırdık: Çocuklara beş yüz kırk hisseden oluşan dokuz bölüm

⁵³⁷ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 103.

⁵³⁸ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 43.

⁵³⁹ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 44.

⁵⁴⁰ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 96; Mirza Ebu’l Fazıl Gulpaygani, *Mükemmel Kanıt*, çev. Ufuk Celme (Ankara: Bahai Eserleri Basım Dağıtım A.Ş., 2014), 39.

⁵⁴¹ Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 164.

⁵⁴² Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 72; Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 26.

ayırdık; zevceye dört yüz seksen hisseden oluşan sekiz bölüm; babaya dört yüz yirmi hisse, yani yedi bölüm; anneye üç yüz altmış hisseden oluşan altı bölüm, erkek kardeşlere beş bölüm, yani üç hisse, kız kardeşlere dört bölüm yani iki yüz kırk hisse ve öğretmenlere üç bölüm yani yüz seksen hisse... Henüz doğmamış çocukların feryadını duyunca onların payını iki katına çıkarıp, diğerlerinin hisselerini azalttık. O, gerçekten de istediğini emredek güçtedir ve hâkim kudretiyle dilediğini yapar.”⁵⁴³ Miras konusunda uygulama kadın-erkek eşitliğini savunan Bahâîlerin pratiklerinde söylemlerine aykırı davrandığını göstermektedir. Nitekim yukarıda zikredilen taksime göre anne, babadan; kız kardeş ise erkek kardeşten daha az pay almaktadır.

Bahâullah harf ve sayı gizemciliğinden fazlasıyla etkilenmiş olacak ki *Kitab-ı Akdes*'in orijinal nüshasında miras payı yaparken kişilere düşecek payı sayılarla ifade etmek yerine o sayıya denk gelen harfler ile ifade etmiştir. *Kitab-ı Akdes*'in tercümelerinde direk olarak anlatılmak istenen sayı ifade edilmiş orijinal nüshada yer alan harfler tercüme eserlerde kaldırılmıştır.

5. Kundakçılık ve Adam Öldürme

Kitab-ı Akdes'e göre bir kimse bir evi isteyerek ateşe verip tahrip ederse suçlu işleyen kişi aynı şekilde yakılarak infaz edilir. Haklı nedenleri olmadan bir Bahâî öldürülürse kâtil aynı şekilde öldürülür. Kundakçı ve kâtil öldürülmek yerine ömür boyu olmak şartı ile hapsedilirlerse bu durum *Kitab-ı Akdes* için bir sakınca oluşturmamaktadır.⁵⁴⁴ Burada Bahâîlerin İslam'ın kısas yöntemini esas aldığı görülmektedir. Fakat pasajda ifadede edilen “*Bir kimse bir evi isteyerek ateşe verip tahrip ederse, siz de onu yakın*” ifadesinin tanrının adaletine ters bir tutum olduğunu ifade etmemiz gerekir. İslam'a göre mutlak adil olan tanrı Bahâîlikte ifrat ve tefrite gidebilmektedir.

⁵⁴³ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 25.

⁵⁴⁴ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 38; Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 74.

6. Hırsızlık

Bahâilikte hırsızlık için sert yaptırımlar *Kitab-ı Akdes*'te yer almaktadır. Hırsız için sürgün ve hapis cezası yer almaktadır. Hırsızlık yapan kişi aynı suçu üçüncü kez işlediğinde alnının ortasına bir işaret konulur. Bu işaret sayesinde kişinin hırsız olduğu gittiği her yerde anlaşılır ve bu sayede toplumdan tecrit edilir. Konuyla ilgili *Kitab-ı Akdes*'te yer alan pasajın devamında merhamet sebebi ile bu emirlerin uygulanmasında zaaf gösterilmemesi hususunda tüm Bahâî bireyler uyarılır.⁵⁴⁵ Hırsızlık hakkında *Kitab-ı Akdes*'te yer alan pasaj ise şöyledir; “*Hırsız için sürgün ve hapis hükmü konulmuştur. Suç üçüncü kez işlendiğinde alnına bir işaret koyun ki, böyle tanınarak Allah'ın şehirlerine ve ülkelerine kabul edilmesin.*”⁵⁴⁶ İslam'ı zamanın şartlarına hitap etmediği için eleştiren Bahâîliğin kutsal kitabında hırsızın damgalanması ifadesi yer almaktadır. Bu cezanın modern dünyada uygulanabilirliği Bahâîlerin bir zamanlar eleştirdiği fakat şimdi kendilerini çıkmaza sokan bir konu olmuştur.

7. Diğer Fıkî Hükümler

Kitab-ı Akdes'e göre kıl ve kemik gibi İslam'a göre necis kabul edilen maddeler namaza engel olmamaktadır. Kitabın aynı pasajının devamında ise kunduz, sincap ve başka hayvanların kürkünün giyilebilmesi gibi samurun kürkünün giyilebileceğini ifade edilmektedir. Bahâullah samur kürkünü giymenin yasaklanmasının sebebinin ise Kur'an'a değil İslam âlimlerin dini yanlış anlamasına bağlamaktadır.⁵⁴⁷

El öpülmesi *Kitab-ı Akdes*'te yasaklanan başka bir konudur. Hiçbir Bahâî günahlarının affedilmesi için başka bir insan karşısında tövbe dilemez ve ona tazimde bulunmaz. Tövbenin kişinin kendisi ile Allah arasında olması gerektiğini ifade eder.⁵⁴⁸ *Kitab-ı Akdes*'te baş kazıtmak yasaklanmıştır. Çünkü saç vücudu süslemek için yaratılmıştır. Kitabın yine aynı pasajında erkekler için saçın kulak hizasını geçecek

⁵⁴⁵ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 34.

⁵⁴⁶ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 34.

⁵⁴⁷ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 22.

⁵⁴⁸ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 29.

biçimde uzatılması uygun görülmemiştir.⁵⁴⁹ Gümüş ve altın tabak kullanmak Bahâilikte serbesttir. Yemek yerken kaşık ve çatal kullanmak *Kitab-ı Akdes*'in bir emridir.⁵⁵⁰ Temizlik üzerine *Kitab-ı Akdes*'te birçok pasaj bulunmaktadır. Gözle görünen bir necasetin yanı sıra tozdan kirlenmiş bir elbisenin hemen yıkanması *Kitab-ı Akdes*'te emredilen başka bir konudur. Gözle görülür şekilde elbisesi kirli olan birinin ettiği duaların tanrıya ulaşamayacağı ifade edilir. Elbisenin temiz tutulması, gül suyu ve saf esansların kullanılması *Kitab-ı Akdes*'te yer alan hükümlerden bir diğeridir.⁵⁵¹

Bahiliğin temel ilkelerinden biri her çocuğa velisi tarafından okuma ve yazma öğretilmesinin zorunluluğudur. Bahâî kutsal metinlerinin temel mesajlarının veli tarafından çocuğu öğretilmesi yine her Bahâî birey için zorunludur. Eğer veli zengin fakat çocuğun eğitimine gerekli özeni göstermiyorsa Bahâîler tarafından eğitim verilir ve gerekli maddiyat veliden temin edilir. Fakat veli fakir ve çocuğunu okutmak için gerekli şartlara sahip değilse konuyla Yüce Adalet Evi ilgilenir.⁵⁵²

Kadın veya erkek olsun köle alışverişi yapmak *Kitab-ı Akdes*'te haram kılınmıştır. Kendisi zaten kul olanın başka birini kendisine kul edinmesinin yanlışlığı vurgulanmıştır.⁵⁵³ *Kitab-ı Akdes*'te ilginç malumatlar bulunmaktadır. Örneğin her hafta tırnakların kesilmesi emredilmiştir. Vücudu tamamen kaplayan bir suyla banyo yapmanın faziletinden bahsedilmiş, daha önce kullanılmış olan bir suyun tekrar kullanılması yasaklanmıştır. İran hamamlarında yer alan umumi havuzlara girilmemesi emredilmiş, İran'da evlerin önünde bulunan süs havuzlarının necis olduğu ve Bahâîlerin bu havuzları kullanmaması gerektiği ifade edilmiştir. Oğlancılık yasaklanmış ve üvey anne ile evlenmek men edilmiştir. Bir Bahâînin çarşıda yürürken *Kitab-ı Akdes*'ten ya da diğer kutsal metinlerden pasajları mırıldanması yasaklanmıştır. Her Bahâî bireyin ölmeden önce mutlaka vasiyetname yazması emredilmiştir.⁵⁵⁴

⁵⁴⁹ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 33.

⁵⁵⁰ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 34.

⁵⁵¹ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 44.

⁵⁵² Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 35.

⁵⁵³ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 42.

⁵⁵⁴ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 54.

Bahâilere göre özgürlük sonunda alevlerini kimsenin söndüremeyeceği kargaşaya götürür. Aklını kullanmayı bilmeyenler için özgürlükten daha kötü bir şey yoktur.⁵⁵⁵ Özgürlük konusunda *Kitab-ı Akdes*'te genel kanının aksine olumsuz söylemler yer almaktadır. Konuyla ilgili *Kitab-ı Akdes*'in pasajı şöyledir; “*Biliniz ki özgürlüğünecessümü hayvandır. İnsana yakışan, kendisini kendi cehaletinden ve fesatçıların zararından koruyacak sınırlamalara boyun eğmektir. Özgürlük insanın edep sınırlarını aşmasına ve makamının saygınlığının çiğnenmesine neden olur. Onu rezilliğin ve ahlaksızlığın en alt düzeyine alçaltır... Gerçek özgürlük emirlerime boyun eğmektir.*”⁵⁵⁶ Bahâilerin özgürlük konusundaki bu söylemleri emperyalist güçlerin işine gelmiş olmalıdır.

Bahâilerin ölen bireyleri tabut içerisinde defnetmesi dini bir vecibedir. *Kitab-ı Akdes*'te bu tabutun camdan, taştan ya da tahtadan olabileceği ifade edilmektedir. Ayrıca ölen bireylerin parmağına sürekli kalmak kaidesi ile üzerine yazı kazanmış bir yüzük takılmalıdır. Bu yüzüklerdeki yazılar erkekler için “*göklerde ve yerde ve ikisi arasında her ne varsa Allah'ındır ve O gerçekten de, her şeyi bilir.*”; kadınlar için ise “*göklerin ve yerin ve ikisi arasında her şeyin hâkimiyeti Allah'a aittir ve O, gerçekten de, her şeye gücü yetendir.*” şeklindedir.⁵⁵⁷ Ölen kişinin beş parçadan oluşan kefene sarılması *Kitab-ı Akdes*'in hükmüdür. Kefenin ipek veya kumaş olması önemli değildir. Kişinin maddi imkânı hangi kumaş türüne elveriyorsa onu kullanmalıdır. Ölen kişinin cenazesi şehirden bir saatten daha uzun sürecek bir yolculukla başka yere aktarılması haram kılınmıştır.⁵⁵⁸

Ev sahibinin yokluğunda ya da ev sahibinden izinsiz hiçbir eve girilmemesi gerektiği *Kitab-ı Akdes*'te emredilen diğer bir konudur. Dilenmek ve dilenen kişiye para vermek yine haramdır. Maddi durumu çok kötü olan ya da geçimini sağlayacak fiziksel kabiliyetten yoksun olanların durumu ise Ruhani Mahfillere bırakılmıştır.⁵⁵⁹

⁵⁵⁵ Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 154.

⁵⁵⁶ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 58.

⁵⁵⁷ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 59.

⁵⁵⁸ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 60.

⁵⁵⁹ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 66.

9 ve 19 sayısının Mirza Ali Muhammed tarafından kutsanması aynı geleneğin Bahâullah tarafından sürdürülmesine sebep olmuştur. Nitekim *Kitab-ı Akdes*'te her Bahâ'nin 19 yılda bir evdeki eşyalarını yenilemesi emredilmiştir. Yukarıda yer verilen hükümler bir nebze tutarlı görünse de *Kitab-ı Akdes* 'te ironik pasajlar bulunmaktadır. Bunlardan biri; “*Ayaklarımızı yazın her gün, kışın ise üç günde bir yıkayın.*” emridir. Aynı pasajın devamında ise minbere çıkmak yasaklanmıştır. Tanrının ayetlerini bir topluluğa okumak isteyen kimsenin platform üzerine konulmuş sandalyeye oturması emredilmiştir.⁵⁶⁰

Bahâîlerin silah taşınması gerekli olmadıkça yasaktır. İslam'ın erkeklere yasakladığı ipeğin giyilmesini ise Bahâîlik serbest bırakmıştır. Sakalın kökten kesilmesi konusunda ise Bahâî erkekler serbesttir.⁵⁶¹ Binek hayvanlarına ya da yük hayvanlarına taşıyabileceğinden fazla yük yüklemek *Kitab-ı Akdes*'in yasakladığı başka bir konudur. Bir kimse istemeyerek birini öldürürse öldürdüğü kişinin ailesine 100 miskal altın ödemek zorundadır.⁵⁶²

Faiz konusunda ise Bahâîliğin yine marjinal bir söylem geliştirdiğini ifade etmemiz gerekir. Bahâullah'a göre ticaretin devamlılığı faize bağlıdır. Eğer faiz yasaklanırsa halkın büyük bir kısmı bu durumdan muzdarip olacaktır. Bahâîlikte riba tanrının bir ihsanı olarak helal kılınmıştır. Ribadan maksat ise paranın bizatihi kazancıdır.⁵⁶³ Bahâîlikte tefecilik serbest bırakılmış ilahi dinlere aykırı olarak modern sistemlerdeki bazı esaslar helal sayılmıştır.⁵⁶⁴ Müslümanların mesafeli durduğu konular arasında yer alan şarkı dinlemek ya da söylemek ise Bahâîlikte serbesttir. Fakat dinlenen veya söylenen şarkı insanı edep sınırlarının dışına çıkarmamalıdır.⁵⁶⁵ Her sabah ve akşam yorgunluk vermeyecek ölçüde *Kitab-ı Akdes*'ten ya da Bahâîlerin kutsal saydığı diğer kitaplardan kısa pasajların okunması dini bir vecibedir.⁵⁶⁶ Yırtıcı kuşlar ile avlanması durumunda kuşun avlanılan hayvanı getirmesi için yollanmadan önce Allah'ın adının anılması gerekmektedir. Allah'ı zikrettikten sonra avlanılan

⁵⁶⁰ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 68.

⁵⁶¹ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 70.

⁵⁶² Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 79.

⁵⁶³ Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 161.

⁵⁶⁴ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 204.

⁵⁶⁵ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 36.

⁵⁶⁶ Özşuca, *Bahai Dini*, 41.

hayvan yırtıcı kuş tarafından getirildiğinde ölü olsa bile yenmesi helaldir.⁵⁶⁷ Ölen kişinin cenazesinin yıkanması gerekir. Cenaze yakılmaz. Ölü de olsa beden kutsaldır. Bu nedenle defnedilmesi gerekir.⁵⁶⁸

Bahâîler İslam mezheplerinin oluşmasına ve birbirlerinden farklı görüşler belirtmesine hadislerin sebep olduğunu iddia etmektedir. Âlimlerin birbirinden farklı görüşlere gitmesinin temeline hadislere verilen değer yer almaktadır. Bahâîler, âlimlerin aynı hadis karşısında farklı tavırlar sergilemesi nedeni ile mezheplerin çoğaldığını ve Müslümanlar arasında ayrılıkların arttığını ifade etmektedir.⁵⁶⁹ Bu nedenle Bahâîlikte hadislere yani Bahâullah'ın vahiy mahsulü olduğunu ifade ettiği kitapların dışındaki sözlerine ehemmiyet verilmez.⁵⁷⁰

Bahâullah *Kurdun Oğlu Risalesi*'nde Hristiyan din adamlarına bazı eleştirilerde bulunmuştur. Bahâullah'a göre rahipler kilise ve manastırlara kapanıp toplumdan soyut bir hayat yaşamaktadır. Böyle bir hayat tarzı ise topluma faydalı olmadığı için tanrı tarafından men edilmiştir. Bahâullah'a göre ruhbanıyet yoktur. İnsanlar kendilerini toplumdan tecrit ederek dini daha iyi yaşayamazlar. Bahâullah'a göre bu tür insanlar meyvemiz ağaca benzer ve meyve vermeyen ağaçlar ise kesilip yakılmaya daha layıktır.⁵⁷¹

Bahâullah Hristiyan din adamlarına evlenmedikleri için uyarıda bulunmuş Hz. İsa'nın havarilerini evli olanlardan seçtiğini söyleyerek evlenmeme geleneğinin kaldırılmasını istemiştir.⁵⁷² Abdülbaha Abbas Efendi yemeklerde et kullanmanın doğru olmadığını ileriki zamanlarda insanların tekâmüle ererek yemeklerde sadece meyve ve hububat tüketeceğini bunun Bahâîliğin ruhuna uygun olduğunu ifade etmiştir.⁵⁷³ Dini bir emir olmamakla birlikte Bahâullah sabahları az yemek yemenin sağlığa olumlu katkıları olduğunu ifade etmiş ve inananlarına sabahları az yemeyi tavsiye etmiştir.⁵⁷⁴

⁵⁶⁷ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 38.

⁵⁶⁸ Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 298.

⁵⁶⁹ Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 146.

⁵⁷⁰ Gulpaygani, *Mükemmel Kanıt*, 29.

⁵⁷¹ Bahauallah, *Kurdun Oğlu Risalesi (İbn-i Zi'b)*, 41; Bahauallah, *Ordular Rabbi'nin Çağrısı*, 44.

⁵⁷² Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 200.

⁵⁷³ Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 118.

⁵⁷⁴ İnan, *Hiz. Bahauallah'ın Levihleri*, 93.

E. Bahâîliğin Temel Öğretileri

XVIII. yüzyılda sanayileşme ile başlayan ve köyden kente göçü zorunlu hale getiren modernleşme, ülkelerin kültürel yapısının değişmesine hatta inanç sisteminin zayıflamasına sebep olmuştur. Kültürel değişim ekonomik büyüme ile beraber gelmiştir. Batıda ahlaki değerlerin kaynağı olan Hristiyanlık sanayileşmeye karşı kaybedince kilise insanların günlük rutinleri arasında yer olan bir postane konumuna düşmüştür. XX. yüzyıl batı insanın kendi değerlerini sorgulayıp alternatifini aradığı zaman dilimi olmuştur.⁵⁷⁵

Bahâîliğin ortaya çıktığı XIX. yüzyılın sosyal ve kültürel şartları düşünüldüğünde çağdaş bazı söylemler geliştirdiğini ifade etmemiz gerekir. Bu söylemleri sayesinde Avrupa kıtasında kısa zamanda birçok kişiye hitap edebilmiştir. XIX. yüzyıl Avrupası yaşadığı ekonomik devrimlerden sonra ani bir buhran geçirmiş, aile içi ve toplumsal çözümler bireyi bu durumdan kurtaracak çözüm yollarını aramaya sevk etmiştir. Bahâîliğin bazı akılcı ve çağdaş söylemleri ve aynı zamanda doğunun mistik bazı düşüncelerini taşıması Avrupa ve Amerika kıtalarında hızla yayılmasını sağlamıştır.

1. Dinlerin Birliği

Bahâîler tarihi süreç içerisinde kimlik inşası konusunda çeşitli söylemler geliştirmişlerdir. Bahâîler tarafından Bahâîliğin bir çatı dini olduğu ifade edilmiş Bahâî olmanın kişinin eski dinini reddetmesi anlamına gelmeyeceği dile getirilmiştir. Konu hakkında Fatheazam; *“Bahâî olmakla dinimizi değiştirmeyiz. Çünkü tanrının değişik zamanlarda bize gönderdiği tek bir dinin olduğuna inanıyoruz. Bütün çağların dinini kabul etmekle, tanrıya olan inancımızı daha mükemmel yapmaktayız. Gerçekte onu değiştirmiyoruz. Bir tohum kökler şeklinde büyür sonra gövde ve yapraklar, çiçekler ve meyveler verir. Ağaç her zaman aynı ağaçtır. Değişmez fakat gelişir.”*⁵⁷⁶ açıklamasını yapmaktadır. İfadeden anlaşılacağı üzere tanrı zamanın şartlarına bağlı olan ve çağlar geçtikçe yenilenen şeriatlar göndermektedir. Gönderilen her şeriat kendi

⁵⁷⁵ Ali Köse, *Milenyum Tarikatları* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2020), 16.

⁵⁷⁶ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 17.

çağına münhasır olup ebediliğı söz konusu değildir. Nasıl ki bir insan zamanla çocukluk, ergenlik ve olgunluk çağına ulaşıyorsa dinler de zamanla tekâmüle erer. Bu nedenle Bahâîlere göre Allah tarafından gönderilen en son din yani Bahâîlik diğer bütün dinlerin en olgunudur.⁵⁷⁷ Abdülbaha Abbas Efendi'ye sorulan; “*Ömrüm boyunca yürüdüğüm bu yolda kalmam iyi değil midir?*” sorusuna, “*Bu yoldan ayrılmaman gerekir. Bil ki melekût, özel bir cemiyete has değildir. Sen Bahâî-Mesihî, Bahâî-Mason, Bahâî-Yahudî, Bahâî-Müslüman olabilirsin.*” cevabını vermiştir.⁵⁷⁸ Fakat Bahâîlerin bu söylemleri arasında bazı tenakuzların olduğunu belirtmek gerekir. Nitekim Bahâullah Bahâîliği kızıl bir gemiye benzetmiş sadece bu gemiye binenlerin kurtuluşa ereceğini ifade etmiştir.⁵⁷⁹

Bahâullah'a göre hasta olan dünyayı iyileştirmek, savaşları durdurmak ve dünyayı bir barış yurdu haline getirmek için milletlerin tek bir davada tek bir ortak inançta buluşmaları gerekmektedir.⁵⁸⁰ 1980 yılında Cambridge Üniversitesi'nde görev yapan ünlü şarkiyatçı Prof. Dr. Edward Brawne Bahâullah'ı Akka'da ziyaret etmiş bu ziyaret esnasında Bahâullah, Brawne'a tüm dinlerin tek bir çatı altında toplamak arzusunda olduğu ifade etmiştir.⁵⁸¹ Tüm dünya insanların kardeş olduğunu bundan ötürü dünya milletlerinin tek bir bayrak ve tek bir din etrafında birleşebileceğini ifade etmiştir. Bahâullah bu görüşmede kendini dünyaya ikinci kez gelen İsa olarak tanıtmış ve bu görüşmeden sonra Brawne, Bahâullah'a sempati duymaya başlamıştır.⁵⁸²

Dinlerin Bahâîlik altında toplanma fikri Bahâî mabetlerinin geometrik şekillerine işlenmiştir. “Meşriku'l-Ezkar” denilen Bahâî mabetleri ana kubbeye açılan dokuz kapıdan oluşmaktadır. Kubbeye açılan her kapı dünyadaki dokuz büyük dinden birini temsil etmektedir. Dokuz kapının bulunduğu büyük ve geniş kubbe ise Bahâîliktir. Buna göre tüm dünya dinleri Bahâîliğin çatısı altında toplanmalıdır. Dünyada tek ortak din olacaksa bu tüm dinleri kucaklayan Bahâîlik olmalıdır.⁵⁸³

⁵⁷⁷ Marufî, *Makalat*, 146.

⁵⁷⁸ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 237.

⁵⁷⁹ Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 136; Bahauallah, *Kurdun Oğlu Risalesi (İbn-i Zi'b)*, 110; İnan, *Hiz. Bahauallah'ın Levihleri*, 37.

⁵⁸⁰ Yüce Adalet Evi, *Tek Bir Ortak İnanç*, 58.

⁵⁸¹ Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 51.

⁵⁸² Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbilik ve Bahâîlik*, 66.

⁵⁸³ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 143; Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 89.

Abdülbaha, Paris'te yaptığı bir konuşmada dinlerin en büyük görevinin insanları birleştirmek olduğunu eğer ayrığa sebep olursa o dinin ortadan kalkması gerektiğini ve bunun insanlık için daha hayırlı olduğunu ifade etmiştir.⁵⁸⁴ Abdülbaha Abbas Efendi burada Bahâilğin ardından İnan'da yaşanan olayları ve Bahâullah'ın zuhuru ile insanların içine düştüğü tefrikayı ve ölen binlerce insanı gözden kaçırmış olmalıdır.

2. Evrensel Ortak Dil

Evrensel ortak dil *Kitab-ı Akdes*'in bir emridir. Konuyla ilgili bölüm şu şekildedir; “*Ey dünyanın her yerindeki meclislerin üyeleri! Dünya üzerinde herkesin kullanması için tek bir dil seçin ve aynı şekilde ortak bir yazı kabul edin.*”⁵⁸⁵ Bahâiler bugün yaşanan birçok anlaşmazlığın temelinde insanların birbirinin dilini çok iyi anlayamamalarının olduğunu ifade etmektedir.⁵⁸⁶ Her ülkenin kendi dilini konuşuyor olması ülkede yaşayan bir vatandaşın başka bir ülkeye gittiğinde orada yaşayan insanlarla anlaşamamasına ve böylece bir takım sıkıntıların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Başka bir ülkeye giden insan kendini burada yabancı hissetmekte ve orada yaşayan kişilerle duygusal bir bağ kuramamaktadır. Uluslararası ilişkilerin az olduğu önceki asırlarda insanlar böyle bir sıkıntıyı çok yaşamamaktaydılar. Fakat günümüzde teknolojinin hızla gelişmesi dünyayı küçük bir köy haline getirmiş ve insanlar arasında kullanılması gereken ortak dilin gerekliliğini iyice artırmıştır. Ortak dil kişinin ana dilinin yanında yardımcı olacak ikinci bir dil olarak kabul edilir. İkinci dil için ya dünya dillerinden bir dil seçilmeli ya da yeni bir dil oluşturulmalıdır.⁵⁸⁷ Bu sayede kişi dünyanın neresine giderse gitsin gittiği yerlerdeki insanlarla duygusal ve fiziksel olarak daha rahat iletişim kuracaktır. Bu sayede insanlar arasındaki çatışmalar azalacak ve aradaki farklar kaybolacaktır.⁵⁸⁸

Abdülbaha Abbas Efendi Paris'te 1913 yılında Esperanto Kulübünde; “*Avrupa'da mühim ihtilaflara bir sebep dil başkalığıdır. Aynı ırka mensup oldukları halde dil başkalığından aralarında dostluk ve anlaşma meydana gelmiyor... Müşterek*

⁵⁸⁴ Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 180.

⁵⁸⁵ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 80.

⁵⁸⁶ Marufi, *En Büyük Haber (Nebe-i Azim)*, 147; Özşuca, *Bahai Dini*, 30.

⁵⁸⁷ Faizi, *Bahai Dini Hakkında Açıklamalar*, 67.

⁵⁸⁸ Türkiye Bahailerini, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 113.

yardımcı dil olmadıkça kıtalar arasındaki ittifakın tam olmayacağı aşikârdır.” şeklindeki konuşması ile ana dilin yanında evrensel düzeyde geçerliliği olan ikinci bir dilin gerekliliğine vurgu yapmıştır.⁵⁸⁹ Esslemont eserinde Bahâullah’ın tüm dünyada kabul görecektir ortak bir dil icat edilmesi konusunda Bahâîleri uyarması neticesinde Esperanto dilinin icat edildiğini ifade etmektedir.⁵⁹⁰

3. İnsanlığın Birliği

Bahâîliğin temel öğretilerin biri de tüm insanlığın bir olduğu aynı kökten geldiği ve aralarında çatışmaya sebep olacak hiçbir farkın bulunmadığı tezidir. Bahâî literatüründe tüm insanlık tek bir ağaca benzetilir. Buna göre uluslar ağacın dalları, bireyler ise dallarda bulunan yapraklardır.⁵⁹¹ Bahâullah kaleme aldığı bir levihte; *“Dostlar! Birlik çadırı kuruldu. Birbirinize yabancı gözüyle bakmayınız. Hepiniz bir ağacın meyveleri ve bir dalın yapraklarıdır.”* demiştir.⁵⁹²

Bahâullah’a göre insanların derilerinin rengi ne olursa olsun hepsi kardeştir. İnsanların renklerinin farklı olması bir bahçede bulunan fakat renkleri birbirinden farklı olan çiçeklerin durumuna benzemektedir. Bahâullah tanrının beyaz koyunları ile kahverengi koyunları arasında bir fark olmadığını ifade eder.⁵⁹³ Abdülbaha Abbas Efendi Bahâîliğin teorik öğretilerini pratiğe dökmeye gayret etmiştir. Amerika’ya 1912 yılında yaptığı ziyaret esnasında renklerin birer zenginlik olduğunu ifade etmiş ve Bahâî tarihinde ilk olarak kabul edilen Afrika kökenli bir Amerikalı olan Louis Gregory ile beyaz bir İngiliz kadın olan Louisa Mathew’un evliliklerini teşvik etmiştir. Abdülbaha Abbas Efendi bütün insanların bir bütünün parçaları olduğunu, herkesin tanrıdan geldiğini fakat tanrının renginin olmadığını ifade eder.⁵⁹⁴

Bahâullah’a göre kabile devletleri artık ömrünü tamamlamıştır. Şimdi Birleşik Dünya Devleti kurma zamanıdır. Ona göre vatanını seven değil dünyayı seven övünmelidir. Gezegenin geniş kaynakları bütün dünya insanların yararına

⁵⁸⁹ Özşuca, *Bahai Dini*, 30; Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 187.

⁵⁹⁰ Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 269.

⁵⁹¹ Türkiye Bahailerini, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 95.

⁵⁹² Bahauallah, *Birlik Çadırı*, 8; Özşuca, *Bahai Dini*, 24.

⁵⁹³ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 67.

⁵⁹⁴ Türkiye Bahailerini Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak’ın Merkezi*, 216.

işletilecektir. Halkların birbiri ile kardeşçe yaşayabilmesi için tek bir para, ağırlık ve ölçü birimi kullanılmalıdır.⁵⁹⁵ Bahâlik milleti ve devleti kabul etmemektedir. Devlet sınırlarının kaldırılarak halkların birbirine karışmaları suretiyle tüm milletlerin tek bir bayrak altında toplanması gerektiği ifade edilir.⁵⁹⁶ Bahâliğin bu ütopyik tezi insanlığın fitratına aykırıdır. Zira insan olmak farklılıkları beraberinde getirmektedir. Bu nedenle insanın olduğu her yerde farklı düşünceler, farklı beklentiler ve yaşantılar söz konusudur. Bu farklılıklar savaşı gerektirmese bile toplumsal yaşamda gruplaşmanın en büyük sebebidir.

Bahâilere göre din insan ırkını bir araya getirecek tek güçtür. Tüm insanlığı bir araya getirecek olan din ise Bahâiliktir. Bahâi âlimler dinin insanları bir araya getirmedeki gücünden bahsetmiş ve bu gücün yaşayan dinler arasında sadece Bahâilikte mevcut olduğunu ifade etmişlerdir. Eğer din düşmanlık ve nefreti körüklüyorsa bu dini terk etmenin daha elzem olduğu ifade edilmiştir.⁵⁹⁷ Bahâullah ise bütün maksadının milletler arasında ihtilafa neden olan etmenleri kaldırmak olduğunu iddia etmektedir.⁵⁹⁸ Bahâi âlimler bu söylemleri ile Müslümanlar arasında var olan mezhep çatışmalarına dikkat çekip İslam'ın dünya barışına hizmet etmediğini ifade ederek Bahâliğin savunusunu yapmak istemişlerdir. Fakat Bahâilikle birlikte insanlar arasında yeni ihtilafların ortaya çıktığı gerçeğini görmezden gelmişlerdir. Mirza Muhammed Ali ve Mirza Hüseyin Ali'nin iddiaları neticesinde İran'da iç karışıklıklar çıkmış gerek Bahâi gerekse Müslüman halk tarafından binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Mirza Hüseyin Ali çıkan iç karışıklıklar neticesinde İran'dan sürgün edilmiştir.

4. Kadın-Erkek Eşitliği

Bahâliğin temel esaslarından biri de kadın-erkek eşitliğidir. Bahâilere göre muasır medeniyetler seviyesine çıkmanın temel şartlarından biri kadın ve erkeğin sosyal, siyasi ve ekonomik konularda eşit olmasıdır. Dünyada erkeklerin bazı

⁵⁹⁵ Faizi, *Bahai Dini Hakkında Açıklamalar*, 71.

⁵⁹⁶ Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbilik ve Bahâilik*, 69.

⁵⁹⁷ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/62.

⁵⁹⁸ Bahâullah, *Kurdun Oğlu Risalesi (İbn-i Zi'b)*, 28.

konularda söz sahibi olması erkeklerin o konuda üstün yetenekli olmasından değil kadına aynı imkânların sunulmamasından kaynaklanır.⁵⁹⁹

Bahâî tarihi incelendiğinde kadın-erkek eşitliğini başka bir boyuta taşıyan Zerrîn Tâc isimli Bahâî kadın karşımıza çıkmaktadır. Bedeşt toplantısına peçesiz bir şekilde katılması ve marjinal söylemleri nedeniyle birçok kişiyi etkilemiş ve bugün İran'da ilk kadın hakları savunucularından biri olarak kabul edilmiştir.⁶⁰⁰ Zerrîn Tâc Bedeşt toplantısında kadınlar hakkında; “Sizinle kadınlarınız arasında bulunan bugünkü hicabı, onlarla ortaklaşa iş yaparak, faaliyetleri paylaşarak yırtınız. Ayrıldıktan sonra artık onlarla birleşiniz. Onları kapalılıktan ve yalnızlıktan umumi hayata cemiyete çıkartınız. Onlar dünya hayatının çiçeklerinden, güllerinden başka bir şey değildirler. Çiçek ise mutlak koparılmalı ve koklanmalıdır. Çünkü koklamak için yaratılmıştır. Sayılması veya şöyle şu kadar koklanacak diye sınırlanması uygun değildir. Çiçek derilir toplanır, dostlara sunulur, hediye edilir.”⁶⁰¹ şeklinde konuşmuştur.

Erkeğin görevi kadının görevinden farklı olabilir fakat hak ve imtiyazları eşit olmak zorundadır.⁶⁰² Abdülbaha Abbas Efendi kadın ve erkeği bir kuşun iki kanadına benzetmiş ve kanatlardan birinin diğerinden uzun ya da güçsüz olması durumunda kuşun göklerde süzulemeyeceğini ifade ederek kadın-erkek arasındaki eşitliğe dikkat çekmiştir.⁶⁰³ Bahâîler teoride her ne kadar kadın-erkek eşitliğini savunuyor gözükse de pratikte işler farklıdır. Önceki bölümde aktarıldığı üzere Bahâullah vasiyetinde kendinden sonra Bahâîleri yönetmesi için Abdülbaha Abbas Efendi'yi tayin etmiş ve oğlu Abbas Efendi'nin de en büyük erkek çocuğunu halef tayin etmesini istemiştir. Abbas Efendi'nin hiç erkek çocuğu olmamış Abbas Efendi yönetimi kız çocuklarından birine devretmek yerine en büyük erkek torunu olan Şevki Efendi'yi halef tayin etmiştir. Bahâîler hakkında en son karar mercii olan Yüce Adalet Evi'ne seçilecek dokuz kişinin erkek olması gerekmektedir.⁶⁰⁴ Bu uygulama ise kadın-erkek eşitliğini

⁵⁹⁹ Türkiye Bahaileri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 99.

⁶⁰⁰ Özşuca, *Bahai Dini*, 34; Esslemont, *Bahaullah ve Yeni Devir*, 167; Huart, *Religion de Bab*, 15.

⁶⁰¹ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 138.

⁶⁰² Marufî, *En Büyük Haber(Nebe-i Azim)*, 143.

⁶⁰³ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 74-75; Özşuca, *Bahai Dini*, 33.

⁶⁰⁴ Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 172; İpek, *Yeni Bir Dini Hareket Olarak Bahailik ve Türkiye'de Bahailer*, 216.

savunan Bahâîlerin söylemlerine gölge düşürmektedir. Miras konusunda daha önce anlatıldığı üzere kadına sunulan hak ile erkeğe sunulan hak aynı olmamış erkek mirastan kadından daha faz pay almıştır. İslam'ı zamanın şartlarına uygun olmamakla itham eden Bahâîler söylemleri ile çelişen uygulamaları hayatlarında tatbik etmişlerdir.

5. Zorunlu ve Genel Eğitim

Bahâîlikte kız ya da erkek fark etmeksizin tüm çocukların eğitilmesi zorunludur. Konu hakkında *Kitab-ı Akdes*'te yer alan hüküm ise şöyledir; “*Her babaya; oğluna ve kızına okuma yazma sanatını ve Kutsal Levih'te belirtilmiş olan her şeyi öğretmesi farz kılınmıştır. Kendisine emredileni yapmayan olursa ve eğer zenginse Eminler, eğitimleri için gerekli olanı ondan almalıdırlar. Eğer zengin değilse, bu konu Adalet Evi'ne aittir. Gerçekten de, onu fakir ve muhtaçlar için sığınak kıldık. Oğlunu veya bir başkasının oğlunu yetiştiren bir kimse, oğullarımdan birini yetiştirmiş gibidir. Dünyayı kaplayan nurum, inayetim ve rahmetim onun üzerine olsun.*”⁶⁰⁵

Abdülbaha Abbas Efendi ise kız ve erkek çocukları arasında eğitim hususunda tercih yapmak zorunda kalan velinin bu tercihi kız çocuğu lehine kullanmasını istemiştir. Kız çocuklarının geleceğin anneleri olması sebebi ile okuması ve eğitimi birer anne olması gelecek neslin ıslahını sağlayacaktır.⁶⁰⁶ Bahâîlere göre eğitimin amacı dünyanın tek bir vatan ve tüm insanların ise bu vatanda yaşayan birer yurttaş olduğu bilincini bireylere benimsetmektir.⁶⁰⁷ Din eğitimi çocuklara okullarda verilmelidir. Fakat bu eğitim esnasında aşırıya kaçılmamalı, bağınaz bir nesil yetiştirilmemelidir.⁶⁰⁸

⁶⁰⁵ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 35.

⁶⁰⁶ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 77; Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 165.

⁶⁰⁷ Türkiye Bahailer, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 99.

⁶⁰⁸ Faizi, *Bahai Dini Hakkında Açıklamalar*, 65.

6. Taassubun Kaldırılması

İnsanların birliğine engel olan her türlü taassubun kaldırılması gerekmektedir. Eğer ayrılığın sebebi konuşulan dil ya da farklı ırklara mensup olmaksa insanlar tek bir millet olabilmek için bu bağılıklarından kurtulmak zorundadır. Bahâîlere göre yaşanan savaşların asıl nedeni taassuptur. İnsanların ırklarına ya da dinlerine olan bağılıkları dünya tarihinde sürekli kan dökülmesine sebep olmuştur. Bahâîlere göre dini taassubun en büyük örneği Müslümanların cihat anlayışıdır. Bu sebeple cihat Bahâîlerce yasaklanmıştır.⁶⁰⁹ Kur'an-ı Kerim'de Müslümanlara kâfirlere karşı emredilen cihat Bahâîlerce ilga edilmiştir. Bahâîlerin buldukları ülkeye mutlak şekilde itaat etmesi esastır.⁶¹⁰ Bahâîlerin cihadı en büyük taassup olarak görmeleri Fığlalı'ya göre emperyalist güçlere yaranmak içindir. Özellikle Rusya ve İngiltere'nin desteği bu şekilde sağlanmaya çalışılmış ve Bahâîlerin cihada karşı olan bu tutumları daha sonra Hindistan'da ortaya çıkan Kadiyaniliğe örnek olmuştur.⁶¹¹

Abdülbaha Abbas Efendi taassup konusunda; *“Eğer bu taassuplar ve düşmanlıklar din yüzünden ise, düşününüz ki din ahbablık sebebi olmalıdır. Aksi halde meyvesizdir. Eğer bu taassup ırkî taassupsa, düşünmek gerekir ki tüm insanlar bir millettir. Hepsi de Âdem ağacından gelmişler ve Âdem ağacının köküdürler. Bu ağaç birdir. Tüm milletler bu ağacın dalları, kişiler ise yaprakları, tomurcukları ve meyveleri gibidirler. Çeşitli milletlerin oluşması ve bunun sonucu kan dökme ve insanlık yapısının yıkılması, insanın cahil ve egoist düşünmesi sonucundan doğmuştur.”* demiştir.⁶¹²

7. Siyasete Karışmama ve Devlete Sadakat

Bahâîler içerisinde yaşadıkları devlete mutlak itaati benimsemişlerdir.⁶¹³ Bahâîlere göre siyaset; âdil, barışçıl ve müreffeh bir toplum nizamı kurmak için bir araç olarak kullanılabilir. Bu amaca hizmet etmeyen her türlü siyasi davranış yasaktır.

⁶⁰⁹ İnan, *Hız. Bahauallah'ın Levihleri*, 23; Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 194.

⁶¹⁰ Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 232.

⁶¹¹ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 75.

⁶¹² Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 69.

⁶¹³ Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 156.

Bahâlik tamamı ile gayr-i siyasi ve gayr-i partizandır. Özel bir ırkı, sınıfı veya milleti yüceltmeyi amaçlayan herhangi bir siyasi düşünceye katılmak yasaktır.⁶¹⁴

Bahâullah Bahâileri insanların içerisine düşeceği siyasi çekişmelerden uzak durmaları konusunda net bir dille uyarmıştır.⁶¹⁵ Bu nedenle Bahâiler hangi ülkede yaşarlarsa yaşasınlar herhangi bir siyasi partinin lehine ya da aleyhine faaliyette bulunamazlar.⁶¹⁶ Cihadın dini bir taassup kabul edilip yasaklanması Bahâilerin buldukları ülkeye mutlak bir şekilde itaat etmesine sebep olmuştur. Fığlalı bunun büyük bir aldatmaca olduğunu ifade ederek gayr-i partizan söylemlerinin Bahâilerin kurmak istediği yeni nizamın gizli kalabilmesini sağlayan bir kılıf olduğunu ifade etmektedir.⁶¹⁷ Siyaset yasağına dair *Kitab-ı Akdes*'te yer alan hüküm ise şöyledir; “Hiçbir kimse, halk üzerinde yetki sahibi olanlara karşı çıkmamalıdır; onlara ait olanı onlara bırakın ve dikkatlerinizi insanların kalplerine yöneltin.”⁶¹⁸

Bahâilerin siyasetten uzak kalması gibi Bahâilikten yarım yüzyıl sonra ortaya çıkan Kadiyaniler de siyasetten uzak durmayı ve buldukları ülkelerde siyasete karışmamayı şîâr edinmişlerdir. Kadiyaniliğin kurucusu Mirza Gulam Ahmed'in oğlu Mirza Beşirüddin Mahmud Ahmed Kadiyaniliğin dünyanın geneline yayılmasında gayr-i siyasi yol takip etmelerinin büyük rol oynadığını ifade etmektedir.⁶¹⁹ Bahâiler ve Kadiyaniler arasında ortak özelliklerinden biri olan siyasete karışmama eğilimi her iki grubun özellikle Avrupa devletleri içerisinde hızla yayılmasını sağlamış ve buralarda kendilerini sistemleştirmelerine ortam hazırlamıştır.

8. Dünya Barışı

Bahâilerin barış, birlik ve adaletin hüküm sürdüğü evrensel bir medeniyetin dünya liderleri tarafından kurulması gerektiğine inanmaktadır. Buna göre dünya liderleri işe yaramayan fikir ve uygulamaları terk etmelidir. Değişmez bir istek ve

⁶¹⁴ Marufî, *En Büyük Haber(Nebe-i Azim)*, 144.

⁶¹⁵ Esslemont, *Bahaullah ve Yeni Devir*, 300.

⁶¹⁶ Türkiye Bahailer, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 108.

⁶¹⁷ Fığlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 76.

⁶¹⁸ Bahaullah, *Kitab-ı Akdes*, 50.

⁶¹⁹ Mirza Beşirüddin Mahmud Ahmed, *Ahmediyet'in Mesajı*, çev. Abdülgaffar Han (İstanbul: Ahmad Yayınları, 2021), 34.

kararlılıkla diğer liderler ile istişare edilmeli ve fikir birlikteliği sağlanmalıdır. Bazı silahların kullanımını hatta üretimini sona erdirmek dünya barışını sağlamayacaktır. Bu nedenle savaşa sebep olan tüm farklılıkların ortadan kaldırılması gerekmektedir. Örneğin ırkçılık ya da dünya servetinin sadece bazı ellerde toplanması insanlar arasında ayrılığa neden olan başlıca faktörlerdir.⁶²⁰

Bahâullah *Kurdun Oğlu Risalesi* isimli eserinde dünya barışını oluşturacak bazı faktörlerden bahsetmektedir. Bahâullah'a göre devletler sadece kendi iç güvenliklerini sağlayacak şekilde silah muhafaza edip bundan fazlasını imha ederse savaşlar ortadan kalkacak ve barış dönemi başlayacaktır. Ayrıca dünya barışını sağlamak için devletler bir araya gelip bir komisyon oluşturmalı ve komisyonun alacağı kararlar tüm dünya devletleri için bağlayıcı olmalıdır.⁶²¹

Bahâilere göre dünya barışını sağlamak için insanların milliyetçilik kavramını tekrar yorumlanması gerekmektedir. Asıl milliyetçilik tüm insan ırkını sevebilmenin yolunu açmalıdır. Bahâilere göre dinler, dünya barışına çoğu zaman zarar vermiş bu zarar kimi zaman din hakkında geliştirilen bir yorum sebebi ile meydana gelmiştir. Dinlerin yerine insanların geliştirdikleri bazı yönetim sistemleri ya devleti kutsallaştırmış ya da pragmatist söylemler sebebi ile kişiyi mutlak çıkarıcı olmaya sevk etmiştir. Dünya barışını sağlamanın yegâne yolu yönetimin ruhani prensiplere dayanmasıdır.⁶²²

Muhsin Abdülhamid Bahâilerin vadettikleri dünya barışının onların yalancılığına delil olduğunu ifade eder. Çünkü insanın olduğu her yerde farklılıkların olması ve bu farklılıklardan bazı çatışmaların ortaya çıkması doğaldır. Nitekim Bahâullah dünya barışının yakın zamanda gerçekleşeceğini iddia ettikten sonra I. ve II. Dünya Savaşı gerçekleşmiş ve dünyanın çeşitli yerlerin masum insanların hatta çocukların öldürüldüğü atom bombası felaketleri yaşanmıştır. Dünya barışının telkin edilmesi insanlığın fitri özelliklerini bilmemekten kaynaklanan bir hatadır.⁶²³ Abdülbaha Abbas Efendi Paris'te yaptığı bir konuşmada; “*Din kalpleri birleştirmeli,*

⁶²⁰ Marufî, *En Büyük Haber (Nebe-i Azim)*, 131.

⁶²¹ Bahâullah, *Kurdun Oğlu Risalesi (İbn-i Zi'b)*, 27.

⁶²² Türkiye Bahâileri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 106-107.

⁶²³ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 221.

savaşları ve uyuşmazlıkları ortadan kaldırmalı, ruhaniyet yaratmalı, herkese nur ve hayat getirmelidir. Din ayrılığa sebep olursa ihmali daha doğrudur. Böyle bir dini bırakmak gerçekten dindar bir hareket olur.” ifadelerini kullanmıştır.⁶²⁴

9. Saltanatın Gerekliliği

Bahâullah’ın levihlerinde saltanattaki gücün Allah’ın gücünün bir yansıması olduğu ifade edilir.⁶²⁵ Mirza Hüseyin Ali saltanat Allah’ın ayetlerinden bir ayettir demiştir. Bahâullah cumhuriyet hakkında; “*Cumhuriyetin faydası, dünyadaki bütün insanlara ait olsa da saltanatların azameti, Allah’ın ayetlerinden bir ayettir. Bundan dünya şehirlerini men etmek istemeyiz.*” ifadesini kullanmış saltanatın gerekliliğine vurgu yapmıştır.⁶²⁶ Bahâullah inananlarına Bahâîliğin tasavvur ettiği yönetim anlayışına İngiltere’nin yönetim şeklini örnek göstermiştir.⁶²⁷ Bahâullah’ın cumhuriyet rejimine karşı çıkıp saltanat taraftarlığı yapmasının ardından sömürge yönetimlerine hizmet amacı bulunmaktadır. Bahâullah’ın ölümü üzerine Churchill Bahâîlere baş sağlığı dilemiştir.⁶²⁸ Nitekim Abdülbaha Abbas Efendi İngiliz Krallığından aldığı “sir” payesi için teşekkür etmiş krallığın devamı için niyazda bulunmuştur.⁶²⁹

10. Gerçeğin Araştırılması

Bahâîlerin inanç sistemlerini eleştirmek ve bunun neticesinde doğru bilgiye ulaşmak gibi idealleri vardır. Gerçeğe ulaşmak için Bahâîlerin şu temel soruların cevaplarını araması gerekmektedir;

1. Tüm dinlerin temeli aynı mıdır?
2. Ruhani gerçeklik dinlere göre farklılık arz eder mi?
3. Büyük peygamberlerin dünyaya gönderiliş amaçları birbiri ile aynı mıdır?
4. Peygamberler evrensel midir?

⁶²⁴ Özşuca, *Bahai Dini*, 23.

⁶²⁵ İnan, *Hz. Bahauallah’ın Levihleri*, 26.

⁶²⁶ Abdülhamid, *İslâm’a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 224; Gulpaygani, *Mükemmel Kanıt*, 18.

⁶²⁷ Gulpaygani, *Mükemmel Kanıt*, 19; İnan, *Hz. Bahauallah’ın Levihleri*, 58.

⁶²⁸ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 326.

⁶²⁹ Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbilik ve Bahâîlik*, 72.

5. Peygamberler düşmanlık, kin ve nefreti kaldırılıp dostluğu emretmediler mi?
6. Dostluk ve beraberliği sağlayabildiler mi?
7. İnsanların kalplerinde güzelliği yerleştirebildiler mi?
8. Eğer insanlar arasında birlik ve beraberliği sağlayabildiler ise bugün dinlerin farklı mezheplere bölünmesinin sebebi nedir?⁶³⁰

Bahâîlerin gerçeğin araştırılmasını istemesinin ardında misyonerlik fikri yatmaktadır. İnsan doğduğunda hiçbir dini araştırma olmaksızın kendisini bir dine müntesip olarak bulur. Bahâîler diğer dinlere mensup bireylerin peygamberlerin üzerine düşen görevi tam olarak yapamadığını araştırma yaptıkları takdirde anlayabileceklerini iddia ederler. İnsanlar atalarını körü körüne taklit ettiği için Bahâullah'ın getirdiği gerçekliğin farkına varamamıştır. Bahâîlere göre fanatizm ve taassup bir kenara bırakılırsa her insan Bahâullah'ın ilahi öğretisinin hak olduğunun idrakına varabilir.⁶³¹ Bahâîler ciddi araştırmalar yapıp geçmiş peygamberlerin hayatları okunursa insanların Bahâullah'a iman edileceği kanısındadır.⁶³²

11. Uluslararası Mahkemenin Kurulması

Dünya barışı bütün devletlerin birbirleriyle olumlu ilişkiler kurarak, birlik ve beraberlik içerisinde yaşamaları, aralarında yardımlaşması, sürekli dayanışma içerisinde olmaları, savaştan uzak sürekli güvenlik içerisinde bulunmaları durumudur. Dünya barışını tehlikeye atacak devletler arasında meydana gelen her türlü anlaşmazlık Milletler Arası Yüce Mahkeme'ye havale edilecek ve bu mahkeme tarafından hak ve adaletle sorun hakkında hüküm verilecektir.⁶³³ Bu kararlar ise kurulması planlanan Dünya Merkez Hükümeti emri altında bulunan Milletler Arası Kuvvetler tarafından icra edilecektir. Bu takdirde savaşa gerek kalmadan, savaş araçlarının üretimi olmadan ve savaşın ağır ekonomik şartları olmadan dünya barışı sağlanabilecektir. Silahlı kuvvetlere uluslararası mahkeme kurulduğunda gerek olmayacağı için dünya ülkeleri

⁶³⁰ Marufî, *En Büyük Haber(Nebe-i Azim)*, 134.

⁶³¹ Marufî, *En Büyük Haber(Nebe-i Azim)*, 137.

⁶³² Faizi, *Bahai Dini Hakkında Açıklamalar*, 35.

⁶³³ Esslemont, *Bahaullah ve Yeni Devir*, 191.

ekonomi alanında büyük bir rahatlama yaşayacaktır. Ülkelerin kendi iç güvenliğini sağlaması için az miktar silahlı kuvvet bulundurması ise bundan müstesnadır.⁶³⁴

F. Meşriku'l-Ezkar

“Allah her şehirde bir Adalet Evi kurulmasını ve baha sayısı (9) kadar kişinin orada toplanmasını emretmiştir. Bu sayının aşılmasında sakınca yoktur. Onlar kendilerini yüce ve ulu Allah'ın huzuruna giriyor ve görünmeyeni görüyor saymalıdır. Rahmanın insanlar arasındaki eminleri olmaları ve kendilerini bütün dünya sakinleri için Allah'ın tayin ettiği vekiller olarak görmeleri gerekir.”⁶³⁵ Bahâî mabetlerinin kurulması yukarıda ifade edildiği üzere *Kitab-ı Akdes*'in emridir.

Bahâîlikte yapılan tüm ibadet formları bireyseldir.⁶³⁶ Altı tekbir ile kılınan cenaze namazı hariç cemaatle birlikte yapılan bir ibadet türü bulunmamaktadır.⁶³⁷ İbadet yerlerine mabet demekle birlikte özelde *Meşriku'l-Ezkar* kavramı kullanılmaktadır. Kavram *Tanrı zikrinin doğduğu yer* anlamına gelmektedir.⁶³⁸ Bahâî mabetleri tüm insanlara açıktır. Bahâîler buraya gelen kişilerin hangi dinden olursa olsun hür bir şekilde ibadet edebileceklerini ifade etmektedirler. İlk Meşriku'l-Ezkar Aşkabat şehrinde inşa edilmiştir.⁶³⁹ Abdülbaha Abbas Efendi zamanında yapılan bu mabedin temeli Rus Çarı tarafından görevlendirilen Türkistan genel valisi General Krupatkin'in hazır bulunduğu bir törenle atılmıştır.⁶⁴⁰ Bahâullah'ın Rusya tarafından himaye edildiğini gösteren delillerden biri de ilk ibadethanelerinin o zamanlar Rusya mandası olan Türkistan'da kurulmasıdır.

Şili'de inşası süren ve tamamlanmak üzere olan yeni bir Meşriku'l-Ezkar dokuzuncu ana mabet olacaktır. Her mabet bulunduğu coğrafyanın kültürüne uygun

⁶³⁴ Özşuca, *Bahai Dini*, 27; Yüce Adalet Evi, *Tek Bir Ortak İnanç*, 44.

⁶³⁵ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 28.

⁶³⁶ Özşuca, *Bahai Dini*, 40.

⁶³⁷ İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, 192.

⁶³⁸ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 246.

⁶³⁹ Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 211; Türkiye Bahailerini Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 125.

⁶⁴⁰ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 314; Türkiye Bahailerini Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 336.

olarak inşa edilmeye çalışılmıştır. Fakat bu mabetlerin ortak özelliği dokuz kapıya ve bir kubbeye sahip olmasıdır.⁶⁴¹ Bütün bu kapılar güzel bir kubbeye açılmaktadır. Dokuz kapı ve dokuz cepheli yapılar dünyanın dokuz büyük dinini temsil etmektedir. Bahâî mabetlerinin bu şekli insanlara tüm dinlerin aslında bir olduğu mesajını vermektedir.⁶⁴² Fakat şeklin altında yatan amacın Bahâullah'ın hedeflediği dünya çapındaki tek dine bir gönderme olduğu açıktır. Yapılardaki kubbe diğer tüm dinlerin üzerinde bir dini yani Bahâîliği simgelemektedir.⁶⁴³ Bu mabetlerin çevresinde okul, yetimler yurdu, çocuk yuvaları hastane gibi dokuz adet yardım kuruluşu yer almaktadır.⁶⁴⁴

Bahâî mabetleri dünyanın çeşitli yerlerinde bulunmaktadır. Bahâîler ana mabetlerinin sayısını dokuza tamamlamaya çalışmaktadırlar. Bunlardan beş tanesi buldukları kıtanın ana mabedi olarak isimlendirilmektedir. Ana mabetlerin isimleri ve buldukları şehirler ise şöyledir;

1. Amerika Mabedi (Chicago)
2. Port Moresby Mabedi (Papua Yeni Gine)
3. Avusturya Mabedi (Sydney)
4. Avrupa Mabedi (Frankfurt)
5. Orta Amerika Mabedi (Panama)
6. Hindistan Mabedi (Yeni Delhi)
7. Batı Samoa Mabedi (Apia)
8. Asya Mabedi (Aşkâbât-yıkıldı)
9. Afrika Mabedi (Kampala)
10. Şili Mabedi (yapımı devam ediyor)⁶⁴⁵

⁶⁴¹ Türkiye Bahâileri, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 135.

⁶⁴² Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 143; Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 89.

⁶⁴³ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 370.

⁶⁴⁴ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 89; Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 212.

⁶⁴⁵ Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 338.

Aşkâbât'ta bulunan Asya mabedi 1962 yılında bir deprem sonucu yıkılmıştır. Bahâîler mabedi yeniden yapmak için Sovyetler Birliğine başvurmuş fakat Sovyetler Birliği mabedin yeniden yapılmasına izin vermemiştir.⁶⁴⁶

G. On Dokuz Gün Ziyafetleri ve Bahâî Takvimi

Her yerel Bahâî toplum Bahâî takvimine göre on dokuz gün ara ile bir araya gelmektedir. Dünyanın çeşitli yerlerindeki Bahâîler bu toplantıları buldukları kültürel ortama göre düzenlemektedir. Program için ortak olan husus kutsal metinlerin okunması ve dua edilmesidir. Bu toplantılar sayesinde Bahâî bireyler birbirlerini yakından tanıma fırsatı bulurlar. Her on dokuz günde bir buluştukları için araların sevgi peyda olur. Birbirlerinin sıkıntıları ile yakından ilgilenmeye başlarlar. Aynı zamanda Mahalli Ruhani Mahfilin kararları hakkında bilgi sahibi olup toplumla olan ilişkilerini güçlendirirler. Bu toplantıya katılmak için Bahâî olmanın dışında bir şart yoktur. Kadın, erkek veya çocuk olmak fark etmemektedir.⁶⁴⁷

On dokuz gün ziyafetlerinin kökeni Mirza Ali Muhammed'e dayanmaktadır. Toplantılar Bâb tarafından tavsiye edilmiş Bahâullah tarafından ise tasdik edilmiştir.⁶⁴⁸ Konuyla ilgili *Kitab-ı Akdes*'in hükmü şöyledir; “*Gerçekten de sadece su ikram etseniz bile, ayda bir kez ziyafet vermeniz emredilmiştir. Çünkü Allah kalpleri hem dünyevi hem de semavi araçlarla birbirine bağlamayı amaçlamıştır.*”⁶⁴⁹ Toplantıya bölgede yaşayan Bahâîler sırası ile ev sahipliği yaparlar. Birkaç kişinin birleşip toplantıya ev sahipliği yapması mümkündür. Toplantıda yiyecek ikram etmek zorunlu değildir. Eğer yiyecek ikram edilecek olursa bunların hafif yiyecekler olmasına dikkat edilir. Toplantıyı bir başkan yönetir. Başlangıçta Bahâîlerden dua okunması istenir. Toplantının sonunda ise mahfile gönderilecek görüş ve öneriler müzakere edilir.⁶⁵⁰ Bahâî bireyler birbirlerine karşı “ahbap” kelimesi ile hitap etmektedirler. Bahâî

⁶⁴⁶ Fırlalı - Şimşek, “Bahâîlik ve el-Kitabu'l-Akdes”, 37.

⁶⁴⁷ Türkiye Bahâîleri, *Bahâî Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 137.

⁶⁴⁸ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 130.

⁶⁴⁹ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 37.

⁶⁵⁰ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 131.

metinlerinde ahbab kelimesi ile çokça karşılaşılır. Bazen bölge Bahâîlerini nitelerken de kullanılır. Örneğin Mersin ahbabları, Gaziantep ahbabları gibi.⁶⁵¹

Toplantılar her Bahâî ayının ilk günü gerçekleşir. Bahâî takvimi Bâb tarafından ihdas edilmiş ve zuhur yılını tarihin başlangıcı olarak kabul etmiştir.⁶⁵² Bahâî takvimi 19 sayısına verilen kutsiyetten dolayı miladi takvime göre farklılık arz etmektedir. Buna göre her Bahâî ayı 19 gündür ve her yıl 19 aydan oluşmaktadır. Buna göre bir Bahâî yılı 361 gündür. Miladi takvime göre 4 gün eksiktir. Bahâîler eksik olan günlere ise “ha” günleri adını vermektedir.⁶⁵³ *Kitab-ı Akdes*'te bu günlerin bir şenlik havası içinde geçirilmesi gerektiğine dair pasaj bulunmaktadır. Buna göre ha günlerinde Bahâîler yakınlarını, yoksul ve yardım muhtaç kişileri sevindirmelidir. Bu günlerde Allah'ı çokça zikretmeli, verdiği nimetlerden ötürü ona hamd edilmelidir.⁶⁵⁴

Ziyafetlerin yapıldığı günler ve Bahâî Ayların isimleri ise şöyledir;

1. 21 Mart, Baha ayının 1. günü
2. 9 Nisan, Celal ayının 1. Günü
3. 28 Nisan, Cemal ayının 1. Günü
4. 17 Mayıs, Azamet ayının 1. Günü
5. 5 Haziran, Nur ayının 1. Günü
6. 24 Haziran, Rahmet ayının 1. Günü
7. 13 Temmuz, Kelimat ayının 1. Günü
8. 1 Ağustos, Kemal ayının 1. Günü
9. 20 Ağustos, Esmâ ayının 1. Günü
10. 8 Eylül, İzzet ayının 1. Günü
11. 27 Eylül, Meşîyyet ayının 1. Günü
12. 16 Ekim, İlim ayının 1. Günü
13. 4 Kasım, Kudret ayının 1. Günü
14. 23 Kasım, Kavl ayının 1. Günü
15. 12 Aralık, Mesail ayının 1. Günü

⁶⁵¹ Bal, *Bahâîlik ve Bahâî Gruplarının Niteliği*, 136.

⁶⁵² Esslemont, *Bahâullah ve Yeni Devir*, 26.

⁶⁵³ Faizi, *Bahâî Dini Hakkında Açıklamalar*, 87.

⁶⁵⁴ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 24; Fırlıklı - Şimşek, “Bahâîlik ve el-Kitabu'l-Akdes”, 54.

16. 31 Aralık, Şeref ayının 1. Günü
17. 19 Ocak, Sultan ayının 1. Günü
18. 7 Şubat, Mülk ayının 1. Günü
19. 2 Mart, Alâ ayının 1. günü⁶⁵⁵

1. Bahâilikte Haftanın Günleri

1. Pazartesi: Yevmü'l-Kemâl
2. Salı: Yevmü'l-Faddâl
3. Çarşamba: Yevmü'l-Addâl
4. Perşembe: Yevmü'l-İsticlâl
5. Cuma: Yevmü'l-İstiklâl
6. Cumartesi: Yevmü'l-Celâl
7. Pazar: Yevmü'l-Cemâl⁶⁵⁶

H. Bayram Günleri

Kitab-ı Akdes'te zikredilen bayram günleri bulunmaktadır. Konu hakkında *Kitab-ı Akdes*'te yer alan hüküm ise şöyledir; “*Bütün bayramlar en büyük iki bayramla tamamlanmıştır. En büyük bayramlardan birincisi Rahmanın en mükemmel isimlerinden ve en yüce sıfatlarının parlak nurunu bütün yaratılışın üzerine saçtığı günlerdir. İkincisi ise, ölülerin dirilmesine, yerde ve gökte bulunan herkesin bir araya toplanmasına neden olan bu ismin müjdesini insanlığa ilan eden kimseyi ortaya çıkardığımız gündür. Emredici ve her şeyi bilen Allah işte böyle buyurmuştur.*”⁶⁵⁷

Bahâiler diğer dinlerde olduğu gibi tarihte yaşanan ve Bahâiler için önem atfedilen günleri bayram olarak kutlamaktadırlar. Bahâiler bu bayram günlerin iş hayatlarına ara verirler. Bu bayramların en büyüğü ise Rızvan Bayramı'dır. Bahâullah Bağdat'tan İstanbul'a sürgünü esnasında kendine eşlik eden kabile ile birlikte Dicle Nehrinin kenarında 21 Nisan-2 Mayıs tarihleri arasında 12 gün boyunca konaklamıştır.

⁶⁵⁵ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 133; Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 88; Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbilik ve Bahâilik*, 73; Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 204.

⁶⁵⁶ İpek, *Iran'da Kaçar Türk Hanedanlığı Bâbilik ve Bahâilik*, 176.

⁶⁵⁷ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 55.

Konaklama esnasında tüm dinlerin vaat ettiği kişinin kendisi olduğunu söyleyerek peygamberliğini ilan etmiştir.⁶⁵⁸ Bahâîler Necip Bahçesi denilen bu bahçeye daha sonra Rızvan Bahçesi adını vermişlerdir. Burada geçirilen 12 gün ise kutsaldır. Bahçede geçirilen 12 günün birinci, dokuzuncu ve on ikinci günü bayram ilan edilmiştir.⁶⁵⁹ Rızvan Bayramı hakkında *Kitab-ı Akdes*'te yer alan pasaj; “Gerçekten de Rızvan’ın birinci gününde, en mükemmel isimlerimizin ve en yüce sıfatlarımızın ihtişamını bütün varlık âleminin üzerine saçtığımızda, yaratılmış her şey arınmışlık denizine daldırılmıştır.”⁶⁶⁰ şeklindedir.

Bahâîler açısından diğer bir bayram ise Mirza Ali Muhammed’in vaat edilen kişiyi aramaya çıkan Molla Hüseyin’e müjdelenen kişinin kendisi olduğunu açıkladığı gündür. Molla Hüseyin vaat edileni aramaya koyulmuş bu sebeple Şiraz’a gelmiştir. Mirza Ali Muhammed ile karşılaşmış ve ardından vaat edilenin o olduğuna kanaat getirerek Mirza Ali Muhammed’e ilk iman eden kişi olmuştur. Bu olayın ardından Mirza Ali Muhammed kendisine iman eden Molla Hüseyin’e bu gecenin ilerde büyük bir bayram olarak kutlanacağını müjdesini vermiştir (23 Mayıs 1844).⁶⁶¹

Bahâîlerin bayram olarak kutladığı diğer iki gün ise Mirza Ali Muhammed (20 Ekim 1819) ve Mirza Hüseyin Ali’nin (12 Kasım 1817) doğum günleridir. Fatheazam’a göre bayram günlerinin ilki yeni yılın başladığı ve oruç ayının son bulunduğu 21 Mart Nevruz Bayramıdır. Bahâî takvimine göre güneşin batışı ile yeni gün başlamış olmaktadır. Bu sebeple kutsal günler bir gün önce güneşin batışı ile başlar. Örneğin Mirza Ali Muhammed’in emrini açıkladığı günün kutlanması 22 Mayıs güneşin batışı ile başlar ve 23 Mayıs güneşin batışı ile sona erer.⁶⁶² Nevruz ile ilgili *Kitab-ı Akdes*'te yer alan pasaj ise şöyledir; “*Ey kalem-i a’la! Söyle: Ey dünya insanları! Size belirli bir süre içerisinde oruç tutmayı emrettik ve onun bitiminde*

⁶⁵⁸ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 53.

⁶⁵⁹ Türkiye Bahâîleri, *Bahâî Dini; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 22; Esslemont, *Bahâullah ve Yeni Devir*, 41.

⁶⁶⁰ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 44.

⁶⁶¹ Johnson, *Molla Hüseyin*, 11.

⁶⁶² Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 164.

Nevruzu size bayram kıldık. Başlangıcın ve sonun rabbi emrettiği üzere beyan güneşi kitabın ufku üzerinde işte böyle parladı."⁶⁶³

J. Bahâîliğin Resmi Olarak Tanınması

Bahâîliğin bir din olarak ilk defa resmiyet kazanması Mısır'da olmuştur. Mısır'ın kuzey tarafında yer alan Benî Seuf şehrinin Kavmus Seyide köyünde Bahâî Mahalli Mahfili kurulmuştur. Mahfilin kurulmasının ardından köy muhtarı mahfile kayıtlı olan Bahâîlerin İslam'dan çıktıkları için nikâhlarının düştüğünü söylemiş daha sonra resmi kanallardan bölge polis müdürü ve valiye şikâyetlerde bulunmuştur. Şikâyetin ardından bölgede yaşayan üç Bahâînin aleyhine nikâhlarının düşürülmesi hususunda dava açılmıştır. Açılan dava 10 Mayıs 1925 tarihinde sonuçlanmıştır. Davanın açıklamalı sebebine göre Bahâîliğin İslam'dan ayrı bir din olduğu ve Bahâîliğe inananların mürtet olduğu dolayısı ile eşleri ile nikâhlarının düşürülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Mahkemenin aldığı karar Kahire'de bulunan dini makamlarca kabul edilmiş ve çoğaltılarak Mısır'ın çeşitli bölgelerine gönderilmiştir. Mısır'da yaşanan başka bir olay ise Bahâîlerin resmi olarak tanınmasını hızlandırmıştır. 24 Ocak 1939 tarihinde Mısır iç İşleri Bakanı, Bahâîlere ayrı bir mezar alanına gerek olup olmadığına dair Adalet Bakanına yazılı bir soru yöneltmiştir. Bunun üzerine iç işleri bakanı dönemin müftülüğünden görüş yazısı istemiş ve Bahâîlerin kaleme aldıkları özlük hakları bildirgesini müftülüğe göndermiştir. 11 Mart 1939 tarihinde dönemin Mısır müftüsünün iç işlerine gönderdiği görüş yazısı ise şöyledir; *"Mektubunuzu ve eklerini aldık. Beyan ederiz ki bu topluluk ikrar ettikleri inançlardan görüldüğü üzere Müslüman sayılmaz. 'özlük haklarına ilişkin Bahâî hükümleri' dedikleri şeyin ve ekteki belgelerin okunması yeterli kanıt sayılmıştır. Üyeleri arasında evvelce Müslüman olan her kim varsa, bu topluluğun sahte iddialarına inancı dolayısıyla İslamiyet'i terk etmiştir ve dışında kalmıştır ve hak dini İslam'dan tespit edilmiş olan mürtetlikle ilgili hükümlere tabidir. Bu topluluk Müslüman olmadığı*

⁶⁶³ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 24; Fığlalı - Şimşek, "Bahâilik ve el-Kitabu'l-Akdes", 53-54.

cihetle, önceden Müslim veya gayr-i Müslim olsunlar, ölülerinin Müslüman mezarlığına defni caiz değildir.”⁶⁶⁴

Mısır’da Bahâîliğin aleyhine gibi görünen bu kararlar dünyada Bahâîliğin bir din olarak kabul edilmesinin önünü açmıştır. Bahâîler Mısır’ın ardından Türkiye’de de Bahâîliğin din olarak kabul edilmesi için mahkemeye müracaat etmişlerdir. Yargıtay 13.10.1962 tarih ve 1252 esas 2435 sayılı kararında Bahâîliğin bir din olmadığı hükmüne yer vermiştir.⁶⁶⁵ İlahiyat fakültesi psikoloji ve dinler tarihi kürsüsünde profesör olan Bedî Ziya Egemen hazırladığı raporda Bahâîliğin dinden ziyade bir tarikat olabileceğini ifade etmiştir. Hilmi Ziya Ülken de Bahâîliğin bir din olmadığına kanaat getirenler arasındadır. Ülken’e göre Bahâîlikte bir ruhban sınıfının olmayışı; Mısır, Hint ve Hristiyanlık dinlerinden oldukça fazla izler taşıması, adı geçen dinlerdeki bazı prensipler izah edilmeden Bahâîliğin anlaşılabilmesi gibi sebeplerle Bahâîliğin bir din olarak kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir. Bahâîler daha sonra vakıf adı altında faaliyetlerini sürdürmek istemiş fakat mahkeme 28.11.1973 tarihli 959 sayılı kararında Bahâîliği ülke menfaatine aykırı bulduğu için vakıf kurmalarına izin vermemiştir.⁶⁶⁶

⁶⁶⁴ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 388.

⁶⁶⁵ Fırlı, *Bâbilik ve Bahâîlik*, 92; Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbilik ve Bahâîlik*, 143-144.

⁶⁶⁶ Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbilik ve Bahâîlik*, 112.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAHÂİLİĞİN TEMELİNİ OLUŞTURAN FELSEFİ VE DİNİ GELENEK

Bahâî müelliflerin kaleme aldığı eserler incelendiğinde Bahâîliği temellendirmek maksadı ile birçok felsefî ve dini motifin kullanıldığı görülmektedir. Ortaya çıkan yeni dini hareketlerin tarihten tüm bağlarını koparıp özgün bir söylem içerisine girdiğini söylememiz çok mümkün görünmüyor. Kur'an-ı Kerim incelendiğinde hitap ettiği toplumun birçok kültürel ögesini muhteva ettiğini görmek mümkündür. Örneğin Kur'an'da yer alan yemin kalıplarının cahiliye Arapları tarafından kullanıldığı bilinmektedir.⁶⁶⁷ Kur'an-ı Kerim'in inmeye başladığı Kadir Gecesi ve Kadir Gecesinde bulunduğu Ramazan Ayı cahiliye Arapları tarafından kutsal kabul edilmiştir. Bu sebeple müşrikler Kur'an-ı Kerim'in niçin Ramazan ayında inmeye başladığına dair bir eleştiride bulunmamıştır.⁶⁶⁸ Yukarıda verilen örneklerden anlaşılacağı üzere ilahi bir din olan İslam hitap ettiği Arap toplumunun kültüründen birçok iz taşımaktadır. Bu durum sosyal oluşumların doğası gereği var olmak zorundadır. Bahâîler de tarihten bağımsız salt kendi düşüncelerini inananlarına sunmamıştır. Öğretilerinde, ibadet formlarında, inanç esaslarında tarihte kendine yer edinmeyi başarmış bazı dini ya da felsefî yaklaşımların izlerini sürmek mümkündür. Biz bu bölümde Bahâîliğin ortaya koyduğu ibadet formlarında ya da inanç esaslarında hangi dini ya da felsefî düşünceden esinlendiklerini belirlemeye çalışacağız.

A. Bâb Geleneği ve Bâbîlik

Mirza Ali Muhammed'in iddiaları salt kendi görüşleri olmayıp tarihte bazı kişiler tarafından gündeme getirilmiştir. Mirza Ali Muhammed'den önce ilahi nurun kendinde tecelli ettiğini ya da kendisinin tanrı veya onun müjdelediği kişiye açılan

⁶⁶⁷ Emrah Dindi, *Kur'an'da İslam Öncesi Kültürün İzleri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2014), 247.

⁶⁶⁸ Bayram Ayhan, "Kadir Gecesinde Kur'an'ın Nüzûlünden Önce Biliniyor Olması", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2017), 320.

kapı olduğunu iddia eden kişilerin varlığını İslam mezhepleri tarihi kaynaklarından tespit etmek mümkündür.

Mirza Ali Muhammed'in kullandığı “bâb” kavramı daha önce birçok kişi tarafından kullanılmış, birçok kişi kendini Allah'a ya da mehdîye açılan kapı olarak ilan etmiştir. Örneğin Nusayrîlere göre bâblık Hz. Âdem'den Mehdi'ye kadar var olan bir kurumdur. Yeryüzü imamsız kalamayacağı gibi bâbsız da kalmaz. İslamiyetten önce var olan bâblar hakkında bilgimizin olmaması daha önce gönderilen peygamberlerin bâbı olmadığı anlamına gelmemektedir. Her imamın bir bâbı vardır ve mehdî zuhur ettiğinde on ikinci bâb da zuhur edecektir.⁶⁶⁹

Bazı akademisyenlerce Nusayrîlerin kutsal kitabı olarak kabul edilen *Kitabü'l-Mecmu* incelendiğinde bâb inancının işlendiği görülmektedir. *Kitabü'l-Mecmu*'ya göre Muhammed b. Nusayr en-Nümeyrî Şîî imamlardan Hasan el-Askerî'nin bâbıdır. Son derece kompleks bir içeriğe sahip olan metinde ayrıca Nusayrî amentüsü açıklanmaktadır. Metne göre her bir Nusayrî Ali b. Ebi Talip'ten başka ilah olmadığına, Seyyit Muhammed'den başka hicap olmadığına ve Selmân-ı Fârisî'den başka bâb olmadığına iman etmek durumundadır.⁶⁷⁰ İlk defa Ali el-Hâdi tarafından bâb olarak ilan edilen Muhammed b. Nusayr imamlara ilahlık atfettiği, tenasüh fikrini benimsediği ve homoseksüelliğe cevaz verdiği için İmamiyye tarafından tard edilmiştir.⁶⁷¹

Bâb ifadesi Şîa'nın oluşumundan beri kullanılan bir kavramdır. İlk dönemlerde imamın en kıymetli öğrencileri hakkında kullanılan kavram daha sonra “derûn ile münasebet sağlayan vasıta” anlamında kullanılmaya başlanmıştır. “Gaybet-i suğra” (h. 260-329 m. 874-941) olarak isimlendirilen dönemde imamın yazılı veya sözlü emirlerini halka ileten kişiler hakkında kullanılan “bâb” ifadesi zamanla Allah'ın izhar

⁶⁶⁹ Ahmet Sonay, *İmâmiyye ve Nusayriyye'de Dört Sefir Telakkisi* (Adana: Çukurova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016), 106.

⁶⁷⁰ Ahmet Turan, “Kitâbu'l- Mecmu'u'nun Tercümesi”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/8 (1996), 10-11; M. Saffet Sarıkaya, “Nusayrîlik”, *İslâm Mezhepleri Tarihi*, ed. M. Saffet Sarıkaya - Mehmet Ümit (Ankara: Nobel Yayınları, 2021), 192.

⁶⁷¹ Şenzeybek, *Nusayrîlik*, 53.

edeceği (men yüzhirihu'llah) kişiyi haber veren veya ondan önce gelip onun zuhurunu kolaylaştıracak kişi hakkında kullanılmıştır.⁶⁷²

Tarihte kendini bâb olarak ilan eden ilk kişi elbette Mirza Hüseyin Ali değildir. İbn Ebü'l-Azâkir künyesi ile anılan Ebu Cafer Muhammed b. Ali eş-Şelmegânî (ö. 323/935) gaip imam Muhammed Mehdî'nin sefirlerinden olan Hüseyin b. Rûh en-Nevbahtî'ye (ö. 326/937) hizmet etmiş Bağdat ve Kûfe vekilliklerinin denetim faaliyetlerini sürdürmüştür. 923 yılına kadar bu görevini sürdüren eş-Şelmegânî, İbn-i Rûh'un isteği üzerine toplumun faydalanması için *Kitabü't-Teklif* gibi birçok eser kaleme almıştır. Daha sonra hepse giren İbn-i Rûh ile arası açılan eş-Şelmegânî kendini imama açılan kapı (bâb) olarak ilan etmiştir. eş-Şelmegânî'nin iddiası ardından İbn-i Rûh gaip imam Muhammed Mehdî tarafından gönderildiğini iddia ettiği bir mektupla eş-Şelmegânî'yi tekfir etmiştir. Tekfire sebep olarak ise eş-Şelmegânî'nin hulul ve tenasüh fikirlerine sahip oluşunu göstermiştir.⁶⁷³

Bâb ifadesi İsmâilî gelenekte ise eş-Şelmegânî'nin kelimeye yüklediği anlama yakın bir içerikte kullanılmıştır. İsmâilîler halka dinin sırlarını öğreten kişilere “bâb” unvanını vermiştir.⁶⁷⁴ Lafız bâtinî fırkalarda ortak kullanılmakla birlikte bir takım tasavvuf erbâbınca da kullanılmıştır. Tasavvufta davet sahibi büyüklere bu isim verilmiştir. Çünkü şeyhler davete girme konusunda bir kapı görevi görmektedir. Mirza Ali Muhammed 22 Mayıs 1844 yılında beklenen mehdîye açılan kapı olduğunu iddia etmiş ve zamanla bu iddialarını ileri götürerek ilk başta beklenen kişi ardından ise yeni bir şeriat ile gelmiş bir peygamber olduğunu iddia etmiştir.⁶⁷⁵ Tarih incelendiğinde Mirza Ali Muhammed'in fikirlerinin daha önce çoğu gulat fırka tarafından dile getirildiği görülmektedir.

⁶⁷² Yurdağür, “Bab”.

⁶⁷³ Hakyemez, *Şîa'da Gaybet İnancı ve Gaip On İkinci İmam el-Mehdi*, 115.

⁶⁷⁴ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 79.

⁶⁷⁵ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 16-17.

B. Farisî Geleneğin Bahâliğe Etkisi

Bahâiler açısından oldukça önemli kabul edilen Hz. Bahâullah'ın *Zuhuru* isimli eserinde Bahâullah'ın soyunun Zerdüş't'e ve Sâsânî krallarına dayandığı ifade edilmiştir. Bahâilikte Mirza Hüseyin Ali'nin Zerdüşlükte rivayet edilen kurtarıcının Pers soyundan geleceği rivayetine uyduğu ifade edilir. Aynı eser Bahâullah'ın saf İran ırkından geldiğini ifade etmekle birlikte soyunun bir yerde Hz. İbrahim'e dayandığını ifade ederek⁶⁷⁶ kendi içerisinde bir çelişkiye düşmektedir.

Farisîlerin İslam'dan önceki dini Mecûsîlik'tir. Mecûsîlik İran halkının her zaman fitratına uymuş ve ruhuna kadar işlemiştir. Özkaya bu durumun sebebinin eserinde; “Çünkü âteş, menşe-i hayât olan şemsin yeryüzünde mümessili ve gurup ettiği ufuklarda da gaybubet ettiği müddetçe kâim-makâmıdır.” şeklinde aktarmaktadır.⁶⁷⁷ Farslılar Arap halkını hiçbir zaman sevmemiş, Farsçanın Arapçadan her zaman üstün olduğunu dile getirmişlerdir. Hz. Ömer zamanında İslam'a giren Farslılar yıkılan medeniyetlerinin intikamını Farslı bir kölenin hançeri ile Hz. Ömer'den almışlardır. İslam'dan sonra eski inançlarının hasretini çeken İranlıların bunu dile getirmekten çekinmediklerini görmemiz mümkündür. Bağdat müftüsü meşhur Feyz-i Zehavî Efendi'nin “Cenab-ı haktan başkasına iman etmek caiz olsaydı şemsten münasibi bulunmazdı.” dediği rivayet edilir.⁶⁷⁸ Hz. Ömer'in Sâsânî Devleti'nin varlığına son vermesi birçok asil Fars derebeyinin tepkisine yol açmış içlerinde bu yenilginin nefretini biriktirmişlerdir. *Şâhnâme* yazarı Firdevsî bir beytinde;

Zi şîr-i şütür horden u sûsmâr. (Deve sütü içip kertenkele yiye yiye)

Arab râ be câyi resîdest kâr. (Araplar öyle bir yere ulaşmış ki!)

Ki tâc-ı Kiyan râ konend ârizû. (Kâinatın tacını arzu ediyorlar.)

Tüfû ber tû ey çehr-i gerdân tüfû. (Tüküreyim suratına ey kahpe felek)⁶⁷⁹

⁶⁷⁶ Taherzadeh, Hz. Bahâullah'ın *Zuhuru*, 1995, I/5.

⁶⁷⁷ Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbiler*, 44.

⁶⁷⁸ Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbiler*, 44.

⁶⁷⁹ Ali Şeriatî, *İran ve İslam*, çev. Kenan Çamurcu (Ankara: Fecr Yayınları, 2018), 65; Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbiler*, 45.

ifadelerini kullanmaktadır. Süleyman Nazif Şiîliğin Hz. Ali ve evladına beslenen muhabbetten değil Hz. Ömer'e beslenen kinden doğduğunu dile getirmektedir.⁶⁸⁰ Fidevsî Müslüman olmakla birlikte *Şâhnâme*'yi yazmasının asıl maksadı İran'ın İslam öncesi tarihini yüceltmektir. *Şâhnâme* İran'ın görkemli medeniyetinin barbar Araplar tarafından yok edilmesiyle sonuçlanır. *Şâhnâme*'de olabildiğince saf Farsça kullanmaya çalışılmış Arapça kelimeler esere alınmamıştır. Bu bağlamda *Şâhnâme* İran halkının merkezindeki temel paradoksu özetler mahiyettedir. *Şâhnâme*'ye göre İslam barbar olan bir avuç Arap tarafından İran'a getirilmiştir.⁶⁸¹

Firdevsî gibi Bahâullah da Arapçaya karşı mesafeli olmaya çalışmıştır. Kendisine hareketin Arap kökenli olmadığı için Arapçayı tamamen terk etmenin caiz olup olmadığına dair gelen bir soru üzerine Bahâullah; "*Arapça da Farsça da makbuldür. Fakat İrfanın güneşi İran göğünde doğmuş olduğu için, o dil her tür övgüye layıktır.*" cevabını vermiştir.⁶⁸² İranlıların İslam'a ve Araplara karşı bu olumsuz tutumu İslam öncesi bazı inançlarını Müslüman olduktan sonra devam ettirmelerine sebep olmuştur. Hatta onlar bu inançlarına İslamî bir isim bulmuşlar veya eski inançlarını meşru göstermek için kendi İslamî literatürünü ve tarihini oluşturmuşlardır.⁶⁸³ Bahâîliğin Hurûfilikten devraldığı bazı nazariyelerin sahibi olan Mahmud Pesihanî (ö. 831/1427) Arap devrinin sona erip Acem devrinin başladığını iddia ederek İran kültürünün hâkimiyetini savunmuştur.⁶⁸⁴

Geçmiş peygamberlerin hayatlarından bahseden Huşmand Fatheazam peygamber olarak kabul ettikleri Zerdüş'tün hayatına diğer peygamberlerden oldukça fazla yer ayırmıştır. Kitapta Bahâullah'ı ilgilendiren kısım ise Zerdüş'tün 3060 yıl sonra Ehrimen'in yenilip barış döneminin başlayacağını müjdelemesidir. Ehrimen'i yenecek kişi ise Şah Behram'dır. Bahâîler Şah Behram olarak müjdelenen kişinin

⁶⁸⁰ Nazif, *Nâsiruddîn Şah ve Bâbiler*, 46.

⁶⁸¹ Foltz, *İran Tarihi*, 65.

⁶⁸² Bahâullah, *Birlik Çadırı*, 45.

⁶⁸³ M. Yaşar Kandemir, *Mevzû Hadisler* (İstanbul: M.Ü. İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017), 198.

⁶⁸⁴ Ballı, *Hurûfilîğin Doğuşu ve Fazlullah Hurûfi*, 202.

Bahâullah olduğunu ifade ederler. Bahâîlere göre 3060 yılının sonu ise Bahâullah'ın peygamberliğini ilan ettiği tarihe rastlamaktadır.⁶⁸⁵

İran'ın geleneklerine olan bağlılığı İslam içerisinde bir takım inanç esaslarını değiştirmelerinde veya kendi inançlarını İslamî formlara dönüştürmelerinde etkili olmuştur. Eski İran geleneklerinde var olan tanrısal formun beşer bedeninde zuhur ettiği ve hükümdarların ilahi bir cevher taşıdığı inançları Pers halkının gelenekleri arsındadır.⁶⁸⁶ Bahâîler eski İran geleneklerinin Şîa üzerindeki etkisi nedeniyle dolaylı yollardan ilahi formun beşer bedeninde zuhur ettiğine dair eski İran geleneğinden etkilenerken Bahâullah'ın tanrının zuhuru olduğunu ileri sürmüşlerdir.⁶⁸⁷ Bahâîlere göre tanrıyı tanımak isteyen kişi Bâb ve Bahâullah'ın bedenlerinde aks etmiş tanrıya bakmalı, tanrıyı Bâb ve Bahâullahın bedenlerinde aramalıdır.⁶⁸⁸ Bahâîler görüşlerini temellendirmek için eski İran geleneklerini kaynak göstermek yerine toplum nezdinde tutunabilmek için Hz. Ali üzerinden kendilerini temellendirmeye çalışmıştır. Bahâullah *Kurdun Oğlu Risalesi* isimli kitabında kaynak göstermeden Hz. Ali'nin söylediğini iddia ettiği bazı cümlelere yer vermektedir. Kitaba göre Hz. Ali; “*Ben hiçbir ismin ve sıfatın taalluk etmediği kimseyim. Ben görmediğim bir rabbe nasıl kulluk edebilirim? Ben hiçbir şey görmedim ki onun önünde veya ardında tanrıyı görmüş olmayayım*” demiştir.⁶⁸⁹ Bahâîlerin peygamberlerine yükledikleri ilahi misyon İran geleneklerine uygun olarak şekillenmiştir. Fakat Bahâullah Eski İran geleneklerini referans olarak göstermemiş İran toplumunun alışık olduğu Hz. Ali figürü üzerinden fikirlerini meşru hale getirmeye çalışmıştır.

Nevruz yani ilkbaharın gelişi İranlılar tarafından sürekli kutsanmış Ferverdin ayının ve yılın ilk günü olarak kabul edilmiştir. Sâsânîlere kadar nevruz günü ateş yakılmış, insanlar birbirlerinin üzerine su serpmiş, hükümdarlar nevruz günü münasebetiyle halka çeşitli hediyeler dağıtmıştır. Zerdüşť öğretilerinin anlatıldığı

⁶⁸⁵ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 33; Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 97; Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 59.

⁶⁸⁶ Vloten, *Arab Hâkimiyeti, Şîa ve Mesih Akideleri*, 73.

⁶⁸⁷ Bahauallah, *Ordular Rabbi'nin Çağrısı*, 14.

⁶⁸⁸ Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 106.

⁶⁸⁹ Bahauallah, *Kurdun Oğlu Risalesi (İbn-i Zi'b)*, 89-90.

Avesta'da nevruga yer verilmiş nevrugun bereket bayramı olduğu ifade edilmiştir.⁶⁹⁰ Nevruz ateşi eski İran paralarında motif olarak kullanılacak kadar yöneticiler tarafından benimsenmiştir.⁶⁹¹ Bahâîlerin bugün kabul ettikleri Bâb tarafından düzenlenen Bahâî takvimi İran geleneklerine uygun olarak 21 Mart ile başlamaktadır.⁶⁹² Bahâîlerin kabul ettiği bayramlar Bahâî tarihinde yaşanan önemli olayların yıl dönümlerinden oluşmaktadır. Nevruz ise Bahâî tarihinden bağımsız olarak Bahâî bayramları içerisinde yerini almaktadır.⁶⁹³ Bahâîlerin nevrugu kutsal görüp bayram olarak ilan etmesinin ardında eski İran geleneklerine verdikleri önem yer almaktadır.

C. Mehdî Teriminin Bahâî Terminolojisindeki Yeri

Şîa'nın peygamberin misyonunu yürütecek bir imamın kâinatta sürekli var olması gerektiđi⁶⁹⁴ fikri ile Bahâîliğin peygamberliğin sürekliliği fikri⁶⁹⁵ birbirine benzemektedir. Şîa Allah'ın yeryüzünü imamsız bırakmamasını Allah'ın rahmetine bağlarken Bahâîler de peygamberlik kapısının kapanmasının Allah'ın adaletine ters düşeceğini ifade etmiştir. Her iki grupta da Allah tarafından tevdi edilen ilahi misyona sahip insanüstü bir otorite vardır. Şîî Müslümanlar Allah'ın rahmetini yeryüzünü imamsız bırakmayarak gösterdiğini ifade ederken Bahâîler peygamber makamının sürekliliği üzerinden Allah'ın rahmetine dikkat çekmişlerdir. Kullanılan metot aynı metotlarda zikredilen figürlerin ismi iki gruba göre değişkenlik arz etmiştir. Bahâîlerin peygamber makamının sürekliliği ile Şîîlerin imametinin sürekliliği tezleri birbirine benzemektedir. Bahâîlerin bu fikri edinmelerinde Şîî Müslümanların etkisi olmalıdır.

Mirza Ali Muhammed ve Mirza Hüseyin Ali'nin geçmiş dinlerde müjdelenen kişiler olduğunu ifade etmek maksadı ile yazılmış Bahâîlerce çokça atıf yapılan *Tibyân* ve *Burhân* isimli eserde Mirza Ali Muhammed'in İslam dininde zikredilen mehdî,

⁶⁹⁰ Hikmet Celkan, "Nevruz'un Tarihçesi", *Türk Dünyasında Nevruz* (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 2000), 428.

⁶⁹¹ Şinasi Gündüz, "Mecusilik", *Yaşayan Dünya Dinleri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010), 518.

⁶⁹² Esslemont, *Bahau'llah ve Yeni Devir*, 204.

⁶⁹³ Fatheazam, *Yeni Bahçe*, 164.

⁶⁹⁴ Ebu Zehra, *Mezhepler Tarihi*, 64.

⁶⁹⁵ Marufi, *Makalat*, 64.

Mirza Hüseyin Ali'nin ise beklenen mesih olduğu ifade edilmektedir. Bahâîlere göre Mirza Ali Muhammed'in beklenen mehdî olduğunun delillerinden biri mehdî olduğunu ilan ettikten sonra hadislerde zikredilen ifadeye uygun olarak yedi yıl yaşamasıdır.⁶⁹⁶ Fakat bu ifadenin tarihi kayıtlara aykırı olduğunu belirtmemiz gerekir. Nitekim Mirza Muhammed Ali 1844 yılında beklenen mehdî olduğunu ifade etmiş ve 1850 senesine gelindiğinde ise kurşuna dizilerek idam edilmiştir. Aradan geçen zamanı hicri takvimin miladi takvime olan kısalığı dikkate alınarak hesaplamak gerekse dahi hicri yedi yıla ulaşılammaktadır. Bahâîler Mirza Ali Muhammed'in mehdî olduğuna şu hususları delil olarak göstermektedirler;

- Hz. Muhammed'in ehl-i beytinden olması ve Hz. Fatıma'nın soyundan gelmesi
- Daveti içinde yedi yıl yaşaması
- Mehdînin zaferi için Horasan'da siyah bayrakların çekilmesi
- Genç olması
- Şehit olması
- Mesihden önce zuhur etmesi
- Vezirlerinin hepsinin İranlı olması
- Büyük düşmanlarının fakihlerden oluşması⁶⁹⁷

Bahâîlere göre Hz. İsa çarmıhta ölmemiş ve tabii şekilde vefat etmiştir. Bu sebeple Müslümanların beklediği mesih Hz. İsa'dan başkası olmalıdır. Bahâîler Hz. İsa'nın tekrar yeryüzüne inmesi hakkında hadis kitaplarında yer alan rivayetleri Bahâullah'a uyarlamışlar ve beklenen mesihin Bahâullah olduğunu ifade etmişlerdir.⁶⁹⁸

Şîa'nın mehdî fikri Bahâîler için ilham kaynağı olmuştur. Nitekim “*Nebi kabrinde bin yıl kalmayacaktır.*” şeklindeki mevzu hadiste zikredilen bin yılı peygamberin vefatı ile değil gaybet-i suğra yani küçük gaybet olarak bilinen 260/874

⁶⁹⁶ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/30.

⁶⁹⁷ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/32.

⁶⁹⁸ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/3.

senesinden başlatmaktadırlar.⁶⁹⁹ Mirza Ali Muhammed'in Mekke dönüşü hapsedilmesinin ardından bazı Bâbîler isyan çıkarmış bu İsyan sırasında Bâbîler siyah bayrak kullanmışlardır.⁷⁰⁰ Molla Hüseyin'e siyah bayrak kullanma fikrini veren ise Mirza Ali Muhammed olmuştur. O, Molla Hüseyin'e yazdığı mektupta isyan ederken göndereceği kavuğu takmasını, siyah bayrak çekmesini ve saldırı anında "ya sahibe'z-zaman" şeklinde nara atmasını istemiştir.⁷⁰¹ Bahâîler Molla Hüseyin'in Şeyh Tabersi türbesi etrafında şahın adamları ile çatışırken sayılarının 313 kişi olduğunu rivayet etmektedirler.⁷⁰² Burada Molla Hüseyin'in isyan ederken siyah bayrak kullanması ve "ya sahibe'z-zaman" şeklinde nidada bulunması Şîa'nın beklediği mehdînin zuhur ettiği izlenimini Şîi halk üzerinde oluşturmak istediğini göstermektedir. Mehdî zuhur ettiğinde 313 kişinin ona biat edeceği yönünde Şîa arasında yaygın olan rivayetten yola çıkan Bâbîler Şeyh Tabersi türbesi etrafında gerçekleşen çatışmalarda ölen Bâbîlerin 313 kişi olduğunu ifade ederek Mirza Ali Muhammed'in beklenen mehdî olduğunu söylemişlerdir.

Mehdî fikrinden hareketle oluşumunu tamamlayan ve Bahâîliğin çağdaşı kabul edilebilecek diğer oluşum Kadiyanilik'tir. Mirza Gulam Ahmed (1839-1908) tarafından Hindistan-Pencap-Kâdıyân'da kurulan fırka Bahâîlerin mehdî fikrinden ilham almış olmalıdır. 1857 yılında gerçekleşen Sipahi Ayaklanması İngilizler tarafından oldukça kanlı bir şekilde bastırılmış bundan sonra halk kendilerini bu durumdan kurtaracak olağanüstü bir kişiliği beklemeye başlamıştır. Müslüman Hindistan halkının mehdî beklediği sosyal bir ortamda Mirza Gulam Ahmed 1864-68 yılları arasında Sialkot bölge mahkemesinde memur olarak görev yapmıştır. 1868 yılında tekrar doğduğu yer olan Kâdıyân'a dönen Mirza Gulam Ahmed kendini İslamî ilimlere vererek yoğun bir çalışma içerisine girmiştir. Bu dönemde mahalli gazetelerde

⁶⁹⁹ Fığlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, 212.

⁷⁰⁰ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/55.

⁷⁰¹ Edward Granville Browne, *The New History of the Bâb* (Cambridge: Cambridge University Press Warehouse, 1893), 74.

⁷⁰² Johnson, *Molla Hüseyin*, 29; Zerendî, *Nebil Tarihi*, 254; Gulpaygani, *Mükemmel Kanıt*, 14.

Hristiyan ve Hindulara karşı İslam'ı müdafaa eden yazılar yazmış ve azımsanmayacak bir okur kitlesine ulaşmıştır.⁷⁰³

Yazılarına devam eden Mirza Gulam Ahmed tasavvufta kabul gören müceddid anlayışına dayanarak kendini XIX. yüzyılın müceddidi olarak ilan etmiştir.⁷⁰⁴ Mirza Gulam Ahmed müceddid olmakla yetinmeyip Hz. Muhammed'den sonra yeni bir şeriatın gelmeyeceğini ancak şeriat getirmeyen bir peygamberin Hz. Muhammed'in şeriatını korumak maksadı ile Allah tarafından gönderilebileceğini iddia etmiştir.⁷⁰⁵

Mirza Gulam Ahmed kendi otoritesini kurmak için İslamî argümanları Bahâîlik'te Mirza Hüseyin Ali'nin yaptığı gibi bâtinî metotlarla yorumlamıştır. İngilizlere karşı fiili mücadeleye karşı çıkan Mirza Gulam Ahmed sömürge yönetimleri ile iyi geçinmeye çalışmış ve bu sayede resmi takipten uzak kalarak hareketi büyütmeyi başarmıştır.⁷⁰⁶ Fakat bu tavrının bölgedeki İngilizlerin sömürge politikalarıyla bağdaştığı bir gerçektir. Gulam Ahmed'in fiili mücadeleyi reddetmesi sebebi ile bölgedeki Müslüman âlimler Mirza Gulam Ahmed'e tepki göstermiştir.⁷⁰⁷ Gulam Ahmed'in fiili mücadeleye sıcak bakmaması onun bölgeye İngilizler tarafından gönderilen bir ajan olduğu yönünde bazı görüşlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.⁷⁰⁸

Kadiyanilerin sürekli olarak İngiliz ajanlığı ile suçlanması bazı Kadiyanî reislerinin bu konuda kendilerini savunmaya itmiştir. Mirza Gulam Ahmed'den sonra hareketin başına geçen oğlu Mirza Beşirüddin Mahmud Ahmed (1889-1965) cihadın sadece İslam'ı ortadan kaldırmaya ya da tahrif etmeye çalışan düşmana karşı yapılacağını ifade ederek babası Mirza Gulam Ahmed'in cihada sıcak bakmamasını haklı görmüştür. Dönemin işgalci gücü İngilizlerin İslam'ı ortadan kaldırmak ya da

⁷⁰³ Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 234; Mustafa Öz, "İslam Dünyasında Ortaya Çıkan Senkretik Akımlar", *Yaşayan Dünya Dinleri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010), 464-465.

⁷⁰⁴ E. Ruhi Fırlalı, *Kâdiyânîlik* (İzmir: İstiklal Matbaası, 1986), 119.

⁷⁰⁵ Ebu Zehra, *Mezhepler Tarihi*, 225.

⁷⁰⁶ Fırlalı, "Mesih ve Mehdi İnancı Üzerine", 213.

⁷⁰⁷ Öz, "İslam Dünyasında Ortaya Çıkan Senkretik Akımlar", 465.

⁷⁰⁸ Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 235; Öz, "İslam Dünyasında Ortaya Çıkan Senkretik Akımlar", 468.

tahrif etmek gibi bir amacının olmadığını bu sebeple babasının fiili mücadeleye girişmediğini ifade etmiştir.⁷⁰⁹

Bahâîlerin tıpkı Kadiyaniler gibi sömürge yönetimleri ile iyi ilişkiler kurduğunu, mehdî fikrinin geri kalmış ülkelerde sömürge yönetimleri tarafından sürekli kullanıldığını ifade etmemiz gerekir. Kadiyanilerin İngilizler tarafından destek görmesi gibi Mirza Hüseyin Ali başlarda Rusya, ardından ise İngiltere tarafından desteklenmiştir. Bahâullah'ın oğlu Abdülbaha Abbas Efendi bölgenin İngilizler tarafından kuşatılmasını kolaylaştırdığı için kendisine “sir” unvanı verilmiş ve Abbas Efendi bu unvan için dönemin İngiliz kraliyet ailesine teşekkür etmiştir.⁷¹⁰

Bahâîler ve Kadiyaniler arasında başka bir ortak özellik ise mehdî-mesih akideleri hakkındaki yorumlarıdır. Mirza Gulam Ahmed beklenen mesih'in kendisi olduğunu iddia etmiştir. Müslümanların genelinde hâkim olan görüşe göre Hz. İsa çarmıhta ölmemiş ve Allah'ın katına yükseltilmiştir. Ahir zamanda ise tekrar yeryüzüne inecektir.⁷¹¹ Mirza Gulam Ahmed ise Hz. İsa'nın çarmıhta ölmediğini ve Kur'an'ın bahsettiği Hz. İsa'nın göğe yükseltilmesi olayının ise bedenen değil sadece ruhen gerçekleştiğini iddia etmektedir.⁷¹² Mirza Gulam Ahmed görüşünü desteklemek için ise; “*Oysa onu öldürmediler ve asmadılar. Fakat onlara öyle gibi gösterildi. Onun hakkında anlaşmazlığa düşenler, bu konuda kesin bir şüphe içindedirler. O hususta hiçbir bilgileri yoktur. Sadece zanna uyuyorlar. Onu kesin olarak öldürmediler.*”⁷¹³ mealindeki ayeti delil olarak kullanmaktadır.⁷¹⁴

Kadiyanilerin Hz. İsa'nın bedenen ref edilmediği ve çarmığa gerildiğinde ölmeyip meçhul bir yere gittikten sonra sıradan bir şekilde öldüğü fikrini Bahâîlikten aldığını ifade etmek gerekir. Nitekim Bahâîler Hz. İsa'nın kendi bedeni ile ref edilmediğini iddia ederek ilerde zuhur edecek mesihin Hz. İsa'dan başka biri olduğu

⁷⁰⁹ Mahmud Ahmed, *Ahmediyet'in Mesajı*, 26.

⁷¹⁰ Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbilik ve Bahâîlik*, 72.

⁷¹¹ Sa'düddin Taftazanî, *Şerhul Akaid-i Nesefti*, 490.

⁷¹² Ebu Zehra, *Mezhepler Tarihi*, 254; Fıçlalı, *Kâdiyânîlik*, 125.

⁷¹³ Nisâ 4/157.

⁷¹⁴ Mirza Gulam Ahmed, *İsa Mesih Hindistan'da*, çev. Abdülgaffar Han (İstanbul: Vesta Ofset, 2008), 54.

yönündeki fikirlerine temel oluşturmak istemişlerdir.⁷¹⁵ İncil’de zikredilen ilerde zuhur edecek ve te’vili öğretecek kişi olarak rivayet edilen “farklı” Bahâîlere göre Mirza Hüseyin Ali’dir.⁷¹⁶ Bahâîler bu bağlamda “*Sonra onu açıklamak da bize aittir.*”⁷¹⁷ mealindeki ayette zikredilen zamanın “sonra” ile kayıtlanması sebebi ile Bahâullah’ın geleceğini ve bâtinî anlamı insanlara açıklayacağını Kur’an’ın bildirdiğini ifade ederler.⁷¹⁸

Mirza Gulam Ahmed’e göre Hz. İsa çarmıhta ölmemiş ve havarileri tarafından bir mağarada tedavi edilmiştir. Gulam Ahmed Hz. İsa’nın iyileştikten sonra İsrailoğullarını aramak için Keşmir’e geldiğini⁷¹⁹ ve burada 120 yaşında iken öldüğünü ifade etmektedir. Mirza Gulam Ahmed’e göre ahir zamanda gelecek olan Mesih İsa değil ona benzer sıfatlar taşıyan ve İsa Mesih’in sıfatlarının tecelli ettiği ümmet-i Muhammed’den biri olacaktır. Mirza Gulam Ahmed böylece beklenen Mesih’in kendisi olduğunu iddia etmiştir.⁷²⁰

Bahâullah mesih’in zuhur edeceği yerle ilgili Hz. Muhammed’den kaynak göstermeden bazı rivayetler aktarmıştır. *Kurdun Oğlu Risalesi*’nde Hz. Muhammed’in “*Akka Suriye’de bir şehirdir. Allah onu kendi rahmeti ile mümtaz kılmıştır.*”, “*Deniz kıyılarının en iyi Askalan’dır. Akka Askalan’dan daha iyidir. Akka’nın Askalan’a ve bütün kıyılarına olan üstünlüğü, Muhammed’in bütün nebilere olan üstünlüğü gibidir.*”, “*deniz kıyılarında arşın altında asılı bir şehir var. Ona Akka denir. Her kim onda yerleşir ve tanrıdan bir mükâfat umar ise Allah ona kıymet gününe kadar sabredenlerin, ayakta duranların, ruku edenlerin ve secde kılanların ecrini yazar.*”, “*Deniz kenarında beyazlığı tanrıya hoş gelen beyaz bir şehir vardır. O şehre Akka denir. Bu şehirdeki pirelerden birinin ısırıldığı kimse, tanrı katında tanrı yolunda mızrak yarası yemiş bir kimseden daha hayırlıdır.*”, “*Bütün bir gece denize bakan bir kimse rukun ile makam arasında iki ay vakit geçiren bir kimseden üstündür.*”, “*Ne*

⁷¹⁵ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/10.

⁷¹⁶ Bahâullah, *Ordular Rabbi’nin Çağrısı*, 116-117.

⁷¹⁷ Kıyamet 75/19.

⁷¹⁸ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/100.

⁷¹⁹ Mirza Gulam Ahmed, *İsa Mesih Hindistan’da*, 74.

⁷²⁰ Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 235.

mutlu Akka'yı ziyaret eyleyene ve ne mutlu aynı'l bakar'dan su içene.”, ifadelerine yer verilmektedir.⁷²¹

D. Bâtînî Gelenek ve Bahâîlikte Bâtînî Yorumlar

Kur'an-ı Kerim'in tüm Müslümanlarca temel kaynak olarak addedilmesinin bir sonucu olarak kendini Müslüman olarak niteleyen her grup kendi yorum kriterini oluşturmuş ve bu sebeple tarihte çeşitli tefsir türleri ortaya çıkmıştır. Tefsirler genelde dirayet ve rivayet tefsirleri olarak ele alınsa da bunların dışında ayetlerin kelime anlamlarına bağlı kalınmadan yapılan işari/bâtînî tefsir çalışmaları vardır. Her ne kadar tasavvuf ehlinin yaptığı tefsir çalışmalarına “işari”, gulat fırka olarak kabul edilenlerin yaptığı tefsirler “bâtînî” tefsir adını alsada bu iki tefsir türünü ayıran net bir kıstas yoktur. Ehl-i sünnet ve Mutezile mezhepleri yapılan tefsirin Kur'an-ı Kerim'in zâhirene uygun olması gerektiğini ifade etse de bazı mutasavvıflar ve klasik mezhepler tarihi kaynaklarında “gulat” olarak isimlendiren fırkalar zâhirin bâtına ulaşmada bir engel/kabuk olduğunu ifade etmiş Kur'an-ı Kerim'in asıl manasının bâtında olduğunu bunun için zâhirin kırılması gerektiğini ifade ederek kuralları olmayan ve denetlenemeyen bir tefsir yöntemine başvurmuşlardır.⁷²²

İnsanların görüşlerini temellendirmek için Kur'an'dan bazı ayetleri delil göstermelerini mezhebî kaygılarla yazılmış her tefsir çalışmasında görmek mümkündür. Kur'an-ı Kerim ayrılıkların bizzat sebebi olmasa bile onu okuyan insanın yaptığı yorumlar tarihte çeşitli bölünmelere sebep olmuştur. Mezhepler tarihi incelendiğinde çoğu zaman fikrin ayetten önce geldiği görülür. Kişiler önce görüşü benimsemiş daha sonra kendi görüşünü destekleyebilecek ayetleri Kur'an-ı Kerim'de aramaya başlamışlardır. Samimi olmayan ve art niyet taşıyan kişilerin zorlama te'viller ile kendilerine Kur'an-ı Kerim'den delil getirdikleri tarihi bir gerçektir.⁷²³

⁷²¹ Bahauallah, *Kurdun Oğlu Risalesi(İbn-i Zi'b)*, 139-141.

⁷²² Mustafa Öztürk, *Tefsirde Bâtînlilik ve Bâtînî Te'vil Geleneği* (İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2011), 16-17.

⁷²³ Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 37.

İslam tarihinde bâtinî te'villeri ilk kullananlar Şîa'nın gulat fırkaları olmuştur.⁷²⁴ Asıl gayesi İslam şeriatını yıkmak ve yeni bir din tahsis etmek olan bazı fırkalar her zaman ve mekânda farklı isimlerle meydana çıkmış, ifsat ve melâmetini Müslümanlar arasında yaymaya çalışmış ve sonu gelmeyen bir takım huzursuzluklara sebep olmuştur. Günümüzde Kur'an-ı Kerim ayetlerinin zâhir manasına ehemmiyet vermeyip zâhir anlamı öze yani bâtına ulaşmada bir engel olarak gören birçok hareket mevcuttur. Bu hareketler buldukları ülkelere göre farklı isimler alsalar da gaye itibarıyla Bâtînlilik ile aynı paralelde yürüdüklerinden bâtinî grupların içerisinde kabul edilmektedir. Pakistan, Hindistan ve Güney Afrika'da Ağa Han başkanlığındaki İsmâîlîler, İran'da Bâbîler, Filistin-İsrail bölgesinde Bahâîler ve Hindistan'da yaşayan Kadiyaniler İsmâîlî-Bâtînî grupların günümüzde yaşayan birer örneği konumundadır.⁷²⁵

Bağdâdî, Bâtînîliği Irak'ta bulunan hücrelerde buluşan ve maksadı İslam şeriatını yıkmak olan birkaç kişinin kurduğu müstakil bir fırka olarak anlatsa da⁷²⁶ Bâtînî kavramı klasik kaynaklarda şemsiye bir kavram olarak kullanılmıştır. Bu şemsiyenin altında bâtinî olarak zikredilen her isim müstakil birer fırkadır. Bu sebeple Bâtînîyye Hamdan b. Karmat'a bağlı oldukları için Karâmîta veya Karmetiyye, âlem ve imamet sistemlerinde yedili bir anlayışı benimsedikleri için Seb'iyye, tüm haramları mubah sayan Mecûsî fırkası Hürremdiniyye benzedikleri için Hurremiyye, âlemin yaratılışını ve ahireti inkâr ettikleri için Melâhide, İslam akaidine aykırı bir ulûhiyet telakkisini benimsedikleri için Zenâdîka, dinde haram olanları helal saydıkları için İbâhiyye, imametın Cafer-i Sadık'tan sonra en büyük oğlu İsmail'e ya da İsmail'in oğlu Muhammed'e geçtiğini savundukları için İsmâîliyye, gerçek bilginin ancak masum bir imamın talimi ile öğrenileceğini iddia ettikleri için Talimiyye, mal ve kadında ortaklaşma fikrinden dolayı Mazdekiyye, Abbasîler döneminde günümüz Azerbaycan topraklarında ciddi bir siyasi-dini hareket olarak ortaya çıkmış Hürremiyye hareketinin

⁷²⁴ Ali Avcu, "Tasavvuf-Bâtînîlik İlişkisi", *İslâm Tasavvufunun Teşekkülüne Dair Araştırmalar*, ed. Necmeddin Bardakçı (Isparta: SDÜ Matbaa, 2017), 208.

⁷²⁵ İsmail Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013), 297.

⁷²⁶ El-Bağdadi, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, 219.

lideri Bâbek'e intisaplarından dolayı ise Bâbekiyye, Bâbek döneminde kırmızı elbise giymelerinden dolayı tarihte Muhammire adlarıyla anılmışlardır.⁷²⁷

Bâtînlilik bir mezhepten ziyade düşünce sistemidir. Bu sistemi kullanan her oluşum Bâtînî başlığı altında toplanabilir.⁷²⁸ Tarihi süreçte bâtinî kavramı ile en çok özdeşleşen grup İsmâîlîler olmuştur. Bâtînî yorum İsmâîlîler ile birlikte zirve yapmış; her zâhirin bir bâtını vardır, zâhir kabuk bâtin ise özdür, hakikate ancak bâtını bilmek ile ulaşılır, bâtinin bilgisi zamanın imamında gizlidir, zamanın imamına uyan kurtuluşa erer gibi düşüncelerle kendilerini temellendirmeye çalışmışlardır.⁷²⁹

İsmâîlîler, Şîî geleneğin ölen imamın ardından yaşadığı otorite tartışmalarının sonucu ortaya çıkan fırkalardan biridir. Cafer-i Sadık sağlığında büyük oğlu İsmail'i halef tayin etmiş fakat İsmail babası Cafer hayatta iken ölmüştür. İsmail'in ölümünden sonra imametın kime tevarüs ettiği konusunda tartışmalar çıkmış kimileri İsmail b. Cafer'in ölmediğini ve bir gün tekrar geleceğini,⁷³⁰ kimileri ise İmametın Cafer-i Sadık'ın diğer oğlu Musa Kâzım'a ait olduğunu iddia etmiştir. İmametın İsmail b. Cafer'e ve onun oğlu Muhammed b. İsmail'e ait olduğunu söyleyenlere tarihte İsmâîlîyye adı verilmiştir.⁷³¹ Yedinci imam olarak İsmail b. Cafer'i kabul ettikleri için Seb'iyye olarak da isimlendirilmişlerdir.⁷³²

İsmâîlîyye doktrini bir sentez üzerine kendilerini bina etmiştir. Özellikle doğu medeniyetleri tarafından kutsal kabul edilen yedi rakamını mezhep için kutsal kabul etmişlerdir.⁷³³ Bâtînîye gruplarının genel kabulüne göre yedi nebi ve yedi imam vardır. Âdem, Nuh, İbrahim, Musa, İsa, Muhammed(s.a.v.) ve son olarak Muhammed b.

⁷²⁷ Öztürk, *Tefsirde Bâtînlilik ve Bâtînî Te'vil Geleneği*, 32; İbrahim Agah Çubukçu, "İbahilik ve Batînlilik", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/1-4 (1970), 69.

⁷²⁸ Avcu, "Tasavvuf-Bâtînlilik İlişkisi", 207; Mehmet Ali Büyükkara, "İsmâîlîlere Atfedilen 'Dokuz Aşamalı Da'vet Süreci' Üzerine Bir İnceleme", *İLAM Araştırma Dergisi* 3/2 (1998), 36.

⁷²⁹ Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 191; Avcu, "Tasavvuf-Bâtînlilik İlişkisi", 196.

⁷³⁰ Eşarî, *Makalâtü'l-İslâmiyyîn ve 'htilâfû'l-Musallîn*, 25; Abdülhamid, *İslâm'da İtikadî Mezhepler ve Akaid Esasları*, 50.

⁷³¹ El-Bağdadi, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, 47; Kutlu, *Tarihsel Din Söylemleri Üzerine Zihniyet Çözümlemeleri*, 225.

⁷³² İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, 153; Muzaffer Tan, "Erken Dönem İsmaililik ve Temel Görüşleri", *Ekev Akademi Dergisi* 39 (2009), 77.

⁷³³ Abdülhamid, *İslâm'da İtikadî Mezhepler ve Akaid Esasları*, 55; Öztürk, *Tefsirde Bâtînlilik ve Bâtînî Te'vil Geleneği*, 439.

İsmail b. Cafer Bâtînîlerin kabul ettikleri yedi nebidir. İsmail b. Cafer ise iki nebi arasında gelen ve şeriatı ikame eden yedi zattan biridir.⁷³⁴

Bâtînîye dinin temel esaslarını, şirk temelli bir te'vil yöntemi ile yorumladıktan sonra şeriatın kaldırılmasını ya da Mecûsî şeriatına benzer bir şeriat yorumunun getirilmesi konusunda ısrar etmiştir. Bu ısrarlarına ise zâhir mana ile ilişkisi olmayan Kur'an yorumlarını referans almışlardır. Kendi arzuları doğrultusunda Kur'an-ı Kerim'i yorumlamışlar. Örneğin Bâtînîlere göre namazın anlamı imamlara bağlıdır. Hac ise imamı ziyaret etmek ve ona hizmeti sürdürmektir. Oruç yeme içmeden kesilmek değil imamın sırrını açığa vurmaktan kaçınmaktır. Zina ise orucun zıddını yapıp imamın sırrlarını açığa vurmaktır. Bâtînîlere göre ibadetin anlamını bilen kişi farzlardan muaftır. Örneğin bu gruplar; "*Sana yakın gelinceye kadar rabbine ibadet et.*"⁷³⁵ mealindeki ayette geçen *yakin* kelimesini "te'vili bilmek" olarak yorumlamışlardır.⁷³⁶

Bâtînîlerin bir başka meziyeti ise Kur'an-ı Kerim'de bahsedilen peygamber mucizelerini kabul etmeyerek farklı yorumlarda bulunmalarıdır. Örneğin Nuh peygamberin tufanı halkın bâtin bilgisinde boğulmasından kinayedir. Nuh'un gemisi ise Bâtînîliğe telmih içindir. Bâtînîliğe uyan hidayete erer uymayan ise zelil olur. Hz. İbrahim'in atıldığı ateş Nemrut'un öfkesidir. Hz. Musa'nın asası ise Firavunun delillerini çürüten kesin delildir. Kör insanların gözünü açması, ölüyü diriltmesi aslında gerçeği görmeyenlere hakikati göstermesi, bilgisiz insanları bilgisiyle ihya etmesi anlamına gelmektedir.⁷³⁷

Bâtînîler kabuk olarak kabul ettikleri kelimelerin zâhir manasını yorumlarken sadece kelimeler üzerinden emellerine ulaşmayı yeterli görmeyerek harfleri de metotlarına dâhil etmişlerdir. Bu sebeple Hurûfî yorumlar Bâtînîlerin kullandıkları

⁷³⁴ İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, 179.

⁷³⁵ Hicr 15/99.

⁷³⁶ El-Bağdadi, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, 229.

⁷³⁷ Abdülbaki Gölpınarlı, *100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar* (İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1969), 128.

metotlardan biri olmuş ve harflerin ebceet hesabı kullanılarak farklı yıllara veya sayılara ulaşılmaya çalışılmıştır.⁷³⁸

Bâtînî grupları diğer gruplardan ayıran diğer özellik ise zamana dair felsefi yaklaşımlarıdır. Erken dönem bâtinî gruplar için dinin batinında gizli olan irfani gerçekler tek bir düşünce sisteminin temelini oluşturmaktadır. Bu sistem temelde insanlığın tarihine döngüsel/devirsel bakış açısı ve kozmolojiden oluşmaktadır. İsmâîlîler/Bâtînîler zaman ve sonsuzluk hakkında Gnostik ve Helenistik gibi düşünce okulları ve felsefî akımlardan, İslam öncesi İbranî gelenekten ve Şîa'nın gulat gruplarından alınmış bir takım farklı fikirlere sahiptirler.⁷³⁹

Zamanla ilgili fikirleri hem İsmâîlîliğin peygamberlik ve insanlığın dini tarihi ile hem de Kur'an-ı Kerim'in yaratılışı ve Kur'an'da adı geçen ulu'l azm peygamberlerle ilgilidir. İsmâîlîler göre insanlığın tarihi yedi devirden müteşekkildir. Her devir yeni bir şeriat getiren bir ulu'l-azm peygamberi ile başlamaktadır. Şeriat getiren peygamberlere “nâtık” adı verilmektedir. İlk altı devrin nâtık peygamberleri Âdem, Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Hz. Muhammed'dir.⁷⁴⁰ Nâtık peygamberlerden her biri getirdikleri zâhir nasların te'vili yapmaları ve zâhirin altında yatan gerçek bilgiyi yani batinı insanlara aktarmak için birer yardımcıya sahiptirler. Bu yardımcılara İsmâîlî gelenekte “vasiy”, “esâs” ya da “sâmit” adı verilmektedir. İlk altı devrin vasiyleri ise sırasıyla Şîş, Sâm, İsmail, Harun ya da Yuşa, Şemunu's-Safâ ve Ali b. Ebi Talip'tir. Vasiylerden sonra kendilerine “etimmâ” adı verilen yedi imam daha gelecek olup bu imamlar dönemlerindeki şeriatın zâhir ve batinını korumakla mükelleftir. Her devrin yedinci imamı sonraki devrin nâtık peygamberi olmaktadır. Bu durumda yedinci imam kendinden önceki şeriatı nesh ederek yeni bir şeriat getirmektedir. Bu durum ise son devrin son imamında farklılık göstermektedir. Yedinci devrin yedinci imamı olan Muhammed b. İsmail b. Cafer artık yeni bir şeriat getirmeyecek ve kendinden önceki şeriatların batinında yatan gizli bilgileri ve hakikatleri açıklayarak

⁷³⁸ Avni İlhan, “Bâtuniyye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 08 Temmuz 2024); Gölpinarlı, *100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*, 127.

⁷³⁹ Abdülhamid, *İslâm'da İtikadî Mezhepler ve Akaid Esasları*, 55; Kutlu, *Tarihsel Din Söylemleri Üzerine Zihniyet Çözümlemeleri*, 224.

⁷⁴⁰ Kutlu, *Tarihsel Din Söylemleri Üzerine Zihniyet Çözümlemeleri*, 230.

şerriatsızlık dönemini başlatacak, dünyayı adaletle yönettikten sonra cismani dünya son bulacaktır.⁷⁴¹

Bâtîniğin diğeri önemli görüşlerinden biri ise tanrının insana tecelli etmesidir. Tanrı insan bedenine tecelli eder ve dünyayı bu bedenle yönetir. Yedullah, Vechullah gibi isimleri taşıyan kişiler aslında tanrının tecelli ettiği bedenlerdir. Cennet ve cehennem fiziki mekânlar olmayıp mecazdır. Cennet ölümden sonra ruhun iyi ruhlarla beraber olması cehennem ise sıkıntılı bir hayat sürmeyi ifade etmektedir.⁷⁴² Bâtîniler misyonerlik faaliyetlerinde belirli bir sistem dâhilinde yapmaktadırlar. Bunlar sırasıyla;

1. Teferrüs veya Zevk: Bâtîniği kabullenmeye müsait kişiler belirlenir ve onlardan uygun olanları hangi metotla Bâtîniğe davet edileceği tespit edilir. Bâtîni fikirlere açık olmayanlara fırkanın esasları anlatılmaz.
2. Te'nis: Muhatabın kendi mezhebi veya dinini yüceltmek ve ardından kişinin inandığı değerleri hakkında bir takım sorular sorarak kişinin inancını sarsmaktır.
3. Rabt: Bâtîniğe davet edilecek kişinin nefsinin merakta bırakmaktır.
4. Ta'lik: Muhatabın sorduğu sorulara mutlak cevap verecek yegâne kişinin imam olduğunu ifade etmek ve kişinin tüm dikkatini imama yönlendirmesini sağlamaktır.
5. Tedlis: Bâtînilerin tümevarım ve tümdengelim gibi mantık ilminin esaslarını bilmeyen muhatapların zihinlerinde “Kur'an'ın bîtinî rahmet zâhirî azaptır.” gibi sözlerle Kur'an ayetlerinden iktibas yapıldığı ve bu felsefenin bizzat Kur'an-ı Kerim'e ait olduğu izlenimini uyandırmaktır. Örneğin “...ve hemen aralarına kapısı da olan bir duvar çekilir; duvarın iç tarafında rahmet, kendilerine bakan dış tarafında ise azap vardır.”⁷⁴³ mealindeki ayetten yola çıkarak

⁷⁴¹ Tan, “Erken Dönem İsmaililik ve Temel Görüşleri”, 84.

⁷⁴² İlhan, “Bâtîniyye”; Öztürk, *Tefsirde Bâtînilik ve Bâtîni Te'vil Geleneği*, 352.

⁷⁴³ Hadîd 57/13.

Kur'an-ı Kerim'in zâhirinin kabuk bâtın anlamının ise öz olduğunu ifade ederek özün kabuktan daha hayırlı olduğunu ifade etmişlerdir.

6. Te'sis: Telkin edilecek olan Bâtınî yorumları kişi kabul etmese bile bu yorumlar hakkında kimseye bir şey anlatmamak üzere söz alınması hatta yemin ettirilmesidir.
7. Teşvik: Muhatabı mensubu olduğu mezhebi ya da dini hakkında şüpheye düşürmektir.
8. Hal ve Selh: Kişinin eski dininde var olan inanç ve ibadet esaslarını terk ederek yeni dinine girmesidir.⁷⁴⁴

Abdülbaki Gölpınarlı Bâtınîliğin Müslümanlar üzerinde etkili olmasının Tasavvuf kanalı ile olduğunu ifade etmektedir. Ona göre Bâtınî akide Sabîlik ve Hukemâ felsefesiyle tasavvufa girmiş hatta tasavvuf inancını Bâtınîlik oluşturmuştur. İsmâilî Bâtınîlerin dünyevi bir şekle bürünen yaşayışa sosyal açıdan tatbik edilen inançlar, tasavvufta hayali bir karakter kazanmıştır. Hayderî, Kalendarî, Bâbâî ve Melâmetî gibi Şîî gruplar, Rum abdalları denen grup, en sonunda tüm bu zikredilen grupları temsilen meydana çıkan Bektaşilik, Erdebil tekkesine bağlı olan Anadolu Aleviliği Bâtınî inançları benimsemiştir. "Ricâlü'l-gayb" denilen sûfîlerce kâinatı idare ettiklerine inanılan erenlerin sayısında, Abdaldan olan yedi eren, on iki nakîb ve kutub inançlarında Bâtınî/İsmâilî öğretilerin izlerine görmek mümkündür. Tasavvuf erbâbından İbnü'l-Arabi'nin eserlerinde dahi Bâtınî/İsmâilî öğretilerin izleri görülür. Gölpınarlı'ya göre Bâtınî gruplar her zaman İslam âleminin içinde belirip bu dairenin içerisinde varlığını sürdürmeye çalışan gruplardan oluşmamıştır. Ona göre din hüviyeti gösteren Bâbîlik-Bahâîlik, Dürzilik, Nusayrîlik ve Kadiyanîlik bâtınî metotların en çok kullanıldığı gruplardır.⁷⁴⁵ Muhsin Abdülhamid eserinde Bahâîliği

⁷⁴⁴ İzmirli İsmail Hakkı, *Yeni İlm-i Kelâm*, 181; El-Bağdadi, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, 230-241; Gölpınarlı, *100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*, 126. Yedi veya dokuz aşamalı davet yönteminin İsmâilîler tarafından kullanılmadığını, İsmâilîler dışındaki bazı batınî firkalar tarafından kullanılmış olabileceğini ifade eden akademisyenler bulunmaktadır. Konu ile alakalı olarak bkz; Mehmet Ali Büyükkara, "İsmâilîlere Atfedilen "Dokuz Aşamalı Da'vet Süreci" Üzerine Bir İnceleme" *İLAM Araştırma Dergisi*, 1998

⁷⁴⁵ Gölpınarlı, *100 Soruda Türkiye'de Mezhepler ve Tarikatlar*, 130.

Bâtînlîğin modern şekli olarak tavsif etmiştir. Abdülhamid'e göre Bahâilîğin yegâne kuruluş amacı İslam'ı yıkmaktır.⁷⁴⁶

Bâtînlere göre cennet, cehennem ve temel ibadetlerin birer sembol olduğunu yukarıda ifade etmiştik. Bahâililerle bâtinî grupların ahiret algısı oldukça benzerlik göstermektedir. Nitekim Bâtînliler cennet ve cehennemın fiziki mekânlar olmayıp birer mecaz olduğunu ifade etmişler, kişinin ruhunun iyi ruhlarla birlikte olmasını cennet, ruhun acı çekmesini de cehennem olarak algılamışlardır.⁷⁴⁷ Bâtînî gruplara göre cennet ve cehennem fiziki mekânlar değildir. Gnostik öğretilerdeki düşüş ve yükseliş nazariyesinden hareketle cennet nefsin tattığı mutluluktur. Söz konusu mutluluğun ilk versiyonu nefis cevherindeki enginliktir. Cehennem ise insan nefsinde ortaya çıkan manevi darlık ve nefsin sahip olduğu yüce mertebelerden düşmesidir. Bu düşüşle birlikte kişi gönlünü maddi nesnelere bağlar ve onların sahte güzelliğine aldanır. Bu durumda ise kişi cehennemi yaşar.⁷⁴⁸

Bahâilikte durum bundan farklı değildir. Bahâî âlimlerinden Mehmet Marufî cennet ve cehennemın insanların algı biçimlerine göre sembolize edilmiş iki kavram olduğunu ifade etmektedir. Örneğin cennet tanımlanırken dönemin Araplarının hoşuna gidecek kavramlar kullanılmıştır. Bunlar; süt, bal, meyve, huri, şarap, gilman vb. sembollerdir. Aynı şekilde insanoğlunun sürekli korktuğu hatta görmekten bile hoşlanmadığı yılan, akrep, ateş, sıcak, kaynar zift gibi maddeler de cehennemde yer alan sembolik ifadelerdir. Bahâîlere göre semavi dinlerde vaat edilen ahiret birer semboldür. Cennet ve cehennem mecazdan öte reel bir anlam taşımamaktadır. Geçmiş dinlerde bahsedilen bu kavramların ise bâtinî bir manası bulunmaktadır.⁷⁴⁹ Cennet Bahâilikte kişinin Allah'a yakınlığı cehennem ise yaptığı kötülükler sebebi ile sürekli pişmanlık duymasıdır.⁷⁵⁰ Kıyametin ezoterik anlamı Bahâullah'ın zuhuru olarak yorumlanmış, Kur'an-ı Kerim'de yer alan kıyamet ile ilgili ayetlerin tamamı te'vil edilmiştir. Örneğin; "*Rabbimiz! Doğrusu geleceği şüphe götürmeyen günde, insanları*

⁷⁴⁶ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 264.

⁷⁴⁷ İlhan, "Bâtiniyye"; Öztürk, *Tefsirde Bâtînlilik ve Bâtînî Te'vil Geleneği*, 352; Fıçlalı - Şimşek, "Bahâilik ve el-Kitabu'l-Akdes", 18.

⁷⁴⁸ Öztürk, *Tefsirde Bâtînlilik ve Bâtînî Te'vil Geleneği*, 353.

⁷⁴⁹ Marufî, *Makalat*, 32.

⁷⁵⁰ Türkiye Bahailerî, *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*, 60.

toplayacak olan Sensin. Şüphesiz ki Allah verdiği sözden caymaz.”⁷⁵¹ ayetinde ifade edilen “*insanların bir araya toplanacağı gün*” ifadesi Müslümanların anladığı kıyamet günü değil Bahâullah’ın zuhur edeceği gündür. Bahâîlere göre Bahâullah’ın zuhuru ile birlikte tüm insanlık tefrikadan kurtulup Bahâîliğin çatısı altında tek bir millet olacaktır. Ayette insanların toplanmasından maksat ise budur.⁷⁵²

Bahâîler Kur’an-ı Kerim’de zikredilen “ahiret günü” kavramını yine amaçları doğrultusunda te’vil etmişlerdir. Bahâîlere göre ahiret günü hesap ve cezanın olacağı ikinci bir hayatı değil Hz. Muhammed’den sonra gelecek olan yeni bir peygamberi ifade etmektedir. Buna göre ahirete iman Bahâullah’ın peygamberliğini kabul etmek ve ona inanmaktır. Kur’an-ı Kerim’de mü’min olmanın temel şartı olarak gösterilen ahirete iman⁷⁵³ Bahâîlerce tahrife uğratarak ikinci bir hayat olarak değil Bahâullah’ın zuhuru olarak yorumlanmıştır. Bahâîlere göre ahirete inanmayan yani Bahâullah’ın peygamberliğini tasdik etmeyen kişiler mü’min değildir ve dolayısıyla öldükten sonra ruhları azap görecektir.⁷⁵⁴

Bahâî temel kaynakları incelendiğinde bâtinî metotlara çokça başvuruda bulduklarını görmek mümkündür. Örneğin “*Hani Yûsuf, babasına ‘Babacığım! Gerçekten ben (rüyada) on bir yıldız, güneşi ve ayı gördüm. Gördüm ki onlar bana boyun eğiyorlardı’ demişti.*”⁷⁵⁵ mealindeki ayette bahsedilen Yusuf, Mirza Ali Muhammed’e göre Hüseyin b. Ali’dir. Ayette bahsedilen güneş Hz. Fatıma, ay ise Hz. Muhammed’dir. Dolayısıyla Hz. Hüseyin dedesi ve annesinin kendisine secde ettiğini görmüştür.⁷⁵⁶ Bâb’ın Yusuf Suresi için yaptığı bu te’vilin elbette ilmi bir kıymeti yoktur. Fakat Bâbîğin üzerindeki bâtinî düşüncenin etkisini göstermesi açısından önemlidir.

Mirza Ali Muhammed’in *Beyan* isimli kitabının Kur’an-ı Kerim’de zikredildiğini ifade eden Bahâîler ayetlerde geçen “beyan” kelimesine oldukça farklı

⁷⁵¹ Âl-i İmrân 3/9.

⁷⁵² Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 2/44.

⁷⁵³ Bakara 2/4.

⁷⁵⁴ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 2/79.

⁷⁵⁵ Yûsuf 12/4.

⁷⁵⁶ Cerrahoğlu, *Tefsir Usûlü*, 298; Mustafa Mahmud, *Hakikatü'l-Bahâiyye*, 11-12.

anlam yüklemişlerdir. “*Rabbinin katından bir belgesi (beyan) ve onun arkasından da bir şahidi olanlar, önlerinde de Musa'nın Kitabı önder ve rahmet olarak bulunanlardır ki, işte onlar Kuran'a inanırlar. Hangi topluluk onu inkâr ederse yeri ateştir; senin de bundan şüphen olmasın. Doğrusu o, Rabbinden bir gerçektir, fakat insanların çoğu inanmazlar.*” mealindeki ayette geçen “beyan” kelimesi ile Mirza Ali Muhammed ifade edilmiştir. Beyan'ın ardından gelecek olan şahit ise Bahâîlere göre Mirza Hüseyin Ali'dir.⁷⁵⁷

Bâtînî/İsmâîlî gelenekte kıyamet yorumlanırken yine kelimelerin zâhir anlamına bağlı kalmadan Arap dil kaidelerinin sınırları gözetilmeksizin afaki yorumlar yapılmıştır. Bâtînî/İsmâîlî te'vil geleneğinde kıyamet ile genellikle mehdînin zuhuru kastedilmiştir. Örneğin Bâtînîlere göre “*Birisi, yüksek derecelere sahip olan Allah katından, inkârcılara gelecek ve savunulması imkânsız olacak azabı soruyor.*”⁷⁵⁸ mealindeki ayette zikredilen “azap” Kâim el-Mehdî'nin ortaya çıkması ile ilgilidir. “*Dağlar yürütülür, serap hâline gelir.*”⁷⁵⁹ ayetini ise “*muhtelif bölgelerde ilmi-bâtînî daveti ikame den dailerin, icra ettikleri görevlerini bitirip asli mekânlarına çekilmeleri ve hiç kimseye davetin gizli bilgilerini açmamalarıdır. Böylece onlar, kendilerinden faydalanmak isteyenler için adeta fayda vermeyen bir serap gibi olurlar.*” şeklinde yorumlamışlardır.⁷⁶⁰

İsmâîlî gruplar ile Bahâîler arasında en fazla öne çıkan müşterek konulardan biri Kur'an'da yer alan kıyamet ve türevi kelimelere verdikleri anlamlardır. Kur'an-ı Kerim'de tasvir edilen kıyamet İsmâîlî/Bâtînî gruplarda genel kabulden farklı bir anlam taşımaktadır. İsmâîlî gruplara göre Kur'an-ı Kerim'de geçen kıyamet senaryolarının tamamı tarihin yedinci ve son evresinin sahibi olan Kaim, Kâim-i Kıyame, Sâhib-i Kıyâme ve el-Muntazar gibi lakaplarla anılan zatın zuhurunu haber vermektedir.⁷⁶¹

⁷⁵⁷ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 2/107.

⁷⁵⁸ Meâric 70/1-3.

⁷⁵⁹ Nebe' 78/20.

⁷⁶⁰ Öztürk, *Tefsirde Bâtînilik ve Bâtînî Te'vil Geleneği*, 349.

⁷⁶¹ Öztürk, *Tefsirde Bâtînilik ve Bâtînî Te'vil Geleneği*, 346.

İsmâilî gruplar gibi Bahâîler de kıyamet kelimesine genel kabulün aksine bazı anlamlar yüklemişlerdir. Bahâîler kıyametin İslam’a has bir terminoloji olmadığını kabulde konuya başlayıp insanların cennet ve cehennemi fiziki bir mekân olarak kabul etmelerindeki hata gibi kıyameti de fiziki bir vakıya yani dünya düzeninin sona ermesi olarak algılamasını da hata olduğunu ifade etmektedirler. Bahâîlere göre Kur’an-ı Kerim’de yer alan kıyamet senaryolarının tamamı Bahâullah’ın zuhuru ile ilgilidir. Örneğin; “*Onlar Allah’ı gereği gibi değerlendiremediler. Bütün yeryüzü, kıyamet günü O’nun avucundadır; gökler O’nun kudretiyle dürülmüş olacaktır. O, putperestlerin ortak koşmalarından yüce ve münezzehdir.*”⁷⁶² mealindeki ayet-i kerime Bahâîlere göre Bahâullah’ın zuhurunu “kıyametin gelmesi” olarak ifade etmektedir. Bahâullah’ın zuhuru ile geçmiş dinler sona erecektir. Sonu gelecek olan yedi din Brahmanizm, Budizm, Konfüçyünizm, Zerdüştlük, Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam’dır. Bu dinlerin hepsi Mirza Hüseyin Ali’nin sağ elinde dürülüp sona erdirilecektir.⁷⁶³

Bahâîler; “*Sûr’a üflenir ve Allah’ın dilediği kimseler dışında göklerdeki ve yerdeki herkes ölür. Sonra ona bir daha üflenir, bir de bakarsın onlar kalkmış bekliyorlar.*”⁷⁶⁴ ayetinde ifade edilen kıyamet senaryosunu kendi amaçlarına hizmet edecek şekilde te’vil etmişlerdir. Ayette zikredilen birinci üfleyiş Bahâîlere göre Mirza Hüseyin Ali’nin peygamberliğini ilan etmesiyle dünyada var olan tüm şeriatların geçerliliğinin kaybolmasıdır. Ayağa kalkıp beklemekten maksat ise insanlığın Bahâullah’ın zuhuruna olan hazırlığı ve onun peygamberliğine olan saygısıdır.⁷⁶⁵ Hadislerde zikredilen kabir hayatının varlığı ise söz konusu değildir. “*Nihayet onlardan birine ölüm gelip çatınca, “Rabbim! Beni geri gönder de, geride bıraktığım dünyada iyi işler yapayım” der. Hayır! Onun söylediği bu söz boş laftan ibarettir. Önlerinde, yeniden diriltilecekleri güne kadar bir berzah vardır.*”⁷⁶⁶ ayetinde geçen “berzah” kelimesi Bahâîlere göre iki resul arasında geçen müddete verilen isimdir.⁷⁶⁷

⁷⁶² Zümer 39/67.

⁷⁶³ Abdülhamid, *İslâm’a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 194; Marufi, *Makalat*, 63; Bahâullah, *İkan Kitabı*, 32.

⁷⁶⁴ Zümer 39/68.

⁷⁶⁵ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 2/12.

⁷⁶⁶ Mü’minûn 23/100.

⁷⁶⁷ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 2/27.

Ahret ile ilgili kavramların tamamı Bahâî terminolojisinde farklı anlamlar taşımaktadır. Örneğin Bahâîler haşrı insanların ahret hayatında Allah tarafından bir araya toplanması olarak kabul etmemektedir. Onlara göre haşır bu dünyada gerçekleşecektir. Bahâullah getirdiği din ile insanları bir araya toplamıştır. Bu ise İslam'ın haber verdiği haşır bahsidir. Sırat köprüsü ise bireyi Bahâullah'a imana götüren her şeydir. Mizan ise zamanın peygamberinin gönderildiği topluma adil davranmasıdır. Sağ veya sol taraftan verilen kitap ise amel defteri değil zamanın peygamberine verilen ilahi emirdir.⁷⁶⁸

Mirza Hüseyin Ali'nin Kur'an'ı Kerim'in kendisinden bahsettiğini iddia ederken *“Onlar, ille de Allah'ın ve meleklerin, bulutların gölgeleri arasından çıkıp gelmesini ve işin bitirilmesini mi bekliyorlar! Bütün işler Allah'a dönecektir!”*⁷⁶⁹ ayetini delil göstermektedir. Bahâullah'a göre ayette geçen bulut kelimesi tüm dinlerin kullandığı ortak bir terim olup gelecek olan yeni zuhuru müjdelemektedir. Bahâullah ayeti zâhir manası ile anlayıp kıyamet senaryolarından biri olarak kabul eden âlimleri ise zâhir uleması olarak niteleyip hakikati göremediklerini ifade etmektedir.⁷⁷⁰

Kur'an'da Bahâullah'ın müjdelendiğini iddia eden Bahâîlerin verdiği başka bir örnek ise; *“Kitap ehlinden ve ortak koşanlardan inkârcılar, kendilerine apaçık bir belge, içinde kesin ve en doğru hükümlerin bulunduğu arınmış sahifeleri okuyan, Allah katından bir Peygamber (beyyine) gelene kadar dinlerinden vazgeçecek değillerdi.”*⁷⁷¹ ayetidir. Ayette ifade edilen “beyyine” kelimesi ile kastedilen kişi Hz. Muhammed değildir. Bahâîler yukarıda zikredilen ayetin Bahâullah'ı kastettiğini ifade etmektedir.⁷⁷² Bahâullah'ın sürgün yeri olan Akka'nın kutsal bir yer olduğunu ifade edebilmek için Bahâîler kendilerine Kur'an-ı Kerim'den delil bulmaya çalışmıştır. Bahâîler; *“Bir gece, kendisine bazı ayetlerimizi gösterelim diye kulunu Mescid-i Haram'dan çevresini mübarek kıldığımız Mescid-i Aksâ'ya götüren Allah eksikliklerden münezzehtir. O, gerçekten her şeyi işitmekte ve görmektedir.”*⁷⁷³

⁷⁶⁸ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 2/116-126.

⁷⁶⁹ Bakara 2/210.

⁷⁷⁰ Bahâullah, *İkan Kitabı*, 45-46.

⁷⁷¹ Beyyine 98/1-3.

⁷⁷² Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/79.

⁷⁷³ İsra 17/1.

ayetinde mübarek kılınan yerin Mescid-i Aksa değil onun çevresi olduğunu ifade ederler. Bahâîlere göre Kur'an-ı Kerim'de takdis edilen yer Kudüs değil, Bahâullah'ın *Kitab-ı Akdes*'i Allah'tan aldığını iddia ettiği yer olan Akka şehridir.⁷⁷⁴

Bahâîlere göre ölümden sonraki hayatın, sorgu, mizan, cennet ve cehennem gibi kavramların olmayışına bunların birer mecaz olduğuna bir başka kanıt ise insan vücududur. Ölmüş bir insan vücudu toprak altında geçirdiği zamanla birlikte yaklaşık dörtte birini oluşturan su buharlaşacaktır. Bu buharlaşma sonucunda ise organik veya inorganik maddeler ile bazı mineraller ortaya çıkacaktır. Toprağa yayılan bu maddeler zamanla bitki kökleri vasıtası ile emilecek ve bitki yapraklarında toplanacaktır. Bu yapraklar elbette otçul hayvanlar tarafından sindirilecek besin zinciri nedeni ile otçul hayvanlar vahşi etçil hayvanlar tarafından avlanacak ya da insanlar tarafından et ihtiyacını karşılamak için kullanılacaktır. Bitki kökleri ile ölen kişinin cesedinde bulunan tüm madde besin zincirinin halkalarından biri olan insan tarafından tekrar sindirilecektir. Bu sebeple her insan kendi vücudunda ölmüş bireylerin vücudundan bir parça taşımaktadır. Tanrı eğer kişileri bedenlen ve ruhen tekrar yaratacak olsa iç içe geçmiş bu girift yapı nedeni ile bu mümkün olamayacaktır.⁷⁷⁵ Bahâîlerin yukarıda anlatıldığı şekli ile insan bedeninin tekrar bir araya getirilemeyeceği şeklinde görüşlerine temel olarak sundukları argüman İbn-i Rüşd tarafından daha önce kullanılmıştır. İbn-i Rüşd ahiret hayatını tamamen reddetmeyip sadece bedenlen haşrin mümkün olmadığını söyleyenlerin tekfir edilmemesi gerektiğini yukarıda verilen örneği kullanarak ifade etmiştir.⁷⁷⁶

Bahâîlerin Kur'an-ı Kerim'e uyguladıkları te'viller aklın sınırlarını zorlamakla birlikte çoğu zaman ironik bir hal almaktadır. Örneğin Tekvir Suresi'nde anlatılan kıyamet senaryosu gerçekleşecek ve dünya düzenini bozacak bir vakıadan öte Bahâullah'ın zuhurunu haber veren bir takım olaylardan ibarettir. Ayetlerin meali ve yapılan te'vil ise şu şekildedir;

⁷⁷⁴ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/93.

⁷⁷⁵ Marufî, *En Büyük Haber(Nebe-i Azim)*, 90; Esslemont, *Bahau'llah ve Yeni Devir*, 254.

⁷⁷⁶ Mesut Okumuş, "Endülüslü Fakih ve Filozof İbn Rüşd Düşüncesinde Ahiret Hayatı", *Diyanet İlmî Dergi* 48/3 (2012), 70.

- “Güneş dürüldüğü zaman” ayeti İslam şeriatına takdir edilen ömrün sona erdiğini ifade etmektedir. Yerini ise Bahâîliğe bırakmıştır.
- “Dağlar yürütüldüğü zaman” ayeti yeni düsturların ortaya çıkacağını haber vermektedir.
- “Gebe develer başıboş bırakıldığı zaman” ayeti ise zamanımızda develerin misyonunu trenlerin ve otomobillerin yerine getireceğini müjdelemektedir.
- “Vahşi hayvanlar bir araya toplandığı zaman” ayeti ise hayvanat bahçelerinin kurulmasını ifade etmektedir. Bugün günümüzdeki hemen hemen büyük şehirlerin tamamında hayvanat bahçeleri vardır. Kur’an’da anlatılan alegorik anlatımlar aslında Bahâullah’ın zuhurunu müjdelemektedir.
- “Denizler ateşlendiği zaman” bu ayet denizde yüzen motorlu gemileri haber vermektedir.
- “Ruhtar çiftleştiği zaman” Yahudi, Hristiyan ve Mecûsîlerin bir tek ortak dinde buluşmasıdır ki bu din Bahâîliktir.
- “Diri diri öldürülen kız çocuğuna sorulduğu zaman” ayetinde bahsedilen ise cenindir. Doğmadan kürtaj yolu ile alınan çocuklardan bahsetmektedir.
- “Amel defterleri açılıp yayıldığı zaman” ayeti ise gazete ve dergilerin çoğalmasını haber vermektedir.
- “Gök yerinden koparıldığı zaman” İslam dininin hiç kimseye faydasının olmamasından bahsetmektedir.
- “O alevli ateş daha ziyade kızgınlaştırıldığı zaman, cennet yaklaştırıldığı zaman” ilk kısım yani cehennem Bahâîliği kabul etmeyenler ikinci kısımda anlatılan cennet ise Bahâîler içindir.⁷⁷⁷

Bahâîlerin Tekvir Suresi’ne uyguladığı bâtinî metotları diğer sureler için de uyguladığı görülmektedir. Kıyamet halini anlatan “*Denizler fişkırtılıp birbirine*

⁷⁷⁷ Abdülhamid, *İslâm’a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 193; Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 2/92-98.

*katıldığı zaman*⁷⁷⁸ ayeti Bahâîlere göre kıyamet halini değil Bahâîliğin sistemleşmesinden önce dünyada olacak bazı olayları haber vermektedir. 1869 yılında açılan Süveyş Kanalı ile birlikte Kızıldeniz ile Akdeniz, 1913 yılında açılan Panama Kanalı ile birlikte Pasifik ve Atlantik okyanusunun suları birbirine karışmıştır. Bahâîlere göre ayette haber verilen durum budur.⁷⁷⁹

Ayetlerin lügat anlamlarını hiçe sayıp te'vil eden Bahâîler söz konusu metodu amaçlarına hizmet etmesi maksadı ile her ayete uygulamaya çalışmışlardır. Fakat bazı ayetlerin lügat anlamı amaçlarına hizmet için daha elverişli ise söz konusu ayetleri te'vil etmemişlerdir. Örneğin peygamberlerin yalanlanması ve kendi halkı tarafından kabul görmemesini anlatan ayetler te'vil edilmeyerek Bahâullah'ın peygamberliğine delil olarak kullanılmıştır. Örneğin “*Kullara yazıklar olsun! Kendilerine hangi elçi gelse, onu alaya alıyorlardı.*”⁷⁸⁰ “*Onlardan önce, Nuh milleti, ardından, peygamberlere karşı gelen topluluklar da peygamberlerini yalanlamış; her ümmet, peygamberini cezalandırmaya azmetmişti. Hakkı batılla gidermek için mücadele etmişlerdi. Bunun üzerine Ben onları yakaladım. Cezalandırmam nasılmış?*”⁷⁸¹ ve “*Nûh ‘Rabbim’ dedi, Yeryüzünde inkârcılardan hiç kimseyi sağ bırakma!*”⁷⁸² ayetleri bizzat Bahâullah tarafından *İkan Kitabı*'nda kendi peygamberliği için delil olarak kullanılmıştır.⁷⁸³ Bahâullah'a göre tarihte gönderilen peygamberler tıpkı kendisi gibi vatanından sürülmüş ve çeşitli işkenceler görmüştür. Kendisinin geçmiş peygamberler gibi vatanından sürgün edilmesi peygamberliğinin en büyük delilidir. Bu nedenle halkı tarafından sürgün edilen ve çeşitli sıkıntılara maruz kalan peygamberleri anlatan ayetleri te'vil etmeye gerek duymamıştır. Bahâullah Yasin Suresi'nde kıssası anlatılan rivayetlerde Habîb en-Neccâr olarak kaydedilen⁷⁸⁴ kişinin kendisi olduğunu ifade

⁷⁷⁸ İnfitar 82/3.

⁷⁷⁹ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 2/99.

⁷⁸⁰ Yasin 36/30.

⁷⁸¹ Mü'min 40/5.

⁷⁸² Nûh 71/26.

⁷⁸³ Bahâullah, *İkan Kitabı*, 8-10.

⁷⁸⁴ Süleyman Ateş, “Habîb en-Neccâr”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 07 Kasım 2024).

etmek maksadı ile ayetten iktibas ederek kavminin haksız yere kendini sürgün ettiğini ifade etmiştir.⁷⁸⁵

Bahâullah, Kur'an-ı Kerim'deki "*Sana kitabı indiren O'dur. Onun (Kur'an) bir kısım âyetleri muhkemdir ki bunlar kitabın esasıdır, diğerleri ise müteşâbihdir. Kalplerinde sapma meyli bulunanlar, fitne çıkarmak ve onu (kişisel arzularına göre) te'vil etmek için ondaki müteşâbihlerin peşine düşerler. Hâlbuki onun te'vilini ancak Allah bilir; bir de ilimde yüksek pâyeye erişenler. Derler ki: Ona inandık, hepsi rabbimiz katındandır. (Bu inceliği) yalnız akliselim sahipleri düşünüp anlar.*"⁷⁸⁶ ayetinde geçen ve müteşâbih ayetleri anlayabilecek akl-ı selim sahibi kişinin kendisi olduğunu iddia etmiştir.⁷⁸⁷

Bahâullah yaptığı te'villerin mutlak doğru olduğunu iddia etmekle kalmayıp diğer tefsirlerin batıl olduğunu iddia etmektedir. Örneğin; "*Yahudilerden öyleleri var ki, (kelimeleri yerlerinden kaydırıp) tahrif ederek onları anlamlarından uzaklaştırırlar.*"⁷⁸⁸ ve "*Şimdi, bunların size inanacaklarını mı umuyorsunuz? Oysa içlerinden birtakımı, Allah'ın kelamını dinler, iyice anladıktan sonra, onu bile bile tahrif ederlerdi.*"⁷⁸⁹ ayetlerinde bahsedilen tahrif Müslümanların anladığı anlamdan uzaktır. Bahâullah'a göre İncil ve Tevrat tek bir nüsha olmadığı için topyekûn bir halde tahrif olması mümkün değildir. Müslümanların iddia ettiği gibi bazı ayetlerin silinip yerine başkalarının yazılması mümkün değildir. Bahâullah, Kur'an'da bahsedilen tahrifin harflerde olmayıp manada olduğunu ifade etmektedir. Aynı şekilde tahrifin harf ve kelimelerde olduğuna inanan insanları da cahillikle suçlamaktadır. Bahâullah'a göre tahrif harf ve kelimelerin yerlerinin değişmesi ya da birinin silinip diğerinin yazılması değildir. Kur'an-ı Kerim'in bahsettiği tahrif din adamlarının gelecek yeni zuhuru müjdeleyen ayetleri kendi istekleri doğrultusunda te'vil etmeleridir. Bahâullah'a göre Tevrat'ta ya da İncil'de Hz. Muhammed hakkında açık hükümler varken din adamları bu hükümleri görmezden gelmiştir. Söz konusu durum şuan Kur'an ve kendisi için geçerlidir. Nitekim Kur'an kendini müjdelemekte fakat

⁷⁸⁵ Bahâullah, *Kurdun Oğlu Risalesi(İbn-i Zi'b)*, 31.

⁷⁸⁶ Âl-i İmrân 3/7.

⁷⁸⁷ Bahâullah, *İkan Kitabı*, 16.

⁷⁸⁸ Nisâ 4/46.

⁷⁸⁹ Bakara 2/75.

Müslüman din adamları bu ayetleri kendi hevesleri doğrultusunda yorumlamaktadır.⁷⁹⁰ Bahâullah'ın böyle bir görüşe gitmesinin sebebi Kur'an'ın değiştiği iddiasında bulunması nedeniyle halk tarafından ilgi görmeyeceği endişesi olmalıdır. Bu sebeple geçmiş kitaplardaki tahrifin kelimelerle değil mana yolu ile olduğunu ifade etmiştir. Bu görüşe gitmesinin ikinci bir sebebi ise kitaplarda tahrif olsun veya olmasın tanrının sürekli peygamber göndermek zorunda olduğunu ifade etme çabası olmalıdır.

Bahâîlerin üzerinde durduğu başka bir kavram ise İslam kelimesi ve türevleridir. “*Kuşkusuz Allah katında din İslâm'dır.*”⁷⁹¹ mealindeki ayet Kur'an'ı tasdik eden Bahâîler için yorumlanması gereken başka bir yerdir. Bahâîlere göre İslam'ın genel anlamı tanrıya iman etmek ve ona kayıtsız teslim olmaktır. Bu sebeple tüm ilahi dinlerin özelde adı farklı olsa da genelde adı İslam'dır.⁷⁹²

İslam kelimesi ve türevleri Kur'an-ı Kerim'de geçmiş milletler veya bazı peygamberler hakkında kullanılmaktadır. Âl-i İmrân Suresi'nde Hz. İsa'nın havarileri hakkında,⁷⁹³ yine aynı surede Hz. İbrahim hakkında,⁷⁹⁴ Yunus Suresi'nde Yahudiler hakkında,⁷⁹⁵ Mâide Suresi'nde yine Hz. İsa'nın havarileri hakkında⁷⁹⁶ kullanılmış bir kelimedir. Bu sebeple “*Kuşkusuz Allah katında din İslâm'dır*”⁷⁹⁷ ayetinde geçen İslam kelimesi Müslümanların anladığı manadan öte bir anlam taşımaktadır. Bahâîlere göre şeriatlar ne kadar çoğalırça çoğalsın her zaman ve mekânda İslam Nuh'un, İbrahim'in, Yakup'un, Musa ve İsa'nın dinidir. İslam tanrıya teslim olmaktan ve ona ibadet etmekten öte bir anlam taşımaz. İslam kelimesi ile Hz. Muhammed'e inen din kastedilmez. Zira kavram diğer peygamberler hakkında da kullanılmıştır.⁷⁹⁸

Allah'a ve peygamberine teslim olan ve geçmiş peygamberleri tasdik eden herkes Bahâîlere göre Müslümandır. Bu sebeple ayetlerde bahsedilen İslam kelimesi ve türevleri bir dini değil Allah'a teslimiyeti ifade eder. Bu sebeple Bahâîler “*Kuşkusuz*

⁷⁹⁰ Bahâullah, *İkan Kitabı*, 51.

⁷⁹¹ Âl-i İmrân 3/19.

⁷⁹² Marufî, *En Büyük Haber(Nebe-i Azim)*, 79.

⁷⁹³ Âl-i İmrân 3/52-53.

⁷⁹⁴ Âl-i İmrân 3/67.

⁷⁹⁵ Yunus 10/84.

⁷⁹⁶ Mâide 5/111.

⁷⁹⁷ Âl-i İmrân 3/19.

⁷⁹⁸ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/4.

Allah katında din İslâm'dır."⁷⁹⁹ mealindeki ayeti Bahâullah'ın peygamberliğine engel olarak görmemektedirler.⁸⁰⁰

Bâtînî/İsmâîlîlerin döngüsel zaman anlayışının bir benzerini Mirza Ali Muhammed ve Mirza Hüseyin Ali'de görmek mümkündür. İlk İsmâîlî gruplara göre Muhammed b. İsmail altıncı devir olarak kabul edilen Hz. Muhammed devrinin son imamı ve yedinci devir olan kıyamet devrinin başlangıcıdır. Yedinci devir mehdî devridir ve Muhammed b. İsmail bu devrin mehdîsidir.⁸⁰¹ İlk İsmâîlîlerin temel görevi, İslam Şeriatını ortadan kaldırarak daha önceki şeriatların bâtînî hakikatlerini açıklamaktır. Mehdîden önce daveti yürüten imamlara ise "hüccet" adı verilmektedir. Hüccetlerin asıl görevi Mehdî zuhur edene kadar onun adına daveti yürütmektir.⁸⁰²

İlk İsmâîlî gruplar tarihi yedi bölüme ayırmışlardır. Her bir devir "nâtık" denilen ulü'l-azm peygamberlerinden biri ile başlamaktadır. Her peygamber devrinde ise birbiri ardına yedi imam gelmektedir. Gelen imamların yedincisi nâtık peygamber derecesine yükselip ve kendinden önceki nâtık peygamberin şeriatını nesh ederek kendi şeriatını idame etmektedir.⁸⁰³ İlk İsmâîlîlerin zamanı bu şekilde yedi bölüme ayırması ve yedili bir imam sistemini kabul etmeleri sebebi ile Seb'iyye adını almıştır.⁸⁰⁴

Mirza Hüseyin Ali'nin öğretilerinde İsmâîlîlerin öğretilerine benzer bazı anlayışlar bulunmaktadır. Şeyh Ahmed el-Ahsâî "vav" harfine büyük önem vermiştir. Bâbîlere göre vav harfi ile Mirza Ali Muhammed için yeni bir ilahi zuhur döneminin gelişi simgelenmiştir. Vav harfi telaffuz edilirken üç ses zuhur eder. Bunlar sırası ile vav, elif ve vav'dır. Ebcet hesabına göre vav harfi telaffuz edilirken ortaya çıkan üç sesin sayısal değeri sarası ile 6,1 ve 6'dır. Şevki Efendi'ye göre ortada bulunan Elif harfi Mirza Ali Muhammed'i simgelemektedir.⁸⁰⁵ Eliften önce gelen ve sayısal değeri 6 olan vav harfi ise Mirza Ali Muhammed'den önce gelen altı peygamberi temsil

⁷⁹⁹ Âl-i İmrân 3/19.

⁸⁰⁰ Marufî, *Makalat*, 112-113.

⁸⁰¹ Kutlu, *Tarihsel Din Söylemleri Üzerine Zihniyet Çözümlemeleri*, 230.

⁸⁰² Ali Avcu, "İsmâîlîlik", *İslâm Mezhepleri Tarihi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2021), 150.

⁸⁰³ Avcu, "İsmâîlîlik", 152; Kutlu, *Tarihsel Din Söylemleri Üzerine Zihniyet Çözümlemeleri*, 230.

⁸⁰⁴ Öztürk, *Tefsirde Bâtînilik ve Bâtînî Te'vil Geleneği*, 31.

⁸⁰⁵ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 230.

etmektedir. Bu peygamberler ise Âdem, Nuh, İbrahim, Musa, İsa ve Hz. Muhammed'dir. İkinci vav ise yeni bir dönemi yani Bahâullah'ı simgelemektedir.⁸⁰⁶ Bahâî kaynaklara göre Bahâullah'ın zuhuruyla birlikte Bahâî külli devri başlamıştır. Abdülbaha Abbas Efendi bu külli devrin en az beş yüz bin yıl olacağını ifade etmiştir. Bu dönemde bazı peygamberler gelecek fakat bu peygamberler bağımsız dinlerin kurucuları olsalar da yine de ilhamlarını Bahâullah'tan alacaktır.⁸⁰⁷

İsmâîlîlerin nâtik peygamber olarak kabul ettikleri ile Bahâîlerin Mirza Ali Muhammed öncesi saydığı büyük dinlerin peygamberleri aynıdır. Bahâîlerin *Kitab-ı Akdes*'te vav harfi çerçevesinde anlattığı devrîsel zaman fikrini İsmâîlîlerden aldığı söylememiz mümkündür.

E. Hurûfilik ve Bahâîlik

Hurûfilik, rakam ve harflerin tabiat olaylarını etkileme gücünün olduğunu ve bu ilmin gaipten haber verebildiğini iddia eden bir ilim dalıdır. Gizli anlamlar içerdiği kabul edilen bir takım harflerin insana ve tabiata etki ettiği ve gelecekte haber verdiği düşüncesi Mısır, Yakındoğu, Hint Uygarlıkları ardından Yahudi, Hıristiyan ve İslam kültürlerinde kendini göstermiştir. Pisagor âlemin düzeninde birbiri ile mutlak uyum içerisinde olan sayıların önemine dikkat çekmiştir.⁸⁰⁸ Bahâîlikte Pisagor'un öğretilerinin izlerine rastlamak mümkündür. Bahâullah Pisagor'a hayranlık duymuş ve bunu "*Fisagors ise Davud'un oğlu Süleyman zamanında yaşamış olup hikmeti nübüvvetin madeninden almıştır. Bu Fisagors'tur ki feleğin hışurtısını işittiğini sanmış ve melek makamına yükselmiştir.*" cümleleriyle ifade etmiştir.⁸⁰⁹

Pisagor'un hayatı, kişiliği ve yaptığı çalışmalar hakkında tarih kitaplarında yer alan bilgiler genellikle menkıbelere dayanmaktadır. Bu nedenle hakkında net bilgi aktarmak mümkün değildir. M.Ö. 570 yılında Sisam (Samos) adasında doğduğu rivayet edilmektedir. 30 yaşlarına kadar bu adada yaşayan Pisagor daha sonra Tiran

⁸⁰⁶ Marufî, *Makalat*, 184.

⁸⁰⁷ Türkiye Bahâileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 27.

⁸⁰⁸ Mehmet Emin Bozhüyük, "Hurûf", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 22 Mayıs 2024).

⁸⁰⁹ İnan, *Hz. Bahâullah'ın Levihleri*, 166.

(diktatör) Polykrates'in baskıcı yönetiminden hoşlanmadığı için Güney İtalya'daki Kroton'a göç etmiştir.⁸¹⁰ Burada felsefi ve dini öğretilerin temel alındığı bir okul kurduğu rivayet edilir. Okula bölge halkının pek alışık olmadığı şekilde kız öğrenciler hatta kadınlar ilgi göstermiştir. Öğrenciler her alanda ortak konulara ilgi göstermiş ve öğrendiklerini bir sır olarak kabul ederek çevre halkından gizlemişlerdir. Hayat ilkeleri az yeme, nefse hâkim olma, tamahkâr olmama ve usta öğreticiye kesin itaat olmuştur. Halk arasında Pisagor ve öğrencilerin yaşam tarzı tarikat gibi görülmelerine yol açmış ve çevre halkı bu yeni tarikata karşı ayaklanmıştı. Bazı kaynaklar bu ayaklanma neticesinde Pisagor'un öldüğünü bazı kaynaklar ise Metapontion'a kaçarak burada yaşamını sürdürdüğünü ifade etmektedir.⁸¹¹

Pisagor'a göre en önemli unsur düzen ve ahenktir. İnsanın hayatını kozmos ile uyumlu hale getirmesi öbür yandan evrenin yapısal ilkelerini anlayarak kendinde gerçek bir değişim çabası içerisine girmesi gereklidir. Pisagor'a göre âlemin ilk prensibi sayıların birbiri ile olan uyumudur.⁸¹² Pisagor'un kişiliği ve inançları hakkında çeşitli rivayetler mevcuttur. Pisagor'un çağdaşı bazı tarihçiler onu bir peygamber olarak bile aktarmıştır. Pisagor'a göre tanrı evreni sayılar vasıtası ile düzenlemiştir. Tanrı birlik, kâinat ise zıtlıklardan oluşmaktadır. Bu zıtlar on çifttir. Zıt çiftler ise şunlardır; Sınırlı ve sınırsız, çift ve tek, bir ve çok, sol ve sağ, dişi ve erkek, sükûnet ve hareket, doğru ve eğri, karanlık ve aydınlık, iyi ve kötü, kare ve dikdörtgen.⁸¹³

Harflerin batinında sayısal bir takım şifrelerin bulunduğu esasına dayanan harf-sayı gizemciliği ise M.Ö. IV. ve III. yüzyıllarda Ortadoğu'da Helenistik ve Gnostik akımlardan izler taşıyan dinler arasında kendini göstermiştir. Baskı gören bazı Gnostik gruplar, mensupları ile haberleşmek maksadı ile şifreli yöntemler kullanma ihtiyacı hissetmiştir. M.Ö. IV. y.y.dan itibaren ege kıyılarında bulunan sır dinlerinin Grek alfabesini kullanarak bazı kehanetlerde buldukları bilinmektedir. Helenistik-Gnostik literatürde Sibylne Oracles (M.Ö. V-III. yüzyıllar arası) adı verilen Grek-

⁸¹⁰ Annemarie Schimmel, *Sayıların Gizemi*, çev. Mustafa Küpüşoğlu (İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000), 21.

⁸¹¹ Melek Dosay Gökdoğan, "Pisagor", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 22 Mayıs 2024).

⁸¹² Ballı, *Hurûfiliğin Doğuşu ve Fazlullah Hurûfi*, 26.

⁸¹³ Gökdoğan, "Pisagor".

Yahudi kaynaklı kehanetler koleksiyonunda geleceğe dair bir takım kehanetlerin bulunduğu bilinmektedir. Bu kehanetlerden en ilginç Roma şehrinin 948 yıl sonra yıkılacağıdır. Bu çıkarımın yapılmasında temel mantık ise Grekçede Roma isminin “gematria” sistemine göre 948 sayısına eşit olmasıdır.⁸¹⁴

Yahudilikte harf ve sayı gizemciliğini ilk kez kullanan Yahudi filozof Philo (M.S. 50) olmuştur. Eski Ahit’ten yola çıkan Philo fikirlerini Pisagor’un mirası ile sentezleyerek ortaya sayı gizemciliğine dayanan İncil yorumlarının temelini atmıştır.⁸¹⁵ İbrani gelenekte harf-sayı gizemciliği temelde bazı İbranice harflere sayısal değerler vermeye ve harflerin yerlerini değiştirmeye dayanmaktadır. Tekvin XIV’de Hz. İbrahim’e savaş esnasında yardım eden 318 kişiden bahsetmektedir. Bu yöneme göre burada zikredilen 318 sayısı Hz. İbrahim’in hizmetçisi olan Elizer’den başkası değildir.⁸¹⁶ “Kabala” Yahudilikte harf ve sayı gizemciliği denilince akla gelen ikinci kavramdır. İbranicede almak, kabul etmek gibi anlamlara gelen Kabala terminolojide “alınmış gelenek” anlamını taşımaktadır. XIII. y.y.’ın başından itibaren İbrani mistik geleneği olarak kabul edilmektedir.⁸¹⁷

Kabala tanrı tarafından yaratılan 10 rakam ve 22 harf üzerine kuruludur. Bu harf ve rakamlar evreni oluşturan ilklerin form ve simgesidir. İbranicedeki 22 harf ile dile getirilemeyecek hiçbir düşünce yoktur. Tüm sayılar 10 kutsal rakamdan oluşmaktadır. Nesnelere niceliği kutsal kabul edilen 10 rakam ile açıklanmaktadır. Tanrı tüm evreni temel sayı ve harflerin toplamı 32 sayı ve harfle yaratmıştır. Yaratılışın sırrını öğrenmek için bu harf ve sayıların sırrını keşfetmek gerekmektedir. Zihin, nesnelere ilişkin algı ve tasavvurlarını sayı ve kelimeler ile düşünüp dile getirir.⁸¹⁸

Hristiyanlığın erken dönemlerinden itibaren baskı altında kalan Hristiyanlar müntesipleri ile iletişim kurmak için bazı metinlerin çeşitli kısımlarında şifreli

⁸¹⁴ Bozhüyük, “Hurûf”.

⁸¹⁵ Ballı, *Hurûfiliğin Doğuşu ve Fazlullah Hurûfi*, 28.

⁸¹⁶ Bozhüyük, “Hurûf”; Mustafa Tural, “Pi (π) Filmindeki Yahudi Mistisizminin (Kabala) ve Gematriatik Unsurların Analizi”, *Media ve Dini Araştırmalar Dergisi* 6/1 (2023), 135.

⁸¹⁷ Ballı, *Hurûfiliğin Doğuşu ve Fazlullah Hurûfi*, 26.

⁸¹⁸ Usluer, *Hurufilik*, 192.

cümleler kullanmışlardır. Hristiyanlıkta sayı ve harf gizemciliğinin erken dönemlerde gelişmesinin sebeplerinden biri de ilk dönemlerden itibaren gnostik gruplarla bağlantı kurmalarıdır.⁸¹⁹ İncil’de kullanılan en önemli şifre 666 sayısıdır.⁸²⁰ Pasajda canavara ait sayı olarak betimlendiği için Hristiyanlar Hz. Muhammed dâhil düşman bildikleri herkes hakkında bu sayıyı uygulamaya çalışmışlardır. Bu uygulamaların en meşhuru 666 sayısının Grekçe’de “Neron” kelimesine işaret etmesidir. Tarihte Hristiyanlara baskı yapan ilk imparator Neron’un bu yöntemle Yeni Ahit’te tanrı tarafından bildirildiği ifade edilir. Bazı Hristiyan din âlimleri İsa adının ilk iki harfinin sayısal değeri olan 18 ile çarmıhı sembolize eden ‘T’ harfinin sayısal değeri olan 300’ü toplayarak 318 sayısına ulaşmışlar. Tevrat’ta Hz. İbrahim’e yardım eden 318 hizmetçinin aslında sayısal bir değer değil bir şifre olduğunu söyleyerek Hz. İsa’nın ismen Tevrat’ta müjdelendiğini ileri sürmüşlerdir.⁸²¹

İslam düşünce tarihinde harf ve sayı gizemciliğinin tarihi oldukça eskidir. Bu tarihi hicri II. asra kadar götürmek mümkündür. Nitekim h. II. yüzyılda yaşamış fikirleri dolayısıyla gulattan sayılan Muğire b. Said el-İcli bazı Arap harflerine ezoterik anlamlar yüklemiştir. Muğire ism-i azamı bildiğini ve bu isimle ölüleri dirilttiğini ve düşmanlarını savaş meydanında mağlup ettiğini iddia etmiştir. Muğire’ye göre tanrı bir insan gibi vücut uzuvlarına sahiptir. Tanrının uzuvları Arap alfabesindeki bazı harflere benzemektedir. Örneğin tanrının bacağı elif harfine, gözleri ayn’a, cinsel organı ise he’ye benzemektedir. Başında nurdan bir taçla duran nurdan bir adam suretindedir.⁸²²

İslam tarihinde harf ve sayılara gizemli anlamlar yükleyen başka bir grup ise İhvanu’s-Safa’dır. X. yüzyılda Basra’da ortaya çıkan grubun üyelerinin kimler olduğu, tam olarak nerede ve ne zaman ortaya çıktığı yüzyıllardır hem Avrupa’da hem de Müslüman coğrafyada tartışılmıştır.⁸²³ Toplantıların gizli yapılması ve üye olmayanların bu toplantıya alınmaması sebebi ile grup üyelerinin kimlikleri tespit

⁸¹⁹ Ballı, *Hurûfiliğin Doğuşu ve Fazlullah Hurûfi*, 29; Bozhüyük, “Hurûf”.

⁸²⁰ İncil’de 666 sayısı ile ilgili geçen ifade; “*Bu konu bilgelik gerektirir. Anlayabilen canavara ait sayıyı hesapasın. Çünkü bu sayı insanı simgeler. Sayısı 666’dır.*” şeklindedir. Vahiy 13/18

⁸²¹ Bozhüyük, “Hurûf”.

⁸²² El-Bağdadi, *Mezhepler Arasındaki Farklar*, 182.

⁸²³ Bayram Ali Çetinkaya, “Bilimler Ansiklopedisi Klaiği Olarak İhvân-ı Safâ Risâleleri”, *Dinî Araştırmalar* 8/22 (2005), 267.

edilememiştir. İhvan-ı Safa din bilimlerinde Hz. Peygamberin hadislerine ne kadar değer atfetmişse felsefede Sokrat, Aristo ve Eflatun; matematik ve geometride Pisagor ve Öklid; coğrafyada Batlamyus'un sözlerine o denli önem vermişleridir.⁸²⁴ İhvanu's-Safa risalelerinde Pisagor'un öğretileriyle harf ve sayılar ön plana çıkmıştır. Harf ve sayılarla işleyen matematiksel bir yöntemle başlayıp mantık ve fizik gibi alanlarla marifetullahı ulaşmaya çalışılmıştır.⁸²⁵

Harf ve sayı gizemciliği tasavvufta da önem arz etmektedir. Özellikle İbnü'l-Arabi harflere ve noktalara bâtinî anlamlar vermiş, harflerin ve noktaların bazı yıllara işaret ettiğini ya da önemli kişilere telmihte bulunduğunu ifade etmiştir. Örneğin; *"Bismi'de bir nokta, rahim kelimesinde ise iki nokta bulunduğunu gördük. Allah, hakkında susulandır. Dolayısıyla zat mahalli olduğu için Allah kelimesinde nokta bulunmazken sıfat mahalli oldukları için Besmelenin diğer kelimelerinde (rahman ve rahim) bulunmuştur. Bu meyanda bismi'deki nokta birleşmiştir. Çünkü o, gönderilmemiş bir bireydir. Aynı şekilde nokta, Rahman kelimesinde de bir olmuştur. Çünkü Rahman'ın işaret ettiği de gerçek Âdem'dir ve o bileşik oluşunlar Arş'ının üstüne yerleşendir. Böylece Elif görünmekle beraber, er-Rahim kelimesinin iki noktasından söz etmemiz geride kalmıştır. Er-Rahim'deki 'ya' harfi on gecenin simgesidir. İki nokta çift, elif ise tektir. Er-Rahim ismi bütünüyle fecr'dir ve anlamı ceberut âlemine mensup bâtındır. 'Her şeyi karanlığında örttüğünde geceye yemin olsun.'*⁸²⁶ Söz konusu olan melekût âlemine mensup gayptır. *İki noktanın sıralanışına gelince, bunlardan birisi Mim'den sonra, ikincisi ise Elif'ten sonra gelir. Mim harfi ise kendilerine peygamber olarak gönderildiği âlemin simgesidir. Mim'i takip eden nokta Ebu Bekir, Elif'ten sonra gelen nokta ise Muhammed'dir.*⁸²⁷

İslam tarihinde bir takım harflere sayısal değerler vererek belli bir sayıya ulaşma arzusu sürekli kullanılmış, kendilerinin Kur'an tarafından müjdelendiğini ifade etmek maksadı ile kendi içerisinde tutarlı olmayan yöntemlerle Kur'an ayetleri kritik

⁸²⁴ Enver Uysal, "İhvân-ı Safâ", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 29 Mayıs 2024).

⁸²⁵ Bayram Ali Çetinkaya, "İhvan-ı Safâ Felsefesinde Sayıların Gizemi Üzerine Bir Çözüm Denemesi", *Felsefe Dünyası* 37 (2003), 94.

⁸²⁶ Leyl 92/1.

⁸²⁷ İbn Arabî, *Fütuhât-ı Mekkiyye*, çev. Ekrem Demirli (İstanbul: Litera Yayıncılık, 2007), 311.

edilmeye çalışılmıştır. Bu anlayışın en son örneğini Said Nursi'de görmemiz mümkündür. Risale-i Nur külliyyatının Kur'an tarafından müjdelendiğini hatta külliyyatta yer alan eserlerin sayılarının dahi ebce hesabı ile Kur'an tarafından haber verildiği Said Nursi tarafından ifade edilmiştir.⁸²⁸

Tarihte her ne kadar harf ve sayılara bir takım anlamlar yükleyen gnostik gruplar olsa da bu ideali zirveye taşıyan kuşkusuz Fazlullah Hurûfi olmuştur. Fazlullah'ın doğum yeri hakkında farklı rivayetler bulunmaktadır. Bu şehirlerden öne çıkanlar Tebriz, Şirvan, Meşhed ve Esterâbâd'dır. Fakat Fazlullah kaleme aldığı eserlerde kendini Esterâbâdlı olarak ifade etmektedir. Fazlullah 1340 yılında dünyaya gelmiş, 1386 yılına geldiğinde ise kurduğu dini yaymaya başlamış, 1394 yılında ise öldürülmüştür.⁸²⁹

Fazlullah kaynakların zikrettiği şecereye göre seyittir. Abdurrahman isminin yanında Celleddin, Şihabüddin veya Şemseddin gibi isimler de zikredilmektedir. Babasının adı Seyyit Bahaüddin'dir. Fazlullah'ın babası Bahaüddin, Esterâbâd şehrinin baş kadısıdır.⁸³⁰ Babasının baş kadı olması sebebi ile Fazlullah geniş imkânlarla sahip olmuştur. Fazlullah 17 yaşlarında iken medrese eğitimi gördüğü sırada bir dervişten Mevlânâ Celaledin Rûmî'ye ait bir beyit işitmiş ve çok etkilenmiştir. Etkilendiği beytin anlamını medresede müderris olan Mevlânâ Kemaleddin'e sormuş, Mevlânâ Kemaleddin ise beyti anlamının tasavvuf yolundan geçtiğini ifade etmiştir. Bu olay üzerine Fazlullah riyazete başlamış, çevresinden soyutlanarak az yemek yeme, az uyuma yöntemleriyle nefsin terbiye etmeye; gecelerini ibadet, gündüzlerini ise oruç ile ihya etmeye çalışmıştır. Neticede kendinde dervişlik alametleri peyda olmuş ve çeşitli şehirleri derviş kılığında dolaşmaya başlamıştır.⁸³¹

Fazlullah Hurûfi kurduğu sistemi temellendirmek için bâtinî te'vil metotlarını çok iyi kullanmıştır. Gölpınarlı, Fazlullah Hurûfi'nin sekiz ya da dokuzuncu atasının

⁸²⁸ Bediüzzaman Said Nursi, *Sikke-i Tasdik-i Gaybi* (İstanbul: Envar Neşriyat, 1995), 72-73; Mehmet Ali Büyükkara, *Çağdaş İslâmî Akımlar* (İstanbul: Klasik Yayınları, 2016), 143.

⁸²⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Hurûfîlik Metinleri Kataloğu* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1973), 3.

⁸³⁰ Usluer, *Hurufîlik*, 21.

⁸³¹ Usluer, *Hurufîlik*, 28; Gölpınarlı, *Hurûfîlik Metinleri Kataloğu*, 5.

Muhammed el-Yemenî olmasına dikkat çekmektedir. Nitekim Gölpınarlı'ya göre Fazlullah'ın bâtinî te'villere hâkim olmasında Yemen kültürünün büyük etkisi vardır.⁸³² Fazlullah rüya yolu ile Allah'ın kendisini gayptan haber verdiğini iddia ederek rüya te'viline büyük önem vermiştir. Fazlullah tüm sistemin temellerini Arap alfabesindeki 28 harfine ve Farsçada yer alan 32 harfe dayandırmaktadır. Bu sistemde bütün varlıklar ve evren, insanın yüzünde olduğu kabul edilen "hutut-ı ebîyye" ve "hutut-ı ümmîyye" olarak isimlendirilen yedişer katlı iki görünüşle açıklamaya çalışılmıştır. Fazlullah'a göre bütün dini hükümler insanın yüzündeki sayılarda ve çizgilerde gizlidir ve Kur'an-ı Kerim'de yer alan 14 hurûf-ı mukatta harfi aslında müteşabih değil muhkem ayetlerdir. Sayısının 14 olması insanın yüzünde yer alan hatlarla ilgilidir.⁸³³

Kişi anne karnındayken yüzünde bazı hatlar ortaya çıkmaya başlar bu hatlar anne karnında ortaya çıkmaya başladığın için ümmî hatlar denilmektedir. "*Sizi rahimlerde dilediği gibi şekillendiren O'dur. Mutlak güç ve hikmet sahibi olan Allah'tan başka ilâh yoktur.*"⁸³⁴ ayeti bu hatların delilidir. Yedi adet olan ümmî hatlar ise; saç, dört kirpik ve iki kaşdır. Ergenlik çağına giren her erkek bireyde ise yedi tane daha hat ortaya çıkar. Bunlar iki sakal, iki burun içi kılları, iki bıyık ve bir enfeka yani dudağın alt kısmında yer alan kıllardır. Bu yedi hatta ise "hutut-ı ebî" yani babaya ait hatlar denilmektedir. Dolayısı ile erkeklerde toplam on dört hat kadınlarda ise yedi hat bulunmaktadır. Fakat erkeklerin kadınlardan daha fazla hatta sahip olması onların kadınlardan üstün oldukları anlamına gelmemektedir. Hatların ise ne anlama geldiği oldukça enteresandır. Yedi ümmî ve yedi ebî hattın toplamı on dördür. Bu on dört hat hat ise Kur'an'da yer alan mukatta'a harflerinin hizasındadır. Bu on dört hattın on dört adette mahalli vardır ki, "nûrû'n alâ nûr"⁸³⁵ ayetinin anlamı budur ve toplamı Arap alfabesinin harf sayısına yani yirmi sekize eşittir. Bu ise Hz. Muhammed'in, dolayısı ile Kur'an alfabesinin hizasındadır. Yedi ümmî hat ve yedi ebî hattın her biri dörder unsurdan oluşmaktadır. Dolayısı ile toplam yirmi sekiz ümmî hat ve yirmi sekiz ebî

⁸³² Gölpınarlı, *Hurûfîlik Metinleri Kataloğu*, 5.

⁸³³ Hüsamettin Aksu, "Hurûfîlik", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 21 Haziran 2024).

⁸³⁴ Âl-i İmrân 3/6.

⁸³⁵ Nûr 24/35.

hat bulunmaktadır. Bunların her biri Kur'an'ın harfleri hizasındadır. Yedi ve yirmi sekiz hat ise "Kur'an kıyamette adam suretine girer." ve "Allah Kur'an'ı yedi harf üzerine inzal eyledi." hadislerinin anlamını açıklamaktadır.⁸³⁶

Hurûfîler ile Bahâîler arasındaki benzerlik özellikle noktaya verdikleri önemde karşımıza çıkmaktadır. Nokta Hurûfîlikte büyük önem arz eder. Fazlullah'ın ölümünün ardından İran topraklarında saklanabilen az bir Hurûfî dışındakiler diğer ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. Hurûfî bakiyelerinin önemli bir kısmı Hindistan'a göç etmiştir. Hindistan'a giden Hurûfîler arasındaki en önemli isim Mahmud Pesîhânî (ö. 831/1427) ve takipçileri olmuştur.⁸³⁷ İlk başta Hurûfî önderlerinden sayılan Mahmud İran kültürünün diğer kültürden üstün olduğu ve harf yerine noktanın esas alınması gerektiği fikri ile Fazlullah'ın görüşlerinden ayrılmış ve Merdûd ya da Matrûd lakabıyla anılmıştır. Fazlullah'ın fikirlerine aykırı düşen Mahmud'a göre Arapların devri bitmiş, Acemlerin devri başlamıştır.⁸³⁸ Pesîhânî on dokuz sayısına önem vermiş kişinin evlenmeyerek on dokuzun karşılığı olan vahid makamına ulaşabileceğini söylemiştir. Ayrıca Pesîhânî zamanı devrelere ayırmıştır. Pesîhânî'ye göre dünya hayatı 16.000 yıldan oluşan dört bölümden oluşmak üzere 64.000 yıldan oluşmaktadır. Her bölüm kendi içerisinde 8.000 yıl süren iki bölüme ayrılmaktadır. Birinci devre Arap devresidir (devre-i isti'râb). Bu devrede insanlığın hidayeti mükemmel bir Arap resulün (mürsel-i mükemmel-i Arab) sorumluluğuna verilmiştir. İkinci devre Fars devresi (devre-i isti'câm) olup mükemmel bir Fars açıklayıcısının (mübeyyin-i mükemmel-i acem) tasarrufu altındadır.⁸³⁹

Tüm mevcudatın sırrının noktada nasıl toplanır sorusuna Hurûfîler Hz. Ali'ye atfedilen bir sözle karşılık vermektedirler. Nitekim Hz. Ali; "*Allah'ın bütün sırları semavi kitaplardadır. Semavi kitaplarda ne varsa Kur'an-ı Kerim'de, Kur'an-ı Kerim'de her ne varsa Fatihâ Suresi'ndedir. Fatihâ'da olan her şey besmelede, besmelede bulunan her şey ise başındaki ilk harfte yani be'dedir. Besmelenin be'sinde bulunan her şey ise be'nin altındaki noktadır. Ben ise be'nin altındaki noktayım.*" ve

⁸³⁶ Usluer, *Hurûfîlik*, 342-343.

⁸³⁷ Hamid Algar, "Noktaviyye", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 14 Mayıs 2025).

⁸³⁸ Ballı, *Hurûfîliğin Doğuşu ve Fazlullah Hurûfî*, 202.

⁸³⁹ Algar, "Noktaviyye".

“İlim bir noktaydı onu cahiller çoğalttı.” sözleriyle noktanın önemine dikkat çekmiştir. Hurûfilere göre Allah’ın ve peygamberlerinin kelimeleri 32 harfin dışında değildir. Bu harfler her ne kadar birbirinden farklı olarak gözükebilir de hepsi aynı noktadan türemektedir. Hattat yazmaya başladığında kalemi kâğıttan kaldırmadığı sürece ikinci bir nokta oluşmaz. Kalemi kaldırıp tekrar koysa bile kâğıda koyduğu ikinci nokta birinci noktadan çok da farklı değildir. Harfler noktaların birleşmesi ile oluşmaktadır. Dolayısıyla esas olan noktadır. Diğerleri sadece noktanın tekrarıdır.⁸⁴⁰

Noktavilik, İran’da Şah Safî (ö.1051/1642) döneminde kısa bir süre de olsa tekrar şöhret kazanmıştır. Şah Safî döneminde Derviş Rıza isimli bir noktavî mehdî olduğunu iddia etmiştir. Etrafında toplanan inanlar grubu ile isyan etmesi sebebi ile isyan kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Mehdîliğini ilan eden Derviş Rıza ise başı kesilerek idam edilmiştir (1041/1631). Bu olay ile her ne kadar görünürde Noktavilerin sonu gelmiş gibi görünse de Kaçar Henadanlığı döneminde ortaya çıkan Bâbîlik hareketinin kurucu Mirza Ali Muhammed hapsedildiği Maku Kalesinde noktavilik ile tanışmış, *Beyan* isimli kitabını Noktavilerin doktrini etrafında şekillendirmiştir.⁸⁴¹ Örneğin Mirza Ali Muhammed kendisi için her şeyin ondan türediği anlamına gelen “nokta-i ûlâ” tanımlamasını yapmıştır.⁸⁴² Bâbîler noktayı müntesiplerine sürekli isim olarak kullanmışlardır. Örneğin Mirza Ali Muhammed’in takipçilerinden olan Kuddüs hakkında “Nokta-i Âhîri”, Mirza Ali Muhammed’in telif ettiği *Beyan Kitabı* hakkında “Nokta-i Beyan”, kadınlığı sayesinde erkekleri kendine çekmeyi başaran ve bu sayede taraftar toplayan Tâhire hakkında ise “Nokta-i Cezbiyye” gibi isimler kullanılmıştır.⁸⁴³

Fığlalı, Mirza Ali Muhammed’in kendisine besmeledeki “be” harfinin altında yer alan noktayı kastederek “nokta”, “noktatü’l beyan”, “nokta-i ûlâ” ve “nokta-i meşîet” gibi isimler vermesinin sebebinin “nasıl ki ‘bi’ Allah sözüne istiâne ise ve ‘bi’ olmadan ‘bismillah’ denemez ve altındaki nokta olmadan da ‘b’ söylenemez ise,

⁸⁴⁰ Usluer, *Hurufilik*, 251-252.

⁸⁴¹ Ballı, *Hurûfiliğin Doğuşu ve Fazlullah Hurûfi*, 203.

⁸⁴² Taherzadeh, *Tanrının Eminleri*, 1.

⁸⁴³ Dirîöz, *Tâhire*, 113.

kendisi olmaksızın Allah'a gidilemez ve O'ndan yardım dilenemez." şeklinde izah ettiğini ifade etmektedir.⁸⁴⁴

Hurûfiliğin İran'da varlığını sürdürdüğünü gösteren başka bir delil ise Ahmed el-Ahsâî ve Kâzım Reştî'nin bir takım Hurûfî hesaplara gitmesidir. Ahmed el-Ahsâî'nin Kâzım Reştî'ye gönderdiği mektubunda "Bu emrin esrarının zâhir olması lazım ve bu haberin sırrının açıklanması gerek. Ben fazlasını söyleyemem. Zaman belirtemem. Onun emri Hin'den sonra olacaktır." ifadelerini kullanmıştır. Bahâîlere göre burada bahsedilen 'hin' yılı ebcet hesabına göre 68 sayısına denk gelmektedir. Bu da tarihte 1268 yılına müsavidir. Bahâîler, Bahâullah'ın hicri 1268 yılında Tanrıdan ilk vahyi aldığını iddia etmektedirler. Dolayısı ile Bahâîlere göre Ahmed el-Ahsâî ve Kâzım Reştî Bahâullah'ın zuhurunu ebcet hesabı ile önceden müjdelemiştir.⁸⁴⁵

Bâbîlik ve Bahâîlikte dokuz rakamı oldukça önemli bir yer tutar. Dokuzun kutsal kabul edilmesi ile birlikte dokuz ve dokuzun katları inanç ve ibadet esaslarında sürekli kullanılmıştır. Örneğin Mirza Ali Muhammed vaat edilen kişinin kendisi olduğunu ilan ettiğinde kendisine inanan ilk on sekiz kişi kutsal kabul edilmiş ve Bâb tarafından kendilerine hurûf-ı hayy adı verilmiştir. Ebcet hesabına göre "h" harfi 8'e "y" harfi ise 10'a eşittir ve toplamları 18 etmektedir.⁸⁴⁶ Bâbîliğin 19 sayısına önem atfetmelerinin başka bir nedeni ise Basmelenin 19 harften meydana gelmesidir. Hz. Ali'ye nispet edilen "...besmeledeki tüm sırlar be harfinin altındaki noktadadır..." ifadesi neticesinde Bâbîler Kur'an'ın tamamının basmelenin kesreti olduğunu iddia etmişlerdir.⁸⁴⁷ Bahâîler İbnü'l-Arabî'nin Bahâullah'ı müjdelediğini ve Bahâullah için dokuz rakamını kullandığını ifade etmektedirler. Bahâîlere göre İbnü'l-Arabî mehdîye yardımcı olacak dokuz kişiden bahsetmiş ve bu yardım eden kişilerin Arap değil Acem olacağını ifade etmiştir.⁸⁴⁸

⁸⁴⁴ Fırlalı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 30.

⁸⁴⁵ Şevki Efendi, *Bahai Dininin 1. Yüzyılı*, 95; Bahauallah, *Kurdun Oğlu Risalesi(İbn-i Zi'b)*, 120; Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/21.

⁸⁴⁶ Fırlalı, *Bâbîlik ve Bahâîlik*, 17.

⁸⁴⁷ Fırlalı - Şimşek, "Bahâîlik ve el-Kitabu'l-Akdes", 17.

⁸⁴⁸ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/27.

Bahâîlikte Bâbîlikten farklı olarak dokuz rakamının ebcet karşılığının “Baha” kelimesi olduğu ifade edilmektedir.. Aynı zamanda Baha adı İslam kültüründe bazı hadis kanallarından aktarılan ism-i azam’dır. Bu nedenle *Kitab-ı Akdes*’te her Bahâînin bir günde 95 kez Allah-u Ebha (Allah nurluların en nurlusudur) şeklinde dua etmesi emredilmiştir.⁸⁴⁹

95’in 19’un beş katı olması ise yine dikkat çekicidir. Buradaki beş İslam geleneğinde hâkim olan günün namaz vakitlerinden ilham alınmış olmalıdır. Bahâîler ise Bâb kelimesinin ebcet karşılığının beş olduğunu Baha ve Bâb’ın ebcet karşılıkları olan dokuz ve beşin yanyana gelmesiyle 95 sayısına ulaşıldığını ifade etmektedir.⁸⁵⁰ Mirza Hüseyin Ali’nin kardeşi Mirza Yahya en-Nurî Edirne’de yazdığı eserlerde bazı Hurûfî hesaplara yer vermiştir. Subh-i Ezel kendisinin “veli” olduğuna işaret eden yazılarını Muhammed İsfahanî ve Muhammed Nûrî Ağa vasıtasıyla Edirne ve İstanbul gibi çeşitli yerlere göndermiştir. Subh-i Ezel’in yazdığı bu yazılarda dairevi bir şekil etrafına yazılmış bir hadis ve altı ayet-i kerime bulunmaktadır. Bu ayet ve hadislerde ebcet hesabı ile 1283,1284,1285 ve 1286 yıllarına dikkat çekilmektedir. Bu yöntemle Mirza Yahya kendisini keramet sahibi bir veli olarak göstermek istemiştir.⁸⁵¹

Bahâîler, Fazlullah’ın yaptığı gibi Kur’an’da yer alan on dört hurûf-ı makatta harfîne bazı anlamlar yüklemişlerdir. Onlara göre Kur’an-ı Kerim’de bazı surelerin başında yer alan bu harfler ebcet hesabı ile belirli tarihlere işaret etmektedir. Örneğin Fatiha Suresi ile Rad Suresi arasında yer alan makatta harflerinin ebcet karşılığı 1267’dir. Hicri 1267 yılı ise Mirza Hüseyin Ali’nin peygamberliğini ilan ettiği tarihtir.⁸⁵² Bahâîler “*Tâ-sîn. Bunlar Kur’an’ın, gerçekleri açıklayan kitabın âyetleridir*”⁸⁵³ ayetinde geçen hurûf-ı mukatta harflerinin Bahâullah’ın zuhur vaktini ifade ettiğini belirtmektedir. Bahâîlere göre “ta” harfi dokuza, “sin” harfi ise ebcet hesabıyla altmışa eşittir. Ayette 69 yılında dikkat çekilmektedir. 1269 yılı ise Bahâî şeriatının başlangıcıdır. Bahâîler ayetlerde sadece Bahâullah’ın zuhur vaktinin değil aynı zamanda zuhurundan sonra ne kadar yaşayacağını da ifade edildiğini

⁸⁴⁹ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 25.

⁸⁵⁰ Bal, *Bahâîlik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 345.

⁸⁵¹ Özkaya, *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâîlik Hareketi*, 54-55.

⁸⁵² Marufî, *Makalat*, 152; Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tibyân ve Burhân*, 2012, 1/34.

⁸⁵³ Neml 27/1.

belirtmektedir. Şuara ve Kasas surelerinin başında bulunan “tâ-sîn-mîm” ayetindeki ilk iki harf yukarıda zikredildiği üzere Bahâullah’ın zuhur tarihini ifade etmektedir. “mîm” ise Bahâullah’ın zuhurundan sonra yaşayacağı 40 yılı ifade etmektedir.⁸⁵⁴

Bahâullah ve Fazlullah arasında sadece isim benzerliği yoktur. Fazlullah Hurûfî yazdığı *Câvidânnâme* adlı eserinde kendinden bahsederken isminin sadece baş harfini kullanmış ve “fe” harfi ile yetinmiştir.⁸⁵⁵ Bahâullah ise *Kitab-ı Akdes*’te kendisi için olmasa bile bazı özel isimlerde bu yönteme başvurmuştur. Örneğin *Kitab-ı Akdes*’in 91.⁸⁵⁶, 94.⁸⁵⁷ ve 164.⁸⁵⁸ ayetlerine bakıldığında konu hakkında zikredilmesi gereken şehirlerin ismi verilmemiş bunun yerine şehirlerin sadece baş harfleri ile yetinilmiştir.

Baha kelimesinin sayısal değerinin dokuz olması⁸⁵⁹ sebebi ile *Kitab-ı Akdes*’teki çoğu hüküm dokuz ve dokuzun katları ile sınırlandırılmıştır. Örneğin; *Kitab-ı Akdes*’te yolculuk sebebi ile namaz kılamayan kadın ve erkeğin “*Mülk ve melekûtun maliki Allah her şeyden münezzehtir.*” sözlerini 18 kere tekrar etmeleri istenmiştir.⁸⁶⁰ Dokuzun kutsal oluşu *Kitab-ı Akdes*’te sarîh bir dil ile ifade edilmiştir. Konuyla ilgili pasaj; “*Söyle: bu hiçbir zaman değişmeyecek olan gizli ilimdir, çünkü başlangıcı, gizli ve açık, bozulmaz ve erişilemeyecek kadar yüce isme işaret eden dokuzdur.*” şeklindedir.⁸⁶¹ Her şehirde baha sayısı (dokuz) kadar Bahâi bulunduğu Adalet Evi’nin kurulması *Kitab-ı Akdes*’te yer alan dokuzla ilgili başka bir emirdir.⁸⁶² Zina eden erkek ve kadın adalet evine verilmek üzere dokuz miskal altın cezasına çarptırılır.⁸⁶³ Kocasını ölen bir kadının ise iddet süresi dokuz aydır.⁸⁶⁴

Kitab-ı Akdes’te yer alan dokuzla ilgili hükümlerin yanında Bâbilîğin kutsal kabul ettiği 19 sayısı ile de ilgili bazı hükümler bulunmaktadır. Örneğin *Kitab-ı*

⁸⁵⁴ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 2/36.

⁸⁵⁵ Usluer, *Hurûfîlik*, 22.

⁸⁵⁶ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 49.

⁸⁵⁷ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 50.

⁸⁵⁸ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 71.

⁸⁵⁹ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 30; Marufî, *Makalat*, 152.

⁸⁶⁰ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 23.

⁸⁶¹ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 27.

⁸⁶² Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 28.

⁸⁶³ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 35.

⁸⁶⁴ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 40.

Akdes'te başka birinin üzüntüsüne neden olan birinin 19 miskal altın ile cezalandırılmasına dair dini bir hüküm vardır.⁸⁶⁵ Her Bahâî bireyin 19 yılda bir evinde bulunan eşyaları değiştirmesi *Kitab-ı Akdes*'te yer alan başka bir hükümdür.⁸⁶⁶ Bahâî birey kazancının yüzde on dokuzunu vergi olarak vermek zorundadır.⁸⁶⁷ Erkeğin kadına vermesi gereken mehir ise şehirde yaşayanlar için 19 miskal altın köyde yaşayanlar için ise 19 miskal gümüşdür.⁸⁶⁸ Yine Bahâîlere göre her ay 19 gündür ve bir yılda toplam 19 ay vardır. 19'un karesini aldığımızda ise 361 gün etmektedir. Güneş takvimine göre 4 gün eksik olması sebebi ile *Kitab-ı Akdes*'te ebcet hesabı neticesinde bu günlere "ha günleri" adı verilmiştir.⁸⁶⁹ Ayrıca vahiy mahsulü olduğunu iddia ettikleri *Kitab-ı Akdes* 190 (19*10) ayetten oluşmaktadır. Görüldüğü üzere harf ve sayılarla gnostik bir hale bürünmeye çalışan Bâbîlik ve Bahâîlik hareketi hayatlarının her alanını dokuz ve on dokuz sayıları ile temaşa etmeye çalışmıştır.

Ebcet hesabı ile Bahâullah'ın peygamberliğini bir şekilde tarihe mâl etmek isteyen Bahâîler Hz. Ali'nin mehdînin zuhuruna dair; "*Gars senesinde Tanrı'nın ağacı cihanda dikilecektir.*" şeklinde bir ifadesinin olduğunu aktarmaktadır. Kaynaklarda böyle bir rivayete rastlamasak da Bahâîlerin bu rivayeti oluştururken Hz. Ali'yi kullanmaları Şîî kültürünün etkisi olmalıdır. Rivayette geçen "gars senesi" ise ebcet hesabıyla miladı 1844 yılına denk gelmektedir ki bu da Mirza Ali Muhammed'in peygamberliğini ilan ettiği tarihe rastlar.⁸⁷⁰

Bahâîlerin harflere gizlenmiş sayısal değerlere ulaşma isteği İran'da ortaya çıkıp gelişen İran'da ortaya çıkmasına rağmen Osmanlı'yı bile etkileyebilen Hurûfilikten etkilendiğini ortaya koymaktadır. Dönemin Osmanlı Padişahı Fatih Sultan Mehmet'in bile ilgisini çeken⁸⁷¹ Hurûfilîğin Bahâîliği etkilemediğini söylemek zordur. İbnü'l-Arabi'nin *Fütühat-ı Mekkiyye* isimli eserine çoğu Bahâî kaynakta rastlamak mümkündür. Özellikle İbnü'l-Arabi'nin harflere karşı mistik tutumu Bahâîlerce taklit edilmiştir. Hurûfilerle Bahâîler arasındaki başka bir ortak nokta ise

⁸⁶⁵ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 66.

⁸⁶⁶ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 68.

⁸⁶⁷ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 51.

⁸⁶⁸ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 39.

⁸⁶⁹ Bahauallah, *Kitab-ı Akdes*, 24.

⁸⁷⁰ Zerendi, *Nebîl Tarihi*, 45.

⁸⁷¹ Hasan Hüseyin Ballı, "Hurûfilik Nedir?", *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları Dergisi* IV/2 (2011), 40.

Fazlullah Hurûfî'nin "hatt-ı ümmî"si ile Bahâullah'ın "ismi azam"ıdır. Şekil ve mana itibari ile Hurûfîlerin bu konuda Bahâîlere ilham verdiğini söyleyebiliriz. Hurûfîliğin kurucusu Fazlullah'a göre Fazl kelimesi insanın yüzüne sirayet etmiştir. Kur'an-ı

آدم آن لوح وجود عالم است
فضل حق مسطور وجه آدم است

Kerim'de geçen tüm "fazl" kelimeleri ise aslında Fazlullah'tan bahsetmektedir.⁸⁷² Bu sebeple Hurûfîler Şekil 1'de yer alan fazl kelimesi ile insan yüzünü resmetmeye çalışmışlardır. Bahâîlerin ise bugünkü simgeleri Hurûfîlerin kutsal kabul ettiği yüze biçimsel olarak benzemese de simgenin oluşum felsefesi Hurûfîlerin sistemine çok benzemektedir.

Şekil 1: İnsan yüzünde "Fazl"⁸⁷³

⁸⁷² Hüsamettin Aksu, "Fazlullah-ı Hurûfî", *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 25 Haziran 2024).

⁸⁷³ Aksu, "Fazlullah-ı Hurûfî".

Şekil 2: Bahâîlerin ism-i azam sembolü.⁸⁷⁴

Fazlullah Hurûfî'nin “fazl” kelimesini insan yüzüne işlemesi gibi Bahâîler de “baha” kelimesini bu yöntemle kullanmışlardır. Bahâîlere göre şekil 2’de yer alan ism-i azam 2 be harfi, 4 ha, 2 adet beş köşeli yıldız ve üç düzeyi belirten iki paralel çizgiden oluşmaktadır. Yukarıda yer alan biri yatay diğeri dikey olan iki be iki âleme yani gayp ile görünür âleme işarettir. Aynı zamanda Mirza Ali Muhammed ile Mirza Hüseyin Ali’yi sembolize etmektedir. Dikey şeklinde yer alan be harfi üç âlemi birleştirir. Bu hakikat harfi en yüce âlemden en alt âleme tecelli etmiştir. Dört he harfi ise tevhidin dört temelini simgelemektedir. Bunlar temhid, teşbih, tahlil ve tekbirdir. Yukarıda ki şekilde be ve he harfleri birleşerek Bahâîlere göre tanrının en büyük ismi yani ism-i azam ortaya çıkmaktadır. İsmi azam olan baha dokuz, bâb kelimesi ise ebcet hesabı ile beşe eşittir. Baha sayısı toplandığında ise 45 etmektedir (1+2+3+4+5+6+7+8+9). 45 sayısı ebcet hesabı ile âdem ismine de eşittir. Aynı şekilde Bâb sayısını yani beş ve beşe kadar olan rakamları topladığımızda ise 15 etmektedir (1+2+3+4+5). 15’in ebcet karşılığı ise Havva’dır. Âdem’den maksat insan hakikati, Havva ise insandan tecelli eden ilahi feyizdir. İki nasıl cismani yaratılışı sebep olmuşsa aynı şekilde Bâb ve Bahâullah’ın gerçeklerinin birleşmesi yeni ruhani yaratılışın sebebi olmuştur. İsm-i azamda he harfleri arasında bağlantıyı kuran iki yatay çizgi ve ortadaki be harfinin katmanları hakk, emir ve halk elemlerini sembolize etmektedir. Hakk âlemi ile halk âlemi birbirine paraleldir ve hiçbir zaman kesişmez. Fakat peygamberler âlemi olan emir âlemi ile komşuluk olanağı vardır. İsmi azamın iki yanında insan figürüne benzeyen beş köşeli iki yıldız bulunmaktadır. Bunlardan biri cemal-i ebha’yı yani Bahâullah’ı diğeri ise nokta-i a’la’yı yani Mirza Ali Muhammed’i temsil eder.⁸⁷⁵

Hurûfîlerin insan yüzünde yer aldığı iddia ettiği “fazl” kelimesi burunla birlikte simetrik bir görüntü oluşturur. Bahâullah’ın çizdiği “ism-i azam” ortadaki elif ile birlikte simetri kazanmıştır. Bahâullah ism-i azamı oluştururken Hurûfî hatlardan etkilenmiş olmalıdır. Özellikle Bahâullah sonrası Bahâî müellifler ism-i azama bir takım Hurûfî metotlar uygulamışlar ve ezoterik yöntemlerle şekle farklı anlamlar

⁸⁷⁴ Marufî, *Makalat*, 181.

⁸⁷⁵ Marufî, *Makalat*, 186.

vermiştir. Bahâîlerin şekil ve sayılara verdikleri özel anlamlar kendilerini ifade etme biçimlerine yön vermiştir. Örneğin Bahâîlerin simgesi olarak kabul edilen dokuz köşeli yıldız ve dokuz kapısı olan Bahâî mabetleri bu anlayışın bir sonucudur.

Hüseyin Bal'ın Bahâîlerin üzerine yaptığı sosyolojik çalışmanın sonunda her ne kadar Bahâîlik ve Budizm arasında bazı benzerliklerden yola çıkarak Bahâîliğin temellerini Budizm'in oluşturduğunu ifade etse de ⁸⁷⁶ yaptığı karşılaştırmada benzerliklerin sadece rastlantısal bir takım değerler olduğunu ifade etmekte fayda vardır. Bahâî söylemlerinin temelini İran'da ve özellikle İslam geleneği içerisinde aranması gerektiğini ifade etmemiz gerekmektedir.

Bahâîlerin 19 sayısı ile olan tutumunu farklı bir boyuta taşıyan şüphesiz Reşat Halife olmuştur. 1935 yılında Mısır'da mutasavvıf bir babanın oğlu olarak dünyaya gelen Halife 1970'li yıllardan sonra 19 sayısının Kur'an-ı Kerim'in mucizesi olduğunu iddia etmiştir. “*Üzerinde on dokuz (görevli melek) vardır*”⁸⁷⁷ ayetinden ve besmelenin 19 harften oluşmasından yola çıkarak 19 sayısına kutsallık atfetmiştir.⁸⁷⁸ Geliştirdiği kombinasyona Tevbe Suresi'nin son iki ayetinin uymadığını söyleyen Halife bu iki ayetin Kur'an-ı Kerim'in aslından olmadığını söylemiştir.⁸⁷⁹ Reşat Halife'yi yakından tanıyanlar onun Bahâîlikle yakından ilgilendiğini ve Bahâîlik hakkında müspet görüşlere sahip olduğunu ifade etmiştir.⁸⁸⁰

F. Peygamberlik Makamının Sürekliliği

İrfan Abdülhamid nübüvvet makamının sürekliliğini iddia etmeyi aşırı görüşlü fırkaların genel özellikleri arasında göstermektedir. Gulat fırkalar peygamberliğin daimi bir makam olduğunu ve kesintisiz bir şekilde devam edeceğini iddia etmişlerdir. Zincirin halkalarına benzeyen peygamberler kendinden önceki peygamberlere nispetle daha değerli, onlardan derece bakımından üstün ve daha faziletlidir. Gulat fırkalara

⁸⁷⁶ Bal, *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*, 409.

⁸⁷⁷ Müddesir 74/30.

⁸⁷⁸ Çanim Kadduri El-Hamd, “Kur'an-ı Kerim'in Sayı İ'cazı Tevehhüm mü Gerçek mi?”, çev. Halil Sağlamoğlu, *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2015), 156.

⁸⁷⁹ Orhan Kuntman, “On Dokuz Meselesi'nin Reddi ve Bu Mesele Hakkında Önemli Açıklamalar”, *İslami Araştırmalar* 2/7 (1988), 17.

⁸⁸⁰ Çanim Kadduri El-Hamd, “Kur'an-ı Kerim'in Sayı İ'cazı Tevehhüm mü Gerçek mi?”, 159.

göre ilahi ruh Hz. Âdem'de insan bedeni ile birleşir. Asıl peygamber vasfı ile farklı suretlerde zâhir olur. Gulat fırkalara göre peygamberlerin hepsi birdir. Peygamberlerin her birinde Tanrıdan bir parça zuhur eder.⁸⁸¹ Vloten ise Şîi gulat fırkaların ilahi ruhun imamda tecelli ettiğini bu suretle imamın ulûhiyete ortak olduğunu ifade ettiklerini dile getirmektedir.⁸⁸²

Abdülhamid'in ve Vloten'in izah ettiği prensibi Bahâî temel metinlerinde aynen görmek mümkündür. Bahâî temel kaynaklarından sayılabilecek "*Tıbyân ve Burhân*" isimli eserde; "*Her nebiye bir zat tecelli ettiği için hepsi zat hükmündedir. Bu hakikate göre onların her biri ikincisinin aynısıdır. Şahsiyetlerine göre ayrı ayrı sayılırlar, yoksa hakikatte onların her biri hem evvel hem ahirdir, hem ilktir hem de sondur. Bu da kendilerine tecelli eden mücerret hakikate nispetledir. Şahsiyetlerine nispeten her biri ötekinin gayrıdır. Heykelleri, şahsiyetleri başka başkadır. Bunda şüphe yoktur. Bu da bir tek şahsın birçok aynalara akseden suretine benzer. Nitekim bunlardan kimi uzun, kimi kısa, bazıları kambur, bazıları eğri yahut doğru görünür. Şüphe yok ki bu tek bir suret aynalarda çoğalmış olur. Akisleri de aynaların değişikliğine göredir. Bu çoğalma onun birliğine hâlel getirmez. Nebiler de buna benzer. Hakikatleri itibariyle tek bir şahıs, tek bir zat hükmündedirler. Beşeriyetleri itibariyle ayırdırlar, çokturlar.*" ifadeleri yer almaktadır.⁸⁸³

Bahâîlere göre şeriatlar ebedî değildir. Eğer şeriat ebedî kalsaydı yeryüzünde ebedî kalacak olan yegâne şeriat Âdem ve Nuh'un şeriatları olurdu. Bahâîler insanlığın gelişmesi ile birlikte şeriatlarında da tekâmüle ereceğini ifade etmektedir.⁸⁸⁴ Hz. Muhammed'den Bahâullah'a kadar yaklaşık on iki yüzyıl geçmiş ve insanlık Hz. Muhammed devrinde olduğundan çok farklı bir pozisyona evrilmiştir. Bahâîlere göre günümüz İslam devletlerinin Kur'an'da yer alan ahkâm ayetlerini sosyal hayatta uygulayamaması insanlığın tekâmülüne en büyük delildir. Bu sebeple tanrı modern çağın insanına hitap edecek bir şeriatı her asırda göndermek zorundadır.⁸⁸⁵

⁸⁸¹ Abdülhamid, *İslâm'da İtikadî Mezhepler ve Akaid Esasları*, 71.

⁸⁸² Vloten, *Arab Hâkimiyeti, Şîa ve Mesih Akideleri*, 77.

⁸⁸³ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/0.

⁸⁸⁴ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 30.

⁸⁸⁵ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/6.

Bahâullah'a göre dinin tecdidi bir suç ise Hz. Âdem'den sonra gelen her peygamber bu suçu işlemiştir. Nitekim her gelen peygamber bir öncekinin şeriatını nesh etmiştir. Bahâullah peygamberliğini mantıklı bir zeminde temellendirip muhataplarını ikna etmeye çalışırken peygamberliğini kabul etmeyip Hz. Muhammed'in şeriatını nesh ettiği için Bahâullah'ı inkâr edenlerin aynı şekilde Hz. Muhammed'i de inkâr etmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Nitekim Mirza Hüseyin Ali'nin Hz. Muhammed'in şeriatını nesh ettiği gibi Hz. Muhammed de Hz. İsa'nın şeriatını nesh etmiştir.⁸⁸⁶

Bahâîler; *“Hiçbir ümmet kendi ecelinin ne önüne geçebilir ne de (ondan) sonraya kalabilir.”*⁸⁸⁷ mealindeki ayetten yola çıkarak her dinin bir ömrünün olduğunu ve şeriatların sürekli tekâmül ederek yenilendiğini ifade etmektedirler.⁸⁸⁸ Bahâîler Allah'ın bizzat Hz. Muhammed'den sonra yeni bir peygamber göndereceğini Kur'an-ı Kerim'de müjdelediğini iddia etmektedirler. Bu görüşlerini ise; *“Ey Âdemoğulları! İçinizden size benim ayetlerimi anlatan Peygamberler gelir de her kim Allah'a karşı gelmekten sakınır ve hâlini düzeltirse, artık onlara korku yoktur. Onlar üzülecek de değillerdir.”*⁸⁸⁹ ayetine dayandırmaktadırlar.⁸⁹⁰

Allah'ın sürekli peygamber göndermesi gerektiğini iddia eden Bahâîler Kur'an-ı Kerim'den bu düşüncelerine delil getirmeye çalışmıştır. *“Bir de Yahudiler, 'Allah'ın eli bağlıdır' dediler. Söylediklerinden ötürü kendi elleri bağlansın ve lânete uğrasınlar! Hayır, O'nun iki eli de açıktır, dilediği gibi verir.”*⁸⁹¹ ayetinden yola çıkarak bir zamanlar Hz. Musa'nın son peygamber olduğunu ve ondan sonra yeni bir peygamber gelmeyeceğini iddia eden Yahudiler gibi Müslümanların da Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu iddia etmelerinin yanlış olduğunu ve Allah'ın her çağda yeni bir peygamber göndereceğini ifade etmişlerdir.⁸⁹²

⁸⁸⁶ Bahâullah, *Kurdun Oğlu Risalesi (İbn-i Zi'b)*, 43; Bahâullah, *Ordular Rabbi'nin Çağrısı*, 46.

⁸⁸⁷ Mü'minûn 23/43.

⁸⁸⁸ Marufî, *Makalat*, 63-64; Marufihah, *Görünmez Görünür Şekli*, 68.

⁸⁸⁹ A'raf 7/35.

⁸⁹⁰ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/39.

⁸⁹¹ Mâide 5/64.

⁸⁹² Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 2/81.

Hz. Muhammed'den sonra yeni bir peygamberin gelmeyeceğini ifade eden İslam âlimleri “*hâtemi'n-nebiyyîn*”⁸⁹³ kavramını delil olarak kullanmışlardır.⁸⁹⁴ Bu ayetin yanında dinin tamamlanıp Allah tarafından insanlar için İslam'ın seçildiği,⁸⁹⁵ İslam'dan başka din arayanların ahirette hüsrana uğrayacağı ve bunun onlardan asla kabul edilmeyeceği⁸⁹⁶, Kur'an-ı Kerim'in bizzat Allah tarafından tahriften korunacağı,⁸⁹⁷ Hz. Muhammed'in bütün âlemlere peygamber olarak gönderildiği⁸⁹⁸ gibi ayetler Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu ve ondan sonra nebi ya da resul kavramları arası fark gözetilmeksizin yeni bir peygamber gelmeyeceğini sarih bir şekilde ifade etmektedir.

Bahâullah'ın peygamberliğine engel olabilecek başka bir ayet ise “*Muhammed sizin adamlarınızdan hiçbirinin babası değildir, fakat o Allah'ın elçisidir ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi bilmektedir.*”⁸⁹⁹ mealindeki ayettir. Ayette zikredilen “*hâtemü'n-nebi*” kavramı tüm Müslümanlarca son peygamber olarak anlaşılmış ve bu ayet Hz. Muhammed'in son peygamber olarak gönderildiğine ve Hz. Muhammed'den sonra yeni bir peygamber gelmeyeceğine delil kabul edilmiştir.⁹⁰⁰

Bahâîler peygamberliği babadan oğula miras bırakılan bir makam olarak kabul etmişlerdir.⁹⁰¹ Rivayete göre oğlu İbrahim öldüğünde Hz. Muhammed “*Ölmeseydi muhakkak siddik bir nebi olurdu.*” buyurmuştur. Söz konusu rivayetin uydurma olduğuna dair modern dönemde yapılan çalışmalar mevcuttur.⁹⁰² Bahâîlere göre Ahzab Suresi 40. ayetin iniş sebebi ise Hz. Peygamberin Zeyd'in eşi Zeynep ile olan nikâhıdır. Bahâîlere göre Hz. Muhammed'in erkek çocukları yaşamadığı için peygamberlik müessesesi miras yolu ile Zeyd'e intikal edebilirdi. Peygamberliğin

⁸⁹³ Ahzab 33/40.

⁸⁹⁴ Sa'düddîn Taftazanî, *Şerhul Akaid-i Neseî*, 392-393; Metin Yurdağür, “Hatm-i Nübüvvet”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 21 Ağustos 2024).

⁸⁹⁵ Mâide 5/3.

⁸⁹⁶ Âl-i İmrân 3/85.

⁸⁹⁷ Hicr 15/9.

⁸⁹⁸ En'âm 6/19.

⁸⁹⁹ Ahzâb 33/40.

⁹⁰⁰ Sa'düddîn Taftazanî, *Şerhul Akaid-i Neseî*, 392-393.

⁹⁰¹ Marufî, *En Büyük Haber(Nebe-i Azim)*, 66-67.

⁹⁰² Mustafa Çağrı, “Siddik”, *TDV İslâm Ansiklopedisi* (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi) (Erişim 20 Şubat 2024).

evlatlığa intikal edemeyeceğini sadece öz çocuklara miras bırakılacağı konusunda Allah müminleri uyarılmış ve Peygamberin Arap gençlerden hiçbirinin babası olmadığı ifade edilmiştir.⁹⁰³ Bahâîlerin saltanata verdiği önemi daha önceki başlıklarda ifade etmiştik. Bahâullah'a göre saltanat Allah'ın ayetlerinden bir ayettir.⁹⁰⁴ Abdülbaha Abbas Efendi torunu Şevki Efendi'yi halef tayin ettikten sonra Şevki Efendi'nin en büyük oğlunun babasından sonra emrin başına geçmesini vasiyet etmiştir.⁹⁰⁵ Bahâîlerin saltanata bu denli önem vermelerinin ardında peygamberliğin babadan oğula geçen bir müessese olarak görmeleri olmalıdır.

Bahâî kaynaklar söz konusu ayette geçen "hâtemü'n-nebi" kavramında yer alan "hâtem" kelimesinin "parmağa takılan ve onunla süslenilen eşya" anlamını da ihtiva ettiğini ifade etmektedir. Bahâîlere göre ayet Hz. Muhammed'in diğer peygamber tarafından övülen bir ziynet olduğunu ifade eder. Ayet Hz. Muhammed'in son peygamber olduğunu belirtmeyip onun diğer peygamberler nazarında ne kadar üstün olduğunu belirtir. Hz. Muhammed kendinden sonra yeni bir peygamber gelmeyeceğini ifade etmiştir. Bahâîlere göre bunun sebebi ise Hz. Muhammed'in vefatından sonra insanların Hz. Ali'yi peygamber olarak görüp ona iman etmesinin önüne geçmektir.⁹⁰⁶

Bahâullah'a göre Hz. Âdem'den kendisine kadar gelen tüm peygamber özlerinde birdir.⁹⁰⁷ Bahâullah iddialarını biraz daha ileri taşıyarak tanrı mazharlarından biri "ben tanrım derse" bu cümlenin doğru olduğunu ifade eder. Bahâullah'a göre peygamberler tanrının zuhurlarıdır. Bu sebeple peygamberlerden biri "Ben ilk varlığım" ya da "Ben varlıkların sonuncusuyum" derse her iki cümle de doğrudur. Hz. Muhammed'in de "Ben yaratılan ilk nurum" demesi ya da "Ben peygamberlerin sonuncusuyum" demesi kendi içerisinde bir paradoksu barındırmaz. Çünkü o bir tanrı zuhurudur. Peygamber tanrının özelliklerini beşer dili ile aktarmıştır. Bu nedenle Hz.

⁹⁰³ Marufî, *En Büyük Haber(Nebe-i Azim)*, 67.

⁹⁰⁴ Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 224.

⁹⁰⁵ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 325.

⁹⁰⁶ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/43.

⁹⁰⁷ Bahâullah, *Birlik Çadırı*, 38; Bahâullah, *İlahi Sırların Cevherleri (Cevahirü'l-Esrar)* (İstanbul: Kurtiş Matbaa, 2007), 29.

Muhammed'in son peygamber olmasına dair ayet yeni bir zuhurun olmayacağı anlamına gelmemektedir.⁹⁰⁸

Bahâullah'a göre tanrı sürekli olarak insan bedenlerinde ya da cansız varlıkların suretlerinde tecelli etmektedir. Bahâullah “*Oraya gelince, kutlu yerdeki vadinin sağ yanındaki ağaç cihetinden: ‘Ey Musa! Şüphesiz Ben, Âlemlerin Rabbi olan Allah'ım’ diye seslenildi.*”⁹⁰⁹ ayetinden yola çıkarak tanrının şimdi de kendi suretinde tecelli ettiğini iddia etmektedir. Galî firkaların ortak özellikleri arasında teşbih ve tescimin yanında hulûl itikadı da bulunmaktadır.⁹¹⁰ Hulûl ilahi ruhun veya gücün insan bedeninde kendini göstermesi olarak tanımlanmaktadır. Gulat firkalar ise bu kavramı kullanmak yerine kavramın yumuşatılmış hali olan tanrı mazharı, tanrı zuhuru, tanrının tecellisi gibi ifadeleri kullanmayı tercih etmektedir.⁹¹¹ Bahâullah Allah'ın Hz. Musa ile yanan bir ağaç suretinde konuşmasından ilham alarak kendini “sidretü'l münteha ve bazı yerlerde sadece “sidre” olarak isimlendirmektedir.⁹¹² *Kurdun Oğlu Risalesi'*nde “*Ey beyaniler topluluğu (Mirza Ali Muhammed'in peygamberliğini kabul edip Bahâullah'ı reddedenler) hak üzere zâhir olan şey hakkında insaf dairesinde hüküm veriniz. Tanrının kelim (Hz. Musa) için izhar ettiği ateş şimdi de zâhir oldu. Bunu gerçekten bilgin olan her göz sahibi tanıklık eder.*” ifadeleri yer almaktadır.⁹¹³

Bahâullah kendisini sidretü'l münteha olarak isimlendirdiği için bunun bir sonucu olarak çocuklarını ve torunlarını “dal” anlamına gelen Arapça “ğusn” kelimesi ile telkib etmiştir. Abdülbaha Abbas Efendi için “en büyük dal”,⁹¹⁴ kızı Behiye için “en büyük kutsal yaprak”,⁹¹⁵ Akka'da evin çatısından düşerek ölen oğlu Mehdî için “en temiz dal”, torunu Şevki Efendi için ise “en seçkin dal” ibarelerini kullanmıştır.⁹¹⁶

⁹⁰⁸ Bahauallah, *İkan Kitabı*, 101.

⁹⁰⁹ Kasas 28/30.

⁹¹⁰ Abdülhamid, *İslâm'da İtikadî Mezhepler ve Akaid Esasları*, 63.

⁹¹¹ Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 187.

⁹¹² İnan, *Hz. Bahauallah'ın Levihleri*, 63.

⁹¹³ Bahauallah, *Kurdun Oğlu Risalesi (İbn-i Zi'b)*, 69.

⁹¹⁴ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 7.

⁹¹⁵ Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili, *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*, 51; Johnson, *Emrimizin Sevgili Velisi*, 18.

⁹¹⁶ Esslemont, *Bahauallah ve Yeni Devir*, 147.

Bahâîler; “*Sonra biz peygamberlerimizi birbirini ardınca gönderdik. Hangi ümmete peygamber geldiyse, onlar onu yalanladılar.*”⁹¹⁷ ayetinden yola çıkarak Hz. Muhammed’in son peygamber olmadığını ifade etmektedirler. “*Her topluluk kendi peygamberini yakalayıp cezalandırmaya kalktı.*”⁹¹⁸ ayetini ise Bahâullah’ın peygamberliğinin kabul görmemesi ve onun İran hükümeti tarafından idam edilmek istenmesinden yola çıkarak Bahâullah’ın peygamberliğine delil olarak kullanmışlardır.⁹¹⁹

Bahâîlik ortaya çıktığı günden bu yana hızlı bir şekilde yayılmış Bahâî temel kaynakları dünya dillerinin çoğuna tercüme edilmiştir. Mirza Ali Muhammed’in peygamberliğini ilan ettiği 1844 yılı ile Bahâullah’ın Allah’tan ilk vahyi aldığını iddia ettiği Siyah Çal zindanına atıldığı 1853 yılları arasında dokuz yıl vardır. Bahâullah aldığı ilk vahiyden yaklaşık 10 yıl geçtikten sonra 1863 yılında peygamberliğini ilan etmiş ve yeni bir din ihdas etmiştir. Bahâîlere göre zamanın ihtiyaçlarına göre Allah yeni bir din göndermektedir. Bâb’ın zuhurunun ardından sadece on dokuz yıl geçmesine rağmen Bahâullah’ın peygamberliğini ilan etmesi zamanın şartlarına göre din yenilenir tezini savunan Bahâîlerde akıl karışıklığına sebep olmuştur. Söz konusu iki zuhur arasındaki ihtilafların yansımaları *Kitab-ı Akdes*’in bazı pasajlarında görmek mümkündür. Örneğin *Beyan Kitabı*’nda müminlerin soru sormaları yasaklanırken *Kitab-ı Akdes*’te ise bu yasağın kalktığı ifade edilmektedir.⁹²⁰ Mirza Ali Muhammed *Beyan Kitabı*’nda İran dışına seyahat etmeyi yasaklamışken Bahâullah ise *Kitab-ı Akdes*’te bu yasağı kaldırmıştır. Yasağın kaldırılmasını ise mantık kurallarının dışına taşıyıp bir iman meselesi yapmak için pasajın sonunda Tanrının dilediği gibi hüküm veren olduğu ifade edilmektedir.⁹²¹

Bahâîler bugün Bahâullah’a ait eserleri dünya dinlerine çevirirken Mirza Ali Muhammed’in eserlerini tercüme etmemişlerdir. Mirza Ali Muhammed’in eserlerinin

⁹¹⁷ Mü’minûn 23/44.

⁹¹⁸ Mü’min 40/5.

⁹¹⁹ Hâcî Ahmed Hamdî Efendi, *Tıbyân ve Burhân*, 2012, 1/69.

⁹²⁰ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 59.

⁹²¹ Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 60; Fırlıklı - Şimşek, “Bahâîlik ve el-Kitabu’l-Akdes”, 112.

tercüme edilmemesinin başlıca nedeni Bâbilik ve Bahâilik arasında yer alan fikhî ve itikadi farklıların gün yüzüne çıkmasına engel olma arzusu olmalıdır.

Bahâullah, Hz. Muhammed'in şeriatını iptal ederken tanrının sürekli peygamber göndermesi gerektiği ve insanlığın tekâmülü tezleri üzerinde durmuştur. Kendisinin son peygamber olması iddiası savunduğu fikirlerle örtüşmeyeceği için yeni bir zuhurun olacağını ifade etmiştir. *Kitab-ı Akdes*'te yer alan pasaja göre Bahâullah'ın vefatının ardından bin yıl sonra yeni bir tanrı zuhuru olacaktır. Fakat bu süre zarfından önce kim peygamberliğini ilan ederse onun yalancı olduğu ifade edilmektedir.⁹²²

G. Milenyum İnanıcının Bahâilikteki İzleri

M. Ali Kirman yeni dini hareketlerin arka planında yatan sosyal sebepleri ve hareketle birlikte ortaya çıkan bazı sosyal değişimleri ele aldığı kitabında yeni dini hareketlerin bazı ortak özelliklerinden bahsetmektedir. Bu başlıkları kısaca özetlemek gerekirse hareketlerin ortak noktaları şunlardır;

- Geleneksel dine karşı çıkarlar. Toplumda hâkim olan dini yargılar eleştirilir ve bu eleştiri sonucunda bireyin yeni bir yol tutması istenir.
- Üyelerini yeni dini kimliklerin empoze edildiği bir sürece tabi tutarlar.
- Yeni dini hareketlerin kendilerine özgü bir takım ahlaki normları vardır. Bu sebeple üyeleri arsında normatif etkileşim vardır.
- Dine akli yaklaşımı reddederler. Sezgi ön planda tutulur.
- Karizmatik bir lider etrafında toplanırlar. Lidere kayıtsız şartsız teslimiyet esastır. Liderin verdiği karar sorgulanmaz. Alınan kararlara mutlak bir şekilde itaat edilir.
- Harekete yeni bireylerin katılması için misyonerlik faaliyetlerine önem verilir.
- “Milenyum” yani kıyametten önce barış ve selametın hüküm sürdüğü bin yıllık bir barış dönemine vurgu yapılır.⁹²³

⁹²² Bahâullah, *Kitab-ı Akdes*, 30.

⁹²³ M. Ali Kirman, *Yeni Dini Hareketlerin Sosyolojisi* (Ankara: Nobel Yayınları, 2022), 46.

Hz. İsa'nın ikinci defa dünyaya gelişiyle birlikte kıyametin kopacağına ve ardından bin yıl sürecek tanrısal krallığın kurulacağına inanan ve bunun en kısa zamanda gerçekleşmesini umut eden Adventistler XIX. yüzyılda Amerika'da ortaya çıkan Protestan kökenli bir gruptur.⁹²⁴ Milenyum inancı dünyanın barış halinde olup sakinlerinin huzur içerisinde hayatlarını sürdürdükleri bir bin yıl (milenyum) beklentisi anlamına gelen Hristiyan inanışıdır. Kavram daha sonra bu beklentiye giren gruplara genel bir isim olarak verilmiştir. Bin yılın ardından Hz. İsa'nın hükmettiği dünya düzeni başlayacaktır. Bin yıl inanışı Hristiyanlara nispet edilmekle birlikte binli yıllarla ilgili Yahudilerde de benzer inanışların olduğu görülmektedir. Yahudilerin mesihi yönetim çağı olarak süreceğine inandıkları bin yıl vardır. Kozmik haftanın yedinci bin yılda tamamlanacağını ifade eden Yahudiler son bin yılı mesihi idarenin hüküm süreceği zaman dilimi olarak ifade etmektedirler.⁹²⁵

Hz. İsa'nın yeryüzüne tekrar döneceği fikri Hristiyan mezhepleri arasında sürekli tartışılmış ve bu tartışmalar neticesinde yeni fikirler ortaya çıkmıştır. Hz. İsa'nın yeryüzüne tekrar döneceğini savunan ve bunu bir iman meselesi yapan modern çağ gruplarından biri de Yedinci Gün Adventistleri olmuşlardır. Bu akımı başlatan William Miller'dir. Miller 1831 yılında New York'ta bulunduğu esnada Hz. İsa'nın 1843 yılında dünyaya tekrar geleceğini iddia etmiştir. Fakat 1843 yılında ikinci geliş (second advent) gerçekleşmeyince hesap hatası yaptığını ifade ederek tarihte bir düzeltmeye gitmiştir. Miller M.Ö. I ile M.S. I yılları arasında 2 yıllık bir zaman olduğunu fakat kendisi bir hata yaparak aradaki farkı bir yıl olarak kabul ettiğini dolayısıyla Hz. İsa'nın 1843'te değil 1844 yılında geleceğini iddia etmiştir. Miller Hz. İsa'nın 1844 yılında dünyaya gelişini iddia etmekle kalmamış geleceği günü de söylemiştir. Miller'e göre Hz. İsa 22 Ekim 1844 yılında dünyaya yeniden gelecektir. Miller'in kehaneti 22 Ekim 1844 yılında yine gerçekleşmemiştir.⁹²⁶

Mirza Ali Muhammed'in peygamberliğini ilan ettiği 1844 miladi yılı Hicri 1260 senesine denk gelmektedir. Hicri 1260 yılı ise Şii Müslümanların aşına olduğu

⁹²⁴ Ali Rafet Özkan, "Adventistler", *Yaşayan Dünya Dinleri* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010), 173.

⁹²⁵ Coşkun, *Mehdilik Fenomeni*, 62.

⁹²⁶ Köse, *Milenyum Tarikatları*, 49; Özkan, "Adventistler", 173.

bir tarihtir. Varlığı tartışmalı olan⁹²⁷ Şîî İmamların on ikincisi Muhammed Mehdî h. 260 (m. 873) yılında kaybolmuştur. Kayboluşunun ardından h. 328 (m. 940) yılına kadar geçen zamana küçük gaybet (gaybet-i suğra) adı verilmiştir. Küçük gaybet döneminde Muhammed Mehdî sefirler arayıcılığıyla halk ile diyalogu devam ettirmiş, son sefirin ölümü ile birlikte tam bir gizlilik dönemini başlatmıştır. Tam gizlilik dönemine ise büyük gaybet (gaybet-i kübra) adı verilmiştir. Gaybet-i kübra ile birlikte mehdîye açılan kapı kapanmıştır.⁹²⁸ Mirza Ali Muhammed mehdî/nebi iddiasını Mehdî'nin gaybetinin bininci yılında ilan etmiştir (1260/1844).⁹²⁹ Mirza Ali Muhammed bu iddiasını “*Nebi kabrinde bin yıl kalmayacaktır*” şeklinde rivayet edilen mevzu bir hadise dayandırmaktadır.⁹³⁰

Mirza Ali Muhammed zuhuru bir çocuğa benzeterek alegorik bir anlatıma başvurmuştur. Mirza Ali Muhammed'e göre Hz. Âdem sadece embriyo iken Hz. İsa 10, Hz. Muhammed 11, kendisi yani Mirza Ali Muhammed 12 yaşında bir çocuktur. Çocuğun her bir yaşı normal tarihi seyirde bin yıla eşittir. Mirza Ali Muhammed kendisinden sonra gelecek zuhurun 14 yaşında bir çocuk olacağını ifade etmiştir. Buna göre yeni zuhur Mirza Ali Muhammed'den iki bin yıl sonra gerçekleşecektir.⁹³¹ Mirza Ali Muhammed kendinden sonra gelecek kişinin “el-Müsteğas” kelimesinin gösterdiği senede zuhur edeceğini ifade etmektedir. Mirza Ali Muhammed bu seneden önce peygamberlik iddia eden kişinin mutlaka yalancı olduğunu ifade ederek nerede bulunursa hemen öldürülmesini emretmiştir.⁹³²

İsa Mesih'in ikinci kez yeryüzüne geleceği inancı tüm Hristiyanların kabul ettiği ortak bir konudur. İncil'in ana konularından biri Hz. İsa'nın ikinci kez yeryüzüne dönüşü olmuştur. Adventistler ise Hz. İsa'nın tekrar yeryüzünde hüküm süreceğine inanmanın kendilerini diğer Hristiyanlardan ayıran özellik olduğunu ifade etmektedir. Adventistlere göre Hz. İsa; “bulutlarla”, “bulutlarda” ya da “bir bulutta” tekrar

⁹²⁷ Hakyemez, *Şîa'da Gaybet İnancı ve Gaip On İkinci İmam el-Mehdi*, 160-161.

⁹²⁸ Fırlalı, *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*, 145.

⁹²⁹ Yusuf Sansarkan, “Bâb'ın İlk Çağrısı Bağlamında Bahâilîğin Din İddiası”, *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları Dergisi* 17/1 (2024), 72.

⁹³⁰ Fırlalı, “Mesih ve Mehdi İnancı Üzerine”, 210-211; Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 27.

⁹³¹ Fırlalı, *Bâbilik ve Bahâilik*, 36.

⁹³² Abdülhamid, *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*, 162.

yeryüzüne inecektir.⁹³³ Bahâullah buradan iktibas ederek Kur'an'da geçen bulut kelimeleri ile aslında kendinden bahsedildiğini iddia etmiştir. Bu bağlamda “*Onlar, ille de Allah'ın ve meleklerin, bulutların gölgeleri arasından çıkıp gelmesini ve işin bitirilmesini mi bekliyorlar! Bütün işler Allah'a dönecektir!*”⁹³⁴ mealindeki ayette geçen beyaz bulutun kendisi olduğunu belirterek kendisinin yere inen “Rûh-u A'zâm” olduğunu iddia etmiştir.⁹³⁵ Bahâullah'ın levihlerinde yer alan konu hakkındaki pasaj; “*Ey tanrı kulu! Ey desturlar! Kudret eli bulutların arkasından uzandı, onu yeni bir gözle görün. Onun ihtişam ve ululuğunun işaretleri belirdi; onlara temiz bir gözle bakın.*” şeklindedir.⁹³⁶

Mehdî-Mesih fikirlerinden hareketle ortaya çıkan gruplar kendi ideolojileri doğrultusunda Kur'an-ı Kerim'i yorumlamışlar, kendi fikirlerini destekleyecek ayetleri aramışlar fikirlerine uygun ayet bulamayınca bâtinî metotlarla ayetleri te'vil etmişlerdir. Saffet Sarıkaya fikirlerin delillerden önce geldiğini fikri temellendirmek için firkaların daha sonra delil aradığını ifade etmektedir.⁹³⁷

Bahâîlerden ilham alan Kadiyaniler bazı ayetleri Mirza Gulam Ahmed'in beklenen mesih olduğuna dair yorumlamışlardır. Milenyum inancının Müslümanlar üzerinde etkisini görmek için Bahâîlik ve Kadiyanilik iki güzel örnektir. Kadiyaniler “*Gökten yere kadar bütün işleri Allah yürütür. Sonra bu işler, süresi sizin hesabınızla bin yıl olan bir günde O'na yükselir.*”⁹³⁸ ayetinden yola çıkarak bir takım fikirler ileri sürmüşlerdir. Mirza Gulam Ahmed'in oğlu Beşirüddin Ahmed Mahmud kitabında; “*Yüce Allah kendi son kelamı ve son şeriatını gökten alıp yeryüzüne yerleştirecektir. İnsanların muhalefeti bunun yoluna engel olmayacaktır. Fakat bir müddet geçtikten sonra bu yüce kalem göğe çıkmaya başlayacak ve bin yıl zarfında bu dünyadan kalkmış olacaktır. Hz. Peygamber Efendimiz bu dinin yayılıp yerleşme süresinin üç yüz yıl olduğunu söylemiştir... Kur'an-ı Kerim elif-lam-mim-ra ile bu sürenin 271 yıl olduğunu ifade eder (ebcet hesabı ile). Eğer buna dinin göğe çıkma süresi de ilave*

⁹³³ Özkan, “Adventistler”, 174.

⁹³⁴ Bakara 2/210.

⁹³⁵ Akgün, *İslamiyet Bakımından Bâbilik ve Bahâîlik*, 67.

⁹³⁶ Bahâullah, *Birlik Çadırı*, 66.

⁹³⁷ Sarıkaya, *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*, 37.

⁹³⁸ Secde 32/5.

edilirse bu 1271 yıl eder. Başka bir ifade ile dünyadan İslamiyet ruhunun kaybolma süresi Kur'an-ı Kerim'e göre 1271 yıl veya hicri XIII. yüzyılın son çeyreğidir. Kur'an-ı Kerim'den anlaşıldığı gibi dünya ebedi olarak şeytanın eline geçmesin, Yüce Allah'ın saltanatı ebediyen yeryüzünden silinmesin diye böyle zamanlarda Allah tarafından bir kılavuz, bir yol gösterici mutlaka gönderilir.” ifadelerine yer vermektedir.⁹³⁹ Bahâîlerle Kadiyaniler arasında birçok ortak nokta bulunmaktadır. Bahâî müellifler Bahâullah'ın zuhurunun Kur'an'da müjdelendiğini ifade etmiş Kur'an'da yer alan hurûf-ı mukatta harflerine sayısal değer vererek hicri 1267 sayısına ulaşmaya çalışmıştır.⁹⁴⁰ Kadiyaniler ise yukarıda görüleceği gibi ayetten iktibas ederek İslam dininin ömrünü bin yıllla sınırlandırarak Mirza Gulam Ahmed'in kendini mesih ilan etmesine bazı akli deliller oluşturma gayreti içerisine girmişlerdir.

H. Evrim Teorisi ile Bahâullah'ın Yaratılış Nazariyesi

Bahâullah'ın peygamberliğini ilan ettiği dönemlerde tüm dünyada yankı uyandıracak yeni bir teori ortaya konmuştur. Charles Darwin (1809-1882) zengin bir ailenin oğlu olmanın verdiği maddi güçle *HMS Beagle* isimli İngiliz kraliyet donanmasına ait bir gemi ile beş yıl sürecek Güney Amerika turuna çıkmış ve tur esnasında yaptığı gözlemler sonucu Evrim Teorisini ileri sürmüştür. Darwin'e göre doğada var olan canlılar dinlerin iddia ettikleri şekilde topyekûn yaratılmamıştır.⁹⁴¹

Darwin'e göre tüm canlı türleri ürer ve çoğalır. Üreme sürecinde ise yeni nesillere bazı genetik formlar aktarılır. Yeni nesiller ise bu formlar sayesinde gittikçe farklılaşır. Farklılaşmayı sağlayan ise popülasyonun içerisinde bulunduğu çevre şartlarıdır. Canlıların içerisinde bulunduğu ortam bir tür eleme organıdır. Canlılar içerisinde en güçlü olanlar değil çevreye en uyumlu olanlar hayatta kalır ve hayatta kalanların genleri bir sonraki kuşağa aktarılır. Her yeni popülasyon bir öncekine göre daha gelişmiş bir genetiğe sahiptir. Buna “doğal seçim” adı verilmektedir. Doğal

⁹³⁹ Mahmud Ahmed, *Ahmediyet'in Mesajı*, 41.

⁹⁴⁰ Marufi, *Makalat*, 152.

⁹⁴¹ Charles Darwin, *Türlerin Kökenleri*, çev. Öner Ünalın (Ankara: Onur Yayınları, 1976), 22-24.

seçilim sonucunda ise canlı çeşitliliği meydana gelmektedir. Darwin'e göre türler birbirinden bağımsız olarak yaratılmamıştır. Her canlı birbiri ile biyolojik olarak ilişkilidir. Tüm türler ise tek bir ata formdan evrilmek suretiyle var olmuştur.⁹⁴²

Esslemont *Bahâullah ve Yeni Devir* isimli eserinin Abdülbaha Abbas Efendi tarafından okunup teyit edildiğini, eserin tamamının ise İngiltere Ruhani Mahfili tarafından okunup onaylandığını ifade etmektedir.⁹⁴³ Esslemont'un ifadesine göre Bahâullah İbrani dinlerin ifade ettiği insanlığın Âdem ve eşi Havva'dan türediği tezine karşıdır. Bahâullah bu anlatının zâhirî manasıyla doğru kabul edilemeyeceğini Tanrının bu hikâye ile kinaye yoluyla başka bir konuya değindiğini ifade etmektedir. Bilim adamları insan vücudunun milyonlarca senelik bir tekâmül evresi geçirdiğini, insan vücudunun basit bir şekilden başlayarak sayısız nesiller ardından şimdiki formuna kavuştuğunu ifade etmiştir. Esslemont'un ifadesine göre Bahâullah insanlığın tanrı tarafından yaratılmadığı ve canlıların tekâmülü sonucu bugünkü beşeriyetin oluştuğu düşüncesinde bilim adamlarına katılmakta ve klasik yaratılış mitini reddetmektedir.⁹⁴⁴ Darwin'in *Türlerin Kökeni* isimli eserini 1859 yılında yayınladığı düşünülürse Bahâullah'ın bu fikirleri nereden edindiği daha rahat anlaşılacaktır. Zira Bahâullah'ın eserleri incelendiğinde dönemin içtimai konularını yakından takip ettiği görülmektedir. Abdülbaha Abbas Efendi kendisine Tevrat'ta ve Kur'an-ı Kerim'de zikredilen yaratılış nazariyesi sorulduğunda; “*Âdem ile Havva, ağaçtan meyve yeme ve cennetten çıkarılma hep birer semboldür. Tanrı sırlarındandır. Bunların derin manaları, hayret verici te'villeri vardır. Sırta mahrem olanlardan ve her şeyden müstağni olan tanrıya yakın bulunanlardan başkası bu sırlara vakıf değildir.*”⁹⁴⁵ şeklinde cevap vermiştir. Abdülbaha Abbas Efendi, babasının yaratılış ile ilgili fikirlerini benimsemiş ve İbrani dinlerin aktardığı yaratılış nazariyesinin metafor olarak kullanıldığını iddia etmiştir.

⁹⁴² Fatih Özgökman, “Yaşamın Kökeni, Evrim ve Tanrı”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 54/2 (2013), 51.

⁹⁴³ Esslemont, *Bahâullah ve Yeni Devir*, 6.

⁹⁴⁴ Esslemont, *Bahâullah ve Yeni Devir*, 235-236.

⁹⁴⁵ Abdülbaha Abbas Efendi, *Bazı Sorulara Cevaplar*, 102-103.

SONUÇ

Her yeni hareket tarihte ilk defa dillendirilen bir argüman kullanmamış tarih içerisinde hayat bulmuş fikirlerden ilham almıştır. Kadir Gecesi cahiliye döneminde de kutsallık atfedilen bir gece olmuş, Kuran-ı Kerim cahiliye döneminde kullanılan yemin kalıplarını aynen kullanmıştır. Geleneğin aynen devralınması ya da ıslah edilerek sindirilmesi sosyal oluşumların tamamında geçerli olan bir normdur. Şeyhiliğin kurucusu Ahmed el-Ahsâî ve talebesi Kâzım Reştî, Muhammed Mehdi'nin gaybetinde onunla iletişimi devam ettirecek “Kâmil Şîî” anlayışını oluşturmuşlardır. Buna göre imamlar ile halk arasında köprü vazifesi görecek olan Kâmil Şîî anlayışı Mirza Ali Muhammed'in şahsında vücut bulmuş ve Mirza Ali Muhammed kendisini beklenen kişiye açılan kapı olduğunu iddia atmıştır.

Bâb inancı Mirza Ali Muhammed'in ihdas ettiği bir kavram değildir. Şîa'nın tarihi ile özdeşleşen kavram ilk zamanlar imamın en seçkin talebeleri hakkında kullanılırken zamanla imam ile halk arasında köprü vazifesi gören kişiler hakkında kullanılmaya başlamıştır. Özellikle Nusayrîler bâb kavramına önem vermiş Hz. Âdem'den bu yana Allah'ın sürekli olarak bâb gönderdiğini ve her imamın bir de bâbının bulunacağını söylemiştir. Gulat fırkaların tamamında kullanılan kavram kullanıldığı fırkaya göre farklı anlamlara gelmektedir. Mirza Ali Muhammed Şîî gelenek içerisinde yetiştiği için bu makama aşinalığı sebebi ile kendini beklenen kişiye açılan kapı olarak ilan etmiş fakat zamanla iddialarını bir üst perdeye taşıyarak önce beklenen kişinin kendisi olduğunu ardından ise peygamberliğini ilan etmiştir.

Mehdi ya da mesih beklentisi süistimal edilmiş ve anlaşılan kıyamete kadar istismar edilmeye devam edilecektir. Mirza Ali Muhammed Şîa kökenli olduğu için Şîî hadis külliyatlarında zikredilen mehdiye dair rivayetleri kullanmayı bilmiştir. Mirza Ali Muhammed şahın adamlarına karşı savaşılan taraftarlarına siyah bayrak takmalarını ve “ya sahibe'z-zaman” nidaları atmalarını emretmiştir. Muahhar Bahâî kaynaklar bu olaylarda ölen Bâbi sayısının 313 olduğunu ifade etmektedir. Bedir Savaşına katılan mü'minlerin sayısından mülhem olarak ölen Bâbîlere kutsallık atfedilmek istenmiştir.

Mirza Ali Muhammed'e ilk inanan on sekiz kişiye "dirinin harfleri" anlamına gelen "hurûf-ı hayy" adı verilmiştir. Mirza Ali Muhammed ve ardından gelen Mirza Hüseyin Ali dokuz ve on dokuz sayılarına kutsallık atfetmiştir. Mirza Muhammed Ali 19 günden oluşan 19 aylı bir takvim kurmuş ve bu takvimin başlangıcı olarak İran halkının İslamiyetten önce kutsal kabul ettiği baharın ilk gününü yani nevruzu tayin etmiştir. Bâbîlikte ya da Bahâîlikte sayılara bu denli önem verilmesinin ardında Fazlullah Hurûfînin etkisi vardır. Fazlullah Arap alfabesinin 28 harfi ve bu harflere dört harfin daha eklenerek kullanılan Fars alfabesinin harflerinin belli bir sayısal değere karşılık geldiğini ve kelimelerin sayısal bir değerinin olduğunu ifade ederek kelimelerin zâhir anlamının dışında ezoterik anlamlarının olduğunu iddia etmiştir. Hurûfîler ile marifetin sayıda ya da harflerde değil noktada olduğunu iddia etmesiyle yolları ayrılan Mahmud Pesihanî ile Mirza Ali Muhammed'in fikirleri arasında büyük benzerlikler vardır. Mirza Ali Muhammed kendisine Pesihanî'den etkilenerek "nokta, noktatu'l beyan, nokta-i ûla, nokta-i a'la, noktai meşiet" gibi unvanlar vermiştir.

Fazlullah, *Câvidânnâme* isimli eserinde hurûf-ı mukatta ile ilgili bazı çıkarımlarda bulunmuş Bahâullah da aynı yolu izleyerek hurûf-ı mukatta harfleri altında sayısal bir değer arayarak Kur'an-ı Kerim'in kendinden haber verdiğini iddia etmiştir. Bahâullah Kur'an-ı Kerim'in kendisini müjdelediğini ispat etmeye çalışırken tıpkı Fazlullah'ın yaptığı gibi hurûf-ı mukatta harflerine sayısal değer vererek ilk vahyi aldığı 1853 yılına ve peygamberliğini ilan ettiği 1863 yıllarına ulaşmaya çalışmıştır. Fazlullah'ın eserlerinde kendinden bahsederken sadece isminin baş harflerini zikretmesinden ilham alan Bahâullah yazdığı ve Bahâîlerce vahiy mahsülü olduğu iddia edilen *Kitab-ı Akdes*'te şehir isimlerini vermemiş ve sadece baş harflerini zikretmiştir. Fazlullah isminin bir terkip olması Mirza Hüseyin Ali'ye ilham olmuş o da adını bir terkip olan "Bahâullah" koymuştur. İslam geleneğinde yaygın olan inanışa göre Allah'a ism-i azam'ı ile dua edildiğinde Allah mutlaka duaya icabet eder. Mirza Hüseyin Ali'ye göre ism-i azam "baha"dır. Görüleceği üzere Bahâullah basit bir ismi almasına gerekçe olarak İslamî bir figürü kullanmaktadır. Bunun nedeni ise toplumda daha çabuk kabul edilme arzusudur.

Her zâhirin bir bâtını vardır diyerek Kur'an-ı Kerim ayetlerini amaçlarına hizmet edecek şekilde te'vil eden bâtinî düşünce Bahâîliğin teşekkülünde en çok kullandığı yöntem olmuştur. Bâtînlilik her ne kadar İsmâîlîyye ile özdeşleşse de bir mezhepten ziyade düşünce biçimidir. Bâtînliliğin yollarını izleyen her oluşum Bâtînlilik çatısı altında toplanabilir. Bahâilik modern dönemdu zuhur eden en sistemli bâtinî gruplardan biridir. Bahâullah Kur'an-ı Kerim'de yer alan “bulut-saat-kıyamet-büyük gün, cennet, cehennem, mizan” gibi kelimeleri te'vil ederek ayetlere zâhir anlamı ile uyuşmayan anlamlar yüklemiştir.

Bahâullah İsmâîlîyye'de yer alan döngüsel zamanı aynen kullanmıştır. İsmâîlîyye'nin tarihi yedi devre ayırması gibi Bahâullah da tarihi yedi kısma ayırması ilk altı devri ulu'l-azm peygamberleri ile başlatmış yedinci ve son devrin kendisi ile başladığını ifade etmiş ve kendi devrine “külli zuhur” adını vermiştir. Bahâullah'tan sonra külli zuhur beş yüz bin yıl sürecektir. Bu dönem içerisinde gelecek olan peygamberler yeni bir şeriat getirmeyecek ve Bahâullah'ın şeriatı ile hükmedecektir.

Bâtînlilikten esinlenen Bahâullah kendini Tanrının zuhuru olarak görmüştür. Bahâullah'ın peygamberler ile ilgili görüşünden dolayı peygamberlere Bahâilikte Tanrı Mazharı denmiştir. Bahâullah tanrılığa katılmakla birlikte çocuklarını da tanrının bir uzvu olarak nitelemiş yazdığı mektuplarda oğlu Abbas Efendi'yi “Tanrı Mazharı” olarak isimlendirmiştir. Bahâullah kendini kimi yerlerde İslamî bir kavram olan sidretü'l-münteha olarak isimlendirmektedir. Bahâullah'a göre bu ağaçtan türeyen dallar ve yapraklar da kutsaldır. Bahâîler bu nedenle Abdülbaha Abbas Efendi ve onun torunu Şevki Efendi'ye kutsallık atfetmiştir.

Bahâullah'a göre peygamberlik makamı son bulmamıştır. Kur'an-ı Kerim'de Ahzab Suresi'nde ifade edilen “hâtümü'n-nebiyyîn” ifadesini Müslümanlar yanlış anlamıştır. Bahâullah'a göre peygamberlik makamının son bulması Allah'ın adaletine aykırıdır. Toplumlar sürekli tekâmül ettiği için Allah zamanın şartlarına uygun olan yeni bir şeriat göndermek zorundadır. Bahâullah'ın bu tezi kendi öğretilerini çağdaş bir anlayışla yorumlamasını sağlamıştır. Bahâullah XIX. y.y.'da İslam'a karşı yapılan eleştirileri görmüş ve aynı eleştirilerin kendisine yapılmaması için bazı uygulamaları hayata sokmuştur. Örneğin Bahâilikte hadis yoktur. Kutsal kitapların tercümesi sadece

belirli makamlara tahsis edilmiştir. Çok eşli evlilik XIX. y.y. şartlarına uygun olarak *Kitab-ı Akdes*'te ikiyle sınırlandırılmıştır. Bahâullah, Şîa ile Ehl-i sünnet arasındaki hilafet tartışmalarının Müslümanları gruplara ayırdığına şahit olmuş, aynı tartışmaların Bahâiliği parçalamasından çekinmiş ve hayatta iken halefini tayin etmiş, kutsal olduğunu iddia ettiği *Kitab-ı Akdes*'te ismen olmasa da kendinden sonra insanların kime biat edeceğine işaret etmiştir.

Bahâullah'ın kadın hakları ve eğitim-öğretim konularında modern söylemlerde bulunması Amerika ve Avrupa'da hızlı bir şekilde yayılmasını sağlamıştır. Bahâullah fikirlerinin toplum nezdinde kabul görmesini istemiş ve zamanın temayüllerine öğretilerinde yer vermiştir. Örneğin Bahâullah ilahi dinler olarak isimlendirilen Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da birbirine benzer şekilde aktarılan yaratılış nazariyesini reddetmiştir. İnsanlığın Âdem ve eşi Havva'dan türediğini reddeden Bahâullah kutsal kitaplarda anlatılan yaratılış ile ilgili pasajların ezoterik bir anlam taşıdığını ifade etmiştir. Bahâullah çağdaşı olan Darwin'in görüşlerinden etkilenmiş ve insanlığın tekâmül sonucu evrildiğini türlerin doğal seçim yoluyla hayatta kalıp türün özelliklerinin DNA'ya aktarıldığını ve tüm türlerin tek bir atadan türediğini ifade etmiştir. Bahâilerin evrime olan yaklaşımları ve modern söylemleri Avrupalılar tarafından takdirle karşılanmış özellikle Abdülbaha Abbas ve Şevki Efendi dönemlerinde Bahâilik hızla yayılmıştır.

Bahâiliğin özellikle Hristiyan gruplar arasında yayılmasını sağlayan ise Milenyum anlayışları olmuştur. Yeni dini hareketlerde Hz. İsa'nın miladi yüzyılın sonunda tekrar zuhur edeceğine dair olan güçlü inanış Bahâullah'ın işini kolaylaştırmıştır. Özellikle Mirza Ali Muhammed Şîa'nın beklediği on ikinci imam Muhammed Mehdî'nin gaybetinin ardından geçen bininci yılda kendini beklenen kişiye açılan kapı olarak ilan etmiştir. Bahâullah ise bu geleneği devam ettirmiş ve kendinden sonra gelecek peygamberin iki bin yıl sonra zuhur edeceğini söylemiştir. Milenyum öğretisi yeni dini hareketlerin kullandığı ortak bir argüman olmuştur. Gerek Mirza Ali Muhammed gerekse Mirza Hüseyin Ali bu argümandan yararlanmayı bilmişler.

Bahâlik her ne kadar şuan dinler tarihinin konusu olsa da Müslümanların arasından çıkması ve İslamî argümanlar kullanması Bahâliği Mezhepler tarihinin de inceleme konusu yapmaktadır. Bahâliğin kullandığı argümanların tamamına yakını İslamî kökenlidir. İlerde ortaya çıkabilecek herhangi bir grup Bahâilerin yolunu takip ederek, kullandıkları İslamî argümanları kullanarak heterodoks akımlar içerisinde yer alabilir. Bu nedenle Bahâlik dinler tarihini ilgilendirdiği kadar İslam mezhepler tarihini de ilgilendiren bir konudur.

KAYNAKÇA

Abdülbaha Abbas Efendi. *Bazı Sorulara Cevaplar*. çev. Mecdi İnan. İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 2. Basım, 1996.

Abdülhamid, İrfan. *İslâm'da İtikadî Mezhepler ve Akaid Esasları*. çev. M. Saim Yeprem. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 5. Basım, 2020.

Abdülhamid, Muhsin. *İslâm'a Yönelen Yıkıcı Hareketler*. çev. M. Saim Yeprem, Hasan Güleç. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1973.

Akbulut, Ahmet. *Müslüman Kültürde Kur'an'a Yabancılaşma Süreci*. Ankara: Otto Yayınları, 2. Basım, 2018.

Akgün, M. Zerrin. *İslamiyet Bakımından Bâbilik ve Bahâilik*. Ankara: Kalite Matbaası, 1975.

Aksu, Hüsamettin. "Fazlullah-ı Hurûfî". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 25 Haziran 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/fazlullah-i-hurufi>

Aksu, Hüsamettin. "Hurûfilik". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 21 Haziran 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hurufilik>

Albayrak, Ali vd. "Anadolu'da Bahai Faaliyetlerinin Tarihsel Bir Yansıması: Emin Ali'nin 'Bahâî Hareketi Hakkında İlmî Bir Tetebbu' Adlı Makalesi". *Türk Akademik Araştırmalar Dergisi* 5/4 (2020), 559-573.

Algar, Hamid. "Noktaviyye". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 14 Mayıs 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/noktaviyye>

Alkan, Ercan. "Harakânî'nin 'Rabbimden İki Şey/İki Sene İle Eksişim' Sözü'nün Tasavvuf Literatüründeki Yorumları". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44 (2013), 87-98.

Alkan, Necati. "Filistin'de Jön Türkler ve Bahailer". *Jön Türklerin Filistin'i*. 217-245. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları, 1. Basım, 2016.

Kur'an-ı Kerîm Meâli. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2009.

Ateş, Süleyman. "Habîb en-Neccâr". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 07 Kasım 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/habib-en-neccar>

Avcu, Ali. “İsmâîlîlik”. *İslâm Mezhepleri Tarihi*. 147-166. Ankara: Nobel Yayınları, 2. Basım, 2021.

Avcu, Ali. “Tasavvuf-Bâtınîlik İlişkisi”. *İslâm Tasavvufunun Teşekkülüne Dair Araştırmalar*. ed. Necmeddin Bardakçı. 185-210. Isparta: SDÜ Matbaa, 2017.

Ayhan, Bayram. “Kadir Gecesinde Kur’ân’ın Nüzûlünden Önce Biliniyor Olması”. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8 (2017), 311-332.

Aykaç, Zikrullah. “Bahailerin Filistin’e Yerleşme Süreci ve Siyonistlere Toprak Sattıklarına Dair İddialar (1868-1922)”. *Ombudsman Akademik Özel Sayı 2 (Gazze)* (2024), 227-249.

Bahauallah. *Birlik Çadırı*. İstanbul: Kurtiş Matbaa, 2006.

Bahauallah. *İkan Kitabı*. İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 3. Basım, 1996.

Bahauallah. *İlahi Sırların Cevherleri (Cevahirü'l-Esrar)*. İstanbul: Kurtiş Matbaa, 2007.

Bahauallah. *Kitab-ı Akdes*. çev. Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili. Ankara: Desen Ofset A.Ş., 2003.

Bahauallah. *Kurdun Oğlu Risalesi (İbn-i Zi’b)*. çev. Mecdettin İnan. İstanbul: Baha Basım Dağıtım A.Ş., 1976.

Bahauallah. *Ordular Rabbi’nin Çağrısı*. Ankara: Desen Ofset A.Ş., 2010.

Bahauallah. *Saklı Sözler*. çev. Mecdettin İnan. İzmir: Bassaray Matbaa, 2015.

Bahauallah - Abdülbaha Abbas Efendi. *Kutsal Vasiyetnameler*. Ankara: Desen Ofset A.Ş., 2011.

Bal, Hüseyin. *Bahailik ve Bahai Gruplarının Niteliği*. İstanbul: Sentez Yayıncılık, 2015.

Ballı, Hasan Hüseyin. *Hurûfiliğin Doğuşu ve Fazlullah Hurûfî*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 1. Basım, 2013.

Ballı, Hasan Hüseyin. “Hurûfîlik Nedir?” *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları Dergisi* IV/2 (2011), 31-48.

Balyuzı, H.M. *H. Muhammed ve İslam Devri*. çev. Süreyya Güler. İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 1996.

Baybal, Mustafa Sami. *Tarihî-Dinî Boyutuyla Bahâîlik*. Konya: Aybil Yayınları, 2016.

Bozhüyük, Mehmet Emin. “Hurûf”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 22 Mayıs 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/huruf>

Bozkuş, Metin. “Bahailiğin Arka Planı ve Söylemi Üzerine Bir Değerlendirme(Sivas Örneği)”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* VI/2 (2002), 139-156.

Browne, Edward Granville. *The New History of the Bâb*. Cambridge: Cambridge University Press Warehouse, 1893.

Büyükkara, Mehmet Ali. *Çağdaş İslâmî Akımlar*. İstanbul: Klasik Yayınları, 4. Basım, 2016.

Büyükkara, Mehmet Ali. “İsmâîlilere Atfedilen ‘Dokuz Aşamalı Da’vet Süreci’ Üzerine Bir İnceleme”. *İLAM Araştırma Dergisi* 3/2 (1998), 35-49.

Büyükkara, Mehmet Ali. “Selefililiğin Yakın Tarihinden Önemli Bir Yaprak: Yeni Bilgiler Işığında Cuheyman el-Uteybî ve Cemaati”. *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 3 (2009), 21-46.

Caferov, Azer. “Bahai Dininin Teoloji Esaslarını Teşkil Eden Bazı Anlayışların Tahlili”. *Baki Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nin Elmi Mecmuası*, 297-308.

Celkan, Hikmet. “Nevruz’un Tarihçesi”. *Türk Dünyasında Nevruz*. 427-442. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, 1. Basım, 2000.

Cerrahoğlu, İsmail. *Tefsir Usûlü*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 24. Basım, 2013.

Coşkun, Ali. *Mehdilik Fenomeni*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2004.

Çağrııcı, Mustafa. “Sıddîk”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 20 Şubat 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/siddik>

Çetinkaya, Bayram Ali. “Bilimler Ansiklopedisi Klaiği Olarak İhvân-ı Safâ Risâleleri”. *Dinî Araştırmalar* 8/22 (2005), 263-285.

Çetinkaya, Bayram Ali. “İhvan-ı Safâ Felsefesinde Sayıların Gizemi Üzerine Bir Çözüm Denemesi”. *Felsefe Dünyası* 37 (2003), 87-121.

Çınar, Mahmut. *Tarihte ve Günümüzde Mehdilik*. Ankara: Rağbet Yayınları, 2. Basım, 2016.

Çiçek, Hacı. “Bahâlik, Bahâliğin Görüşleri, İslam Düşüncesindeki Yeri ve Ona Dair Bazı Yorumlar”. *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/6 (2017), 135-156.

Çubukçu, İbrahim Agah. “İbahîlik ve Batnîlik”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/1-4 (1970), 67-70.

Darwin, Charles. *Türlerin Kökenleri*. çev. Öner Ünalın. Ankara: Onur Yayınları, 2. Basım, 1976.

Demirci, Mehmet. “Ahsâî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 30 Nisan 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahsai>

Demirli, Ekrem. “Vahdet-i Vücûd”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 11 Şubat 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/vahdet-i-vucud>

Dindi, Emrah. *Kur'an'da İslam Öncesi Kültürün İzleri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Doktora Tezi, 2014.

Diriöz, Meserret. *Tâhire*. Ankara: Kadıköy Matbaa, 1. Basım, 2012.

Durmuş, Mehmet Ali. *Mitolojik Kurtarıcı Mehdi*. İstanbul: İşaret Yayınları, 2. Basım, 2015.

Ebu Zehra, Muhammed. *Mezhepler Tarihi*. çev. Sıbğatullah Kaya. İstanbul: Çelik Yayınevi, 2016.

El-Bağdadi, Abdülkahir. *Mezhepler Arasındaki Farklar*. çev. E. Ruhi Fığlalı. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 9. Basım, 2018.

Esslemont, John Ebenezer. *Bahaullah ve Yeni Devir*. çev. Mecdi Çelebi. İstanbul: Marifet Matbaası, 1932.

Eşarî, Ebu'l Hasan. *Makalâtü'l-İslâmiyyîn ve'htilâfü'l-Musallîn*. Kahire: Darü'l Hadis, 2009.

Faizi, Gloria. *Bahai Dini Hakkında Açıklamalar*. çev. Suna Bozkır. İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 3. Basım, 1999.

Fatheazam, Huşmand. *Yeni Bahçe*. çev. Mehmet Niyazi. Adana: Kemal Matbaası, 2. Basım, 1995.

Fığlalı, E. Ruhi. *Bâbîlik ve Bahâîlik*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1. Basım, 1994.

Fığlalı, E. Ruhi. “Bahâîlik”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 09 Şubat 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/bahailik>

Fığlalı, E. Ruhi. *Çağımızda İtikadi İslam Mezhepleri*. Ankara: Selçuk Yayınları, 3. Basım, 1986.

- Fığlalı, E. Ruhi. *Kâdiyânîlik*. İzmir: İstiklal Matbaası, 1. Basım, 1986.
- Fığlalı, E. Ruhi. “Mesih ve Mehdi İnancı Üzerine”. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25/3-4 (1981), 179-214.
- Fığlalı, E. Ruhi - Şimşek, Ramazan. “Bahâilik ve el-Kitabu'l-Akdes”. *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları Dergisi* 3/2 (2010), 7-144.
- Foltz, Richard. *İran Tarihi*. çev. Hüseyin Gökâl. İstanbul: İnkılâb Kitabevi, 2021.
- Gökdoğan, Melek Dosay. “Pisagor”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 22 Mayıs 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/pisagor>
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *100 Soruda Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatlar*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1. Basım, 1969.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Hurûfîlik Metinleri Kataloğu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1973.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiilik*. İstanbul: DER Yayınları, 2. Basım, 1987.
- Gulpaygani, Mirza Ebu’l Fazıl. *Mükemmel Kanıt*. çev. Ufuk Celme. Ankara: Bahai Eserleri Basım Dağıtım A.Ş., 2014.
- Gündüz, Şinasi. “Mecusilik”. *Yaşayan Dünya Dinleri*. 507-527. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2010.
- Ğanim Kadduri El-Hamd. “Kur’an-ı Kerim’in Sayı İ’cazı Tevehhüm mü Gerçek mi?” çev. Halil Sağlamoğlu. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2015), 147-174.
- Hâcî Ahmed Hamdî Efendi. *Tıbyân ve Burhân*. çev. Abdülkâdir Lâzib Diriöz. 2 Cilt. İstanbul: Kadıköy Matbaa, 1. Basım, 2012.
- Hakyemez, Cemil. *Şîa’da Gaybet İnancı ve Gaip On İkinci İmam el-Mehdi*. Ankara: İSAM Yayınları, 2. Basım, 2016.
- Has, Kenan. “Mezdekiyye”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 23 Mart 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mezdekiyye>
- Huart, M. Clement. *Religion de Bab*. Paris: Ernest Leroux, 1889.
- İbn Arabî. *Fütuhât-ı Mekkiyye*. çev. Ekrem Demirli. İstanbul: Litera Yayıncılık, 2007.

İlhan, Avni. “Bâtıniyye”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 08 Temmuz 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/batiniyye>

Ingram, Paul O. “Dinler Tarihinde Metot”. çev. Ramazan Adıbelli. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 12/1 (2012), 251-268.

İlhan, Avni. “Gaybet”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 09 Şubat 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/gaybet--sia>

İlhan, Avni. *Mehdilik*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1993.

İmamoğlu, Abdulvahit. “Bazı Psikanalistlere Göre Rüyanın İnsan Hayatındaki Rolü”. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* XII/22 (Şubat 2010), 21-47.

İnan, Mecdettin. *Hız. Bahauullah'ın Levihleri*. İstanbul: Menteş Matbaası, 1994.

İpek, Yasin. “Dinlerde Mucize Algısı ve Bâbilik-Bahâilik Özelinde Yeni Dini Hareketlerde Mucize Telakkileri”. *Journal of Islamic Research* 36/1 (2025), 29-44.

İpek, Yasin. *İran ve Osmanlı Coğrafyasında Gelişen Bir Dini Hareket Olarak Babîlik- Bahailik ve günümüz Türkiye'sindeki Faaliyetleri*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Doktora Tezi, 2018. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

İpek, Yasin. *İran'da Kaçar Türk Hanedanlığı Bâbilik ve Bahâilik*. İstanbul: Ekim Yayınları, 2010.

İpek, Yasin. “Subhi Ezel Mirza Yahya ve Ezeliler”. *Bilimname* 45 (2021), 43-78.

İpek, Yasin. *Yeni Bir Dini Hareket Olarak Bahailik ve Türkiye'de Bahailer*. Kayseri: Kimlik Yayınları, 1. Basım, 2020.

İpek, Yasin. “Yeni Dini Hareketlerde Kadının Rolü: Bir Aktivist, Reformist ve Şair Olarak Kurretü'l-Ayn'ın Bahailikteki Yeri”. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11/1 (2024), 117-136.

İzmirli İsmail Hakkı. *Yeni İlm-i Kelâm*. İstanbul: Çizgi Kitabevi, 2022.

Johnson, Lowell. *Emrimizin Sevgili Velisi*. çev. Ufuk Celme. İstanbul: Kurtiş Matbaa, 2008.

Johnson, Lowell. *Molla Hüseyin*. çev. Sevil Onat. İstanbul: Baha Basım Dağıtım A.Ş., 1998.

Kandemir, M. Yaşar. *Mevzû Hadisler*. İstanbul: M.Ü. İlâhiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 10. Basım, 2017.

Karaman, Hayreddin. “Cemâleddin Afgânî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 08 Mart 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/efgani-cemaleddin>

Katib, Ahmet el' - Cabuğa, Seyfettin. “Şiilik ve İmamet Nazariyesinin Oluşumu”. *İslam Siyasi Düşünceler Tarihi*. 167-233. Ankara: Savaş Yayınevi, 2018.

Kısakürek, Necip Fazıl. *Doğru Yolun Sapık Kolları*. İstanbul: Büyük Doğu Yayınları, 26. Basım, 2024.

Kirman, M. Ali. *Yeni Dini Hareketlerin Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Yayınları, 2. Basım, 2022.

Koyuncu, Nuran. *Osmanlı Devleti'nde Şia*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2014.

Köse, Ali. *Milenyum Tarikatları*. İstanbul: Timaş Yayınları, 7. Basım, 2020.

Kuntman, Orhan. “On Dokuz Meselesi'nin Reddi ve Bu Mesele Hakkında Önemli Açıklamalar”. *İslami Araştırmalar* 2/7 (1988), 7-22.

Kutlu, Sönmez. *Mezhepler Tarihine Giriş*. İstanbul: DEM Yayınları, 4. Basım, 2016.

Kutlu, Sönmez. *Tarihsel Din Söylemleri Üzerine Zihniyet Çözümlemeleri*. Ankara: Otto Yayınları, 2. Basım, 2016.

Küçüköner, Halide Rumeysa. “Ahmedîlik-Kâdiyânîlik”. *İslam Mezhepleri Tarihi*. Ankara: Nobel Yayınları, 2. Basım, 2021.

Mahmud Ahmed, Mirza Beşirüddin. *Ahmediyet'in Mesajı*. çev. Abdülgaffar Han. İstanbul: Ahmad Yayınları, 2021.

Marufi, Mehmet. *En Büyük Haber(Nebe-i Azim)*. Adana: Işık Yayınevi, 2. Basım, 2006.

Marufi, Mehmet. *Makalat*. İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 2000.

Marufihah, Mehmet. *Görünmez Görünür Şekli*. İzmir: Bassaray Matbaa, 2011.

Mecidi, Muhsin. *Bahai Tarihinde İstanbul ve Edirne Dönemi*. Edirne: Baha Basım Dağıtım A.Ş., 2016.

Meçin, Buşra Arslan. “Şeyh Ahmed Ahsâî'ye Göre Hurkalyâ”. *Mesned İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 11/2 (2020), 731-751.

Mirza Ali Muhammed. “Beyan Kitabı”. Erişim 15 Şubat 2024. <https://www.h-net.org/~bahai/areprint/bab/A-F/b/bayana/bayana.htm>

Mirza Gulam Ahmed. *İsa Mesih Hindistan'da*. çev. Abdülgaffar Han. İstanbul: Vesta Ofset, 2008.

Mustafa Mahmud. *Hakikatü'l-Bahâiyye*. Mektebetü Mısır, 2014.

Nazif, Süleyman. *Nâsiruddîn Şah ve Bâbîler*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1. Basım, 2014.

Okumuş, Mesut. "Endülüslü Fakih ve Filozof İbn Rüşd Düşüncesinde Ahiret Hayatı". *Diyanet İlmî Dergi* 48/3 (2012), 61-78.

Öz, Mustafa. "İslam Dünyasında Ortaya Çıkan Senkretik Akımlar". *Yaşayan Dünya Dinleri*. 459-469. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2010.

Öz, Mustafa. "Mehdî el-Muntazar". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 13 Mayıs 2025. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehdi-el-muntazar>

Öz, Mustafa. "Şeyhiyye". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 09 Şubat 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/sehyiyye>

Öz, Mustafa. "Türkiye'de Bahâîlik ve Bahâî Faaliyetleri". *Türkiye'de Misyonerlik Faaliyetleri*, 317-324.

Özgökman, Fatih. "Yaşamın Kökeni, Evrim ve Tanrı". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 54/2 (2013), 49-76.

Özkan, Ali Rafet. "Adventistler". *Yaşayan Dünya Dinleri*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 3. Basım, 2010.

Özkaya, Süleyman. *Osmanlı Arşiv Belgeleri Işığında Bahâîlik Hareketi*. İzmir: Akademi Kitabevi, 2000.

Özşuca, Neyir. *Bahai Dini*. Ankara: Başnur Matbaası, 1967.

Öztürk, Mustafa. *Tefsirde Bâtınîlik ve Bâtınî Te'vil Geleneği*. İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2011.

Pîrâ, Suâd - Özgüdenli, Osman Gazi. "Nâsirüddin Şah". *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 16 Şubat 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/nasiruddin-sah>

Sa'düddîn Taftazanî. *Şerhul Akaid-i Neseî*. çev. Ali Haydar Doğan. İstanbul: Yasin Yayınevi, 2014.

Said Nursi, Bediüzzaman. *Sikke-i Tasdik-i Gaybi*. İstanbul: Envar Neşriyat, 1995.

Salih, Suphi. *İslam Mezhepleri ve Müesseseleri*. çev. İbrahim Sarmış. İstanbul: Bir Yayıncılık, 1983.

Sansarkan, Yusuf. “Bâb’ın İlk Çağrısı Bağlamında Bahâîliğin Din İddiası”. *e-Makâlât Mezhep Araştırmaları Dergisi* 17/1 (2024), 67-89.

Sarıkaya, M. Saffet. *İslam Düşünce Tarihinde Mezhepler*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 4. Basım, 2013.

Sarıkaya, M. Saffet. “Nusayrîlik”. *İslâm Mezhepleri Tarihi*. ed. M. Saffet Sarıkaya - Mehmet Ümit. 191-207. Ankara: Nobel Yayınları, 2. Basım, 2021.

Sarıçioğlu, Ekrem. “Mehdî”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 09 Şubat 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/mehdi#1>

Schimmel, Annemarie. *Sayıların Gizemi*. çev. Mustafa Küpüşoğlu. İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2000.

Sonay, Ahmet. *İmâmiyye ve Nusayriyye’de Dört Sefir Telakkisi*. Adana: Çukurova Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Şelebi, Abdülcelil. “Batınî Tefsirin Doğuşu ve Nedenleri”. çev. Gıyasettin Arslan. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/1 (2004), 99-108.

Şenzeybek, Aytekin. *Nusayrîlik*. Konya: Pelet Yayınları, 2023.

Şeriatî, Ali. *İran ve İslam*. çev. Kenan Çamurcu. Ankara: Fecr Yayınları, 2018.

Şevki Efendi. *Bahai Dininin I. Yüzyılı*. çev. Suna Bozkır. İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 1995.

Şevki Efendi. *Vaat Edilen Gün Geldi*. İstanbul: Kurtiş Matbaa, 2010.

Taherzadeh, Adib. *Hız. Bahauallah’ın Zuhuru*. çev. Süreyya Güler. IV Cilt. İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 1995.

Taherzadeh, Adib. *Hız. Bahauallah’ın Zuhuru*. çev. Süreyya Güler. IV Cilt. İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 2001.

Taherzadeh, Adib. *Hız. Bahauallah’ın Zuhuru*. çev. Süreyya Güler. IV Cilt. İstanbul: Kazancı Matbaacılık, 2005.

Taherzadeh, Adib. *Tanrının Eminleri*. çev. Süreyya Güler. İstanbul: Baha Basım Dağıtım A.Ş., 1988.

Tan, Muzaffer. “Erken Dönem İsmaililik ve Temel Görüşleri”. *Ekev Akademi Dergisi* 39 (2009), 73-86.

Topaloğlu, Fatih. *Bâbîlik ve Bahâîlik*. Ankara: Nobel Yayınları, 1. Basım, 2023.

Tural, Mustafa. “Pi (π) Filmindeki Yahudi Mistisizminin (Kabala) ve Gematriatik Unsurların Analizi”. *Media ve Dini Araştırmalar Dergisi* 6/1 (2023), 125-141.

Turan, Ahmet. “Kitâbu'l- Mecmu'u'nun Tercümesi”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/8 (1996), 5-18.

Türkiye Bahaileri. *Bahai Dini ; Tarihi, Öğretileri ve Toplumsal Çalışmaları*. İzmir: Bassaray Matbaa, 1. Basım, 2016.

Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili. *Emre Toplu Giriş*. İstanbul: Kurtiş Matbaa, 1. Basım, 2001.

Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili. *Hz. Abdülbaha Ahit ve Misak'ın Merkezi*. İstanbul: Bahai Eserleri Basım Dağıtım A.Ş., 2021.

Uçar, Ramazan. “Abdullah Cevdet'in Din Anlayışı”. *Toplum Bilimleri Dergisi* 6/11 (2012), 205-218.

Usluer, Fatih. *Hurufîlik*. İstanbul: Alfa Yayınları, 1. Basım, 2023.

Uyar, Mazlum. *Ahbârîlik*. İstanbul: Ayışığı Kitapları Yayınevi, 2000.

Uysal, Enver. “İhvân-ı Safâ”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 29 Mayıs 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ihvan-i-safa>

Vloten, Gerlof Van. *Arab Hâkimiyeti, Şîa ve Mesih Akideleri*. çev. M. Said Hatiboğlu. Ankara: Otto Yayınları, 2. Basım, 2017.

Yavuz, Yusuf Şevki. “Peygamber”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 26 Nisan 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/peygamber>

Yurdagür, Metin. “Bab”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi, 1991. <https://islamansiklopedisi.org.tr/bab--sia>

Yurdagür, Metin. “Hatm-i Nübüvvet”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. TDV İslâm Araştırmaları Merkezi. Erişim 21 Ağustos 2024. <https://islamansiklopedisi.org.tr/hatm-i-nubuvvet#1>

Yüce Adalet Evi. *Işığın Yüzyılı*. çev. Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili. İstanbul: Kurtiş Matbaa, 2001.

Yüce Adalet Evi. *Tek Bir Ortak İnanç*. çev. Türkiye Bahaileri Ruhani Mahfili. İstanbul: Kurtiş Matbaa, 2007.

Zerendi, Muhammed. *Nebil Tarihi*. çev. Minu Derahşan. İstanbul: Kurtiş Matbaa, 2. Basım, 2001.

“Bahai Library Online”. Erişim 04 Mayıs 2024. <https://bahai-library.com/>

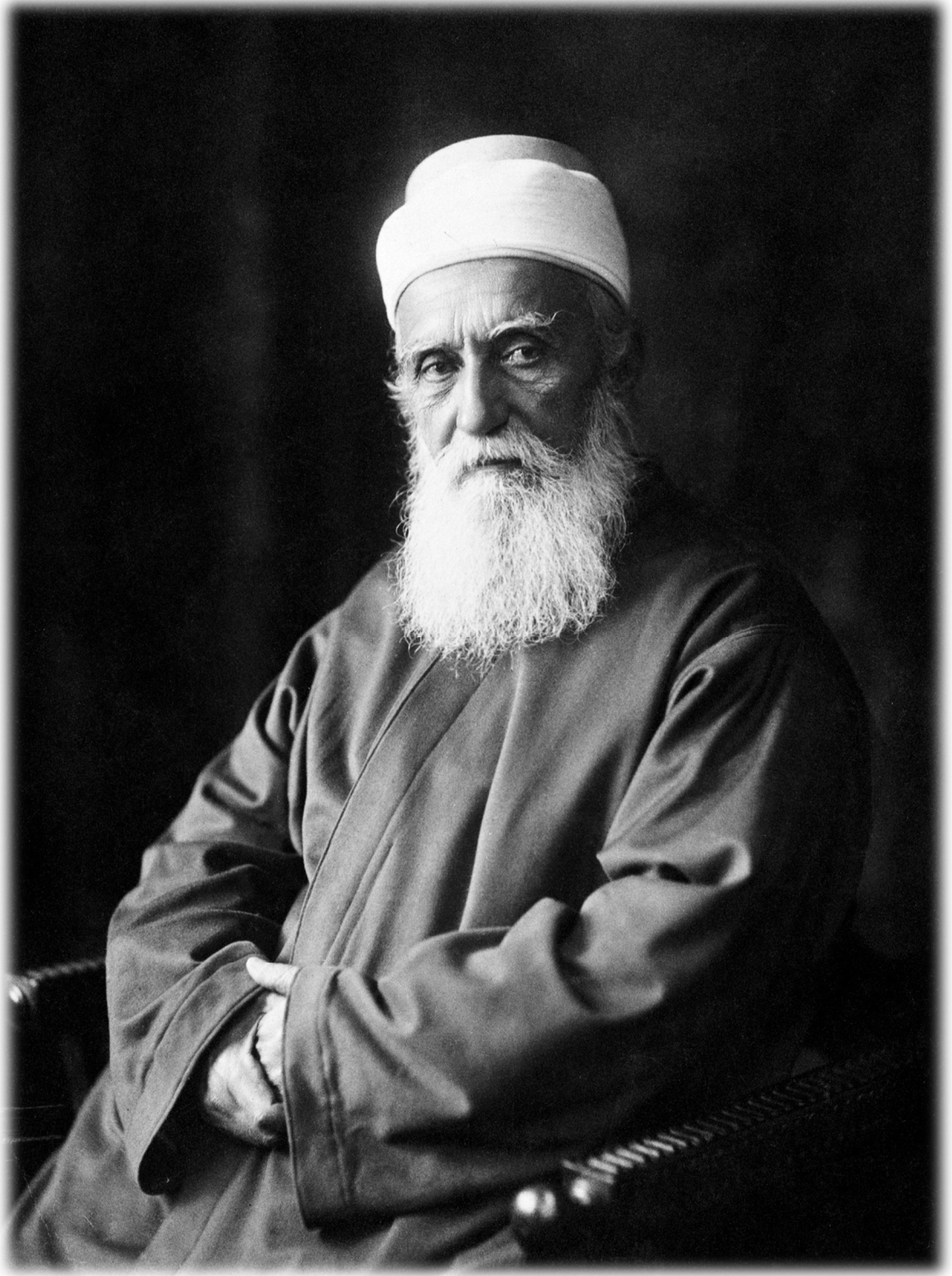
İncil. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 3. Basım, 2017.

EKLER

Mirza Hüseyin Ali (Bahâullah)

Abbas Efendi (Abdülbaha)

Şevki Efendi

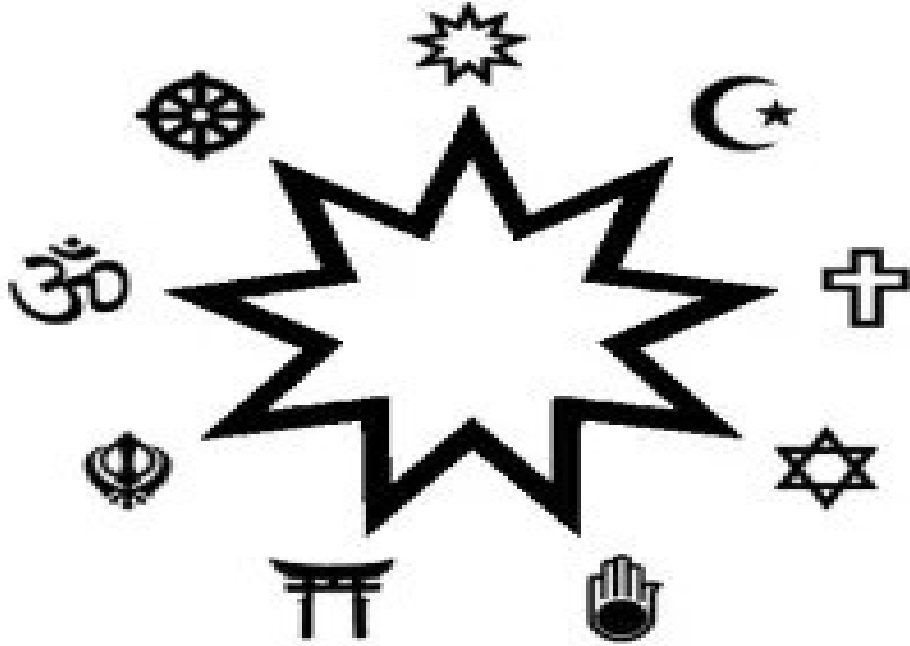
الواحد الاول

بسم الله الامنع الاقدس

انني انا الله لا اله الا انا وإن ما دوني خلقي قل أن يا خلقي إياي فاعبدون . قد خلقتك ورزقتك وأمتك وأحببتك وبعثتك وجعلتك مظهر نفسي لتتوكل من عندي آياتي، ولتدعون كل من خلقتك إلى ديني هذا صراط عز منيع . وخلقك كل شيء لك وجعلتك من لدنا سلطاناً على العالمين . وأذنت لمن يدخل في ديني بتوحيدي وأقرنته بذكرك ثم ذكر من قد جعلته حروف الحق بإذني وما قد نزل في البيان من ديني فإن هذا ما يدخل به الرضوان عبادي المخلصين . وإن الشمس آية من عندي ليشهدن في كل ظهور مثل طلوعها كل عبادي المؤمنين . قد خلقتك بك ثم كل شيء بقولك أمراً من لدنا إنا كنا قادرين . وجعلتك الأول والآخر والظاهر والباطن إنا كنا عالمين . وما بعث على دين إلا إياك وما نزل من كتاب إلا عليك وما يبعث على دين إلا إياك وما ينزل من كتاب إلا عليك ذلك تقدير المهيمن المحبوب . وإنما البيان حجتنا على كل شيء يعجز عن آياته كل العالمين . ذلك كل آياتنا من قبل ومن بعد مثل أنك أنت حينئذ كل حجتنا ندخل من نشاء في جنات قدس عظيم . ذلك ما يبدأ في كل ظهور من الامر أمراً من لدنا إنا كنا حاكين . وما نبدأ من دين إلا لما يبدع من بعد وعداً علينا إنا كنا على كل قاهرين . وإنا قد جعلنا ابواب ذلك الدين عدد كل شيء مثل عدد الحول لكل يوم باباً ليدخلن كل شيء في جنة الأعلى وليكونن في كل عدد واحد ذكر حرف من حروف الاولى لله رب السموات ورب الارض رب كل شيء رب ما يرى وما لا يرى رب العالمين . وإنا قد فرضنا في باب الاول ما قد شهد الله على نفسه على انه لا اله الا هو رب كل شيء وان ما دونه خلق لهو كل له عابدون . وان ذات حروف السبع باب الله من ملكوت السموات والارض وما بينهما كل آيات الله من عنده يتدون . ثم كل باب ذكر اسم حق من لدنا وذكر احد من حروف الحى بما رجعوا الى الحيوة الاولى محمد رسول الله والذين هم شهداء من عند الله ثم ابواب الهدى وخلقوا في النشأة الاخرى بما وعد الله في الفرقان الى ان يظهر عدد الواحد في الواحد الاول فضلاً من لدنا إنا كنا فاضلين . ذلك واحد الاول من الواحد المعدد يذكر في شهر البهاء قد بدئنا ذلك الخلق به ولنعيدن كلا به وعداً علينا إنا كنا على كل مقتدرين . ولقد عددت الاعداد بذلك الواحد اذ بعد هذا لن يحصى ، وقبل هذا لم يكمل حروف الواحد في الآية الاولى وهم حضروا بقرب اقتدسهم بين ايدينا ولا يرى فيها الا الواحد من دون عدد كذلك يبين الله مقادير كل شيء في الكتاب لعل الناس في ايام ربهم يشكرون .

يا باهـاؤءل ءبها

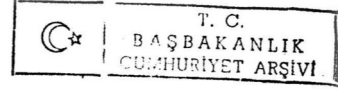
Gemi biçimi verilerek yazılan “ya bahâu’l ebha” yazısı. Erken dönem Bahâî hattatlarından Miskin Kalem’e ait. Bahâullah Bahâîliği kızıl bir gemiye benzettiği için hattat yazıya gemi şeklini vermiştir.

Bahâîliğin simgesi olan dokuz köşeli yıldız. Bahâîliğin diğer dinlerden üstün olduğunu vurgulamak için şeklin en üstünde Bahâî simgesine yer verilmiş.

T. C.
BAŞVEKÂLET
KARARLAR MÜDÜRLÜĞÜ

Kararname

Karar sayısı

2

5581

"Bahâî News" adındaki İngilizce macmuanın , zararlı yazıları taşıdığı anlaşıldığından , matbuat kanununun 51 inci maddesi mucibince Türkiyeye sokulma-sının yasak edilmesi, Dahiliye Vekilliğinin 16/II/936 tarih ve 1713 sayılı tezkeresile yapılmış teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 16/II/936 da onanmıştır .

16/II/936

Reisicumhur

K. Atatürk

Bş. V.

J. İsmail

Ad. V.

E. Samiye

M. M. V.

H. Özalp

Da. V.

S. Kaya

Ha. V.

H. P. Atas

Ma. V.

A. Cengiz

Mf. V.

S. Arkan

Na. V.

A. Cengiz

İk. V.

C. Seyhan

S. İ. M. V.

H. P. Atas

G. İ. V.

Rana Karahan

Zr. V.

M. Hüseyin

0.80 18 01 .02 69 84 18

M. Kemal Atatürk'ün imzasını taşıyan "Bahaî News" isimli derginin yurda sokulmaması konusunda yayınlanan kararnama

Karar sayı
2

4612

İstanbulda Marifet Matbaasında 1932 yılında basılan ve J.E.Ess-
lemont'dan Mecdi Çelebi tercümesi olan "Bahauallah ve Yeni Devir" adın-
daki eserin zararlı yazıları taşıdığı anlaşıldığından, Matbuat Kanunu-
nun 51 inci maddesi hükmüne göre toplattırılması ve satışının yasak
edilmesi; Dahiliye Vekilliğinin 14/5/936 tarih ve 626 sayılı tezkere-
sile yapılan teklifi üzerine İcra Vekilleri Heyetince 19/5/936 da o-
nanmıştır.

19/5/936

REİSİCÜMHUR

K. Atatürk

Bş. V.

[Signature]

Ad. V.

[Signature]

M. M. V.

[Signature]

Da. V.

[Signature]

Ha. V. V.

[Signature]

Ma. V.

[Signature]

Mi. V.

[Signature]

Na. V.

[Signature]

İk. V.

[Signature]

S. İ. M. V.

[Signature]

G. İ. V.

[Signature]

Zr. V.

[Signature]

000 00 01 02 66 40 17

Esslemont'un *Bahauallah ve Yeni Devir* isimli eserinin satışının yasaklanmasına dair Atatürk'ün imzasını taşıyan kararname

Ölen Bahâî bireylere takılan yüzük. Anlamı; “ Allah’tan başladım, O’na döndüm. O’ndan başkasından uzaklaşarak, rahman ve rahim ismine sımsıkı tutundum.”

Savaş esnasına İngilizler lehine gösterdiği faaliyetlerden dolayı Abdülbaha Abbas Efendi'ye takdim edilen “şövalye” payesi (27 Nisan 1920)

Abdülbaha Abbas Efendi'nin kızı Behiye Hanım. Şevki Efendi İngiltere'den gelene kadar Bahâîlere önderlik ederek grubun dağılmasına engel olmuştur.